

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK
MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİLERİ**

Derya BELGİN GÜNEŞ

2502110109

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Seda ÖZMUMCU

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : DERYA BELGİN GÜNEŞ Numarası : 2502110109
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : ÖZEL HUKUK Danışmanı : DOÇ.DR.SEDA ÖZMUMCU
Tez Savunma Tarihi : 24.10.2018 Saati : 11:00
Tez Başlığı : CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.HAKAN PEKCANITEZ		Kabul
2- PROF.DR.ADEM SÖZÜER		Kabul
3- PROF.DR.MAHMUT KOCA		Kabul
4- PROF.DR.MURAT ATALI		KABUL
5- DOÇ.DR.SEDA ÖZMUMCU		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.GÜRAY ERDÖNMEZ		
2- DR. ÖĞR. Ü.SERDAR TALAS		

ÖZ

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİLERİ

Derya BELGİN GÜNEŞ

Bu çalışmanın özünü, ceza mahkemesinden verilen kararların hukuk mahkemesinde görülen bir davada doğurduğu etkiler oluşturmaktadır. Bu çalışmada ağırlıklı olarak ceza mahkemesinden verilen mahkûmiyet, beraat ve ceza verilmesine yer olmadığı kararları ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında varılan sonuçların hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm etkisi, inşaî etkisi, unsur etkisi ve delil etkisine sahip olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca devam etmekte olan bir ceza davasının hukuk mahkemesinde bekletici sorun yapılması ve belgede sahtelik nedeniyle görülmekte olan ceza davasının icra takiplerine etkisi ile cezayı gerektiren bir fiil nedeniyle haksız fiil zamanaşımının ceza zamanaşımı kadar uzaması konuları da incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ceza Mahkemesi Kararı, Hukuk Mahkemesi, Kesin Hüküm Etkisi, Unsur Etkisi, Delil Etkisi, Bekletici Sorun.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF CRIMINAL COURT DECISIONS ON CIVIL COURT

Derya BELGİN GÜNEŞ

This thesis focuses on the effects of the final judgements of criminal courts on a pending lawsuit in civil court. In this regard, to which effects the criminal court judgments are binding for the civil court such as *res judicata* effect, modification effect, element effect and effidence effect has been examined in depth. Hence the impact of decisions such as conviction, verdict of acquittal, no need to inflict punishment and the suspension of the pronouncement of the judgement on the lawsuit at a civil court have been separately analysed. Last, but not least, the effect of a continuing criminal case on a civil case, i.e. the prejudicial issue, progress of enforcement proceedings and determining the prescription for liability in tort, has been thoroughly assessed.

Keywords: Criminal Court's Decisions, Civil Court, *Res Judicata* Effect, Element Effect, Effidence Effect, Prejudicial Issue.

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı kapsamında doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusunu ceza mahkemesi kararlarının, hukuk mahkemesi bakımından doğurduğu etkiler oluşturmaktadır.

Tez danışmanlığımı yürüten Doç. Dr. Seda Özmumcu'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu doktora tezinin mukayeseli hukuk kapsamındaki araştırmaları 2014 yılında TÜBİTAK'tan aldığım doktora tezi yurtdışı araştırma bursu ile Almanya'nın Frankfurt am Main şehrindeki *Goethe Universität Institut für Internationales und Europäisches Privatrecht und Rechtsvergleichung*'da yapıldı. Bu vesileyle her iki kuruma da minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca Prof. Dr. Joachim Zekoll'e, onun sayesinde bu araştırma imkânına kavuştuğum için minnettarım.

Doktora tez çalışmalarım sırasında sağlıklı ve huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan anabilim dalı başkanımız Prof. Dr. Murat Atalı başta olmak üzere, anabilim dalımızdaki tüm hocalarıma ve asistan arkadaşlarıma da teşekkürü borç bilirim.

Hukuk alanında hem akademisyenlik hem de doktora yapmak gibi zorlu bir süreçte desteklerini her daim yanımda hissettiğim, annem Gülüm Belgin, babam Av. Ali Rıza Belgin ve ağabeyim Dr. Önder Belgin iyi ki varlar. Eşim Av. Erman Güneş ise teşekkürlerin en büyüğünü hak ediyor. Onun desteği, fikirleri ve en önemlisi sevgisi olmasa bu çalışmanın ortaya çıkması mümkün olmazdı.

İstanbul, 2018

Derya BELGİN GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa</i>
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİSİNE GENEL BAKIŞ

I. MEDENÎ YARGI VE CEZA YARGISI AYRIMI.....	4
A. Genel Olarak.....	4
B. Medenî Yargı ve Ceza Yargısı Ayırımının Esasları.....	5
C. Medenî Yargı ve Ceza Yargısı Arasındaki İlişkinin Niteliği.....	11
II. MAHKEME KARARI KAVRAMI.....	14
A. Medenî Usûl Hukukunda Karar.....	14
B. Ceza Muhakemesi Hukukunda Karar.....	16
1. Soruşturma Aşamasındaki Kararlar.....	16
2. Kovuşturma Aşamasındaki Kararlar.....	17
a. Ara Kararları.....	17
(1) Genel Olarak.....	17
(2) Durma Kararı.....	18
(3) Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı.....	18
(4) Kovuşturmanın Ertelenmesi Kararı.....	21
b. Nihai Kararlar.....	22
(1) Beraat Kararı.....	24
(2) Mahkûmiyet Kararı.....	24

(3) Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı.....	25
(4) Düşme Kararı.....	26
(5) Davanın Reddi Kararı.....	27
(6) Görevsizlik Kararı.....	27
C. Dava Konusu ve Kararı Veren Mahkeme Açısından Kararın Nitelendirilmesi.....	27
III. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİNİN DAYANAKLARI HAKKINDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER.....	29
A. Bağımsızlık Prensibine Dayanan Görüş.....	29
1. Türk Hukukunda Bağımsızlık Prensibi.....	29
2. İsviçre Hukukunda Bağımsızlık Prensibi.....	31
3. Alman Hukukunda Bağımsızlık Prensibi.....	35
B. Kamu Düzenine Dayanan Görüş.....	41
C. Kesin Hüküm Etkisine Dayanan Görüş.....	44
D. Kesin Hüküm Etkisini Reddeden Görüş.....	47
E. Hukuk Düzeninin Birliği Prensibine Dayanan Görüş.....	50
F. Görüşümüz.....	51
IV. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI OLMASININ SONUÇLARI.....	57
A. Hukuk Düzeninin Birliği ve Çelişkili Kararların Önlenmesi.....	57
B. Usûl Ekonomisine Hizmet Etmesi.....	59
C. Suçtan Zarar Görenin Korunması.....	60
D. Ceza Yargılamasındaki Re'sen Araştırma İlkesinin Hukuk Yargılamasına Aktarılması.....	60
E. Hukukî Dinlenilme Hakkının Sağlanması.....	62
1. Avusturya Hukukunda.....	62
2. Alman Hukukunda.....	67
3. Türk Hukukunda.....	68
F. Bekletici Sorun Bakımından.....	69
G. Hâkim Bağımsızlığı Bakımından.....	70

V. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ	
BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİSİNİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	72
A. Roma Hukukunda.....	72
B. İslam Hukuku ve Osmanlı Hukukunda.....	74
C. Türk Hukukunda.....	75
VI. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ	
BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİSİNİN UYGULAMA ALANI.....	79

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİSİ

I. HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİ	
DOĞURMAYA ELVERİŞLİ CEZA MAHKEMESİ KARARLARI.....	80
A. Genel Olarak.....	80
B. Kovuşturma Aşamasında Verilen Kararlar Bakımından.....	81
1. Ara Kararları Bakımından.....	81
a. Durma Kararı Bakımından.....	81
b. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı	
Bakımından.....	81
c. Kovuşturmanın Ertelenmesi Kararı Bakımından.....	88
2. Nihaî Kararlar Bakımından.....	88
a. Genel Olarak.....	88
b. Mahkûmiyet Kararı Bakımından.....	89
c. Beraat Kararı Bakımından.....	89
d. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı Bakımından.....	89
e. Düşme Kararı Bakımından.....	90
f. Davanın Reddi Kararı Bakımından.....	91
g. Görevsizlik Kararı Bakımından.....	91
h. Koruma Tedbiri Hakkındaki Kararlar Bakımından.....	91
i. Disiplin Cezası Verilmesi Kararı Bakımından.....	91

C. Soruşturma Aşamasında Verilen Bazı Kararların Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkisi.....	92
1. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Bakımından.....	92
2. Kamu Davası Açılmasının Ertelenmesi Kararı Bakımından.....	95
3. Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı Bakımından.....	96
4. Sulh Ceza Hâkiminin Koruma Tedbirleri Hakkında Verdiği Kararlar Bakımından.....	97
D. Medenî Yargı İçinde Görevli Mahkemelerin Verdiği Cezaya İlişkin Kararların Etkisi.....	98
1. İcra Mahkemesinin İcra ve İflâs Suçları Bakımından Verdiği Kararların Etkisi.....	98
2. Fikrî ve Sinaî Haklar Ceza Mahkemesinin Verdiği Kararların Etkisi.....	101
3. Hukuk Mahkemesi Tarafından Verilen Disiplin Cezalarına İlişkin Kararların Etkisi.....	102
II. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN KESİN HÜKÜM TEŞKİL ETMESİ.....	103
A. Genel Olarak Kesin Hüküm Kavramı.....	103
B. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hüküm Etkisine Sahip Olup Olmadığı.....	108
1. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükmün Olumsuz Etkisine Sahip Olup Olmadığı.....	109
a. Genel Olarak Kesin Hükmün Olumsuz Etkisi.....	109
b. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükmün Olumsuz Etkisine Sahip Olabilmesi.....	111
(1) Şahsî Hak Davası Bakımından.....	113
(i) Türk Hukukunda Şahsî Hak Davası.....	113
(ii) Alman Hukukunda Şahsî Hak Davası.....	115
(iii) İsviçre Hukukunda Şahsî Hak Davası.....	117
(iv) Avusturya Hukukunda Şahsî Hak Davası....	119

(v) Fransa Hukukunda Şahsî Hak Davası.....	119
(2) Nüfus Kaydında Yaş Düzeltilmesine İlişkin Verilen Ceza Mahkemesi Kararı Bakımından.....	120
(3) Suçtan Zarar Görenin Ceza Mahkemesinde Şahsî Haklarından Vazgeçmesi Bakımından	125
(4) Ceza Mahkemesinde Zararın Tazmin Edilmesine İlişkin Verilen Çeşitli Kararlar Bakımından.....	130
(i) Uzlaştırma Halinde.....	130
(ii) Önödeme Halinde.....	131
(iii) Güvence Halinde.....	133
(iv) Hapis Cezası Yerine Mağdurun Zararının Giderilmesi Halinde.....	135
(v) Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı İçin Zararın Giderilmesi Halinde.....	136
(vi) Hapis Cezasının Ertelenmesi Halinde.....	138
(vii) Etkin Pişmanlık Halinde.....	139
(viii) Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Halinde.....	139
2. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükmün Olumlu Etkisine Sahip Olup Olmadığı.....	140
a. Genel Olarak Kesin Hükmün Olumlu Etkisi.....	140
b. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükmün Olumlu Etkisine Sahip Olabilmesi.....	145
(1) Mahkûmiyet Kararının Bağlayıcı Etkisi.....	148
(i) Türk Borçlar Kanunu'nun 74. Maddesi Bakımından.....	149
(ii) Sahtecilik Suçundan Dolayı Verilen Mahkûmiyet Kararı Bakımından (HMK m. 214/II).....	157
(2) Beraat Kararının Bağlayıcı Etkisi.....	160

(i) Genel Olarak.....	160
(ii) Suçun Sanık Tarafından İşlenmediğinin Sabit Olması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından.....	163
(iii) Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Bulunması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından...	164
(iv) Suçun Sanık Tarafından İşlendiğinin Sabit Olmaması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından.....	165
(v) İliyet Bağı Bulunmaması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından.....	167
(vi) Sahtecilik Suçlarında Verilen Beraat Kararları Bakımından (HMK m. 214/II).....	169
(3) Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Etkisi.....	170
(i) Genel Olarak.....	170
(ii) Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı veya Sağır ve Dilsizlik Hali ya da Geçici Nedenlerin Bulunması Halinde.....	172
(iii) Hukuka Aykırı Fakat Bağlayıcı Emrin Yerine Getirilmesi Suretiyle veya Zorunluluk Hali ya da Cebir veya Tehdit Etkisiyle İşlenmesi Halinde.....	174
(iv) Meşru Savunmada Sınırın Mazur Görülebilecek Heyecan, Korku veya Telaş Nedeniyle Aşılması Halinde.....	176
(v) Kusurluluğu Kaldıran Hataya Düşülmesi Halinde.....	177
(vi) Etkin Pişmanlık Halinde.....	178
(vii) Şahsî Cezasızlık Sebeplerinin Varlığı Halinde.....	178

(viii) Hakaret Suçunda.....	179
(ix) İşlenen Fiilin Haksızlık İçeriğinin Azlığı Halinde.....	180
c. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesi Bakımından Bağlayıcı Olmadığı Haller.....	180
(1) Mahkûmiyet Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller.....	181
(2) Beraat Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller.....	185
(3) Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller.....	188
III. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN UNSUR ETKİSİ.....	189
A. Genel Olarak Unsur Etkisi.....	189
B. Ceza Mahkemesi Kararının Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olarak Unsur Etkisi.....	192
1. Karara Esas Alınan Senedin Sahteliğine Karar Verilmiş veya Senedin Sahte Olduğunun Mahkeme veya Resmî Makam Önünde İkrar Edilmiş Olması (HMK m. 375/I, d).....	194
2. İfadesi Karara Esas Alınan Tanığın, Karardan Sonra Yalan Tanıklık Yaptığının Sabit Olması (HMK m. 375/I, e).....	195
3. Bilirkişi veya Tercümanın, Hükme Esas Alınan Husus Hakkında Kasten Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunduğunun Sabit Olması (HMK m. 375/I, f).....	197
4. Lehine Karar Verilen Tarafın, Karara Esas Alınan Yemini Yalan Yere Ettiğinin, İkrar veya Yazılı Delille Sabit Olması (HMK m. 375/I, g).....	198
5. Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması (HMK m. 375/I, ğ).....	200
C. Ceza Mahkemesi Kararının Unsur Etkisi Teşkil Ettiği Diğer Haller.....	201
IV. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ	202

BAKIMINDAN İNŞAÎ ETKİSİ.....	
A. Genel Olarak İnşai Etki Kavramı.....	202
B. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesi Bakımından İnşai Etkiye Sahip Olup Olmadığı.....	203

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN DİĞER ETKİLERİ

I. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN DELİL TEŞKİL ETMESİ.....	205
A. Ceza Mahkemesi Kararlarının Kesin Delil Niteliğinde Olup Olmadığı.....	205
B. Ceza Mahkemesi Kararlarının Takdiri Delil Niteliğinde Olup Olmadığı.....	211
C. Ceza Mahkemesi Kararlarının Güçlü Delil Niteliğinde Olup Olmadığı.....	213
D. Alman Hukukunda Ceza Mahkemesindeki Delillerin Hukuk Mahkemesinde Dikkate Alınması.....	217
II. CEZA YARGISINDAKİ İKRARIN HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİSİ.....	220
A. Genel Olarak İkrarın Niteliği.....	220
B. Ceza Mahkemesindeki İkrarın Hukuk Mahkemesi Bakımından Niteliği.....	222
C. Soruşturma Aşamasındaki İkrarın Hukuk Mahkemesi Bakımından Niteliği.....	223
III. GÖRÜLMEKTE OLAN CEZA DAVASININ HUKUK MAHKEMESİNDE DERDESTLİK İTİRAZI TEŞKİL EDİP ETMEDİĞİ.....	224
IV. CEZA DAVASININ HUKUK DAVASININ DEVAMINA ETKİSİ (BEKLETİCİ SORUN TEŞKİL ETMESİ).....	225
A. Genel Olarak Bekletici Sorun Kavramı.....	225

B. Hukuk Mahkemesinin Ceza Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması.....	229
C. Hukuk Mahkemesinin Ceza Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapmasının Sonuçları.....	237
V. SAHTECİLİK SUÇU HAKKINDAKİ CEZA SORUŞTURMASI VE KOVUŞTURMASININ İCRA TAKİBİNİN DEVAMINA ETKİSİ.....	240
A. Genel Olarak Sahtelik İddiası veya Sahtelik Davası ile İcra Takibinin Durması.....	240
B. Sahtecilik Suçu Hakkında Ceza Mahkemesinde Görülmekte Olan Davanın İcra Takibini Durdurmasının Mümkün Olup Olmadığı.....	248
C. Sahtecilik Suçu Hakkında Cumhuriyet Savcılığına Şikâyetin İcra Takibini Durdurmasının Mümkün Olup Olmadığı.....	252
VI. CEZA DAVASI ZAMANAŞIMININ HAKSIZ FİİL ZAMANAŞIMINA ETKİSİ.....	254
A. Genel Olarak.....	254
B. Ceza Davası Zamanaşımının Hukuk Mahkemesi Bakımından Bağlayıcı Olması.....	258
C. Ceza Davası Zamanaşımının Hukuk Davasında Uygulanmasının Kişi Bakımından Sınırları.....	265
VII. YABANCI CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİSİ.....	268
SONUÇ.....	273
KAYNAKÇA.....	284
ÖZGEÇMİŞ.....	309

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
Abs.	: Absatz (Fıkra)
AD	: Adalet Dergisi
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Art.	: Artikel (Madde)
Aufl.	: Auflage (Bası)
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: Bent
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
B. No.	: Başvuru numarası
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medenî Kanun)
BGE	: Bundesgerichtsentscheidungen (İsviçre Federal Mahkemesi Kararları)

BGHZ	: Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen (Alman Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi)
BK	: (818 sayılı) Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
BVG	: Bundes-Verfassungsgesetz (Avusturya Anayasası)
c.	: Cümle
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: (5271 sayılı) Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: (1412 sayılı) Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Diss.	: Dissertation (Doktora Tezi)
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas numarası
Ed.	: Editör

EGZPO	: Gesetz betreffend die Einföhrung der Zivilprozeßordnung (Alman Medenî Usûl Kanununun Yürürlüğü Hakkında Kanun)
eTCK	: (765 sayılı) Türk Ceza Kanunu
EÜHFD	: Ege Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi
f.	: Fıkra
FSEK	: (5846 sayılı) Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GG	: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Alman Anayasası)
GVG	: Gerichtsverfassungsgesetz (Alman Mahkeme Teşkilatı Kanunu)
GZ	: Geschäftszahl (dosya numarası)
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: (6100 sayılı) Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HMU	: Hukuk Muhakemeleri Usulü
HUMK	: (1086 sayılı) Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu
İbb.	: İctihat Bilgi Bankası
İBCGK	: Yargıtay İctihadı Birleştirme Ceza Bölümü Genel Kurulu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İBK	: İctihadı Birleştirme Kararı

İİK	: (2004 sayılı) İcra ve İflâs Kanunu
İş K.	: (4857 sayılı) İş Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İYUK	: (2577 sayılı) İdari Yargılama Usûlü Kanunu
K.	: Karar numarası
Karş.	: Karşılaştırınız
Kn.	: Kenar numarası
KTK	: (2918 sayılı) Karayolları Trafik Kanunu
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: Madde
MİHBİR	: Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Birliği
MİHDER	: Legal Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi
NHK	: (5490 sayılı) Nüfus Hizmetleri Kanunu
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
OGH	: Oberster Gerichtshof (Avusturya)
OR	: Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
öStPO	: Österreichische Strafprozessordnung (Avusturya Ceza Usûl Kanunu)

ÖVfGH	: Österreichischer Verfassungsgerichtshof (Avusturya Anayasa Mahkemesi)
öZPO	: Österreichische Zivilprozessordnung (Avusturya Medenî Usûl Kanunu)
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SchZPO	: Schweizerische Zivilprozessordnung (İsviçre Medenî Usûl Kanunu)
SchStPO	: Schweizerische Strafprozessordnung (İsviçre Federal Ceza Yargılaması Kanunu)
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SMK	: (6769 sayılı) Sınai Mülkiyet Kanunu
StPO	: Strafprozessordnung (Alman Ceza Usûl Kanunu)
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: (6098 sayılı) Türk Borçlar Kanunu
TCK	: (5237 sayılı) Türk Ceza Kanunu
TD	: Ticaret Dairesi
TMK	: (4721 sayılı) Türk Medenî Kanunu
u.a.	: unter anderem (diğerleri yanında)

UMK : (2247 sayılı) Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun

v.d. : ve diğerleri/ ve devamı

VwGO : Verwaltungsgerichtsordnung (Alman İdari Yargılama Kanunu)

Y. : Yıl

YKD : Yargıtay Kararları Dergisi

y.y. : Basım yeri yok

Z. : Ziffer (Rakam)

ZPO : Zivilprozessordnung (Alman Medenî Usûl Kanunu)

GİRİŞ

Yargı yetkisi, esasen millete aittir. Çünkü egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir ve millet bu egemenliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Anayasamızın 9. maddesinde bu husus "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır." biçimde somutlaşmıştır. Başka bir deyişle, millete ait olan yargı yetkisi, bağımsız mahkemelere devredilmiştir. Mahkemelerimiz tarafından verilen kararlarda da açıkça "Türk Milleti Adına" karar verildiği ibaresi yer alır ve bunun yer alması zorunludur (HMK m. 297/I; CMK m. 232/I). Yargı yetkisi aslında tektir ve bir bütün teşkil eder. Görünüş itibarıyla ise yargı yetkisi çeşitli yargı kollarına ayrılır ve her bir yargı kolunda farklı mahkemeler tarafından kullanılır. Anayasa yargısı, adlî yargı ve idarî yargı başta olmak üzere yargı yetkisinin yargı kollarına ayrılması, yargı yetkisinin bölünmesi anlamına gelmez ve yargı yetkisinin daha etkin ve uzmanlaşmış biçimde yerine getirilmesine hizmet eder.

Adlî yargı kolu kendi içinde ceza yargısı ve medenî yargı olarak iki bölüme ayrılır. Medenî yargı ve ceza yargısı arasında dava konuları, yargılama ilkeleri, yargılama usûlü, ispat kuralları gibi birçok fark bulunduğundan adlî yargının iki ayrı bölüme ayrılması söz konusudur.

Aynı yargı kolu altında yer almakla birlikte birçok açıdan farklı olan hukuk ve ceza mahkemeleri bazen birbiri ile etkileşime dahi girmez. Ancak hukuk ve ceza mahkemelerinin birbirine etkisinin olduğu durumlar da ortaya çıkar. En sık karşılaşılan durum, aynı hayat olayı karşısında hem ceza mahkemesinde hem de hukuk mahkemesinde davaların açılmış olmasıdır. Bunun altında yatan sebep, bir vakıanın özel hukuk bakımından haksız fiil teşkil ederken aynı vakıanın ceza hukukunda suç teşkil etmesidir. Bu durumda hukuk mahkemelerinin kendi önündeki davada, ceza mahkemesi kararlarını hangi hallerde ve nasıl dikkate alacağı bu çalışma konusunun genel çerçevesini oluşturur.

Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisinin önemli olduğu noktalardan biri de, aynı vakıaya ilişkin bir hususta iki farklı mahkemeden verilen

kararların birbiri ile çelişmemesini temin etmektir. İdeal olan, hukukta ve uygulamada birliğin sağlanmış olmasıdır. Aksi durum, yargıya duyulan güvenin azalmasına ve toplum nezdinde vicdanların zedelenmesine neden olabilir. Bu nedenle hukuk ve ceza mahkemesinden aynı hayat olayı hakkında varılan sonuçların birbiri ile mümkün olduğunca örtüşmesi gerekir. Ancak kimi zaman medenî yargı ile ceza yargısı arasındaki veya davanın esasına uygulanacak maddi hukuk hükümleri arasındaki farklar nedeniyle farklı sonuçlar elde edilmesi de ihtimal dâhilindedir.

Bu çalışma, ceza mahkemesi kararlarının yalnızca hukuk mahkemesi bakımından doğurduğu etkileri konu edinir. Buna karşılık hukuk mahkemesinden verilen kararların ceza muhakemesi hukuku bakımından doğurduğu etkileri kapsamamaktadır. Bu çalışmanın konusunun bu şekilde belirlenmesinin sebebi, hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesindeki etkilerinin daha ziyade ceza muhakemesi hukukunu ilgilendiriyor olması ve bunun ayrı bir çalışma konusu teşkil edecek kadar kapsamlı bir konu olmasıdır.

Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının arasındaki ilişki, Türk hukukunda daha önce de lisansüstü çalışmalara konu olmuştur. Önceki çalışmalarda mukayeseli hukuk ile ilgili bilgilere oldukça sınırlı yer verilmiştir. Bu çalışmada ilgili yerlerde Kara Avrupası hukuku bakımından da konu incelenmiştir. Ayrıca ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesine etkisinin temeli ve görünümleri nedir ve hangi ceza mahkemesi kararları bu etkiyi doğurmaya elverişlidir sorularına bizim çalışmamızda önceki çalışmalardan farklı olarak sistematik ve tutarlı bir cevap verilmeye çalışılmıştır. Yine diğer çalışmalardan farklı olarak ceza mahkemesi kararlarının yalnızca kesin hüküm etkisi değil, unsur etkisi ve inşai etkisi de incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkilerine genel bir bakış ortaya konulmuştur. Bunun için öncelikle medenî yargı ile ceza yargısı ayrımı, aralarındaki ilişkinin niteliği ve her iki yargıda verilen kararlar açıklanmıştır. Ardından hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının arasındaki ilişkiyi şimdiye kadar açıklamaya çalışmış olan görüşler anlatılarak kişisel görüşümüze yer verilmiştir. Daha sonra ceza mahkemesi kararlarının hukuk

mahkemesi bakımından bağlayıcı kabul edilmesinin ortaya çıkardığı sonuçlara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi incelenmiştir. Öncelikle ceza mahkemelerinden verilen hangi kararların hukuk mahkemesinde etki doğurmaya elverişli olduğu tespit edilmiş, bu arada ceza soruşturması aşamasında verilmiş kararların da hukuk mahkemesi bakımından etkisinin olup olmadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumsuz ve olumlu etkisine, unsur etkisine ve inşâî etkiye sahip olup olmadığı açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi dışındaki diğer etkilerine yer verilmiştir. Öncelikle ceza mahkemesi kararlarının hukuk davasında delil teşkil etmesinin sınırları, ceza mahkemesindeki ikrarın hukuk davasına etkisi incelenmiştir. Ayrıca görülmekte bir ceza davası nedeniyle hukuk davasında derdestlik itirazının ileri sürülmesinin mümkün olup olmadığı açıklanmıştır. Ardından ceza mahkemesinde derdest olan davanın hukuk mahkemesindeki davada bekletici sorun teşkil etmesi ve sahtecilik suçları nedeniyle açılan ceza davasının icra takiplerine etkisi konuları işlenmiştir. Cezayı gerektiren bir fiilin haksız fiil zamanaşımını uzatıcı etkisi de anlatılmıştır. Son olarak da yabancı ceza mahkemesinden verilmiş bir kararın hukuk mahkemesi bakımından etkisinin olup olmadığı hususu açıklanmıştır.

Terminoloji bakımından medenî yargıda uygulanan usûlü konu edinen hukuk dalı için "medenî usûl hukuku" kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Ceza yargısında uygulanan usûlü konu edinen hukuk dalı için ise "ceza muhakemesi hukuku" kavramı kullanılmıştır. Esasında usûl hukuku ile muhakeme hukuku arasında anlamları bakımından fark bulunmamakla birlikte doktrin bakımından ağırlıklı olarak tercih edilen kavramlar olduklarından bu terimler tercih edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİSİNE GENEL BAKIŞ

I. MEDENÎ YARGI VE CEZA YARGISI AYRIMI

A. Genel Olarak

Devletin; yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç temel kuvveti bulunmaktadır. İlhak-ı hakkın yasaklanması ile devlete bırakılan yargı yetkisi, devlet tarafından mahkemeler aracılığıyla kullanılır (Anayasa m. 9). Devlet, yargı yetkisini mahkemeler aracılığıyla kullanırken, mahkemelerin tâbi olduğu yargı kollarını kendi içinde ayırma tâbi tutmuştur. Bunlar anayasa yargısı, adlî yargı, idari yargı, seçim yargısı, hesap yargısı ve uyuşmazlık yargısıdır¹. Yargı işlevi, daha iyi yerine getirilebilmesi amacıyla kollara ayrılmıştır. Yargı, çeşitli kollara ayrılmış olsa da, devletin yargı yetkisi bir bütün teşkil eder². Çünkü devletin yargı kuvvetinin kaynağı devletin egemenliğidir ve yargının kolları da kaynağını buradan alır³. Yargı kuvvetinin kollara ayrılırken aralarında herhangi bir altlık üstlük ilişkisi oluşturulmamıştır. Başka bir deyişle, yargı kollarının hepsi eşittir ve aynı derecededir⁴.

¹ Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 68; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 59. Doktrinde bazı yazarlar yargı türlerini yalnızca üçe ayırarak anayasa yargısı, idarî yargı ve adli yargıyı belirtmekle yetinmektedir, Bkz. Baki Kuru, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku**, İstanbul, Legal, 2016, s. 45; Baki Kuru, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, İstanbul, Yetkin Yayınları, 2017, s. 15; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 6. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 26; Mine Akkan, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. I, 15. bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 80. Anayasa'nın 145. maddesinde 6771 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda askeri yargı ortadan kaldırılmıştır.

² Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 79.

³ Faruk Erem, **Ceza Usulü Hukuku**, 5. bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978, s. 43.

⁴ Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 79; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 25.

Adlî yargının konusunu adliye mahkemelerinde görülen ceza hukuku ve özel hukuk uyuşmazlıkları oluşturur. Adlî yargı kendi içinde ceza yargısı ve medenî yargı olmak üzere ikiye ayrılır. Devletin cezalandırma yetkisi bakımından kanunlarda suç teşkil eden fiillere ilişkin yargılama ceza yargısı içinde; özel hukuk kişileri arasındaki sübjektif haklara ilişkin yargılama ise medenî yargı içinde halledilir. Bu ayrım 5235 sayılı Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 2. maddesinde "*Adlî yargı ilk derece mahkemeleri, hukuk ve ceza mahkemeleridir.*" biçiminde düzenlenmiştir. Buna göre, ceza yargısı içinde görevli mahkemeler ceza mahkemesi olarak adlandırılırken, medenî yargı içinde görevli mahkemeler hukuk mahkemeleri olarak adlandırılır.

B. Medenî Yargı ve Ceza Yargısı Ayrımının Esasları

Adlî yargının kendi içinde medenî yargı ve ceza yargısı olarak iki bölüme ayrılmasında çeşitli sebepler yatar. Bu iki yargının konuları, yargılama usûlleri ve ilkeleri ile sùjeleri birbirinden farklıdır.

Öncelikle medenî yargının konusu, hukukî himayenin sağlanması⁵ ve hukuk mahkemelerinin özel hukuk ilişkilerinden doğan ihtilafları çözme faaliyetidir⁶. Buna karşılık, ceza yargısı suç teşkil eden bir fiile ilişkin ceza mahkemelerinin yaptığı yargılama faaliyetini konu edinir⁷. Bu nedenle her iki yargılama faaliyetinin gözettiği yarar bakımından da fark bulunur. Medenî usûl hukukunda özel hukuk ilişkisi

⁵ Rudolf Bruns, "Medeni Usul Hukuku", çev: Necmeddin Berkin, **İÜHFM**, C. 20, S. 1-4, 1955, s. 234.

⁶ Othmar Jauernig/Burkhard Hess, **Zivilprozessrecht**, 30. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2011, § 3, Kn. 29; Sabri Şakir Ansay, **Hukuk Yargılama Usulleri**, 7. bs., Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960, s. 25; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. I, İstanbul, Demir-Demir Yayıncılık, 2001, s. 8; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 47; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 96.

⁷ Nurullah Kunter/Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoglu, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. bs., İstanbul, Beta, 2010, s. 13; Nur Centel/Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. bs., İstanbul, Beta, 2018, s. 3; Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 15. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 4; Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 53; Bahri Öztürk v.d., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı**, 12. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 27; Yener Ünver/Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 1.

içindeki bireylerin menfaati ve sübjektif hakların korunması ön planda iken, ceza muhakemesi hukukunda kamu yararı ön plandadır⁸.

Yargılamaya hâkim olan ilkeler bakımından medenî yargı ile ceza yargısı birbirinden farklıdır. Medenî yargıda özel hukuk kişilerinin taraf olarak yargılamada aktif olması söz konusu iken, ceza muhakemesi hukukunda devlet eliyle başlatılan, takip edilen ve yürütülen bir yargılama söz konusudur. Dolayısıyla ceza muhakemesi hukukunda re'sen harekete geçme ve re'sen araştırma ilkeleri hâkim iken, medenî usûl hukukunda tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesi hâkimdir⁹. Medenî usûl hukukunda tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesi, özel hukuk ilişkilerindeki taraf hâkimiyetinin medenî usûl hukukuna yansımaları niteliğindedir¹⁰. Medenî usûl hukukundan re'sen harekete geçme ve re'sen araştırma ilkeleri oldukça sınırlı olarak uygulama alanı bulur. Medenî yargıda taleple bağılılık ilkesinin sonucu olarak hâkimin talep edilenden fazlaya hükmedebilmesi mümkün değil iken, ceza hâkimi Cumhuriyet savcısının talebi ile bağlı değildir ve sanığı daha fazla cezaya mahkûm edebilir¹¹. Fakat ceza mahkemesinin iddianamede yazılı suç veya fail dışında bir hüküm vermesi mümkün değildir, bu durumun mahkemece savcılığa bildirilmesi gerekir¹². Ceza yargısında, hâkim gerçeği görevi gereği (re'sen) araştırdığından, dava konusu üzerinde hâkimiyeti olan mahkemedir, ne savcı ne de sanıktır¹³.

Medenî usûl hukukunda tarafların aralarında anlaşarak hukuk davasına yön verme imkânı bulunur. Örneğin, taraflar yetki sözleşmesi yapabilir, tahkim

⁸ Leo Rosenberg/Karl Heinz Schwab/Peter Gottwald, **Zivilprozessrecht**, 17. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2010, § 10, Kn. 2; Mustafa Reşit Belgesay, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 4. bs., İstanbul, M. Sıralar Matbaası, 1956, s. 29-30; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 97; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 30; Soyaslan, **Muhakeme**, s. 55; Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 7.

⁹ Walther J. Habscheid, **Schweizerisches Zivilprozess- und Gerichtsorganisationsrecht**, Basel und Frankfurt am Main, Verlag Helbing&Lichtenhahn, 1986, s. 71; Oscar Vogel, **Grundriss des Zivilprozessrecht**, 4. Aufl., Bern, Verlag Stämpfli+Cie AG, 1995, § 3, Kn. 38.

¹⁰ Habscheid, **a.g.e.**, s. 71.

¹¹ Gero Herrmann, **Zur Bindung des Zivilrichters an Strafurteile in Deutschland, Österreich und der Schweiz**, Diss., Bonn, 1985, s. 135; Kamil Gürçay, "Tatbikatta Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi", **ABD**, 1954, S. 3, s. 224; Ansay, **Usul**, s. 25; Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 748.

¹² Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 521; Yenisey/Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 747; Nevzat Toroslu/Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. bs., Ankara, Savaş Yayınları, 2018, s. 356.

¹³ Habscheid, **a.g.e.**, s. 72.

sözleşmesi ile aralarındaki uyuşmazlığı devlet mahkemesi yerine hakem önünde çözebilirler. Yine tarafların delil sözleşmesi yapması, başka bir deyişle uyuşmazlık konusu vakıaları hangi deliller ile ispat edebilecekleri konusunda anlaşma yapabilmeleri mümkündür (HMK m. 193). Buna karşılık ceza muhakemesi hukukunda böyle usûlî sözleşmelerin kural olarak yeri bulunmaz¹⁴. Ancak ceza muhakemesi hukukunda Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafii birlikte rıza gösterirlerse, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilir (CMK m. 206/III).

Hem medenî yargıda hem de ceza yargısında uygulanan yargılamaya ilişkin ortak anayasal ilkeler mevcuttur. Tüm yargılama hukukları için ortak olan bu ilkeler esasen hukuk devleti olmanın ve hukuk devleti ilkesine uygun bir yargılama yapılması gereğinden doğan ilkelere¹⁵. Örneğin, kanun önünde eşitlik ilkesi gereği tüm mahkemeler bakımından olduğu gibi her iki mahkeme önünde herkes eşit konumdadır¹⁶ (AY m. 10; Art. 3 Abs. 1 GG; Art. 7 BVG). Bu konuda diğer ortak ilkelere örnek olarak, doğrudanlık ilkesi (HMK m. 197/I, CMK m. 217, §355 ZPO), aleniyet ilkesi (HMK m. 28, CMK m. 182, §169 GVG), kanunî hâkim ilkesi (AY m. 37, §101 GG, Art. 83 Abs. 2 BVG) ve hukukî dinlenilme hakkı (AİHS m. 6/I, HMK m. 27, §103 GG) verilebilir.

Medenî usûl hukukunda ve ceza muhakemesi hukukunda ortak olan yargılama ilkeleri bulunmasına karşılık, kimi yargılama ilkeleri yalnızca ilgili olduğu yargılama hukukuna özgüdür. Örneğin, şüpheden sanık yararlanır ilkesi (*in dubio pro reo*), ceza muhakemesi hukukuna özgü olup bu ilkeye göre şüphe halinde sanığa ceza verilmemesi (CMK m. 223/I) gerekir. Bu ilkenin medenî usûl hukukundaki ispat yükü ve delil ikame kuralları karşısında uygulanması mümkün değildir¹⁷.

¹⁴ İbrahim Aşık, “Ceza ve Hukuk Yargılama Usulleri Arasındaki Başlıca Farklar ve Bunun İki Yargılama Faaliyetinin Birbirini Etkilemesi Açısından Önemi”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 2, Y. 1998/1999, s. 6.

¹⁵ Max Foerster, **Transfer der Ergebnisse von Strafverfahren in nachfolgende Zivilverfahren**, Tübingen, Mohr Siebeck, 2008, s. 121.

¹⁶ Foerster, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁷ Faruk Erem, “Hukuk Usulünden Ceza Usulünden Kıyaslama”, **Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1964, s. 105; Ansay, **Usul**, s. 25; Akkan, **Pekcanıtez Usûl**, C. I, s. 97; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 30.

Ceza mahkemesindeki taraflar ile hukuk mahkemesindeki taraflar birbirinden farklıdır. Ceza davasında davacı tarafta her zaman devlet bulunur ve devlet adına kamu davasını Cumhuriyet Savcısı açar (CMK m. 170/I). Cumhuriyet savcısının taraf olup olmadığı tartışmalıdır¹⁸. Aleyhine kamu davası açılan kimse ise sanık olarak adlandırılır. Hukukumuzda suçtan zarar gören kişilerin, ceza mahkemesinde dava açarak taraf konumunda olması mümkün değildir. Suçtan zarar gören kişiler ancak katılan sıfatıyla ceza davasında yer alabilir. Ceza davasına katılanın, açıklamada bulunma (CMK m. 216), delil getirebilme ve delilleri tartışma (CMK m. 63; m. 216), soru yöneltme (CMK m. 201), Cumhuriyet savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurma (CMK m. 242, 260) gibi hakları bulunur. Hukuk davasında ise, taraflar davacı ve davalı olarak adlandırılır. Hukuk mahkemesinden hukukî himaye isteyen kişi davacı, kendisine karşı hukukî himaye istenen kişi ise davalıdır¹⁹. Hukuk davası ile ceza davası taraflarının aynı olmadığını gösteren başka bir husus da, Cumhuriyet savcısının hem sanığın lehine hem de aleyhine olan delilleri toplamak zorunda olmasıdır (CMK m. 160/II; §160 Abs. 2 StPO; §3 Abs. 2 öStPO, Art. 6 SchStPO)²⁰.

Delillerin ikamesi bakımından medenî usûl hukuku ile ceza muhakemesi hukuku arasında fark bulunur. Ceza muhakemesi hukukunda delil serbestisi kuralı

¹⁸ Cumhuriyet savcısının ceza muhakemesi hukukunda taraf olup olmadığı tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre, savcılık şahıs itibarıyla değil, ancak makam itibarıyla şeklen ceza davasının tarafı konumundadır, Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 132; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 136; Hakan Karakehya, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2016, s. 109. Savcının taraf niteliğinde olmadığı görüşü için bkz. Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 223; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 188.

¹⁹ Bugün için doktrinde kabul edilen şekli taraf kuramına göre, dava dilekçesinde davacı ve davalı olarak gösterilen kişiler davacı ve davalı konumundadır (Necip Bilge/Ergun Önen, **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. bs., Ankara, Matbaası, 1978, s. 223; İlhan E. Postacıoğlu/Sümer Altay, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 7. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015, s. 272-273; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, C. I-II, 7. bs., İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2000, s. 387-388; Yavuz Alangoya/M. Kâmil Yıldırım/Nevhis Deren-Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, Tıpkı 8. bs., İstanbul, Beta, 2011, s. 112; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 157; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 108; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 245-246; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 142-143; Pekcanitez/Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 553; Süha Tanrıver, **Medenî Usûl Hukuku**, Cilt I, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 474-482; Ali Cem Budak/Varol Karaaslan, **Medenî Usul Hukuku**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 91; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 229). Hukuk davasında tarafların, kural olarak maddi hukuk ilişkisinin süjeleri olan kişiler olduğu görüşü için bkz. Ansay, **Usul**, s. 102.

²⁰ Herrmann, **a.g.e.**, s. 135.

geçerlidir²¹. Buna göre her şey delil vasfında kabul edilir²². Vicdani delil sistemi de esasen hem delil serbestisini hem de delillerin değerlendirilmesi serbestisini ifade eder²³. Ceza hâkimi bakımından ispat vasıtaları tahdit edilmediği gibi, kanunî delil sistemi de kabul edilmez²⁴. Ceza mahkemesi, hukuk mahkemesi gibi senet veya kesin delile dayanarak karar vermek zorunda değildir²⁵. Ceza hâkimi, delilleri değerlendirirken geniş takdir imkânına sahiptir; delilleri kendi takdiri ve vicdani kanaatine göre değerlendirir²⁶. Ancak hâkim delillerin değerlendirmesi sonucunda tam bir kanaate ulaşamamışsa, bu şüpheden sanık yararlanır (*in dubio pro reo*)²⁷. Mahkûmiyete yetecek kadar delil bulunmaması halinde sanığın beraatine karar verilmesi gerekir (CMK m. 223/II, e).

Buna karşılık medenî usûl hukukunda kural olarak delil serbestisi söz konusu değildir. Medenî usûl hukukunda kesin deliller ile ispat kuralı geçerlidir ve hangi vakıaların hangi delillerle ispatının mümkün olduğu kanunda öngörülür (HMK m. 200 v.d.). Örneğin, bir hukukî işlem belirli bir meblağı geçtiği takdirde yalnızca senetle ispat edilebilir (HMK m. 200). Kesin delil olarak yemin de hukuk hâkimini bağlar. Medenî usûl hukukunda kural, kesin delille ispat olmakla beraber delil serbestisinin geçerli olduğu uyuşmazlıklar da mevcuttur. Örneğin, haksız fiilde

²¹ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 7; Süheyl Donay, **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, Beta, 2015, s. 122.

²² Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 574; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 199; Veli Özer Özbek, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 76.

²³ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 574; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 200.

²⁴ Mustafa Reşit Belgesay, **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, İstanbul, Güven Basımevi, 1940, s. 14; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 200.

²⁵ Ansay, **Usul**, s. 25; ancak istisnai olarak hukukumuzda ceza mahkemesinin senetle ispat kuralını uygulaması gerektiğini belirten iki İçtihadı Birleştirme Kararı bulunmaktadır: 1) "...tahriri vesaikla ispatı lazım gelen meselede hukuk mahkemelerinde yalan yer yemin etmekle meznunualeyh olan kimselerin ceza mahkemelerindeki duruşmalarında ceza hakimlerinin Hukuk Davaları Usulü Muhakemeleri Kanunu'un 287, 289, ve 290. maddeleri hükümleriyle mukayyet olarak yazılı delil arayıp ona göre hüküm vermeleri lazım geleceğine..." YİBGK, 2.4.1941, E. 1940/19, K. 1941/12, **RG**, 7.6.1941, S. 4828; 2) "...İmzalı ve yazısız kağıda sahibinin zararına olarak hukukça hükmü haiz bir muamele yazıldığı veya yazdırıldığı iddiasıyla Türk Ceza Kanunun 509. maddesine dayanılarak şikâyet üzerine açılan ceza davasında sanığa yüklenen bu eylemin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun cevaz verdiği ayrık durumlar dışında tanıkla ispat edilemeyeceğine..." YİBGK, 24.3.1989, E. 1988/1, K. 1989/2, **RG**, 5.2.1990, S. 20424.

²⁶ Kudret Ayiter, "Rechtsvergleichende Betrachtungen über wechselseitige Wirkungen der rechtskräftigen Straf-und Zivilurteile", **Festschrift für Ernst Heintz zum 70. Geburtstag**, Berlin, Walter de Gruyter, 1972, s. 754.

²⁷ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 582; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 204; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 77.

zararın ispatı (HMK m. 200/I), hilenin ispatı (HMK m. 203/I, ç), senetle ispat sınırının altındaki hukukî işlemler (HMK m. 200/I) her türlü delille ispat edilebilir. Ayrıca medenî usûl hukukunda ispat yükü ve delil ikame yükü kuralları geçerlidir. Bu yükler üzerinde olduğu halde bunu yerine getirmeyen veya getiremeyen taraf, sonuçlarına katlanır²⁸.

Medenî usûl hukukunda tarafların iddia ve savunmalarını ileri sürmeleri belirli bir usûl kesiti ile sınırlanmıştır (HMK m. 141). Buna iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı denir. Ancak ceza muhakemesinde böyle bir sınırlama bulunmaz.

Ayrıca ceza muhakemesi hukukunda deliller, re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde, savcılık ve mahkeme tarafından toplanır (CMK m. 160, 163)²⁹. Ceza muhakemesi hukukunda delillerin toplanması bakımından re'sen araştırma ilkesi uygulanır³⁰, bu nedenle ceza mahkemesi dava konusunu kendi araştırır ve davaya katılanların talepleri veya açıklamaları ile bağlı değildir³¹. Buna karşılık medenî usûl hukukunda dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesi uygulanır³². Hukuk hâkimi kural olarak iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve kendiliğinden delil toplayamaz (HMK m. 25). İstisnaen hukuk hâkimi bilirkişi incelemesine (HMK m. 266/I) veya keşfe (HMK m. 288/II) kendiliğinden başvurabilir³³. Ayrıca medenî usûl hukukunda ikrar kural olarak hâkimi bağlar ve ikrar edilen vakıalar çekişmeli olmaktan çıkıp artık bunların ispatı gerekmez (HMK m. 188/I). Buna karşılık, ceza hâkimi ikrar ile bağlı değildir,

²⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 30. İstisnaî olarak Türk Borçlar Kanunu'nun 50. maddesi (Art. 42 OR) gereği, zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, hukuk hâkimi zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler.

²⁹ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 620; Ünver/Hakeri, **a.g.e.** s. 54.

³⁰ Claus Roxin/Bernd Schünemann, **Strafverfahrenrecht**, 26. Aufl., München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2009, s. 78; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 36; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 54.

³¹ Roxin/Schünemann, **a.g.e.**, s. 78-79; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 76.

³² Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 297; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 183-184; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 155; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 181; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 97; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 125.

³³ Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 127.

sanığın ikrarına rağmen yapacağı araştırma sonucu ikrarın aksi yönünde karar verebilir.

C. Medenî Yargı ve Ceza Yargısı Arasındaki İlişkinin Niteliği

Bir görüşe göre, hukuk ve ceza mahkemesi arasında yargı yolu ilişkisi bulunmadığı gibi aynı tür mahkemeler arasındaki görev ilişkisi gibi bir ilişki de bulunmaz³⁴. Buna karşılık başka bir görüşe göre, ceza yargısı ayrı bir yargı koludur³⁵. Bir diğer görüşe göre ise, adli yargının alt dallara ayrılması mahkemelerin yetkilerinin işlevi ile ilgilidir³⁶.

Hukuk ve ceza mahkemeleri arasındaki ilişki, kanaatimizce yargı yolu ilişkisi değildir. Çünkü hukuk ve ceza mahkemeleri adli yargı yolunun altında yer alır ve medenî yargı ve ceza yargısı başlı başına bir yargı yolu teşkil etmezler. Ayrıca her iki mahkeme de üst derece olarak aynı yüksek mahkemelere Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay'a bağlıdır. Bir uyuşmazlığın idarî yargı mı adli yargı yoluna mı götürüleceğine ilişkin sorunlar Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülür (UMK m. 1). Buna karşılık, bir uyuşmazlığın hukuk mahkemesinde mi ceza mahkemesinde mi görüleceği Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından değil, adli yargıdaki kanun yolu sistemi içerisinde çözülür.

Kanaatimizce hukuk ve ceza mahkemelerinin hangi uyuşmazlıklara bakacaklarına ilişkin sorun niteliği itibariyle görev sorunudur. Bir uyuşmazlığın aynı yargı yolu içindeki mahkemelerden hangisinde çözümleneceğini gösteren kurallara görev kuralları denir³⁷. Buna göre, uyuşmazlığın diğer yargı kolları içinde değil de, adli yargı içinde çözümlenmesi gerektiği tespit edildikten sonra, ceza yargısı mı

³⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 76, 235 (Adı geçen yazarlar hukuk ve ceza mahkemesi arasındaki ilişkinin yargı yolu veya görev niteliğinde olmadığını belirtmiş, fakat aralarındaki ilişkinin hukukî niteliğini açıklamamıştır); Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 65 (Adı geçen yazarlara göre, medenî yargı ve ceza yargısı arasında görev ilişkisi bulunmamasına rağmen göreve ilişkin hükümler uygulanması gerekir).

³⁵ Kuru, **HMU**, C. I, s. 4; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 15; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 45.

³⁶ Eberhard Schilken, **Zivilprozessrecht**, 6. Aufl., München, Verlag Franz Vahlen, 2010, § 1, Kn. 18.

³⁷ Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 148; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 85; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 50; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 60.

medenî yargının görev alanına girdiği belirlenmelidir. Daha sonra da ceza yargısı veya medenî yargı içindeki diğer görev kuralları uygulama alanı bulur.

Bir uyuşmazlığın hukuk mahkemesinde mi yoksa ceza mahkemesinde mi çözüleceğine ilişkin itiraz görev itirazı niteliğindedir. Örneğin, tutuklama nedeniyle tazminat davası ağır ceza mahkemesinde açılması gerekirken (CMK m. 141-144) asliye hukuk mahkemesinde açılmışsa, görev itirazının taraflarca ileri sürülmesi veya mahkemece görevin kendiliğinden dikkate alınması ve bunun sonucunda görevsizlik kararı verilmesi gerekir.

Hukuk mahkemesinin görevli olduğu gerekçesiyle ceza mahkemesi görevsizlik kararı verirse dosyayı görevli mahkemeye gönderir (CMK m. 5/I). Ceza mahkemesinin görevli olduğu gerekçesiyle hukuk mahkemesi görevsizlik kararı verirse taraflardan birinin talebi üzerine gönderme kararı verilir (HMK m. 20). İki mahkeme de görevsizlik kararı verir ve bu kararlar kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşirse davaya bakacak mahkemenin tespiti için yargı yeri belirlenmesi yoluna gidilmesi gerekir³⁸. Ancak bu kararlardan biri kanun yoluna götürülmüşse üst mahkeme görevli mahkemeyi tayin eder.

Hukuk ve ceza mahkemeleri arasında göreve ilişkin sorunların çıkması, iki mahkemenin baktığı uyuşmazlıklar genel olarak birbirinden çok farklı olduğundan nadiren görülür. Örneğin, özel hayatın gizliliği ve kişilik haklarının ihlali nedeniyle erişimin engellenmesi kararı verilmesi hakkında görevli mahkeme, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun tarafından yalnızca sulh ceza hâkimliği olarak belirlenmiştir (5651 s. K. m. 8, 9, 9/A). Hukuk mahkemesi

³⁸ “...5395 Sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin 4. bendinde ise, çocuk mahkemeleri bulunmayan yerlerde mahkeme kurulup, göreve başlayıncaya kadar korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararlarının görevli Aile veya Asliye Hukuk Mahkemelerince alınacağı, 3. bendinde ise çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmaların Cumhuriyet Başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılacağı belirtilmiştir. Somut olayda, hakkında tedbir kararı alınması istenen küçüğün suçun şüphelisi olduğu, mağduru olmadığı anlaşıldığından uyuşmazlığın yetkili ve görevli Edremit 1.Asliye Ceza Mahkemesinde görülüp, sonuçlandırılması gerekmektedir...” 17. HD, 21.10.2011, E. 2011/7497, K. 2011/9615 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

tarafından bu konuda bir ihtiyati tedbir kararı verilmesi görev sorunu teşkil eder. Yargıtay da bu hallerde erişimin engellenmesi kararı bakımından sulh ceza hâkimliğinden karar alınması gerektiği, hukuk mahkemesinin böyle bir talep üzerine görevsizlik kararı vermesi gerektiği kanaatindedir³⁹.

Kendi görev alanına girmediği halde hukuk mahkemesinin cezaya ilişkin veya ceza mahkemesinin hukuka ilişkin hüküm vermesi, yok hükmünde değildir⁴⁰. Çünkü yargı yolu veya görev açısından yanlış dahi verilse, böyle bir karar yine yargı gücünü Anayasa'dan alan bir mahkeme tarafından verilmiştir. Böyle bir kararın yok sayılması anayasal yargı gücünün tekliğinin ihlâli anlamına geleceği için kabul edilemez⁴¹.

Hukuk mahkemesinin cezaya ilişkin veya ceza mahkemesinin hukuka ilişkin hüküm vermesinin etkisiz hüküm niteliğinde olup olmadığı ise tartışmalı bir husustur. Bir görüşe göre⁴², bu durumda verilen kararlar etkisiz hüküm niteliğindedir. Çünkü yargı hakkı bulunmayan bir mahkemenin verdiği karar söz konusudur. Buna karşılık diğer bir görüşe göre⁴³, yargı yolu veya görev bakımından farklı olan mahkemelerin verdiği kararlar etkisiz hüküm değildir, geçerli bir hükümdür.

³⁹ "...5651 sayılı yasadaki özel düzenleme gözetildiğinde bu konuda görevli mahkemenin sulh ceza mahkemesi olduğu anlaşılmaktadır. Mahkemece, internet sitesindeki yayının kaldırılmasına yönelik ihtiyati tedbir talebi yönünden görevsizlik kararı verilmesi gerekirken yazılı şekilde talebin esası hakkında karar verilmiş olması doğru değildir. Bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 27.5.2013, E. 2013/7417, K. 2013/10004 (Kazancı); "...23/05/2007 tarihinde yürürlüğe giren İnternet ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki 5651 sayılı Kanunun 9. maddesinin 1,2,3 ve 4 numaralı bentlerinde, yayın içeriği nedeniyle hakları ihlal edildiğini iddia eden kişi ya da kişilerin hangi usullerle ve hangi mercilere yayın durdurma talebinde bulunacakları aşamalarla belirlenmiş; belirlenen makam ve merciler arasında sadece yayına içerik sağlayıcısı ve yer sağlayıcısı ile sonraki aşamada Sulh Ceza Mahkemeleri görevli kılınmıştır... internet üzerinden yapılan yayınların durdurulmasına ve sayfanın kaldırılmasına yönelik istemlerde açıkça sulh ceza mahkemeleri görevli kılınmıştır. Şu halde, Mahkemece görevsizlik kararı verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmiş olması usul ve yasaya uygun bulunmadığından kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 18.9.2013, E. 2013/12487, K. 2013/14479 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 21.5.2013, E. 2012/13534, K. 2013/9321 (Kazancı); 4. HD, 13.6.2012, E. 2012/6581, K. 2012/10331 (Kazancı); 4. HD, 29.1.2013, E. 2012/2045, K. 2013/1218 (Kazancı).

⁴⁰ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 7; Muhammet Özekes, "Medenî Usûl Hukukunda Yok Hüküm ve Etkisiz Hüküm", **Yargıtay Dergisi**, C. 26, S. 4, 2000, s. 677-678.

⁴¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 62, Kn. 23; Özekes, **Hüküm**, s. 677.

⁴² Jauernig/Hess, **a.g.e.**, § 3, Rn. 32; Bilge Umar, "Türk Medenî Usûl Hukukunda İadei Muhakeme", **İÜHFİM**, C. 29, S. 1-2, 1963, s. 263.

⁴³ Üstündağ, **Yargılama**, s. 813; Şanal Görgün v.d., **Medenî Usûl Hukuku**, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 64.

Kanaatimizce de hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesi arasında görev ilişkisi bulunduğundan, bu görev ilişkisine aykırı olarak bu mahkemelerin verdikleri kararlar yok hükmünde olmadığı gibi, etkisiz hüküm niteliğinde de değildir. Görev kurallarına aykırı olarak verilmiş bir karar, yargı gücüne dayanılarak verilmiş bir karar olduğundan yok hükmünde kabul edilemez. Aynı zamanda görev kurallarına aykırılık, hükmü etkisiz kılacak şekilde ağır bir usûl hatası niteliğinde de değildir⁴⁴.

II. MAHKEME KARARI KAVRAMI

A. Medenî Usûl Hukukunda Karar

Genel olarak mahkeme makamının bir yargılamayı ilerletmek veya sona erdirmek amacıyla hukuken sonuç doğuran usûlî işlemlerine mahkeme kararı denir⁴⁵. Mahkemenin usûlî işlemleri, yapıldığı makam itibariyle taraf usûl işlemlerinden ayrılır⁴⁶. Mahkemenin yaptığı işlemler kendi içinde yargılamanın iç işleyişine yönelik işlemler, yargılamanın dış işleyişine yönelik işlemler ve mahkemenin verdiği kararlar olarak üçe ayrılır⁴⁷. Mahkeme kararı, mahkemelerin yaptığı birçok işlemin arasında önemli bir yer tutar⁴⁸. Mahkemenin verdiği kararlar da kendi içinde ara kararlar ve nihai (son) kararlar olarak ikiye ayrılır⁴⁹.

⁴⁴ Umar, görev kurallarına aykırı verilen hükmün etkisiz hüküm olmadığını belirtmekle beraber, hukuk mahkemesinin ceza hukuku ile ilgili verdiği kararı etkisiz hüküm örnekleri arasında sayar (Bkz. Umar, **İadei Muhakeme**, s. 263).

⁴⁵ Tanrıver, **Usûl**, s. 1027.

⁴⁶ Nilüfer Boran Güneysu, **Medeni Usul Hukukunda Karar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 29.

⁴⁷ Abdurrahim Karşlı, **Medeni Usûl Hukukunda Usulî İşlemler**, İstanbul, Kudret Basım, 2001, s. 149; Boran Güneysu, **Karar**, s. 31; Nilüfer Boran Güneysu, "İşlem Türleri ve Usûlî İşlemin Bu İşlem Türleri Arasındaki Yeri", **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C.1, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 177; Güray Erdönmez, **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku**, 15. bs., C. I, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 448; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 122.

⁴⁸ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 148; Boran Güneysu, **Karar**, s. 35; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 122.

⁴⁹ Ergun Önen, **Medeni Yargılama Hukuku**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979, s. 267; Timuçin Muşul, "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", **DÜHFD**, C. 4, S. 4, 1988, s. 218; Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 149; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 470; Tanrıver, **Usûl**, s. 1028; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 644. Doktrinde bir görüşe göre, kararlar nihai kararlar, ara kararları ve geçici hukukî koruma kararları olarak üçe ayrılır (Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 298).

Ara kararlar, davayı sona erdirmeyen, başka bir deyişle hâkimin davadan el çekmesi sonucu doğurmayan, aksine onu ilerletmeyi hedefleyen, dava görüldüğü sırada ortaya çıkan sorunları çözmek amacıyla verilen kararlardır⁵⁰. Örneğin, yetki itirazının reddi, hâkimin taraflara süre vermesi ara karardır.

Ara kararlarından kural olarak mahkeme tarafların talebi üzerine veya kendiliğinden geri dönebilir⁵¹. Ancak hâkimin ara kararından dönerken keyfi biçimde değil, makul ve hukukî bir gerekçe göstererek hareket etmesi gerekir⁵². Doktrine ve Yargıtay uygulamasına göre ara kararlarından hâkimin dönebilmesinin sınırı, ara kararı ile taraflardan biri lehine usûlî kazanılmış hak doğmuş olmasıdır⁵³. Örneğin, Yargıtay'ın bozma kararına uyan ilk derece mahkemesi bu karardan dönemeyiz, çünkü bu ara kararı ile bozma yararına olan kişi lehine usûlî kazanılmış hak doğmuştur⁵⁴.

⁵⁰ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 150; Muşul, **Ara Kararları**, s. 218; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 268; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 334; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 453; Üstündağ, **Yargılama**, s. 788; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 470; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 123; Abdurrahim Karşlı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, 4.bs., İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014, s. 357; Tanrıver, **Usûl**, s. 1028; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 280.

⁵¹ Boran Güneysu, **Karar**, s. 164; Muşul, **Ara Kararları**, s. 233; Güneş Okuyucu Ergün, **Ceza Muhakemesi İşlemleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015, s. 62; Necmeddin M. Berkin, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, İstanbul, Hamle Matbaası, 1969, s. 208; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 345; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 335; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 450-451; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 470; Tanrıver, **Usûl**, s. 1028; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 298; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 642. Mahkemenin, ara kararlarından dönebilmesinin istisna, ara kararları ile bağlı olduğunun kural kabul edilmesi gerektiği görüşü için bkz. Üstündağ, **Yargılama**, s. 787-788. Doktrinde bir görüşe göre, kural olarak ara kararlarından dönülemez, ancak hâkimin gerekçesini ortaya koymak şartıyla ara kararlarından dönmesi mümkündür, bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 123. Alman hukukunda, hâkimin nihaî kararlarda olduğu gibi ara kararları ile bağlı olacağı açıkça kanunda düzenlenmiştir (§ 318 ZPO).

⁵² Muşul, **Ara Kararları**, s. 236; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 451.

⁵³ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 150; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 268; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 759; Berkin, **a.g.e.**, s. 209; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 346; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 335; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 470; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 450-451; Murat Atalı, **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku**, 15. bs., C. III, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 1972; Muşul, **Ara Kararları**, s. 234; Tanrıver, **Usûl**, s. 1028; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 642. Bkz. Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 358, dn. 645'teki kararlar. Doktrinde bir görüşe göre, ara kararlarından dönülebilir. Ancak bunun sınırı usulî kazanılmış hak değildir, hukukî belirlilik ve güvenliğe zarar verilmemesi kaydıyla hâkim ara karardan dönebilir (Murat Atalı, "Usûlî Müktesep Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı", **YD**, C. 44, S. 3, 2018, s. 483).

⁵⁴ Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 335; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 346.

Nihaî kararlar, yargılamaya son veren ve hâkimin davadan el çekmesi sonucunu doğuran mahkeme kararlarıdır⁵⁵. Nihaî kararlar kendi içinde usûle ilişkin nihaî kararlar ve esasa ilişkin nihaî kararlar olarak ikiye ayrılır⁵⁶. Esasa ilişkin nihaî kararlar uyuşmazlığın esasına girilerek mahkemenin davayı kısmen veya tamamen ret veya kabul ettiği ve böylece uyuşmazlığı sona erdiren nihaî kararlardır⁵⁷. Yargılama hukukunda "hüküm" denildiğinde anlaşılması gereken mahkemenin esasa ilişkin nihaî kararlarıdır. Usûle ilişkin nihaî kararlar ise hâkimin uyuşmazlığın esasına girmeksizin usûl hukukuna dayanan bir sebeple davanın sona erdirilmesidir⁵⁸. Örneğin, boşanma davasında tarafların boşanmasına karar verilmesi esasa ilişkin bir nihaî karar iken, görevsizlik kararı usûle ilişkin bir nihaî karardır.

Medeni usûl hukukunda nihaî kararların ayrımına, üçüncü tür olarak davanın konusuz kalması halinde verilen kararlar da eklenir. Bu kararın esasa veya usûle ilişkin nihaî kararlardan farklı olduğu, davanın konusuz kalması halinde mahkemenin esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı vermesi gerektiği kabul edilir⁵⁹. Çünkü dava ile ulaşılmak istenen sonuç gerçekleştiği takdirde hüküm verilmesine artık gerek kalmaz⁶⁰. Örneğin, alacak davasında davalı borcun tamamını öderse esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir.

⁵⁵ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 150; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 267; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 757; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 335; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 455; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 471; Tanrıver, **Usûl**, s. 1030; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 280.

⁵⁶ Üstündağ, **Yargılama**, s. 800; Tanrıver, **Usûl**, s. 1031; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 280; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 644.

⁵⁷ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 152; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 267; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 336; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 455; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 358; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 451; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 1974; Tanrıver, **Usûl**, s. 1032; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 644.

⁵⁸ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 151; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 268; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 451; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 1974; Tanrıver, **Usûl**, s. 1031; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 644.

⁵⁹ Karşlı, **Usulî İşlemler**, s. 151; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 336-338; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 456-458; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 471; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 451; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 1973; Tanrıver, **Usûl**, s. 1084.

⁶⁰ Tanrıver, **Usûl**, s. 1085; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 299.

B. Ceza Muhakemesi Hukukunda Karar

1. Soruşturma Aşamasındaki Kararlar

Ceza muhakemesi hukukunda, karar kavramının türleri öncelikle soruşturma ve kovuşturma aşamaları bakımından ayrıma tâbi tutulabilir. Soruşturmayı yürütmekle görevli olan makam Cumhuriyet savcısıdır⁶¹. Savcının işlemleri iddianame düzenlemek gibi fikrî işlemler olabileceği gibi araştırma yapmak, koruma işlemleri yapmak gibi eylemli işlemler de olabilir⁶². Soruşturma aşamasında kararlar kural olarak Cumhuriyet savcısı tarafından verilir. Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı, şüphelinin tutuklanmak üzere mahkemeye sevk edilmesi gibi kararlar verebilir.

Soruşturma aşaması bazı hallerde sulh ceza hâkimliğince yürütülebilir⁶³. Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir (CMK m. 163). Ayrıca şüpheli hakkında koruma tedbirleri uygulanmasına ilişkin kararlar ise ancak sulh ceza hâkimliği tarafından verilebilir. Sulh ceza hâkimi, şüphelinin tutuklanmasına, yurtdışına çıkışının yasaklanması gibi koruma tedbirlerinin uygulanmasına veya şüphelinin salıverilmesine karar verebilir⁶⁴. Soruşturma aşamasında verilen kararların hukuk mahkemesi bakımından etkisi aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır⁶⁵.

⁶¹ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 123; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 595; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 198; Cumhur Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 8. bs., Ankara, Seçkin, 2017, s. 90.

⁶² Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 111-112.

⁶³ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 154; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 110; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 191; Ahmet Gökcen v.d., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 542; Şahin, **a.g.e.**, s. 118; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 604.

⁶⁴ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 155; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 192; Şahin, **a.g.e.**, s. 119; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 605.

⁶⁵ Bkz. s. 93 v.d.

2. Kovuşturma Aşamasındaki Kararlar

a. Ara Kararları

(1) Genel Olarak

Ceza mahkemesi yargılamayı ilerletmek veya yargılamaya son vermek için çeşitli kararlar verir. Ceza mahkemesindeki yargılamanın ilerlemesi amacıyla ara kararları verebilir⁶⁶. Ara kararları, nihaî karar verilmesini hazırlayıcı nitelikte kararlardır⁶⁷. Örneğin, ceza mahkemesinin yer yönünden yetkisiz olduğuna dair itirazın reddi kararı, sanığın mahkemeye zorla getirtilmesine ilişkin karar veya bilirkişiye başvurulması kararı gibi. Duruşmada verilecek ara kararları, Cumhuriyet savcısı, duruşmada hazır bulunan müdafî, vekil ve diğer ilgililer dinlendikten; duruşma dışındaki kararlar, Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü görüşü alındıktan sonra verilir (CMK m. 33). Niteliği itibariyle ceza mahkemesinin ara kararlarından olup kanun koyucu tarafından ayrı bir isim verilen kararlar da bulunur. Örneğin, durma kararı gibi.

(2) Durma Kararı

"Soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş olup da şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir" (CMK m. 223/VIII, c. 2). Durma kararı, uyumsuzluğun esasını çözmez, çözümünü bekletir. Durma kararı niteliği itibariyle, nihaî bir karar değil, ara karardır⁶⁸. Örneğin, avukatın soruşturulması ve kovuşturulması Adalet Bakanlığının iznine bağlı olduğundan, bu izin alınmaksızın açılan ceza davasında, izin alınıncaya kadar durma kararı verilir.

⁶⁶ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 772; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 111.

⁶⁷ Günal Kurşun, **Ceza Muhakemesinde Hüküm**, Ankara, Seçkin, 2016, s. 65; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 496.

⁶⁸ Kurşun, **a.g.e.**, s. 66; Bahattin Aras, **Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 295; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1182; Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 809.

(3) Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, Ceza Muhakemesi Kanunu'na 6.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucu söz konusu Kanunun 231. maddesinin 5. fıkrasından itibaren eklenen hükümlerle girmiştir. Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adlî para cezası ise; mahkemece, hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir (CMK m. 231/V). Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için; a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması, b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması, c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi gerekir. Sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez (CMK m. 231/VI).

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukukî niteliği doktrinde oldukça tartışmalıdır. Bu konuda bir görüşe göre⁶⁹, bu karar kendine özgü (sui generis) niteliktedir. Çünkü bu karar davanın esasını çözmediği için nihai bir karar veya hüküm olmadığı gibi, hâkim dosyadan elini çekmemekle beraber davaya da devam edilmediği için ara kararına da benzemez. Bu görüşe göre, durma kararının hüküm niteliğinde olmaması ile hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararının hüküm olmaması, birbiriyle örtüşmez⁷⁰. Başka bir görüşe göre⁷¹, hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı, hükümün açıklanmasının geri bırakıldığı süre

⁶⁹ Aras, **Etki**, s. 296; Enver Kumbasar, **Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2012, s. 53; Ali İhsan İpek, "Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Hukuk Muhakemesine Etkisi", **Terazi Hukuk Dergisi**, Y. 7, S. 67, 2012, s. 83; İsmail Deniz, **Ceza Muhakemesinde Hüküm**, Ankara, Seçkin, 2014, s. 28; Ersan Şen/Mert Maviş, **Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB)**, Ankara, Seçkin, 2014, s. 14; Sadık Gökçe Karadağ, **Türk Ceza Hukukunda Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 55-56.

⁷⁰ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 819; Kumbasar, **a.g.e.**, s. 50; Denizhan Horozgil, **Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2017, s. 9.

⁷¹ İhsan Baştürk, **Hükümün Açıklanmasının Ertelenmesi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 200-201; Karakehya, **a.g.e.**, s. 562.

zarfında durma kararı niteliğindedir. Diğer bir görüşe göre⁷², Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 8. fıkrasının hükmü karşısında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı koşullu bir düşme nedenidir. Başka bir görüşe göre⁷³ ise, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı şartlı bir ertelemedir, fakat ceza ertelemesinden farklı olarak burada hükmün açıklanması ertelenir. Buna benzer biçimde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının nitelik olarak bir tür yumuşatılmış cezanın ertelenmesi kararı olduğu da savunulur⁷⁴. Bu konuda diğer bir görüşe göre⁷⁵ ise, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı erteleme türü olmakla beraber cezanın sanığın kişiliğine uydurulmasını sağlayan yargısal bir kişiselleştirme kurumudur. Son olarak başka bir görüşe göre⁷⁶ de, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, mahkûmiyet hükmünün askıya alınmasıdır.

Yargıtay'a göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, nihaî karar veya hüküm niteliğinde değildir⁷⁷ ve koşullu bir düşme nedenidir⁷⁸. Anayasa Mahkemesi bir kararında “*Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı*,

⁷² Erhan Günay, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2010, s. 26; Kumbasar, **a.g.e.**, s. 49; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 676.

⁷³ Hüseyin Turan, **Ceza Yargısında Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulaması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 17.

⁷⁴ Yusuf Solmaz Balo, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2016, s. 33; Yenisey/Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 773.

⁷⁵ Kumbasar, **a.g.e.**, s. 47; Mehmet Balık, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet, 2015, s. 29; Ali Tanju Sarıgül, “Türk ve Alman Hukuku’nda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, **TBB**, S. 118, 2015, s. 132; Kubilay Taşdemir, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Ertem Basım Yayın, 2016, s. 6.

⁷⁶ Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 364.

⁷⁷ “... hükmün sanık hakkında hukuksal bir sonuç doğurmamasının ifade eden hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, davayı sonuçlandıran ve uyuşmazlığı çözen bir “hüküm” değildir...” CGK, 3.5.2011, E. 2011/4-61, K. 2011/79 (Kazancı). Aynı yönde CGK, 6.10.2009, E. 2009/4-169, K. 2009/223 (Kazancı).

⁷⁸ “...sanık hakkında kurulan mahkûmiyet hükmünün hukuki bir sonuç doğurmamasını ifade eden ve doğurduğu sonuçlar itibarıyla karma bir özelliğe sahip bulunan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, denetim süresi içerisinde kasten yeni bir suçun işlenmemesi ve yükümlülöklere uygun davranılması halinde geri bırakılan hükmün ortadan kaldırılarak, kamu davasının, 5271 Sayılı CMK'nun 223. maddesi gereğince düşürölmesi sonucunu doğurduğundan, bu niteliğiyle sanık ile devlet arasındaki cezai nitelikteki ilişkiyi sona erdiren düşme nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Koşullu bir düşme nedeni oluşturan 'hükmün açıklanmasının geri bırakılması' müessesesi, objektif koşulların varlığı halinde mahkemece, diğer kişiselleştirme hükümlerinden önce ve resen değerlendirilerek, uygulanması yönünde kanaate ulaşıldığı takdirde, 6008 Sayılı Yasadan önce isteme bağıli olmaksızın, 6008 Sayılı Yasadan sonra da isteme bağıli olarak öncelikle uygulanması gerekecektir...” CGK, 9.2.2016, E. 2014/71, K. 2016/42 (Kazancı). Aynı yönde, CGK, 19.1.2016, E. 2014/135, K. 2016/4 (Kazancı); CGK, 14.4.2015, E. 2013/12-529, K. 2015/106 (Kazancı); CGK, 14.7.2009, E. 2009/6-163, K. 2009/202 (Kazancı).

yargılamayı hükümle sonuçlandıran bir karar niteliğinde olmayıp ceza yargılamasını sona erdiren düşme nedenlerinden birisidir.” şeklinde söz konusu kararların hukukî niteliğini ifade etmiştir⁷⁹. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin hükmün açıklanmasının geri bırakılması hakkında önüne gelen bir uyuşmazlıkta, mahkûmiyet hükümlerini etkisiz kıldığından bu kararın ‘kabul edilemez tedbirler’ niteliğinde olduğuna karar vermiştir⁸⁰. Başka bir kararında AİHM, cezanın ertelenmesi kurumunda mahkûmiyet kararının varlığı ortadan kalkmadığından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı sanık hakkında daha güçlü sonuçlar doğurduğu ve hâkimlerin bu yönde verdikleri kararlarında hukuka aykırı ciddi davranışların sonuçlarını en aza indirmek yönünde kendi takdir yetkilerini kullandıklarını gösterdiği kanaatindedir⁸¹.

Kanaatimizce hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı hukukî niteliği itibariyle durma kararı ve dolayısıyla ara karardır. Çünkü bu kararın verilmesi ile ceza mahkemesi dosyadan elini çekmemekte ve beş yıl süre ile sanığın suç işleyip işlemeyeceğini beklemektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında sanık cezaya mahkûm edilmediğinden mahkûmiyet kararı da değildir. Bu nedenle söz konusu karar, uyuşmazlığı esastan çözen nihaî bir karar niteliğinde değildir. 87

Bu sürenin sonunda sanık başka bir suç işlerse nihaî karar olarak mahkûmiyet kararı veya sanık başka bir suç işlemezse düşme kararı verilir.

(4) Kovuşturmanın Ertelenmesi Kararı

6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun’un⁸² geçici 1. maddesine göre, *"31/12/2011 tarihine kadar, basın ve yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama*

⁷⁹ AYM, 11.12.2014, B. No. 2013/3673, § 17.

⁸⁰ *Zeynep Özcan v. Türkiye* kararı, 20.2.2007, B. No. 45906/99, § 40-46 (Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 677-678). Aynı yönde *Böber v. Türkiye* kararı, 9.4.2013, B. No. 62590/09 (Şen/Maviş, **a.g.e.**, s. 117); *Taylan v. Türkiye* kararı, 3.7.2012, B. No. 32051/09 (Taşdemir, **a.g.e.**, s. 181-182).

⁸¹ *Eski v. Türkiye* Kararı, 5.6.2012, B. No. 8354/04 (Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 678).

⁸² **RG**, 5.7.2012, S. 28344.

yöntemleriyle işlenmiş olup; temel şekli itibarıyla adli para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı; a) Soruşturma evresinde, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine, b) Kovuşturma evresinde, kovuşturmanın ertelenmesine, c) Kesinleşmiş olan mahkûmiyet hükmünün infazının ertelenmesine, karar verilir." Söz konusu düzenlemenin 2. fıkrasına göre, "Hakkında kamu davasının açılmasının veya kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilen kişinin, erteleme kararının verildiği tarihten itibaren üç yıl içinde birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlememesi hâlinde, kovuşturmaya yer olmadığı veya düşme kararı verilir. Bu süre zarfında birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlenmesi hâlinde, bu suçtan dolayı kesinleşmiş hükümle cezaya mahkûm olunduğu takdirde, ertelenen soruşturma veya kovuşturmaya devam olunur."

Bu düzenlemenin (b) bendinde yer alan kovuşturmanın ertelenmesi kararı, ara kararı niteliğindedir. Çünkü kovuşturmanın ertelenmesi kararı ile ceza mahkemesi davaya ara verir ve kanunî süre kadar bekleyerek sanığın yeni bir suç işleyip işlemediğine bakar. Dolayısıyla nihaî bir karar vermez. Vereceği nihaî karar ancak sanık suç işlemezse düşme kararı olabilir. Buna karşılık sanık yeni bir suç işlerse, kovuşturma kaldığı yerden devam eder.

Devam eden ceza davalarının ertelenmesi bakımından benzer düzenlemeler 4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Dair Kanun⁸³ ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun⁸⁴'da da yer almaktaydı⁸⁵.

⁸³ RG, 3.9.1999, S. 23805.

⁸⁴ RG, 22.12.2000, S. 24268.

⁸⁵ "...4616 sayılı Yasa gereğince durumun değerlendirilmesi gerektiği belirtilerek bozma kararı verildiği ve sonrasında da Üsküdar 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 25/12/2002 gün ve 2002/6391189 sayılı ilamı ile ceza davasının kesin hükme bağlanmasının ertelendiği, ceza soruşturması sırasında 25/02/1999 tarihinde yediemin sıfatı ile davacıya teslim edilen aracın halen davacının elinde bulunduğu anlaşılmaktadır...Ceza davası sırasında tanık sıfatı ile dinlenen ve aracı davacıya satan Ahmet yeminli anlatımında, aracın özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler vermiş ve aracın kendisinin davacıya sattığı araç olduğunu ifade

b. Nihâî Kararlar

Ceza davasının esasa veya usûle ilişkin bir karar ile sonlandırılması halinde nihâî karar söz konusu olur⁸⁶. Ceza muhakemesi hukukunda hangi hallerde mahkemenin "hüküm" vereceği Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde düzenlenir⁸⁷. Buna göre, "*Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükümdür.*" Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 10. fıkrası gereği, ceza mahkemesinin verdiği görevsizlik kararları da kanun yolu bakımından hüküm niteliğinde sayılır. Ceza Muhakemesi Kanunu, sayılan bu nihâî kararlara hüküm adını verir⁸⁸.

Ceza muhakemesi hukukunda hüküm ve nihâî karar kavramları tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre⁸⁹, ceza mahkemesinin verdiği nihâî (son) kararlar, beraat veya mahkûmiyet kararı gibi uyuşmazlığın esasını çözebilir veya uyuşmazlığı dolayısıyla yargılayan kararlar olabilir. Başka bir görüş⁹⁰, hüküm kavramını uyuşmazlığı çözen, yargılama konusuna ilişkin verilen ve kovuşturmanın bir bölümünü sona erdiren karar olarak tanımlar. Diğer bir görüşe göre⁹¹, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 1. fıkrasında sayılan kararlar ceza mahkemesindeki uyuşmazlığı esastan çözümleyen kararlardır ve hem nihâî (son) karar hem de hükümdürler. Başka bir görüşe göre ise⁹², ceza muhakemesinde hüküm kavramından anlaşılması gereken gerekçeli karardır. Bu anlayış görevsizlik kararının kanun yolu bakımından hüküm sayılması ile de uyumludur, çünkü o da gerekçeli

etmiştir...Tüm bu olgular itibariyle, dava konusu aracın davacının çalınan aracı olduğu ve üzerinde uyarlamalar yapıldığı kabul edilmelidir..." 4. HD, 20.11.2007, E. 2006/13044, K. 2007/14559 (Kazancı).

⁸⁶ Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 110-111.

⁸⁷ CMUK'ta hüküm çeşitleri beraat, mahkûmiyet, red, durma, düşme ve görevsizlik kararlarıdır, bundan farklı olarak CMK'da hükümler arasına ceza verilmesine yer olmadığı kararı eklenmiştir, Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 686.

⁸⁸ Okuyucu Ergün, **a.g.e.**, s. 61; Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 804; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 179; Cumhuriyet Şahin/Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 7. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 182.

⁸⁹ Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 111.

⁹⁰ Elif Bekar, "Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)", **İÜHFİM**, C. LXXV, S. 1, 2017, s. 18.

⁹¹ Kurşun, **a.g.e.**, s. 65-66.

⁹² Deniz, **a.g.e.**, s. 28-29.

yazılmak zorundadır. Bu görüş gereğince Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinde sayılmamakla birlikte, yetkisizlik kararı, birleştirme kararı, ayırma kararı, durma kararı, davanın nakli kararı ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları dahi hüküm niteliğindedir.

Kanunun hüküm olarak belirttiği kararlar, esasa ilişkin ve usûle ilişkin nihaî karar ayrımı ile tam olarak örtüşmemektedir⁹³. Ceza mahkemesinde verilen nihaî kararların esasa ilişkin ve usûle ilişkin olarak sınıflandırılması kanaatimizce konumuz bakımından daha isabetli olacaktır⁹⁴. Çünkü hem Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin hüküm kavramını teknik anlamda, bir başka deyişle esasa ilişkin nihaî karar anlamında kullanmamış olması hem de doktrinde birbirinden farklı görüşler bulunması böyle bir sınıflandırmayı gerektirir. Ceza davası sonucunda verilen nihaî kararlardan işin esasına girilmeksizin verilenlerin usûle ilişkin nihaî karar, esasa ilişkin olanların ise “hüküm” kavramı ile eş anlamlı olduğunu kabul etmek, bunların hukuk mahkemesindeki etkilerini açıklamak konusunda hem kolaylık hem de sadelik sağlayacaktır. Bu nedenle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin lafzı ile bağlı kalmaksızın, ceza mahkemesinin verdiği nihaî kararların hangilerinin usûle ilişkin nihaî karar, hangilerinin esasa ilişkin nihaî karar (hüküm) olduğu aşağıda açıklanmıştır.

(1) Beraat Kararı

Beraat kararının hangi hallerde verilebileceğini kanun koyucu Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasında açıkça düzenler:

"Beraat kararı,

- a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması,*
- b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması,*
- c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması,*
- d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması,*
- e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması hallerinde verilir."*

⁹³ Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 496.

⁹⁴ Hüküm kavramından anlaşılması gereken esasa ilişkin nihaî karar olduğundan, esasa ilişkin hüküm-usûle ilişkin hüküm ayrımı kanaatimizce yerinde değildir. Karş. Bekar, **a.g.m.**, s. 20.

Beraat kararları hâkimin dosyadan el çekmesi sonucunu doğuran ve hâkimin uyuşmazlığın esasını inceleyerek bir sonuca vardığı kararlar olduğundan hüküm niteliğindedir.

(2) Mahkûmiyet Kararı

Yüklenen suç işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir (CMK m. 223/V). Mahkûmiyet kararı, esasa ilişkin nihaî karar (hüküm) niteliğindedir. Sanığın suç işlediği tam olarak sübut bulmadıkça mahkûmiyet kararı verilemez. Mahkûmiyet kararında, fail hakkında cezaya hükmedilebileceği gibi, güvenlik tedbirine de hükmedilebilir (CMK m. 223/VI). Yüklenen suçun işlendiğinin sabit olması halinde bu iki karar arasında sadece yaptırım bakımından fark bulunur⁹⁵.

(3) Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Ceza mahkemesi sanık tarafından bir suçun işlenip işlenmediği hakkında yalnızca mahkûmiyet veya beraat kararı vermez. Ceza kanununun kabul ettiği hallerde suç teşkil eden bir fiili işlemiş olsa bile sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesi, ceza verilmesine yer olmadığına kararı verilebilecek halleri iki grupta düzenler. Söz konusu maddenin 3. fıkrasında sanığın kusurunun ortadan kalkması nedeniyle, 4. fıkrasında ise sanığa suç işlediği halde ceza verilmediği haller düzenlenir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasına göre, sanık hakkında şu hallerde kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir:

- “a) Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması,*
- b) Yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi,*
- c) Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması,*
- d) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi.”*

⁹⁵

Donay, **a.g.e.**, s. 387-388.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasına göre ise, işlenen fiilin suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen, şu hallerde sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir:

- a) Etkin pişmanlık,
- b) Şahsî cezasızlık sebebinin varlığı,
- c) Karşılıklı hakaret,
- d) İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı.”

Kanun koyucu, ceza verilmesine yer olmadığına karar verilen hallerde sanığın beraat kararı gibi suçtan tamamen aklanmasını istemez⁹⁶. Örneğin, meşru savunma halinde işlenen suç nedeniyle fail beraat ederken, meşru savunmada sınırın heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması halinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilen hallerde esasen fail suçu işlemiştir ve fakat çeşitli sebepler neticesinde ceza gibi ağır bir yaptırımın uygulanmasının uygun olmadığı düşüncesiyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi kabul edilmiştir⁹⁷. Zira bazı durumlarda ceza verilmeyeceği belirtildikten sonra güvenlik tedbirine karar verilebileceği belirtilmiştir. Örneğin, akıl hastalarına işlediği fiil nedeniyle ceza verilmese bile akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine karar verilebilir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararları da nitelikleri itibariyle nihaî kararlardır ve hâkimin uyuşmazlığın esasına girerek verdiği bir nihaî karar olması nedeniyle hüküm niteliğindedir.

(4) Düşme Kararı

Ceza mahkemesinin diğer bir nihaî kararı ise, düşme kararıdır. Düşme kararı, *"Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde verilir"* (CMK m. 223/VIII). Düşme kararının verildiği haller sanığın ölümü (TCK m. 64), af (TCK m.

⁹⁶ Kurşun, a.g.e., s. 137.

⁹⁷ Adem Sözüer, "Türk Ceza Kanunu'nda Öngörülen Mazeret Sebeplerine İlişkin Soru ve Cevaplar", **Hukuki Perspektifler Dergisi**, S. 6, Mayıs 2006, s. 231; Aras, **Etki**, s. 227; Deniz, a.g.e., s. 88.

65), dava zamanaşımı (TCK m. 66-67), şikâyetten vazgeçme (TCK m. 73), önödeme (TCK m. 75) ve uzlaşmadır (CMK m. 253-255)⁹⁸. Düşme kararı, failin suçu işleyip işlemediği konusunda olumlu veya olumsuz bir karar içermez⁹⁹.

Düşme kararı, usûle ilişkin nihaî bir karar niteliğindedir. Çünkü bu kararlar uyuşmazlığın esasını çözmez, suçun varlığı, yokluğu veya ceza verilip verilmeyeceği konularında herhangi bir tespit içermez¹⁰⁰. Sonuç olarak, düşme kararı hüküm niteliğinde değildir.

(5) Davanın Reddi Kararı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 7. fıkrasına göre, "*Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.*" Kesin hükmün olumsuz etkisi veya derdestlik söz konusu olduğunda ceza mahkemesi davanın reddine karar verir. Davanın reddi kararı niteliği itibariyle usûle ilişkin nihaî karardır. Çünkü davanın reddi kararında ceza mahkemesi uyuşmazlığın esasını çözmez¹⁰¹.

(6) Görevsizlik Kararı

Ceza mahkemesinin görevsizlik kararı da usûle ilişkin nihaî bir karardır ve bu nedenle hüküm niteliğine sahip değildir. Çünkü görevsizlik kararı verirken ceza mahkemesi uyuşmazlığın esasını çözmez. Buna karşılık, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 10. fıkrasına göre adlî yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararının yalnızca kanun yolu bakımından hüküm sayıldığı belirtilmiştir. Bu düzenleme, yalnızca kanun yollarına başvuruda tereddüt ortaya çıkmasını önlemek amacıyla görevsizlik kararını hüküm olarak nitelendirir. Çünkü adlî yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararı itiraz kanun yoluna tâbidir (CMK m. 5/II).

⁹⁸ Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 660; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 691; Aras, **Etki**, s. 259.

⁹⁹ Deniz, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁰⁰ Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 808.

¹⁰¹ Aras, **Etki**, s. 194.

C. Dava Konusu ve Kararı Veren Mahkeme Açısından Kararın Nitelendirilmesi

Ceza yargısında devletin cezalandırma yetkisi çerçevesinde suç nedeniyle yargılama yapıp bir hüküm verilir Medenî yargıda ise özel hukuktan doğan uyuşmazlıklar mahkeme kararı ile sona erdirilir. Dolayısıyla medenî yargı ve ceza yargısı içinde çözülecek uyuşmazlıkların her biri temelde o yargıya özgüdür. Bununla beraber kimi zaman hukuk mahkemesinin de bir kimseye cezaya mahkûm edilmesine karar verebilmesi veya ceza mahkemesinin özel hukuka ilişkin bir sorun hakkında karar verebilmesi mümkündür. Ancak mahkemelerin görevi ancak kanun ile belirlendiğinden (AY m. 142) bunun için açık bir kanunî düzenlemenin varlığı şarttır. Bu gibi hallerde hukuk mahkemesi cezaya ilişkin konularda karar verebilirken, ceza mahkemesi de özel hukuka ilişkin konularda karar verebilir. Burada hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesinin verebildikleri karar türleri âdetâ birbirini ile iç içe geçer. Hatta doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre¹⁰², muhakeme hukuklarının barındırdıkları ortak esaslar nedeniyle tek bir muhakeme kanununda düzenlemeler yapılması gerekir. Bu görüşe göre yargılama birliği prensibi gereğince ceza davasının istisnaen hukuk mahkemesinde görülmesi mümkündür, örneğin, sahtelik iddiasının hukuk mahkemesinde ileri sürülmesi halinde hukuk mahkemesince sahteliğin bulunmadığını tespit edilirse, artık ceza mahkemesi de ceza verilmesine karar veremez. Ancak hukuk mahkemesi senedin sahte olduğunu tespit etmişse, ceza mahkemesi suçun varlığını tespit etmekte serbesttir¹⁰³. Daha önceden hukuk sistemimizde bulunan şahsî hak davası da hukuk davasının ceza mahkemesinde görülebilmesine örnek teşkil ederdi¹⁰⁴.

Hukuk mahkemesi hâkimin reddi talebi kötünîyetle yapılmış ve esastan reddedilmişse, talepte bulunanı disiplin para cezasına mahkûm edebilir (HMK m. 42/IV). Başka bir örnek olarak hakkında zorla getirtilme kararı bulunan tanık duruşmaya gelmezse hakkında disiplin para cezasına karar verilebilir (HMK m. 245).

¹⁰² Nurullah Kunter, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. bs., İstanbul, Yaylacık Matbaası, 1989, s. 20-21.

¹⁰³ Kunter, **a.g.e.**, s. 148.

¹⁰⁴ Kunter, **a.g.e.**, s. 147-148. Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 114 v.d.

Hukuk mahkemesinden verilen cezaya ilişkin kararların bağlayıcı etkisinin bulunup bulunmadığı aşağıda incelenmiştir¹⁰⁵.

Ceza mahkemesi de önündeki uyuşmazlık bakımından gerekli ise sanığın veya mağdurun gerçek yaşını tespit ederek düzeltilmesine karar verebilir. Bu husus Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 218. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin başlığı "Ceza mahkemelerinin ek yetkisi" olmakla beraber, doktrinde ceza mahkemesinin burada yaptığı yargılama için "nisbi muhakeme" kavramı da kullanılır.

III. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİNİN DAYANAKLARI HAKKINDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından doğurduğu etkilerin temelinde hangi hukukî kavramın yer aldığını açıklamak için doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerin kimi hukuk mahkemesinin karar verirken ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmadığını kimi ise bağlı olduğunu kabul eder.

A. Bağımsızlık Prensibine Dayanan Görüş

1. Türk Hukukunda Bağımsızlık Prensibi

Türk hukukunda bu görüşe göre, ceza muhakemesi hukuku ile medenî usûl hukuku arasında görevleri ve yapıları itibariyle bulunan farklılıklar, bunların birbirinden esaslı biçimde bağımsız olması gerektiğini gösterir¹⁰⁶. Bunun sonucunda iki mahkeme arasında karşılıklı bağımsızlık olduğu kabul edilmelidir. Başka bir

¹⁰⁵ Bkz. s. 99 v.d.

¹⁰⁶ Haluk Tandoğan, **Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes'uliyet)**, 1. basıdan tıpkı bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s. 349; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 850; A. İsmet Arslan, "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi, (I)", **Yargıtay Dergisi**, C. 6, S. 1-2, 1980, s. 177; Erhan Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hâkiminin Kararlarına Etkisi", **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C. 16, S. 1, 1980, s. 313-314.

deyişle, hukuk mahkemesi kararı ceza mahkemesi için kural olarak bağlayıcı olmadığı gibi, ceza mahkemesi kararı da hukuk mahkemesi için kural olarak bağlayıcı değildir¹⁰⁷.

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesindeki düzenleme, doktrinde "bağımsızlık prensibi" olarak ifade edilir¹⁰⁸. Bu kural ile hukuk hâkiminin ceza hâkimi karşısındaki konumu belirlenmiş olup hukuk hâkimi kural olarak ceza hukuku kuralları ve ceza mahkemesi kararları ile bağlı değildir¹⁰⁹. Ancak bağımsızlık prensibi, mutlak bir ilke niteliğinde değildir. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi bakımından kanun koyucu hâkimin serbestçe karar verebileceği hususları sınırlı biçimde belirlemiştir¹¹⁰.

Bu görüşe göre, hukuk ve ceza mahkemelerinin birbirinden bağımsız kabul edilmesinin temelinde bu iki mahkemenin uyguladığı yargılama usûlünün, konusunun, amacının birbirinden farklı olması yer alır¹¹¹. Hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı karşısındaki bağımsızlığı, ceza hukuku ve medenî hukukunun amaçlarının, haksız fiil ile suç kavramlarının ve hukuk ve ceza mahkemelerinde uygulanan yargılama usûlünün birbirinden farklı olmasına da dayanır¹¹².

¹⁰⁷ Kuru, *HMU*, C. V, s. 5095; Kuru, *İstinaflı Usul*, s. 47; Recep Akcan, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988, s. 107-108; Kurşun, *a.g.e.*, s. 91.

¹⁰⁸ Ahmet M. Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *AÜHFD*, C. XXIX, S. 3-4, Ankara, 1973, s. 187; Ferhat Erçin, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi*, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s. XVI; Türker, *a.g.m.*, s. 313; Tandoğan, *a.g.e.*, s. 349; Eren, *a.g.e.*, s. 829; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 22. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2018, s. 599; Nazlı Hilal Çelik, *İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu*, C. I- Genel Hükümler, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 569; Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. II, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2017, s. 517.

Bu kuralın kaldırılarak yerine medeni usûle ilişkin kanuna bu iki yargılama arasındaki bağımsızlığı açıkça düzenleyen bir hukuk kuralı konulması görüşü için bkz. Mahmut Kutkan, *Ceza Mahkemesi Kesin Hükümünün Hukuk Davası Üzerindeki Etkisi*, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993, s. 295-296.

¹⁰⁹ Kılıçoğlu, *Haksız Fiil*, s. 187; Kılıçoğlu, *Borçlar*, s. 599; Tandoğan, *a.g.e.*, s. 349; Eren, *a.g.e.*, s. 849; Erçin, *a.g.e.*, s. XVI; Üstündağ, *Yargılama*, s. 725; Mustafa Serdar Özbek, *Noter Senetlerinde Sahtelik*, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 275; Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, 11. bs., Ankara, Seçkin, 2016, s. 340.

¹¹⁰ Kılıçoğlu, *Borçlar*, s. 603; Hakan Koçak, *Ceza Yargılamasının Hukuk Mahkemelerini Bağlayıcılığı Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009, s. 71.

¹¹¹ Kuru, *İstinaflı Usul*, s. 777.

¹¹² Eren, *a.g.e.*, s. 850.

Hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesinin karar verirken birbirinden bağımsız olduğunu savunan görüş, istisnai hallerde hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasını kabul eder. Ancak bu istisnai bağıllığı açıklamak için farklı gerekçelere dayanılmaktadır.

Bir görüşe göre¹¹³, bağımsızlık prensibinin istisnası, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm ve kesin delil teşkil ettiği hallerdir¹¹⁴. Bu görüşe göre, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi sadece haksız fiiller bakımından düzenleme getirdiğinden kesin hüküm ve kesin delil kavramları ile ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisi açıklanmalıdır.

Bunun karşısında yer alan görüşe göre¹¹⁵ ise, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olması, kesin hüküm kavramı ile açıklanamaz. Ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olması, maddi vakıaların başka bir mahkemece tespit edilmiş olmasının doğal bir sonucu niteliğindedir.

Başka bir görüşe göre¹¹⁶, bağımsızlık prensibine, hukukun birliği prensibi gereğince istisnalar getirilmesi gerekir. Bu istisnalar ceza mahkemesi kararındaki maddi vakıa tespitleri ve mahkûmiyet kararında belirlenen hukuka aykırılık ile ilgilidir.

2. İsviçre Hukukunda Bağımsızlık Prensibi

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin (818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53. maddesinin) mehası olan İsviçre Borçlar Kanunu (*Obligationenrecht-OR*)'nun 53.

¹¹³ Kuru, **İstinâflı Usul**, s. 778-779; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 561.

¹¹⁴ Kuru, **HMU**, C. V, s. 5103 v.d.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 698; Akcan, **Etki**, s. 121 v.d.; İbrahim Aşık, **Ceza ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998, s. 33 v.d.; Aras, **Etki**, s. 229.

¹¹⁵ Kenan Tunçomağ, "Mahkeme Kararları Kroniği-Borçlar Hukuku", **İÜHFM**, C. 28, S. 3-4, 1962, s. 845; Kenan Tunçomağ, "Mahkeme Kararları Kroniği-Borçlar Hukuku", **İÜHFM**, C. 29, S. 1-2, 1963, s. 379; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 619; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 208.

¹¹⁶ Antalya, **a.g.e.**, s. 520.

maddesi bakımından da hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları karşısında bağımsız olduğu kabul edilir¹¹⁷. Art. 53 OR şöyledir:

"Ceza hukuku ile ilişki

1. Hâkim, kusurun veya ayırt etme gücünün olup olmadığı hakkında karar verirken ceza mahkemesinin ceza ehliyeti veya beraat kararındaki tespitleri ile bağlı değildir.

2. Kusurun tespiti ve zararın takdiri hakkındaki ceza mahkemesi kararı da hukuk hâkimi için bağlayıcı değildir."

Art. 53 OR hükmünün birinci fıkrasına göre, hukuk hâkimi; ilk olarak kusurun olup olmadığının takdirinde ve ceza hukukundaki temyiz kudreti bakımından, ikinci olarak beraat kararı ile bağlı değildir. Söz konusu hükmün ikinci fıkrasına göre ise hukuk hâkimi ceza kararındaki kusur (özellikle ağırlığında) ve zararın (özellikle hesaplanmasında) tayini ile de bağlı değildir¹¹⁸.

İsviçre hukukunda Art. 53 OR sadece borçlar hukukunda değil, özel hukukun diğer tüm alanlarında uygulanabilir¹¹⁹. Art. 53 OR sadece tazminat hukukundan bahsetse de, hükmün *ratio legis*'inden yola çıkılarak hukuk ve ceza hâkiminin aynı hayat olayı hakkında karar vermesi gereken tüm hallerde bu kural uygulanır¹²⁰.

Art. 53 OR'un birinci ve ikinci fıkrası beraat ile mahkûmiyet kararı arasında net bir ayrım yapmamış olsa da, ikinci fıkra net olarak ceza mahkemesi kararının hukuk hâkimi için ne kusur ne zarar bakımından bağlayıcı olduğunu öngörür. Böylece hukuk mahkemesi mahkûmiyet kararı halinde de kusur ve zararı takdir ederken bağımsızdır. Her ne kadar ikinci fıkra temyiz kudreti sorunundan tekrar bahsetmese de, hukuk mahkemesi ceza mahkemesinin bu konudaki kabulü ile açıkça bağlı değildir¹²¹. Art. 53 OR özellikle maddi vakıanın tespiti, hukuka aykırılık ve

¹¹⁷ Henri Deschenaux/Pierre Tercier, **Sorumluluk Hukuku**, Çev. Salim Özdemir, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1983, s. 174; Roland Brehm, **Berner Kommentar Das Obligationenrecht Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen, Art. 41 - 61 OR**, 4. Aufl., Bern, Stämpfli Verlag, 2013, s. 736; Ayiter, **a.g.m.**, s. 753; Erçin, **a.g.e.**, s. XVII.

¹¹⁸ Brehm, **a.g.e.**, s. 737.

¹¹⁹ Brehm, **a.g.e.**, s. 738; Heinrich Honsell/Nedim Peter Vogt/Wolfgang Wiegand, **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I Art 1- 529 OR**, Basel, Helbing und Lichtenhahn, 1992, s. 374; Herrmann, **a.g.e.**, s. 35.

¹²⁰ Herrmann, **a.g.e.**, s. 35.

¹²¹ Brehm, **a.g.e.**, s. 739-740.

illiyet bağı konusunda susar¹²². Federal kanunun böyle sessiz kaldığı hususlarda kanton usûl hukukunun düzenleme yapma hakkı saklı olduğu kabul edilir¹²³.

Bu maddede açıklığa kavuşturulması gereken husus, ilk fıkradaki hususların örnek olarak mı sayıldığı, yoksa sınırlı bir sayma olup maddedeki durumlarda hükmün mefhumu muhalifinden (*argumentum e contrario*) beraat kararının bağlayıcılığının mı kabul edileceğidir¹²⁴. 1881 tarihli eski İsviçre Borçlar Kanunu'nun benzer husustaki Art. 59 hükmünün ifadesi¹²⁵ nedeniyle, Art. 53 OR bakımından içtihatlar ve doktrin beraat kararlarının hukuk hâkimini tamamen bağlamayacağı kanaatindeydi¹²⁶. İsviçre Federal Mahkemesi beraat kararları bakımından hukuk hâkiminin mutlak bağımsızlığını kararlarında vurgulardı¹²⁷.

Art. 53 Abs. 2 OR bakımından doktrinde farklı yaklaşımlar bulunur. Bir görüş, bu ikinci fıkranın mefhumu muhalifinden açıkça belirtilmeyen hususlarda hâkimin bağlı olduğu sonucunu çıkarır. İsviçre doktrininde bu görüşe göre, ikinci fıkrada sadece kusur denetimi ve zararın tespiti düzenlendiğinden, hukuk hâkimi mahkûmiyet kararı ile temyiz kudreti bakımından bağlıdır¹²⁸. Buna karşılık başka bir görüşe göre, medenî hukuk ve ceza hukukunun farklı amaçları bulunduğundan, konuları örtüşmediğinden ve yöntemleri tamamen farklı olduğundan hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasından söz edilemez ve Art. 53 OR sadece kendisinden anlaşılan ne ise onu söyler¹²⁹. Doktrinin çoğunluğu ise, Art. 53 Abs. 2 OR'de sayılmayan hususların kanton hukuklarına bırakıldığı kanaatindedir¹³⁰. Bir diğer görüşe göre ise, medeni hukuk ve ceza hukuku farklı ölçütleri dikkate

¹²² Brehm, **a.g.e.**, s. 741.

¹²³ Honsell/Vogt/Wiegand, **a.g.e.**, s. 375; Peter Gauch/Viktor Aepli/Hugo Casanova, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil (Art. 1-183)**, 3. Aufl., Zürich, Schultess, 1992, s. 152.

¹²⁴ Herrmann, **a.g.e.**, s. 33.

¹²⁵ Eski İsviçre Borçlar Kanunu Art. 59: "Art. 56, 57 ve 58'deki hususlarda hakim karar verirken, ceza mahkemesinin ne temyiz kudreti hakkındaki tespitleri ne de ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlıdır.", Herrmann, **a.g.e.**, s. 34.

¹²⁶ Herrmann, **a.g.e.**, s. 34.

¹²⁷ BGE 55 II 29, BGE 66 II 80 (Herrmann, **a.g.e.**, s. 35).

¹²⁸ Herrmann, **a.g.e.**, s. 37-38; Hugo Oser/Wilhelm Schönenberger, **Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch**, V. Band: Das Obligationenrecht, Erster Halbband: Art. 1-183, Zürich, Schultess, 1929, s. 381.

¹²⁹ Herrmann, **a.g.e.**, s. 38-39; Bruno von Büren, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, Zürich, Schultess, 1964, s. 270.

¹³⁰ Herrmann, **a.g.e.**, s. 39; Deschenaux/Tercier, **a.g.e.**, s. 175.

aldığından hukuk hâkiminin hem beraat hem de mahkûmiyet kararları bakımından kapsamlı bir bağımsızlığı bulunur. Buna göre, Art. 53 Abs. 2 OR'de sayılmayan hususlar bakımından mefhumu muhalife dayanan bir bağlayıcılık reddedilir. Diğer taraftan bu kuraldan mahkûmiyet kararlarının genel bir emsal teşkil etmeme ilkesi çıkarılamayacağı, aksine bu kuralın kanton hukuklarına terk edildiği kanaatindedir¹³¹. Son olarak bir başka görüşe göre, Art. 53 OR'un sayımı kati değildir. Ancak bu maddede belirtilmeyen noktalarda hukuk mahkemesinin ceza kararı ile bağlı olduğu sonucu doğmaz¹³². Dahası Art. 53 OR hukuk mahkemesinin her durumda hangi hususlarda bağımsız olması gerektiğini düzenler (BGE 107 II 151). Bu durumda "mefhumu muhalif tezi" reddedilmelidir¹³³. Hukuka aykırılık hakkında da Art. 53 OR sessiz kalır. Hukuk hâkimi bu konuda bağımsızdır. Hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin görüşünün aksine, örneğin, haklı sebeplerle (zorunluluk hali veya hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebepler nedeniyle) karar verebilir¹³⁴. Aynı şekilde Art. 53 OR'da yazılmadığı üzere, hukuk mahkemesi uygun illiyet bağı bakımından da ceza mahkemesinin kararı ile bağlı değildir¹³⁵.

Medenî usûl hukuku uygulamasının sıklıkla ceza davasına dayanmasının nedeni pratik sebeplerden kaynaklanır. Ceza mahkemesi maddi vakıaya zamansal olarak daha yakın durur. Bu nedenle ceza mahkemesinin verdiği bilgi, daha sonra hukuk mahkemesindeki delil usûlüne göre daha güvenilirdir¹³⁶. Yerleşik uygulama genel olarak hukuk mahkemesinin kendi fikrini oluşturması, fakat özellikle maddi vakıa tespitleri bakımından ceza mahkemesinin tespitleri hakkında da bilgilenmek zorunda olduğunu vurgular. Yüksek mahkeme bazı kararlarda hukuk mahkemesinin, ceza mahkemesinin kanaatine dayanabileceği tespiti ile yetinirken, diğer kararlarda

¹³¹ Herrmann, **a.g.e.**, s. 39; Karl Oftinger/Emil W. Stark, **Schweizerisches Haftpflichtrecht Erster Band: Allgemeiner Teil**, 5. Aufl., Zürich, Schulthess, 1995, s. 226-227.

¹³² Andreas von Tuhr/Hans Peter, **Allgemeiner Teil des schweizerischen Obligationenrechts**, Erster Band, 3. Aufl., Zürich, Schulthess, 1979, s. 437; Brehm, **a.g.e.**, s. 741; Gauch/Aeppli/Casanova, **a.g.e.**, s. 152.

¹³³ Brehm, **a.g.e.**, s. 741; Max Guldener, **Schweizerisches Zivilprozeßrecht**, 3. Aufl, Zürich, Schulthess, 1979, s. 384-385.

¹³⁴ Brehm, **a.g.e.**, s. 743; Guldener, **a.g.e.**, s. 385.

¹³⁵ Brehm, **a.g.e.**, s. 743.

¹³⁶ Brehm, **a.g.e.**, s. 744.

daha ileri giderek hukuk mahkemesinin zorunluluk olmadıkça veya yeterli gerekçe olmadıkça ceza mahkemesi kararından ayrılmasına müsaade etmez¹³⁷.

İsviçre kantonları, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağılılığı konusunda iki gruba ayrılabilir. Birçok kanton Napolyon hukukunun etkisinde kalmış olmasına rağmen, bugün kantonların azınlığında bu gelenek bulunur. Özellikle Tessin kantonu Fransız uygulaması ve doktrinin kuvvetli etkisi altındadır ve Tessin kanunları ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisini düzenler¹³⁸. Diğer kantonlarda ise, hukuk mahkemesi açık bir düzenlemenin eksikliğinden dolayı ceza mahkemesi kararı ile bağlı değildir¹³⁹. Kantonlar ağırlıklı olarak, hukuk hâkiminin bağımsızlığını kabul eder. Bugüne kadar bağlayıcılığı öngören kantonlar da, bu görüşlerinde değişim göstermiştir¹⁴⁰.

İsviçre hukukunda hukuk hâkimini beraat kararı bağlamadığına göre, ceza mahkemesinin olay hakkında hiçbir şey tartışmadığı takipsizlik kararında da (*Einstellungsverfügung*) bağımsızlık prensibinin öncelikle geçerli olması kabul edilir (BGE 125 III 401/411)¹⁴¹.

3. Alman Hukukunda Bağımsızlık Prensibi

Türk-İsviçre hukukunun borçlar kanunlarında yer alan düzenlemeler (TBK m. 74 ve Art. 53 OR) bağımsızlık prensibi olarak adlandırılırken Alman hukukunda borçlar veya usûl kanunlarında herhangi bir düzenleme bulunmaz. Ancak Alman Medenî Usûl Kanununun Yürürlüğü Hakkında Kanun (EGZPO)'da yer alan § 14 Abs. 2 Nr. 1¹⁴²'deki düzenlemeye dayanılarak hukuk mahkemesi bakımından ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı olmadığı fikri kabul edilir. Bu kuralın yürürlüğe girmesinden önceki tartışmalara yer vererek bu görüşü açıklamak gerekir.

¹³⁷ Brehm, **a.g.e.**, s. 744.

¹³⁸ Herrmann, **a.g.e.**, s. 43; Deschenaux/Tercier, **a.g.e.**, s. 175.

¹³⁹ Herrmann, **a.g.e.**, s. 43; Deschenaux/Tercier, **a.g.e.**, s. 175.

¹⁴⁰ Herrmann, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁴¹ Brehm, **a.g.e.**, s. 739.

¹⁴² § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO: "Özellikle şunlar yürürlükten kalkmıştır:
1. Hukuk hâkimi için ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı gücü hakkındaki kurallar..."

1877 yılında Alman Medenî Usûl Kanunu yürürlüğe girmeden önce, ceza mahkemesi kararının bağlayıcılığı bakımından Alman federe devletlerin düzenlemeleri birbirinden farklı idi. İlk olarak federe devletlerin bir kısmı, Fransız hukukunun etkisiyle kesin hüküm etkisinin sonucu olarak hukuk hâkiminin mutlak bağlılığını kabul ederdi. İkinci olarak bazı federe devlet kanunları, ceza mahkemesi kararını tam ve aksi iddia edilemez bir delil olarak kabul ediyordu. Üçüncü olarak ise, bazı federe devletler cezayı gerektiren fiilin ceza mahkemesi kararındaki deliline karşı, karşı delil ileri sürülebileceğini öngörüyordu¹⁴³. Ayrıca bağlayıcı etkinin sadece mahkûmiyet kararları ile ilgili mi yoksa beraat kararları ile ilgili mi olduğu da federe devletlere göre değişiklik gösterirdi¹⁴⁴.

19. yüzyılın ortalarına kadar, uygulama ve doktrin ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı etkisi olmadığını, ama hukuk hâkiminin ceza davasının tahkikat dosyasındaki sonuçlarından faydalanmasını kabul ediyordu. Fakat sözlülük ilkesi ve delillerin serbestçe değerlendirilmesinin uygulanmaya başlaması ile artık ceza davası sürecinin tamamının tahkikat dosyasından sonuçlanmaması nedeniyle ceza kararlarının bağlayıcı etkisi hakkında yeni bir tartışma çıkmıştı¹⁴⁵.

1868 yılında düzenlenen 7. Alman Hukukçular Kongresinde (henüz 1877 tarihli Alman Medenî Usûl Kanunu yürürlüğe girmemişken) ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisi konusu ele alınmıştı. Bu kongrede **Planck**'ın sunduğu raporda ileri sürüp savunduğu hususlar kanun koyucuyu bağlayıcı etki konusunda etkilemiş, hem beraat kararları hem de mahkûmiyet kararları bakımından hukuk hâkiminin bağımsızlığı ilkesi esas alınmıştır¹⁴⁶. **Planck**, medenî usûl hukukunda ceza mahkemesi kararlarının delil değeri hakkında kanunî bir belirleme

¹⁴³ Hans W. Fasching, "Die Grenzen der Bindung des Zivilgerichts an Erkenntnisse des Strafgerichts", **Gutachten-Verhandlungen des Dritten Österreichischen Juristentages Wien 1967**, Band I, 1. Teil, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1967, s. 11; Hans Friedhelm Gaul, "Die Grenzen der Bindung des Zivilgerichts an Strafurteile", **Festschrift für Hans W. Fasching zum 65. Geburtstag**, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1988, s. 158-159; Herrmann, **a.g.e.**, s. 63-65; Thomas Joseph Trousil, **Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Erkenntnisse**, Diss., Köln, 2005, s. 10-12; Alexander Völzmann, **Die Bindungswirkung von Strafurteilen im Zivilprozess**, Köln, Heymann, 2006, s. 7-9.

¹⁴⁴ Völzmann, **a.g.e.**, s. 41.

¹⁴⁵ Völzmann, **a.g.e.**, s. 41.

¹⁴⁶ Trousil, **a.g.e.**, s. 19; Gaul, **Bindung**, s. 159.

yapılmasına karşı idi ve ceza mahkemesi kararında yer alan bir vakıa ile ilgili tanıklığa ne kadar itibar edilmesi gerektiğinin belirlenmesinin hâkimin kanaatine bırakılmasını istemekteydi¹⁴⁷. Yazara göre, bağlayıcılık, hukukî dinlenilme hakkını ihlâl eder. Çünkü herkesin hâkim önünde iddia ve savunmada bulunması temel bir haktır. Ceza mahkemesi kararı özellikle üçüncü kişi bakımından etki doğursa, bu ihlâl daha açık olur¹⁴⁸. Ayrıca bağlayıcılığa ilişkin bir norm getirilmesi, hâkimin delilleri serbestçe değerlendirmesi ilkesine aykırılık da teşkil eder¹⁴⁹.

Planck'ın görüşlerinin karşıtı olarak aynı kongrede *Liszt*, sunduğu raporunda bağlayıcı etkinin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştü¹⁵⁰. *Liszt*'e göre, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı maddi gerçeği garantilerdi ve hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararında tespit edilmiş vakıaları denetlemek istemesi, iş gücünün israfı olurdu. Ayrıca ceza mahkemesi itibarını ve etkililiğini kaybederdi¹⁵¹. Yazar, bir vakıanın gerçekliği ceza mahkemesinin elindeki devlet gücü tarafından şüphesiz bir biçimde ispatlandıktan sonra, bunun tereddüt etmeksizin özel hukuk alanında da aynı esasa düzenlenmesi gerektiği kanaatindeydi¹⁵². Yazara göre, medenî usûl hukuku şeklî gerçeği ararken, ceza mahkemesi maddi gerçeği aradığından ceza davası daha üstündür¹⁵³. Ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi için de kesin hüküm teşkil eder ve hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararından farklılaşan bir karar vermesinin önüne geçer¹⁵⁴. *Liszt*'in fikirleri ise, Avusturya kanun koyucusunu etkilemiş ve

¹⁴⁷ J. W. Planck, "Soll einem prozessordnungsgemäß erlassenen strafgerichtlichen Urtheile, wodurch eine Frage entschieden ist, welche der Entscheidung einer Civilsache präjudiziert, für diese letztere die Kraft eines vollen Beweises eingeräumt werden?", **Gutachten, Verhandlungen des Siebenten deutschen Juristentages**, 1. Band, Berlin, 1868, s. 3- 44; Trousil, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁴⁸ Planck, **a.g.e.**, s. 17; Trousil, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁴⁹ Planck, **a.g.e.**, s. 22; Trousil, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁵⁰ Eduard Ritter von Liszt, "Soll einem prozessordnungsgemäß erlassenen strafgerichtlichen Urtheile, wodurch eine Frage entschieden ist, welche der Entscheidung einer Civilsache präjudiziert, für diese letztere die Kraft eines vollen Beweises eingeräumt werden?", **Gutachten, Verhandlungen des Siebenten deutschen Juristentages**, 1. Band, Berlin, 1868, s. 45; Trousil, **a.g.e.**, s. 19; Völzmann, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁵¹ Liszt, **a.g.e.**, s. 52; Walter H. Rechberger, "Der Wiedergänger zur Rückkehr der Bindung an strafgerichtliche Entscheidungen im österreichischen Zivilprozessrecht", **Festschrift für Hans Friedhelm Gaul zum 70. Geburtstag**, Giesecking, Verlag Ernst und Werner, 1997, s. 541; Trousil, **a.g.e.**, s. 19-20 .

¹⁵² Liszt, **a.g.e.**, s. 52; Trousil, **a.g.e.**, s. 20.

¹⁵³ Liszt, **a.g.e.**, s. 46; Trousil, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁵⁴ Liszt, **a.g.e.**, s. 46; Trousil, **a.g.e.**, s. 15.

1.8.1895 tarihinde § 268 öZPO ile medenî usûl hukukunda mahkûmiyet hükümlerinin bağlayıcı nitelikte olduğunu kabul edilmiştir¹⁵⁵.

Alman hukukunda 30.1.1877 tarihli EGZPO § 14 Abs. 2 Nr. 1 ile federe kanunlardaki hukuk hâkimi için ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı olduğunu öngören kurallar yürürlükten kaldırılmıştır¹⁵⁶. Bu düzenleme hukuk hâkiminin delilleri serbestçe değerlendirmesi görüşünün bir zaferi olarak kutlanmıştır¹⁵⁷.

§ 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO hükmünün ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm gücünün hukuk mahkemeleri için bir sınırlandırma olarak anlaşılması gerekir gerekmediği hususu Alman hukukunda tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Fakat ağırlıklı olarak mahkûmiyet kararının esasını teşkil eden vakıa tespitlerinin kesin hükmün konusuna dâhil olmadığı kabul edilir¹⁵⁸.

Doktrinde ilk olarak ileri sürülen görüşe göre, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO yalnızca mahkûmiyet kararının içerdiği vakıa tespitlerinin kanunî delil gücüne karşı hukuk hâkimini yönlendirir ve mahkûmiyet kararının kesin hüküm gücü ile bağlantı kurmaz¹⁵⁹. Buna karşılık bir diğer görüşe göre de, en azından mahkûmiyet kararının teşkil ettiği maddî anlamda kesin hüküm gücünün hukuk hâkimini bağlaması gerekir¹⁶⁰. Bu görüş, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'nun tamamen hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasını değil, aksine Fransız hukukunun etkisiyle hukuk hâkiminin ceza mahkemesinin vakıaya ilişkin tespitleri ile bağlı olduğuna ilişkin ispat kurallarını yürürlükten kaldırmak istediği yönündedir¹⁶¹.

Doktrinde hâkim görüşe göre, hukuk hâkimi bakımından ceza mahkemesi kararının unsur etkisi (örneğin, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak ceza

¹⁵⁵ Gaul, **Bindung**, s. 157.

¹⁵⁶ Herrmann, **a.g.e.**, s. 70; Fasching, **Gutachten**, s. 11.

¹⁵⁷ Gregor Vollkommer, "Bindungswirkung des rechtskräftigen Strafurteils im nachfolgenden Schadenersatzprozess des Geschädigten", **Zeitschrift für Wirtschaftsrecht und Insolvenzpraxis**, 45, 2003, s. 2061.

¹⁵⁸ Rechberger, **Bindung**, s. 542.

¹⁵⁹ Georg Kuttner, **Urteilswirkungen ausserhalb des Zivilprozesses**, München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1914, s. 14; Gaul, **Bindung**, s. 161.

¹⁶⁰ Karl-August Bettermann, "Über die materielle Rechtskraft verwaltungsgerichtlicher Urteile", **Monatschrift für Deutsches Recht**, 1954, s. 7; Gaul, **Bindung**, s. 161.

¹⁶¹ Bettermann, **a.g.m.**, s. 7-8; Nils Wigglinghaus, **Synergieeffekte zwischen Straf- und Zivilprozess**, Konstanz, Hartung-Gorre Verlag, 2007, s. 102-103.

mahkûmiyeti kararının varlığı, § 581 ZPO) ve inşâî etkisi de tanınmak zorundadır. Buna karşılık hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararında vakıalara ilişkin yapılan tespitlerle § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO gereği bağlı değildir¹⁶². Ceza muhakemesi hukukunda re'sen araştırma ilkesinin geçerli olmasına karşın, medenî usûl hukukunda tarafların tasarrufunun hâkim olmasından dolayı yapılarının tamamen farklı olması karşılıklı olarak bağlayıcı etkiyi engeller¹⁶³.

Çoğu görüşe göre, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'nin ceza hâkiminin vakıa tespitlerine bağlı kalınmasını bertaraf eden bir kural olduğu kabul edilse de¹⁶⁴, bu hükümden, ceza mahkemesi kararlarının hukuk hâkimi için emsal oluşturmayaacağına ilişkin genel bir ilke çıkarılabilir¹⁶⁵. Emsal teşkil etmeme hem beraat hem de mahkûmiyet kararları için geçerlidir. Fakat hukuk hâkimi, ceza mahkemesi kararından (en azından mağdur aleyhine) ayrılmak isterse, bunu gerekçelendirmesi gerekir¹⁶⁶.

Doktrinde bir görüşe göre, inşâî etki, cebri icra kabiliyeti ve şeklî anlamda kesin hüküm bağlayıcı etki probleminin dışında kalır. İnşâî etki, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'nin dışında kalır. Çünkü inşâî etki, daha sonra karar veren hukuk mahkemesinin önceki bir kararla bağlı olması değil, aksine bir karar ile kazanılmış olan yeni hukukî durum ile bağlı olması demektir¹⁶⁷. § 17 Abs. 1, 2 GVG¹⁶⁸ yargı kollarının üzerinde genel olarak mahkemelerin bağıllığı ilkesini ortaya koyar. Hukuk ve ceza mahkemelerinin ilişkisinde ise, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO bu kurala istisna

¹⁶² Friedrich Stein/Martin Jonas, **Kommentar zur Zivilprozessordnung**, 22. Aufl., Band 4, Tübingen, Mohr Siebeck, 2008, § 322, Kn. 302.; Bernhard Wieczorek/Rolf A. Schütze, **Zivilprozessordnung und Nebengesetze**, 3. Aufl., 2. Band, 3. Teilband, Berlin, De Gruyter Recht, 2007, § 322, Kn. 93; Volkert Vorwerk/Christian Wolf, **Beckscher Online Kommentar ZPO**, München, C. H. Beck, 2014, § 322, Kn. 93.

¹⁶³ Wieczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 93; Vorwerk/Wolf, **a.g.e.**, § 322, Kn. 93.

¹⁶⁴ Wieczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 43; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 322, Kn. 302.

¹⁶⁵ Gaul, **Bindung**, s. 161.

¹⁶⁶ Herrmann, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁶⁷ Wiggighaus, **a.g.e.**, s. 106.

¹⁶⁸ § 17 GVG: "(1) Başvurulan yargı yolunun yetkisi, derdestlikten sonra ortaya çıkan esaslı şartlardaki değişikliklerden etkilenmez. Derdestlik varken hiçbir tarafça başka şekilde dava açılmaz.

(2) Yetkili yargı yolunun mahkemesi uyumsuzluk hakkında tüm hukukî açıları dikkate alarak karar verir. Anayasanın 14. maddesinin 3. fıkrasının 4. cümlesi ve 34. maddesinin 3. cümlesi saklıdır."

oluşturur¹⁶⁹. § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO hakkındaki görüşlerin çoğunluğu, bağlayıcılığın bu norm ile reddedildiği kanaatinde iken, azınlık görüşü, bu kuralın yalnızca ceza mahkemesi kararlarının delil etkisini dışladığını kabul eder¹⁷⁰.

Doktrinde bir başka görüş, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'nun niteliğinin zaman bakımından uygulamayı gösteren bir düzenleme olduğu kanaatindedir¹⁷¹. § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'nun kapsamına, ceza davasından elde edilen sonuçların sonraki hukuk davasına aktarılması sorunu bakımından herhangi bir düzenleme girmez¹⁷². Bu kanunun çıktığı dönemdeki işlevi, federe devletlerin maddi düzenlemelerdeki bağlayıcılık içeren kurallarının uygulanmasını Medenî Usûl Kanunu'nun çıkması ile engellemek idi ve artık bugün için böyle bir etkisi bulunmaz¹⁷³. Yazara göre bu düzenleme, esasen bugüne kadar yanlış yorumlanmıştır¹⁷⁴. Doktrinde başka bir görüşe göre ise, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları karşısında bağımsızlığı için § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO dayanılması gereken bir norm değildir. Bağımsızlık prensibi genel dogmatik düşüncelerden kaynaklanır¹⁷⁵.

Alman Temyiz Mahkemesi içtihatlarına göre, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO, yargı kollarının eşit olduğu prensibinden sadece hukuk mahkemeleri için kesin hüküm etkisini ceza mahkemeleri bakımından hariç tutan pozitif bir düzenleme niteliğindedir. Bu hükmün mefhumu muhalifinden yüksek mahkeme, hukuk mahkemesinin idare mahkemesi kararları ile bağlı olduğunu, idare mahkemesince hukuka aykırı olduğu tespit edilen idarî işlemin iptal edilmesinin, hukuk mahkemesindeki tarafları aynı olan sorumluluk davasında bağlayıcı olduğunu kabul etmiştir¹⁷⁶. Böylece yüksek mahkeme tarafından § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'dan

¹⁶⁹ Völzmann, **a.g.e.**, s. 117.

¹⁷⁰ Völzmann, **a.g.e.**, s. 117.

¹⁷¹ Foerster, **a.g.e.**, s. 210.

¹⁷² Foerster, **a.g.e.**, s. 213.

¹⁷³ Foerster, **a.g.e.**, s. 218.

¹⁷⁴ Foerster, **a.g.e.**, s. 504.

¹⁷⁵ Trousil, **a.g.e.**, s. 43.

¹⁷⁶ Gaul, **Bindung**, s. 162; Trousil, **a.g.e.**, s. 24; Gerhard Lüke, "Die Bindungswirkung im Zivilprozess", **Juristische Schulung**, 40. Jahrgang, Heft 11, 2000, s. 1045.

ortaya çıkan delil ve kesin hüküm etkisinin sadece aynı yargı kolu ile sınırlı olmadığı, diğer yargı kollarına da etkisi olduğunu kabul edilir¹⁷⁷.

Alman medenî usûl hukukunda, kesin hüküm teşkil eden hukuk mahkemesi kararlarının diğer devlet makamlarının kararlarında bağlayıcı etkisi veya diğer devlet organlarının verdiği kararların hukuk hâkimi üzerindeki bağlayıcı etkisi bakımından herhangi bir genel kural bulunmaz¹⁷⁸. Hukuk hâkimi, diğer hukuk mahkemelerinin kararlarının yanı sıra, icra mahkemesi kararları (§ 764 ZPO) ve iflâs mahkemesinin kararları ile de bağlıdır¹⁷⁹.

Ceza mahkemesi kararının, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO gereği bağlayıcı olmamasına ceza mahkemesi tarafından tazminata karar verilmesi istisna oluşturur¹⁸⁰. Alman hukukunda geçerli kurallara göre, hukuk hâkimi sadece ceza hâkiminin özel hukuk ilişkileri hakkında verdiği karar bakımından değil, ayrıca önüne gelen uyuşmazlıkta ceza gerektiren fiilin varlığı veya yokluğu hakkında ceza mahkemesinin verdiği karar ile de bağlı değildir¹⁸¹. Alman hukukunda hukuk hâkiminin bağımsızlığının istisnası yalnızca, kanunun aksini açıkça öngördüğü haller veya mahkûmiyet kararının vakıa olarak bir özel hukuk talebinin ön şartı olmasıdır¹⁸².

Alman hukukundaki genel kabul, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmadığı olsa da, mevzuatta bunun aksine düzenlemeler bulunur. Örneğin, § 118 Abs. 3 BRAO (*Bundesrechtsanwaltsordnung*-Federal Avukatlık Kanunu)'da gerçek bir bağlayıcı etki düzenlenerek, avukatların yükümlülüklerini

¹⁷⁷ Gaul, **Bindung**, s. 162; Trousil, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁷⁸ Rudolf C. Böhm, **Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Entscheidungen**, Wien, 2003, s. 121; Heinz Thomas/Hans Putzo, **Zivilprozessordnung**, 33. Aufl., Verlag C.H.Beck, München, 2012, § 322, Kn. 15; Herrmann, **a.g.e.**, s. 62; Vorwerk/Wolf, **a.g.e.**, § 322, Kn. 93.

Bu konu kanunlarda farklı biçimlerde düzenlenmiştir, örneğin, İdari Yargılama Kanunu (VwGO) § 121. Alman Temyiz mahkemesine göre, idare mahkemesinin bir idari işlemin geçerli olduğu konusunda verdiği hüküm bu husus ön sorun teşkil ediyorsa hukuk mahkemesini bağlar (Thomas/Putzo, **a.g.e.**, s. 575).

¹⁷⁹ Adolf Baumbach/Wolfgang Lauterbach, **Zivilprozessordnung**, Band 1, 72. Aufl., Verlag C.H.Beck, München, 2014, s. 1422 v.d.; Böhm, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁸⁰ Böhm, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁸¹ Fasching, **Gutachten**, s. 12; Böhm, **a.g.e.**, s. 123.

¹⁸² Fasching, **Gutachten**, s. 12.

ihlâl ettiğine ilişkin ceza davasında verilen karar ile avukatlık hukukundan doğan uyuşmazlıkların çözümlendiği mahkemenin (*Anwaltsgericht*) bağlı olduğu açıkça belirtilmiştir¹⁸³. §§ 23, 57 BDG (*Bundesdisziplinargesetz*- Federal Disiplin Cezası Kanunu) de ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığını öngören kanunî istisnalara başka örneklerdir¹⁸⁴.

B. Kamu Düzenine Dayanan Görüş

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi üzerindeki bağlayıcı etkisini açıklamak amacıyla ileri sürülen başka bir görüşe göre ise, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması kamu düzeni kavramına dayanır¹⁸⁵ ve bu etki kesin hüküm veya kanun hükmü ile açıklanamaz¹⁸⁶. Çünkü re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı ceza davası sonucu elde edilen maddi vakıaların dikkate alınması, hukuka duyulan güveni ve çelişkili kararların önlenmesini sağladığından kamu düzenine hizmet eder¹⁸⁷.

Ceza mahkemesi kararlarının kamu düzeni gerekçesi ile hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması fikri, esasen Fransız hukukunda da savunulur. Fransız hukukunda "*le criminel emporte le civil*" yani ceza hukuku medenî hukuktan üstündür anlayışı egemendir¹⁸⁸. Buna göre, hayat olayı aynı olan ceza mahkemesi kararı ile hukuk hâkimi bağlıdır¹⁸⁹. Bu hukuk sisteminde, bu yönde herhangi bir kanunî düzenleme bulunmamasına karşın, ceza mahkemesi kararlarına hukuk mahkemesi kararları karşısında hem doktrin hem de yargı uygulamasında üstünlük tanınır¹⁹⁰.

Hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasının açıklanmasında kullanılan ölçüt, maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisidir.

¹⁸³ Völzmann, **a.g.e.**, s. 117; Foerster, **a.g.e.**, s. 251.

¹⁸⁴ Foerster, **a.g.e.**, s. 248-250.

¹⁸⁵ Ozan Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", **MÜHF-HAD**, C. 22, S. 2, s. 456.

¹⁸⁶ Tok, **a.g.m.**, s. 458.

¹⁸⁷ Tok, **a.g.m.**, s. 460.

¹⁸⁸ Gaul, **Bindung**, s. 157-158; Wiggighaus, **a.g.e.**, s. 180.

¹⁸⁹ Wiggighaus, **a.g.e.**, s. 180.

¹⁹⁰ Mert Namli, "Fransız Hukuku'nda Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Üzerindeki Etkisi", **İÜHF**, C. LXXII, S. 2, 2014, s. 725.

Fakat bağlayıcılık daha sonra genel ilkeler, ceza yargısının amacı ve özellikleri ile açıklanmaya başlamıştır¹⁹¹. Bugün için, doktrindeki yazarların çoğunluğu, ceza mahkemesinin kamu düzeninin koruyucusu olarak kişinin yaşamı, şerefi ve bireylerin özgürlükleri hakkında karar vermesi ve gerçeğin ortaya çıkması bakımından daha elverişli bir delil sistemine sahip olması nedeniyle hukuk mahkemesine nazaran öncelikli olduğunu kabul eder¹⁹².

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi için bağlayıcı olduğu kuralının niteliği itibariyle mutlak olduğu kabul edilir. Ceza mahkemesi kararı üçüncü kişiler bakımından da etkilidir¹⁹³. Fakat bağlayıcılığın kamu düzeninden olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Fransız Temyiz Mahkemesi, yerleşik olarak, bu kuralın kamu düzeninden olmadığı, hâkimce re'sen dikkate alınamayacağı ve taraflarca ileri sürülmedikçe uygulanmayacağı kanaatindedir. Doktrin ise, ağırlıklı olarak kamu düzeninden olması gerektiğini ileri sürer¹⁹⁴.

Ceza mahkemesinin hukuk mahkemesini bağlayan kararlarının kesinleşmiş esasa ilişkin nihai karar olması gerekir¹⁹⁵. Kapsam itibariyle ise, ceza mahkemesi hükümlerinin tamamı değil, yalnızca cezaî nitelikte olanlar ve şüpheyi yer bırakmayacak ve kaçınılmaz olarak verilen hususlar hukuk mahkemesi için bağlayıcı niteliğe sahip olacaktır¹⁹⁶. Kaçınılmaz olarak ceza mahkemesinin karar verdiği hususlardan, hükmün kaçınılmaz olarak temelini oluşturan hususların anlaşılması gerekir ve bunlar hükmün zorunlu temelini oluşturan hususlardır¹⁹⁷.

Fransız hukukunda ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı bakımından mahkûmiyet ve beraat kararları arasında ayırım yapılmaz. Ceza mahkemesinin tüm vakıa tespitleri değil, ama hükmün gerekçesinin ayrılmaz bir parçası olan vakıa

¹⁹¹ Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 749; Kutkan, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁹² Fasching, **Gutachten**, s. 13; Böhm, **a.g.e.**, s. 128; Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 736-737.

¹⁹³ Fasching, **Gutachten**, s. 14; Böhm, **a.g.e.**, s. 129; Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 739.

¹⁹⁴ Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 740.

¹⁹⁵ Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 741.

¹⁹⁶ Fasching, **Gutachten**, s. 13; Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 742.

¹⁹⁷ Namli, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 744.

tespitleri hukuk hâkimini bağlar¹⁹⁸. Bu noktada Fransız hukuku, Avusturya ve İsviçre hukuklarından belirgin olarak ayrılır. Ayrıca ceza kanunlarını ihlâl eden bir fiil söz konusu ise, hukuk hâkimi ceza hâkiminin hukukî nitelendirmesi ile de bağlıdır¹⁹⁹.

Son yıllarda, Fransız hukukunda ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesini bağlayıcılığı, AİHS m. 6'da korunan adlî yargılanma hakkına aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmekte ve bu kuralın terk edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir²⁰⁰. Bu bağlayıcılığın mutlak olmaması ve bir delil olarak ceza mahkemesi kararına karşı delil sunulması imkânının verilmesi görüşü savunulur²⁰¹. Bununla birlikte hukuk hâkimi, özel hukuka ilişkin kanaatleri bakımından sınırsız bağımsızlığını muhafaza eder. Ceza hâkimi, suçtan zarar görenin veya üçüncü bir kişinin birlikte kusuru veya münhasır kusurunu tespit etmişse, hukuk hâkimi bununla bağlı değildir²⁰².

Sonuç olarak Fransız hukukunda hukuk hâkimi, ceza davasında verilen bir karara aykırı karar veremez ve fakat ceza davasında ele alınmamış sorunlar hakkında ise tamamen serbest biçimde karar verebilir²⁰³.

C. Kesin Hüküm Etkisine Dayanan Görüş

Bu görüşe göre, hukuk ve ceza mahkemesi kararları arasında dava konuları birbirinden farklı olduğu için herhangi bir ilişki bulunmaz. Ancak kesin hükmün şartları gerçekleştiği takdirde ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm ve kesin delil teşkil edebilir²⁰⁴. Örneğin, bir senedin sahte olmadığına ilişkin kesin hüküm teşkil eden ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesi bakımından da kesin hüküm teşkil eder²⁰⁵. Bu yöndeki başka bir görüşe göre de,

¹⁹⁸ Fasching, **Gutachten**, s. 14; Böhm, **a.g.e.**, s. 129.

¹⁹⁹ Fasching, **Gutachten**, s. 14.

²⁰⁰ Namlı, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 749.

²⁰¹ Böhm, **a.g.e.**, s. 130.

²⁰² Fasching, **Gutachten**, s. 14; Böhm, **a.g.e.**, s. 129.

²⁰³ Fasching, **Gutachten**, s. 14.

²⁰⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 445; Fethullah Soyubelli, **Ceza Mahkemesi ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2011, s. 63-65; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 292.

²⁰⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 446.

hukuk ve ceza mahkemelerinden verilen kararların birbirine etkisi maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi ile açıklanabilir²⁰⁶.

Alman hukukunda ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığı görüşünün karşısında, bu kararların kesin hüküm etkisinin bulunduğu görüşü de savunulur. Alman hukukunda bugün hâkim olan görüş, ilk olarak şöyle formüle edilmiştir: Her bir yargı alanının kendisinin yetkili olduğunu belirlemesi hakkındaki § 17 Abs. 1 GVG (Mahkemeler Teşkilatı Kanunu)'de bağlayıcı bir norm olarak mahkeme kararlarının yargı kolları bakımından her yönden kesin hüküm gücü bulunur²⁰⁷.

Alman doktrinde bir görüşe göre, dava konusunun aynı olması şartı bulunmaksızın, mahkûmiyet hükmünün emsal nitelikte bir kesin hüküm etkisinin düşünülmesi gerekir²⁰⁸. Mahkûmiyet hükmü, (hukuk mahkemesi hükmü de) kesin hükmün olumsuz etkisi gibi kesin hükmün olumlu etkisi (tespit etkisi) doğurur. Kesin hükmün olumsuz etkisinin medenî usûl hukukuna yansımaları az görülür. Hukuk davasının ceza davasını tekrarlaması, amaçları ve ihtilaf konusu tamamen farklı olduğundan mümkün değildir. Mahkûmiyet hükmünün, fiilin işlendiği bakımından olumlu tespit etkisi ve medenî hukuk bakımından da öncelikle kınanan bir fiil olduğu kabul edilse de, kesin hükmün sübjektif sınırları böyle bir bağlayıcı etkiyi boşa çıkarır²⁰⁹. Çünkü kesin hüküm ceza davasına katılmamış bir kimse aleyhine yöneltilemez. Ceza davası tümüyle taraf yargılaması olarak düşünüldüğü takdirde, davacı ve davalı karşı karşıya bulunurken, medenî yargılamada, örneğin, bir suç nedeniyle açılan tazminat davasında, zarar gören zarar verene karşı dava açar. Bu şekilde kesin hüküm görüşünün ceza mahkemesi kararının hukuk hâkimini bağlayıcılığını haklı çıkarması mümkün değildir. Fakat bir ceza mahkûmiyetinin örneğin, § 581 Abs. 1 ZPO'da yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesi gibi bir

²⁰⁶ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm**, 2. bs., İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1987, s. 27.

²⁰⁷ Eduard Bötticher, "Die Bindung der Gerichte an Entscheidungen anderer Gerichte", **Festschrift zum Hundertjährigen Bestehen des deutschen Juristentages 1860-1960**, Band 1, Verlag C.F. Müller, Karlsruhe, 1960, s. 535; Gaul, **Bindung**, s. 163; Trousil, **a.g.e.**, s. 24.

²⁰⁸ Gaul, **Bindung**, s. 163.

²⁰⁹ Gaul, **Bindung**, s. 164.

özel hukuk ilişkisi veya usûlî ilişkinin unsuru olduğunu kanunun öngörmesi bunun dışında değildir,

Alman doktrininde başka bir görüş, ceza mahkemesi kararındaki sonuçların sonraki hukuk davasına aktarılmasında çözüm yolu olarak, "asimetrik transfer" denilen kavramın kabul edilmesi gerektiğini belirtir²¹⁰. Bu görüşü savunan yazara göre, kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararında mahkûm olan kimse, bu karar ile kesin hükmün genişlemesi bakımından bağlıdır. Kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı, hükümlüye karşı sonraki hukuk davasında da etki doğurur. Hükümlü kimse, ceza mahkemesi kararında yanlış karar verildiğini ve bunun yanında vakıalara aykırı veya hukukun hatalı uygulanması nedeniyle ceza mahkemesi kararındaki altlama sonucunun yanlış olduğunu ileri süremez²¹¹. Bu görüş, ortaya koyduğu "asimetrik transfer"in üçüncü kişilerin aleyhine etki etmeyeceği kanaatindedir²¹². Bu etki yalnızca, ceza mahkemesince mahkûmiyet kararı verilen hayat olayı sebebiyle dava açan zarar gören ve üçüncü kişinin kesinleşmiş ceza mahkemesi kararına dayanabilmesi bakımından uygulanır. Asimetrik transfer sebebiyle, ceza davasına katılması sonucu hakları tam bir biçimde ceza mahkemesi kararının doğrudan kapsamında yer alan hükümlüye karşı ceza mahkemesi kararı yargı kolları arası (*interforal*) emsal teşkil eder²¹³. Kesin hükmün yargı kolları arası (*interforal*) etkisinin reddedilmesi, aynı hayat olayı hakkındaki davalarda verilen kesin hükmün bağlayıcılığının başka bir mahkemece sorgulanması ve ona zarar verilmesi sonucunu doğurur²¹⁴.

Alman hukukunda hâkim olan delillerin hâkimce serbestçe değerlendirilmesi kavramı tarihsel olarak yalnızca hâkimin delil kurallarından bağımsız olduğunu açıklar. Fakat delillerin değerlendirilmesi tamamen serbestçe uygulanamaz, özellikle kesin hüküm teşkil eden kararlar bakımından hâkim bağımsız değildir²¹⁵.

²¹⁰ Foerster, **a.g.e.**, s. 27 v.d.

²¹¹ Foerster, **a.g.e.**, s. 28.

²¹² Bkz. s. 68.

²¹³ Foerster, **a.g.e.**, s. 374.

²¹⁴ Foerster, **a.g.e.**, s. 500.

²¹⁵ Foerster, **a.g.e.**, s. 502.

Mahkeme kararlarının yargı kolları arası (*interforal*) etkisi, Alman Temyiz Mahkemesince de esasen, kesin hükmün objektif ve sübjektif sınırları çerçevesinde her mahkeme dalının eşdeğer olması prensibi bakımından tanınır. Bir hayat olayı hakkında kesin hüküm teşkil eden veya kesin olarak karar verilmiş hükümlerden farklılaşan kararlar sadece istisnai hallerde verilebilir²¹⁶. Hükümlü yani hukuk davasındaki davalı bakımından önceki ceza davasında varılan sonuçlardan hukuk davasında ayrılınmayarak zarar görenin yani sonraki hukuk davasındaki davacının menfaatine hizmet edilmiş olur²¹⁷.

Özellikle hukukî dinlenilme hakkı bakımından, bu görüşe göre, ceza davasında mahkûm olan kimsenin, ceza davasında sanık olarak yeterince hukukî dinlenilme hakkı verildikten sonra, hukuk davasında davalı olarak, aynı hayat olayı bakımından tekrar hukukî dinlenilme hakkı talebinde bulunma hakkı yoktur²¹⁸. Sonraki hukuk davasının davacısının önceki ceza davasına katılımının olmaması halinde, simetrik transfer mümkün değildir; simetrik transferde zarar görenin hukukî dinlenilmesinin ihlâli söz konusu olur²¹⁹. "Asimetrik transfer", ceza mahkemesi kararlarının etkilerini, hukukî güvenliğin ve hukukî barışın gerçekleştirilmesi ile hukuk düzeninin birliğinin menfaati bakımından hukuk davasında etkin biçimde genişletir²²⁰.

Bu görüşe göre, ceza mahkûmiyeti hükmünün içeriği suç hakkındaki kesinleşmiş tespitlerdir ve bu vakıa ceza yargısı içerisinde yalnızca hükmün gerekçesine bakılarak başka hayat olaylarından ayrılabilir. Bu nedenle, yalnızca hüküm fıkrası değil, ceza mahkemesi kararında soyut hukuk kuralının somut olaya uygulanması (altlama sonucu) da kesin hüküm kapsamındadır. Medenî usûl hukukunda da altlama sonucunun kesin hükmün kapsamına girmesi kabul edilir. Böylece ceza mahkemesi kararının içeriği kapsamında altlama sonucu da sonraki hukuk davasına yazara göre aktarılabilir²²¹. Ayrıca ceza mahkemesi kararının

²¹⁶ Foerster, **a.g.e.**, s. 28-29.

²¹⁷ Foerster, **a.g.e.**, s. 29.

²¹⁸ Foerster, **a.g.e.**, s. 67.

²¹⁹ Foerster, **a.g.e.**, s. 67.

²²⁰ Foerster, **a.g.e.**, s. 165.

²²¹ Foerster, **a.g.e.**, s. 196.

sübjektif kapsamı bakımından, devlet hayat olayına taraf olmadığından, aksine olay sona erdikten sonra el attığından, kesin hükmün genişlemesi hükümlü bakımından, hukukî dinlenilme hakkının sağlanması izin verdiği ölçüde mümkündür²²².

D. Kesin Hüküm Etkisini Reddeden Görüş

Doktrinde ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi üzerinde maddi anlamda kesin hüküm etkisi bulunmadığı ve bu iki mahkeme arasındaki ilişkinin kesin hüküm kavramı ile açıklanamayacağı ileri sürülmektedir²²³. Söz konusu görüşe göre, ceza mahkemesi kararı ile hukuk mahkemesi kararı, kesin hüküm bakımından davanın tarafları-sebebi-konusu unsurlarının aynı olması şartını sağlamaz²²⁴. Kesin hüküm etkisini reddeden yazarlar, hukuk ve ceza mahkemesi kararları arasındaki etkiyi açıklamak için farklı sebeplere dayanır.

Bir görüşe göre, bir mahkemenin yaptığı maddi vakıalara ilişkin tespitin başka bir mahkemede bağlı olmamasının kabul edilmesini haklı kılan bir gerekçe bulunmadığı ve hukukî güvenlik ile usûl ekonomisinin de ceza mahkemesi kararlarına bağlılığı gerektirdiği belirtilir²²⁵.

Başka bir görüşe göre ise, ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesi için kesin hüküm oluşturmayıp delil oluşturur. Bu görüş, ceza mahkemesi kararının yalnızca delil niteliğinde olabileceğini ve fakat kesin delil değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 192. maddesi kapsamında kanunun düzenlemediği diğer takdirî delillerden olduğunu kabul eder²²⁶. Söz konusu görüşe göre, ceza mahkemesi kararının veya bu karardaki maddi vakıa tespitlerinin "güçlü delil" olarak değerlendirilmesi gerekir. Çünkü kanunda düzenlemeyen takdirî delillerden (HMK m. 192) olan ceza mahkemesi kararının, somut olaydaki önemine binaen dikkate alınmaması ancak inandırıcı gerekçe gösterilmesi ile mümkün olduğundan ceza

²²² Foerster, **a.g.e.**, s. 196.

²²³ Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2074; Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. 2, 3. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 2133.

²²⁴ Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2074.

²²⁵ Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2084.

²²⁶ Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2133-2134.

mahkemesi kararı hukuk mahkemesi bakımından "güçlü delil" niteliğinde olmalıdır²²⁷.

Alman doktrininde bir görüşe göre, bağlayıcı etkinin, maddi anlamda kesin hüküm gücünden ortaya çıktığının kabul edilmesi, bunun sübjektif sınırları bakımından sorun çıkarır. Ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm gücünün sadece taraflar arasında etkisi olduğu ve hukuk davası-ceza davası ilişkisinde bunun herhangi bir istisnasına yer verilmediği görülür²²⁸. Zarar gören ceza davasında taraf olmadığından veya taraf benzeri bir konumu da olmadığından ve ceza davasına müdahil olarak katılmasının bunu değiştirmemesi, kesin hükmün sübjektif sınırlarına dâhil değildir²²⁹. Maddi anlamda kesin hükmün objektif sınırları da bağlayıcı etkinin önünde engeldir. Çünkü maddi anlamda kesin hüküm sadece hüküm fıkrasından ortaya çıkar ve vakıa tespitlerini kapsamaz (§ 322 Abs. 1 ZPO)²³⁰. Bu görüş sonuç olarak, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı etkisinin, hâkimin delilleri serbestçe değerlendirmesi kuralının istisnası olarak sistematik olarak § 286 ZPO'dan sonra gelecek bir kanunî düzenlemeye bağlanması önerisini sunar. Buna göre yeni ortaya konulacak bağlayıcılık kuralının hukukî sonuçlarının kendine özgü-sui generis olması gerekir²³¹.

Alman hukukundaki bir başka görüşe göre ise, ne pozitif düzenlemelerden ne diğer dogmatik fikirlerden hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararı ile bağlayıcı olduğu sonucu çıkar. Hukuk hâkimi unsur etkisi ve inşâî etki gereği ceza mahkemesi kararını dikkate alır, ama bu etkiler bağlayıcılık ile ilgili değildir. Kesin hüküm görüşü, bağlayıcılığı haklı kılmaz ve her durumda kesin hükmün sübjektif sınırları bu bağlılığı haksız kılar. Bu görüşe göre, kesin hükmün kararın tamamını kapsamadığı,

²²⁷ Yılmaz, *Şerh*, C. 2, s. 2134.

²²⁸ Völzmann, *a.g.e.*, s. 192.

²²⁹ Völzmann, *a.g.e.*, s. 193.

²³⁰ Völzmann, *a.g.e.*, s. 193.

²³¹ Völzmann, *a.g.e.*, s. 194. Bu yazar, "Ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı etkisi" başlıklı § 286a ZPO düzenlemesi yapılmasını önermektedir: "(1) Mahkeme, ceza mahkemesinin davalıyı cezalandırdığı maddi anlamda kesinleşen kararının vakıa tespitleri ile bağlıdır. (2) Bu tespitlerin doğruluğundan veya tamlığından mahkeme şüphe duyduğu takdirde bu kural geçerli değildir. (3) Bu konuda delil toplanması caiz değildir." (Völzmann, *a.g.e.*, s. 194)

sadece hüküm sonucu için geçerli olduğu için, hukuk hâkiminin ceza kararının vakıa tespitlerine dayanamayacağı ileri sürülür²³².

Avusturya hukukundaki § 268 öZPO (Avusturya Anayasa Mahkemesince iptal edilmeden önce)²³³, kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararının cezayı gerektiren fiilin ispatı ve isnat edilmesi bakımından hukuk mahkemesinin bağlı olduğunu öngörürdü. Bu madde, sistematik olarak kanunun ispat hukuku kısmında düzenlendiğinden, ispata ilişkin bir kuraldı ve ceza mahkemesi kararının kesin hüküm gücünün sonucu olan bir etki olarak kabul edilmiyordu²³⁴. Doktrinin neredeyse tamamı ve yargı içtihatlarına göre de, § 268 öZPO'nun, kesin hükmün vakıa alanına sınırlama getiren ve ceza mahkemesi kararının kesin hüküm gücünün bir sonucu olan türde bir bağlayıcılık kuralı olmadığı kanaatinde idi²³⁵. Doktrinde bir görüşe göre de, § 268 öZPO kendine özgü (sui generis) bir bağlayıcılık kuralı idi, ne delil kuralı ne de ceza mahkemesi kararının kesin hüküm gücünün hukuk mahkemesine doğrudan bir genişlemesi niteliğinde idi²³⁶. Avusturya Medenî Usûl Kanunundaki bu düzenleme, karşılaştırmalı hukuk bakımından, Almanya, İsviçre ve Anglosakson hukukları gibi hukuk hâkiminin bağımsızlığını kabul eden sistemler ile ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisinin olduğunu kabul eden Roma hukuk çevresinin arasında bir konumda yer alırdı²³⁷.

E. Hukuk Düzeninin Birliği Prensibine Dayanan Görüş

Hukukun düzeninin birliği²³⁸ görüşü, hukukun farklı disiplinleri arasında bağlantı bulunmasını ve birbiri ile uyumlu olmalarını sağlamaya çalışır. Bu nedenle farklı hukuk disiplinlerinde çelişkili kanunî düzenlemelerin bulunması ve farklı

²³² Trousil, **a.g.e.**, s. 37.

²³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 63 v.d.

²³⁴ Rechberger, **Bindung**, s. 542; Hans W. Fasching, "Strafurteil und Zivilprozess", **Festschrift für Ekkehard Schumann zum 70. Geburtstag**, Tübingen, Mohr Siebeck, 2001, s. 84; Erich Sachers, "Strafurteil und Zivilprozeß", **Festschrift für Theodor Rittler zu seinem achtzigsten Geburtstag**, Aalen, Verlag Scientia, 1957, s. 341-354.

²³⁵ Fasching, **Strafurteil**, s. 84.

²³⁶ Fasching, **Gutachten**, s. 52; Hans W. Fasching, **Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen**, III. Band, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1966, s. 250.

²³⁷ Fasching, **Gutachten**, s. 52-53.

²³⁸ Hukuk düzeninin birliği kavramı (*Die Einheit der Rechtsordnung*) ilk olarak Karl Engisch tarafından kullanılmıştır (Ahmet Hulusi Akkaş, **Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 7).

mahkemelerin çelişkili hüküm vermesi hukuk düzeninin birliğine aykırıdır²³⁹. Özellikle hukuka aykırılık ve hukuka uygunluk kavramları bu prensip gereğince farklı hukuk disiplinlerinde aynı anlama sahiptir. Buna göre, hukuka uygunluk nedenlerinin hukuk düzeninin bütününden ortaya çıkarılması gerekir²⁴⁰. Örneğin, ceza hukukunda hukuka uygun olduğu öngörülen bir fiilin medenî hukuk bakımından da hukuka uygun kabul edilmesi gerekir²⁴¹. Bir fiilin ceza hukukunda hukuka aykırı medenî hukukta hukuka uygun kabul edilmesi bu prensibi ihlâl eder²⁴². Yine kanun koyucu tarafından hukuk terminolojisinde birlik sağlanarak düzenlemelerin yapılması gerekir²⁴³. Bir muhakeme alanında verilmiş kesin hükmün, başka bir muhakeme alanına etki etmesinin temelinde de hukuk düzeninin birliği görüşü yer alır. Dolayısıyla ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesine etkisinin bu görüşe göre kesin hüküm kurumu ile açıklanması gerekir²⁴⁴.

F. Görüşümüz

Öncelikle yukarıda belirtilen görüşler değerlendirildikten sonra, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi kararlarına etkisinin dayanağı konusundaki kanaatimiz belirtilecektir.

Kanaatimizce, bağımsızlık prensibine dayanılarak hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisini açıklamak isabetli değildir. Gerek Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gerek İsviçre Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi ceza mahkemesinden verilen bir kararın hangi hususlarda hukuk mahkemesini bağlamadığını düzenleyerek bir istisna hükmü getirir. Bu düzenlemelerin amacı, ceza mahkemesi kararının yalnızca bağlayıcı olmadığı halleri düzenleyerek ceza mahkemesi kararının kural olarak hukuk mahkemesini bağlayıcı nitelikte olduğunu öngörmektir. Böylece kanun koyucu bu maddelerde sessiz kaldığı durumlar için ceza

²³⁹ Akkaş, **a.g.e.**, s. 7.

²⁴⁰ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 305.

²⁴¹ Özgenç, **Ceza**, s. 305; Mahmut Koca/İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 39; Akkaş, **a.g.e.**, s. 30.

²⁴² Koca/Üzülmöz, **a.g.e.**, s. 274.

²⁴³ Akkaş, **a.g.e.**, s. 11. Aksi durum "teknik anlamda çatışma" anlamına gelir (Karl Engisch, **Die Einheit der Rechtsordnung**, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1935, s. 43).

²⁴⁴ Akkaş, **a.g.e.**, s. 83-84.

mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğunu kabul eder. Aynı yaklaşım, kanaatimizce Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi bakımından da söz konusudur. Kanun koyucu yalnızca sahtelik incelemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olmayan hususlar konusunda istisnâî bir düzenleme getirerek aslında ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından kural olarak bağlayıcı nitelikte olduğu anlayışında olduğunu gösterir. Ayrıca aynı vakıa hakkında ceza mahkemesinin verdiği kesinleşmiş bir kararın hukuk mahkemesi veya başka bir mahkeme tarafından dikkate alınmaması, mahkeme kararlarının herkesi bağlayıcı nitelikte olmasını ve dolayısıyla hukuk devletini de zedeleyici niteliktedir. Bağımsızlık prensibi aynı zamanda kesin hüküm kurumunun amacı ile de bağdaşmaz. Çünkü kesin hüküm ile uyuşmazlıkların kesin biçimde çözüme kavuşturulması ve her uyuşmazlığın bir sonunun olmasını sağlar. Bu şekilde kesin hüküm toplumda hukukî barışı, hukukî istikrarı ve yargı kuvvetine olan güveni de sağlar²⁴⁵. Aksi halde hukuk mahkemesinin karar verirken, ceza mahkemesi kararından bağımsız olduğunu kural olarak kabul etmek, bağlayıcı olmadığı için ceza mahkemesi kararının tekrar ele alınmasına ve sonuçta hakkın korunmasına ve hukukî barışa engel olur.

Kanaatimizce kamu düzenine dayanan görüş, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası anlamında ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığı halleri açıklayamaz. Kamu düzeni gerekçesi ile yaklaşılsaydı, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmadığı hallerin kamu düzenini ihlâl ettiği sonucuna ulaşılması gerekirdi. Ancak kanun koyucunun kamu düzenine aykırı bir düzenlemeyi kendisinin getirmiş olması düşünülemez. Bu nedenle kamu düzeni görüşüne katılmıyoruz.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil etmeyeceği görüşü de kanaatimizce isabetli değildir. Ceza mahkemesi kararlarının tamamı için hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil

²⁴⁵ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **Zivilprozessrecht**, 17. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2010, § 151, Kn. 1; Ramazan Arslan, "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", **ABD**, 1988, S. 5-6, s. 723; Atalı, **Pekcanıtez Usûl**, C. III, s. 2055; Ahmet Cahit İyilikli, **Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 36-37.

etmedikleri söylenemez. Bir ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından şartları sağladığı takdirde kesin hüküm teşkil etmesi mümkündür. Bu durumda, kesin hükmün olumlu ve olumsuz etkisinin şartlarını sağlayan bir ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olacaktır²⁴⁶.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından "güçlü delil" olarak kabul edilmesi de kanaatimizce yerinde değildir. Medenî usûl hukukunda delillerin içinde güçlü delil olarak ayrı bir delil türü bulunmaz. Bu nedenle ceza mahkemesi kararı delil olarak kabul edilse dahi, bunun niteliği güçlü delil olmamalıdır²⁴⁷.

Bir hukuk sisteminde iki yargı organı arasındaki ilişki bakımından bunların birbirine bağımlı olduğu veya birbirinden bağımsız olduğu şeklinde iki farklı yol benimsenebilir. Bir yargı organının verdiği kararların diğer bir yargı organına etkisinin ne olacağı sorusuna verilecek cevap, birbirlerinden bağımlı mı bağımsız mı olduklarını gösterecektir²⁴⁸. Ceza mahkemesi kararı ile hukuk mahkemesi kararının irtibat halinde bulunması her hukuk sisteminde farklı ele alınır. Şöyle ki, bir tarafta Alman hukukunda olduğu gibi tamamen birbirinden bağımsız olduğu kabul edilirken, diğer tarafta Fransız hukukunda olduğu gibi hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olduğu kabul edilebilir²⁴⁹. Bu iki uç arasında yer alan, istisnalar öngören hukuk sistemleri de mevcuttur. Türk hukuku ise, bu noktada daha kendine özgü bir yapıya sahiptir. İleride anlatılacağı gibi²⁵⁰, Türk hukuku kanunî düzenlemeler bakımından İsviçre hukukunu esas almış olmakla beraber, gerek doktrinde gerek uygulamada bu düzenlemeye birçok istisna getirilmiştir.

Esasen medenî yargı ve ceza yargısının konuları birbirinden oldukça farklıdır. Medenî yargının konusu, hukukî himayenin sağlanması²⁵¹ ve hukuk mahkemelerinin

²⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 109 v.d.

²⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 214 v.d.

²⁴⁸ Erem, **Ceza Usul**, s. 41.

²⁴⁹ Walther J. Habscheid, **Schweizerisches Zivilprozess- und Gerichtsorganisationsrecht**, Basel und Frankfurt am Main, Verlag Helbing&Lichtenhahn, 1986, s. 73.

²⁵⁰ Bkz. s. 104 v.d.

²⁵¹ R. Bruns, **a.g.m.**, s. 234.

özel hukuk ilişkilerinden doğan ihtilafları çözme faaliyetidir²⁵². Buna karşılık ceza yargısı, suç teşkil eden bir fiile ilişkin ceza mahkemelerinin yaptığı yargılama faaliyetini konu edinir²⁵³. Ayrıca medenî usûl hukukunda özel hukuk ilişkisi içindeki bireylerin menfaati ve sübjektif hakların korunması ön planda iken, ceza muhakemesi hukukunda kamu yararı ön plandadır²⁵⁴. Bu nedenle bu iki yargı arasında kimi zaman herhangi bir ilişkinin doğması veya etkileşime girmeleri ihtimali ortaya dahi çıkmayabilir. Örneğin, haksız fiil olduğu halde suç teşkil etmeyen bir hareket bakımından böyledir²⁵⁵. Fakat hukuk ve ceza davaları birbirinden tamamen kopuk değildir²⁵⁶. Hem medenî usûl hukukunu hem de ceza muhakemesi hukukunu ilgilendiren bir hayat olayı sonucu, her iki yargıda görülen davalar bulunduğu zaman birinin vardıgı veya varacağı sonucun diğeri tarafından dikkate alınması gereğı doğar. Örneğin, ceza mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda, suç teşkil eden fiilin mevcut olduğu kesin hükme bağlandıktan sonra, hukuk mahkemesinde aynı fiil nedeniyle açılan tazminat davasında ceza mahkemesindeki kararın hiç dikkate alınamaması düşünülemez. Ayrıca ceza mahkemesince verilen her kararın hukuk mahkemesindeki etkisi her durumda aynı da değildir. Örneğin, devam eden bir ceza davası, hukuk mahkemesinde bekletici sorun yapılabilir veya bir hukuk mahkemesi kararı ceza muhakemesinde yargılamanın iadesi sebebi teşkil edebilir veyahut bir hukuk mahkemesi kararı ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil edebilir.

Kanaatimizce, ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Kanun ile getirilen kurallar gereğı artık tekrar açılmayacağı ve tartışılmayacağı kabul edilen bir mahkeme kararının, aynı vakıalar bakımından başka bir mahkemede dikkate alınmaması kabul edilemez. Aksi durum hukuka ve yargıya olan güveni sarsacağı gibi, bir hukuk düzeninde aynı vakıalara ilişkin

²⁵² Jauernig/Hess, **a.g.e.**, § 3, Kn. 29; Ansay, **Usul**, s. 25; Kuru, **HMU**, C. I, s. 8; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 47; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 96.

²⁵³ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 13; Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 3; Yurtcan, **Ceza Yargılaması**, s. 4; Soyaslan, **Muhakeme**, s. 53; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 27; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 1.

²⁵⁴ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 2; Belgesay, **Şerh-1956**, s. 29-30; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, C. I, s. 97; Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 7; Soyaslan, **Muhakeme**, s. 55.

²⁵⁵ Suç teşkil etmeyen haksız fiile örnek olarak haklı bir sebebe dayanmadan nişanın bozulması gösterilebilir (Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 185).

²⁵⁶ Habscheid, **a.g.e.**, s. 72.

çelişkili kararlar verilmesi tehlikesini ortaya çıkarır. Ayrıca aynı kimse ceza davasında mahkûm olurken hukuk mahkemesinde sorumlu olmadığının kabulü gerek suçun mağduru olan kişi gerek toplum bakımından vicdanı zedeleyici niteliktedir. Mahkeme kararlarının bağlayıcılığı yalnızca hukuk ve ceza mahkemesi kararları arasında değil, farklı mahkemelerden verilen kararların diğerleri için de söz konusu olması gerekir. Böylece hukuk düzenin birliği sağlanmış olur.

Hukuk düzeninin birliğinin sağlanması için ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi çeşitli etkiler ile sağlanabilir. Bunun başında kesin hüküm etkisi gelir. Şartları sağlandığı takdirde ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumsuz ve olumlu etkisini doğurması mümkündür²⁵⁷. Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından unsur etkisine sahip olduğu hallerde de bağlayıcı olması söz konusudur²⁵⁸. Bu nedenle, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisini açıklamak için yalnızca kesin hüküm kavramının kullanılması kanaatimizce yeterli değildir²⁵⁹. Sonuç olarak, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olması kural, bağlayıcı olmaması ise istisna teşkil eder.

Mevzuatımızda hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı olup olmadığına ilişkin genel bir kanunî düzenleme mevcut değildir²⁶⁰. Hukuk ve ceza mahkemesinin münferit hallerde birbirlerinin kararları ile bağlayıcı olduğunu veya olmadığını belirten dağınık halde kanunî düzenlemeler mevcuttur. Bunlardan ilk akla gelen düzenlemeler Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesidir²⁶¹. Her iki düzenlemenin lafzı itibarıyla ceza

²⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 109 v.d.

²⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 190 v.d.

²⁵⁹ Bağlayıcı etki kavramını yalnızca maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi ile açıklayan görüş için bkz. Yurtcan, **Kesin Hüküm**, s. 27 v.d.

²⁶⁰ Akkaş, **a.g.e.**, s. 109; Rıza Nurettin Selçuk, "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", **ABD**, S. 5, 1975, s. 718; Koçak, **a.g.e.**, s. 72.

²⁶¹ Mevzuatımızda Vergi Usul Kanunu'nun 367. maddesinin son fıkrasında yer alan "*Ceza mahkemesi kararları, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hâkimini bağlamaz.*" düzenlemesi vergi ve ceza mahkemeleri arasındaki ilişkiyi değil, vergi cezası uygulayacak makam ve merciler ile ceza mahkemesi kararları arasındaki ilişkiyi düzenler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akkaya,

mahkemesi ile hukuk mahkemesinin karar verirken bağlayıcı olmadığı halleri düzenlediği görülür. Kanun koyucu, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğu bir kural koymak yerine, bu kuralın istisnalarını düzenlemeyi tercih etmiştir. Ancak karşılaşılan bir ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesindeki etkisini tespit etmek bakımından bu düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizliği aşmak için bu düzenlemeler yapılırken kanun koyucunun amacının ne olduğuna bakmak gerekecektir.

Kanaatimizce Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenlemelerin esas amacı, bir ceza mahkemesi kararında yapılan tespitler ile hukuk mahkemesinin önündeki davada ispatı gereken vakıalar arasında ortaklık bulunduğu hallerde, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmasıdır. Buna karşılık ceza mahkemesi kararındaki tespitler ile hukuk davasında ispatı gereken vakıalar bakımından ortaklık söz konusu değil ise, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmaması gerekir. Bir örnekle açıklamaya çalışırsak, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gereği zararın değerlendirilmesi bakımından hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararı ile bağlı değildir. Ceza mahkemesinden hakaret suçu nedeniyle mahkûm olan kimse hakkında hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında hakaret edildiği sabit olduğundan bununla bağlıdır. Çünkü hakaretin hukuka aykırı bir fiil olduğunu hem ceza hukuku hem medenî hukuk ortak olarak kabul eder. Ama haksız fiil sorumluluğunun aksine, suçtan sorumlu olmak için zararın doğması kural olarak gerekmez. Zarar kavramı bakımından bu iki hukuk dalı arasında ortaklık bulunmadığından, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile zararın değerlendirilmesinde bağlı olmadığı kabul edilir. Bir başka deyişle, hukuk mahkemesinde zararın ispatında ceza mahkemesi kararı

"Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme", **AÜHFD**, C. 49, S. 1, 2000, s. 87-88; Akkaş, **a.g.e.**, s. 244.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun "Tespit davası" başlıklı 71. maddesine göre, *"(1) Taraflardan her biri, karar verilen veya uygulanmakta olan bir grev veya lokavtın kanun dışı olup olmadığının tespitini mahkemeden her zaman talep edebilir. Mahkeme bir ay içinde karar verir. Kararın temyizi hâlinde, Yargıtay bir ay içinde kesin olarak karara bağlar. Verilecek karar, tarafları, işçi ve işveren sendikasının üyelerini bağlar ve ceza davaları için kesin delil teşkil eder."* Bu konuda hukuk mahkemesinden verilen kararın ceza mahkemesi için bağlayıcı olduğu düzenlenirken ceza muhakemesi hukukunda yer almayan bir kavram olan "kesin delil"in kullanılması doğru olmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akkaş, **a.g.e.**, s. 251-262.

kural olarak elverişli niteliğe sahip değildir. Yine örneğin, bir fiilin ceza davasında hukuka aykırı olduğu tespit edilerek mahkûmiyet kararı verilmiş ise aynı fiil medenî hukuk bakımından da hukuka aykırılık unsurunun gerçekleştiği kabul edilecektir. Dolayısıyla hukuka aykırılık bakımından hukuk ve ceza davalarının birbirinden bağımsız olduğu kabul edilmeyecek, mahkûmiyet kararı hukuk mahkemesini bu açıdan bağlayacaktır. Bu nedenle Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi aslında hukuk mantığından süzülerek ortaya çıkmış bir düzenleme niteliğindedir²⁶². Benzer durum, sahtelik davası bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi için de söz konusudur. Hukuk mahkemesinde sahtelik incelemesi yapılması üzerine bir belgenin sahte olduğuna karar verilmişse, ceza mahkemesinde artık tekrar sahtelik incelemesi yapılmaz. Çünkü aynı incelemenin tekrar yapılmasına kanun koyucu gerek görmeyerek ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararı ile bağlı olmasını kabul etmiştir.

Son olarak hukukumuzda Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi veya Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi hiç düzenlenmemiş olsaydı, nasıl bir sonuca varılması gerekecekti sorusu da akla gelmelidir. Kanaatimizce, bu düzenlemeler hukuk mantığının kanun hükmü biçiminde ortaya çıkmış hali olduğundan, yine medenî hukuk ile ceza hukukunun veya medenî usûl hukuku ile ceza muhakemesi hukukunun ortak olduğu noktalarda birbirleri için bağlayıcı olmasını ve fakat farklı kavramlar kullandıkları takdirde birbirlerini bağlamayacaklarının kabul edilmesi gerekirdi. Örneğin, Avusturya hukukunda herhangi bir kanunî düzenleme bulunmadığı halde doktrin ve yargı kararları doğrultusunda ceza mahkemesi kararlarının zararın belirlenmesi bakımından hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmadığı görüşü hâkimdir²⁶³.

²⁶² “Gerçek anlamda «vakıa» ile, hukukî meseleler olan «kusurun takdiri» ve «zararın tayini»ni karıştırmamak lazımdır; bu sonuncular bakımından hukuk hâkiminin (Ceza mahkemesi hükmü karşısında) bağımsızlığı CO 53/BK 53 de mahfuz tutulmuştur. Bu tefrikin sebebi, kusurun takdiri ve zararın tayini mes’elelerinin Medenî Hukukta Ceza Hukukuna nazaran farklı prensiplere tabi olmasıdır. Fakat gerçek anlamda «vakıalar» için –mesela otomobilin sağdan gidip gitmediği, lambalarının yanıp yanmadığı- Hukuk Mahkemesinin Ceza Mahkemesi hükmü ile bağlı olduğu yolunda, temyiz olunan kararın belirttiği prensip tamamen mantıkîdir.” (Bilge Umar, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun Mehaz Neuchâtel Kantonundaki Tatbikatı**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1967, s. 147.

²⁶³ Bkz. s. 67.

IV. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI OLMASININ SONUÇLARI

A. Hukuk Düzeninin Birliği ve Çelişkili Kararların Önlenmesi

Hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararından farklılaşan bir karar vermesi, devletin ve yargının itibarına zarar verir²⁶⁴. Ceza mahkemesinde yapılan yargılamanın, hukuk mahkemesi tarafından denetlenmesinin, bağlayıcılığın kabul edilmesi ile engellenmesi gerekir. Çünkü aksi durum, ceza mahkemesinin daha önce verdiği kararın doğruluğuna duyulan güven ve hukukî güvenliğin tehlikeye düşmesi sonucunun doğmasına neden olabilir²⁶⁵. Hukukî güvenlik sayesinde devlet ve vatandaşlar kararı öngörebilir ve bir defa verilmiş bir kararın devamlılığına güven duyabilir²⁶⁶. Hukuk düzeninin birliği ve hukukî güvenlik ilkesi aynı zamanda hukuk devleti olmanın birer sonucudur²⁶⁷.

Bir hukuk düzeninin kanunî amacı, diğer yargılama türleri arasında olduğu gibi, ceza yargısı ve medenî yargıda da birbiri ile çelişen kararların verilmesinden kaçınmaktır. Bu amaç, hem hukuk düzeninin birliği hem de hukukî güvenlik gerekçesinden ortaya çıkar²⁶⁸. Birbiri ile çelişen kararların engellenmesi ihtiyacı, hukuk düzeninin birliği prensibinin sağlanmasını gerektirir²⁶⁹. Hem farklı yargı kolları arasında hem de aynı yargı kolu içerisinde bunun sağlanmasının en önemli aracı ise kesin hüküm kurumudur²⁷⁰. Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbiri ile ilişkili konularda birbiri için bağlayıcı olduğunu kabul etmek, uygulamada da birliği sağlayacaktır²⁷¹.

²⁶⁴ Herrmann, **a.g.e.**, s. 106.

²⁶⁵ Planck, **a.g.e.**, s. 29; Herrmann, **a.g.e.**, s. 106; Trousil, **a.g.e.**, s. 88.

²⁶⁶ Völzmann, **a.g.e.**, s. 150.

²⁶⁷ Akkaş, **a.g.e.**, s. 52.

²⁶⁸ Völzmann, **a.g.e.**, s. 192.

²⁶⁹ Völzmann, **a.g.e.**, s. 149; Trousil, **a.g.e.**, s. 88.

²⁷⁰ Akkaş, **a.g.e.**, s. 62.

²⁷¹ Akcan, **Etki**, s. 62.

Bu konuda aksi yöndeki bir görüşe göre, ilk verilen ceza mahkemesi kararının hatalı olması halinde, bu hatalı karar hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı kabul edilir ise bu hata ikinci davada da devam eder. Bu durumda, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olması, çelişkili hüküm verilmesi tehlikesinden daha büyük bir tehlike arz eder. Bağlayıcılık kabul edilmediği takdirde, ikinci davada ilk davadaki hatadan dönülmesi ihtimali söz konusu olur ve böylece iki hatalı hüküm yerine tek bir hatalı hüküm verilmesi hukukî güvenlik ilkesine daha çok hizmet edecektir²⁷².

Kanaatimizce, ilk verilen kararda bir hata olduğu takdirde bu kararın ikinci kararda dikkate alınmayarak düzeltilmesi ihtimali ceza mahkemesi kararının bağlayıcılığının tanınmaması gereğini doğurmaz. Ceza mahkemesi kararının hatalı olması ihtimali, bu yargı içindeki olağan ve olağanüstü kanun yolları ile bertaraf edilmelidir. Ayrıca kesin hüküm teşkil eden bir kararın tekrar başka mahkemede ele alınması da hukukî güvenlik ilkesini zedeleyecektir. Kaldı ki, ceza mahkemesi kararının bağlayıcılığı diğer taraftan da, daha önce aynı fiil hakkında verilen kararın ikincide dikkate alınarak ikinci kararın hatalı olmasını önler. Bu nedenle ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olduğunun, hukuk birliğini sağlayarak vicdanları zedelemeyen ve daha adil bir karar verilmesi bakımından kabul edilmesi gerekir.

B. Usûl Ekonomisine Hizmet Etmesi

Ceza mahkemesi kararındaki vakıa tespitleri ile hukuk mahkemesinin bağlı olması, iş gücü, zaman ve masraftan tasarruf edilmesini sağlar²⁷³. Yargılamanın hızlandırılması aynı zamanda hukuk devleti açısından da önemlidir²⁷⁴. Özellikle aynı vakıa için aynı delillerin tekrar toplanması masrafları artıracığından bundan kaçınmak önemli ölçüde usûl ekonomisini sağlar²⁷⁵. Ceza davasında toplanmış olan

²⁷² Hans Jürgen Bruns, "Bindet die Rechtskraft deklaratorischer Urteile der Zivil- und Verwaltungsgerichte auch den Strafrichter?", **Festschrift für Friedrich Lent zum 75. Geburtstag**, München und Berlin, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1957, s. 143; Akkaş, **a.g.e.**, s. 114.

²⁷³ Völzmann, **a.g.e.**, s. 151; Akcan, **Etki**, s. 62.

²⁷⁴ Völzmann, **a.g.e.**, s. 151.

²⁷⁵ Daphne-Ariane Simotta, "Die Bedeutung einer strafgerichtlichen Verurteilung für den Zivilprozeß nach Aufhebung des § 268 ZPO?", **Österreichische Notariatszeitung**, 123. Jahrgang, Heft 3, 1991, s. 81.

delillerin, hukuk davasında tekrar toplanmasından kaçınılması hukuk mahkemesinin iş yükünü de azaltacak ve bu sayede zamandan tasarruf sağlayacaktır²⁷⁶.

Bağlayıcılık ile iş gücünün israf edilmesi ilişkisine yönelik fikirlere nadiren rastlanır²⁷⁷. Ancak ceza mahkemesinde deliller toplanırken, bu deliller hukuk mahkemesinde de bağlayıcı olacağı için davaya katılanlar tarafından dava stratejisi olarak ceza davasına ek bir yük ve zaman kaybı yaşatabilir. Bu durumda ceza davasının yavaşlatılması tehlikesi söz konusu olabilir²⁷⁸. Fakat kanaatimizce, ceza muhakemesi hukukunda gerek soruşturma gerek kovuşturma aşamasında aleyhe ve lehe olan bütün delillerin toplanması zorunlu olduğundan böyle bir zaman kaybının ortaya çıkacağı söylenemez.

C. Suçtan Zarar Görenin Korunması

Suçtan zarar görenin korunması bakımından da ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı kabul edilmesi faydalıdır²⁷⁹. Çünkü delillerin iki defa toplanmasından kaçınılmış olur. Özellikle mağdurların veya aynı tanıkların aynı vakıa için iki defa dinlenmesinin onlar tarafından anlaşılması güçtür²⁸⁰. Ayrıca, delillerin yıpranmasının da önüne geçilir. Aynı delil ne kadar sık kullanılırsa, o kadar tüketilmiş olur ve daha güvenilmez sonuçlar verir²⁸¹.

Ceza soruşturması ve kovuşturması, genellikle medenî yargıdaki davadan daha önce başladığı için zamansal olarak olaya daha yakındır²⁸². Dolayısıyla ceza hâkimi karar verirken olay zamanındaki ilişkilere daha bütüncül ve yakın bir izlenim elde etmiştir. Bu nedenle hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararından özel bir gerekçe olmaksızın ayrılmamalıdır. Tanıkların hafızası hukuk davasındakine nazaran ceza soruşturması ve kovuşturmasında büyük olasılıkla daha iyidir²⁸³. Ayrıca bağlayıcı

²⁷⁶ Trousil, **a.g.e.**, s. 76.

²⁷⁷ Herrmann, **a.g.e.**, s. 106; Liszt, **a.g.e.**, s. 53.

²⁷⁸ Trousil, **a.g.e.**, s. 79.

²⁷⁹ Völzmann, **a.g.e.**, s. 192.

²⁸⁰ Völzmann, **a.g.e.**, s. 151.

²⁸¹ Simotta, **a.g.m.**, s. 81.

²⁸² Gaul, **Bindung**, s. 166-167; Simotta, **a.g.m.**, s. 80.

²⁸³ Simotta, **a.g.m.**, s. 80.

etki sonucunda mağdurun suçtan dolayı tekrar bir travma yaşamasının da önüne geçilmiş olur²⁸⁴.

D. Ceza Yargılamasındaki Re'sen Araştırma İlkesinin Hukuk Yargılamasına Aktarılması

Ceza muhakemesi hukukunda re'sen harekete geçme ve re'sen araştırma ilkeleri hâkim iken, medenî usûl hukukunda tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesi hâkimdir²⁸⁵.

Medenî usûl hukukunda taraflarca getirilme ilkesi, özel hukuk ilişkilerindeki taraf hâkimiyetinin medenî usûl hukukuna yansımaları niteliğindedir²⁸⁶. Hukuk davalarında taraflar, dava malzemesinin toplanmasında taraflarca getirilme ilkesi gereği aktif rol oynar. Hukuk hâkimi kural olarak iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve kendiliğinden delil toplayamaz (HMK m. 25). Medenî usûl hukukunda re'sen araştırma ilkesi ise istisnai olarak uygulama alanı bulur. Dava şartlarının incelenmesi hâkim tarafından re'sen yapılır. Hukuk hâkimi bilirkişi incelemesine (HMK m. 266/I) veya keşfe (HMK m. 288/II) kendiliğinden başvurabilir²⁸⁷. Kamu düzeni gereğince dava malzemesinin toplanmasında hâkimin de yetkisinin bulunduğu örneğin, kadastro davaları, hizmet tespiti davaları gibi davalarda re'sen araştırma ilkesi uygulanır²⁸⁸. Medenî usûl hukukunda ikrar kural olarak hâkimi bağlar ve ikrar edilen vakıalar çekişmeli olmaktan çıkıp artık bunların ispatı gerekmez (HMK m. 188/I). Re'sen araştırma

²⁸⁴ Trousil, **a.g.e.**, s. 86.

²⁸⁵ Habscheid, **a.g.e.**, s. 71; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 75; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 30.

²⁸⁶ Habscheid, **a.g.e.**, s. 71; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 178.

²⁸⁷ Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 127.

²⁸⁸ Seda Özmumcu, "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", **Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı-XII**, SDÜHFD-MİHBİR Özel Sayı, C. 4, S. 2, 2014, s. 146; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 300; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 155; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 182; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 127; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 340.

ilkesinin uygulandığı davalarda ise ikrar hukuk hâkimini bağlamaz²⁸⁹ (örneğin, boşanma davalarında TMK m. 184/III).

Ceza muhakemesi hukukunda ise, devlet eliyle başlatılan, takip edilen ve yürütülen bir yargılama söz konusudur. Ceza yargısında, hâkim gerçeği görevi gereği (re'sen) araştırdığından, dava konusu üzerinde hâkimiyeti olan mahkemedir, ne savcı ne de sanıktır²⁹⁰. Ceza muhakemesi hukukunda delillerin toplanması bakımından re'sen araştırma ilkesi uygulanır²⁹¹. Şöyle ki, ceza yargılamasında delillerin toplanmasında re'sen araştırma ilkesi geçerli olduğundan, Cumhuriyet savcısı tarafından görevi gereği şüphelinin hem lehine hem aleyhine olan deliller toplanır (CMK m. 160/II). Bu nedenle ceza mahkemesi dava konusunu kendi araştırır ve davaya katılanların talepleri veya açıklamaları ile bağlı değildir²⁹². Ceza hâkimi ikrar ile de bağlı değildir, sanığın ikrarına rağmen yapacağı araştırma sonucu ikrarın aksi yönünde karar verebilir²⁹³.

Ceza mahkemesinden verilen kararların hukuk mahkemesinde bağlayıcı olduğunun kabul edilmesinin başka bir olumlu yönü, ceza davasında geçerli olan re'sen araştırma ilkesinin hukuk yargılamasına aktarılmasını sağlamasıdır. Ceza yargılaması delillerin toplanması ve değerlendirilmesi bakımından hukuk yargılamasına nazaran daha etkindir. Aynı fiil nedeniyle ceza davası sonucunda varılan kararın hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması, re'sen araştırma ilkesinin geçerli olmadığı bir hukuk davasında bu ilkenin sonuçlarının kullanılması imkânı sağlar. Böylece hukuk mahkemesinde de maddi gerçeğe uygun düşen bir karar verilmesi ihtimali kuvvetlenir.

²⁸⁹ Özümücu, **a.g.m.**, s. 149; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 300; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 262; Tanrıver, **Usûl**, s. 374; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 340.

²⁹⁰ Habscheid, **a.g.e.**, s. 72.

²⁹¹ Roxin/Schünemann, **a.g.e.**, s. 78; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 36; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 54.

²⁹² Roxin/Schünemann, **a.g.e.**, s. 78-79.

²⁹³ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1379; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 225; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 295; Soyaslan, **Muhakeme**, s. 428-429; Gökçen v. d., **a.g.e.**, s. 268; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 597. Aksi görüşte Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 571.

E. Hukukî Dinlenilme Hakkının Sağlanması

Avusturya ve Alman hukuk sistemlerinde, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasının hukukî dinlenilme hakkını ve dolayısıyla Anayasayı ihlâl edip etmediği çokça irdelenmiştir. Bu iki hukuk sistemindeki tartışmalara yer verildikten sonra hukukumuz bakımından değerlendirme yapılacaktır.

1. Avusturya Hukukunda

Avusturya Medenî Usûl Kanunu (özPO) § 268'de "*Karar cezayı gerektiren bir eylemin ispatı ve isnat edilmesine ilişkin ise, hâkim, ceza mahkemesinin bu konudaki kesinleşmiş mahkûmiyet kararının içeriği ile bağlıdır*" kuralı bulunmaktaydı²⁹⁴. § 268 özPO, 1990 yılına değin yürürlükte kalmıştır. Avusturya

²⁹⁴

Avusturya hukukunda bugünkü usûl kanunundan önce 1.5.1781 tarihli Genel Mahkeme Kanunu (*Allgemeine Gerichtsordnung*)'nda ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesini bağlayıcılığı hakkında herhangi bir kural bulunmazdı (Böhm, **a.g.e.**, s. 7; Herrmann, **a.g.e.**, s. 4). 1.8.1895 tarihli Avusturya Medenî Usûl Kanunu (özPO)'nun yürürlüğe girmesi ile § 268 geçerlilik kazandı. Bu hüküm Avusturya hukukunda, hukuk hâkiminin iç hukukta verilen mahkûmiyet hükümleri ile bağlı olduğunu gösteren az sayıdaki kurallardan biriydi (Böhm, **a.g.e.**, s. 11). Avusturya hukukunda, § 268 özPO'nun kişi bakımından kapsamı konusunda, doktrinin büyük kısmı ve yerleşik içtihatlar, mahkûmiyet hükmünün tüm üçüncü kişiler için de bağlayıcı olduğu kanaatinde idi (Herrmann, **a.g.e.**, s. 23; Birgit Forgó-Feldner, "Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Verurteilungen", **Österreichische Juristen-Zeitung**, 2005, Heft 22, s. 867-868; Fasching, **Strafurteil**, s. 84; Fasching, **Gutachten**, s. 34). Ancak ceza mahkemesindeki davaya hiç katılmamış veya katılamamış bir kişinin hukuk mahkemesinde ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasının hukukî dinlenilme hakkını zedeleyeceği görüşü bulunmaktaydı (Herrmann, **a.g.e.**, s. 26; Fasching, **Strafurteil**, s. 84). Avusturya Temyiz Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında, önceden § 268 özPO'da yer alan ceza mahkemesinin kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarının bağlayıcı etkisi için, cezayı gerektiren eylem, bunun isnat edilmesi ve fiil ile sonucu arasındaki illiyet bağı bakımından hukuk hâkiminin ceza mahkemesinin tespitlerinden farklı bir karar veremeyeceği sonucuna varılırdı (Böhm, **a.g.e.**, s. 20-21). Bununla beraber Avusturya Temyiz Mahkemesi, ceza davasında hukukî dinlenilme hakkına sahip olmayan kişiye karşı bağlayıcı etkinin uygulanıp uygulanmayacağı sorununa, ceza mahkemesi kararının yine bağlayıcı olduğu ve § 268 özPO'nun lafzının böyle bir istisna öngörmediği yönünde karar vermektedir (Böhm, **a.g.e.**, s. 21). Avusturya Temyiz Mahkemesi, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararının üçüncü kişiye de bağlayıcı etkisini **Fasching**'in mütalaasına (Fasching, **Gutachten**, s. 35-36) istinaden tereddütsüz olarak anayasaya uygun ve özellikle AİHS m. 6/1'e uyumlu gördü (Böhm, **a.g.e.**, s. 22-23). Fakat doktrin tarafından ceza davasına katılıp katılmadığına bakılmaksızın ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararının hukuk hâkimini bağlaması sertçe eleştirilmekte ve § 268 özPO'nun anayasaya aykırı olduğu belirtilmekteydi (Herbert Fink, "Ist § 268 ZPO verfassungswidrig?", **Zeitschrift Für Verkehrsrecht**, 34. Jahrgang, Heft 11, 1989, s. 327; Isabel Albrecht, "Probleme der Bindung an strafgerichtliche Verurteilungen im Zivilverfahren", **Österreichische Juristen-Zeitung**, 52. Jahrgang, Heft 6, 1997, s. 201). Doktrinde **Fasching** daha sonra Medenî Usûl Hukuku Elkitabı adlı eserinde, bir kimse ceza davasında hukukî dinlenilme hakkına sahip olmamış ve ceza mahkemesinin tespitlerine

Anayasa Mahkemesi, somut norm denetimi yoluyla bir mahkemenin yaptığı başvuru üzerine, söz konusu hükmün Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi ve anayasal güvence altında bulunan hukukî dinlenilme hakkını ihlâl ettiği kanaatine varmış ve 12.10.1990 tarihinde bu normun derhal etki doğuracak biçimde iptal edilmesine karar vermiştir²⁹⁵. Avusturya Anayasa Mahkemesi bu kararında, talep sahibinin katılma imkânının açık olmadığı bir davada verilen karar, başka bir mahkeme için bağlayıcı olursa hukukî ihtilaf hakkında karar veren mahkeme tarafından hukukî dinlenilmenin gereği gibi yerine getirilmemiş olacağını tespit etmiştir²⁹⁶. Ceza davasına katılmamış olan üçüncü kişiler- özellikle sanığın sorumluluk sigortacısı bakımından hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmasını anayasaya aykırı görülmüştür²⁹⁷. Böylece hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlılığı sorunu bakımından kanunî durum, Avusturya ve Almanya'da eşit hale gelerek hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlılığını düzenleyen herhangi bir kanunî düzenleme kalmamıştır²⁹⁸.

§ 268 öZPO'nun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonra, ceza mahkûmiyeti kararının hukuk mahkemesi için tamamen anlamsız olduğu söylenemez. Bu konuda doktrinde ceza mahkûmiyeti kararlarının hukuk mahkemesine etkisi konusunda farklı çözümler ileri sürülmüştür.

etkide bulunamamış ise, bağlayıcılığın kabul edilmesini anayasal hukukî dinlenilme hakkının ihlâlî olduğunu ve bu nedenle bağlayıcılığın yalnızca ceza mahkemesinde dinlenilen ve talep hakkı bulunan taraf bakımından uygulanabilir olduğunu belirtmişti (Fasching, **Kommentar**, s. 255; Böhm, **a.g.e.**, s. 24). Doktrinde başka bir görüş de, ceza mahkemesi kararı hukuk davasındaki farklı bir kişi hakkında ise, § 268 öZPO'daki bağlayıcılığın AİHS m. 6 hükmünü ihlâl ettiği kanaatindeydi (Wolfgang Bauerreiss, "§ 268 ZPO und die Europäische Menschenrechtskonvention, **Zeitschrift für Verkehrsrecht**, 19. Jahrgang, Heft 5, 1974, s. 69; Böhm, **a.g.e.**, s. 24). Başka bir yazara göre ise, kesinleşmiş ve emsal teşkil eden idarî kararlar ve ceza mahkûmiyeti kararlarının bağlayıcı etkisi, öncelikle hukuk devletinin esaslı bir unsuru olan hukukî güvenliğin gereği olarak taraflara önceki davada hukukî dinlenilme hakkı sağlanmışsa, tanınmalı idi. Buna göre, bağlayıcılık aynı şekilde hızlı bir yargılamanın sağlanması ve yargının öngörülebilirliğine uygun düşerdi (Oskar J. Ballon, "Der Einfluß der Verfassung auf das Zivilprozeßrecht", **Zeitschrift für Zivilprozess**, Band 96 (1983), s. 448; Böhm, **a.g.e.**, s. 32). Bir başka görüşe göre, § 268 öZPO'nun lafzından değil de hükmün anayasaya uygun yorumundan yola çıkıldığı takdirde kanun koyucunun hukukî dinlenilme hakkını ihlâl etmek amacında olmadığını kabul edilmesi gerekirdi (Fink, **a.g.m.**, s. 327-328).

²⁹⁵ ÖVfGH, 12.10.1990, GZ G73/89, www.ris.bka.gv.at; Böhm, **a.g.e.**, s. 15.

²⁹⁶ Böhm, **a.g.e.**, s. 16; Matthias Neumayr, **Zivilprozessrecht Erkenntnisverfahren 2**, 7. Aufl., Wien, Lexis Nexis, 2014, s. 100.

²⁹⁷ Walter H. Rechberger, **ZPO Kommentar**, 3. Aufl., Wien New York, Springer, 2006, s. 963-964.

²⁹⁸ Rechberger, **Bindung**, s. 540.

Öncelikle hukuk hâkiminin ceza mahkemesince tespit edilen vakıalar ile ne ölçüde bağlı olduğu tartışmalıdır²⁹⁹. Bir görüş³⁰⁰ § 268 öZPO'nun iptal edilmesinin sonucu olarak ceza mahkemesinin tespit ettiği vakıaların bağlayıcılığını reddeder. Fakat hukuk davasının davacısı, ceza davasına şahsî davacı veya şahsî davalı olarak ve hukuk davasının davalısı ceza davasına sanık olarak katılmışsa, hukuk mahkemesi toplanmış delilleri § 281a öZPO³⁰¹'ya göre tutanak ve bilirkişi raporu olarak değerlendirebilir. Buna karşılık *Nowakowski*'nin 1948 tarihli bir makalesinde³⁰² ortaya koyduğu ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm gücünün "kişi bakımından mutlak kapsamı"nın (*persönlich-absolute Umfang*) hukuk hâkimi için bağlayıcı olduğu fikri, bazı yazarlar tarafından savunularak devam ettirilmiştir³⁰³. Böylece medenî usûl hukukunda hiç kimse (ceza davasındaki usûlî konumundan bağımsız olarak), sanığın kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı ile mahkûm edildiği fiili işlemediğine dayanamaz³⁰⁴, çünkü sanığın belli bir fiili işlediği ve bundan sorumlu olduğu hakkındaki tespitleri de kesin hüküm teşkil eder³⁰⁵. *Nowakowski*'ye göre, mahkûmiyet kararlarının maddi anlamda kesin hüküm gücü, sadece hükümlünün hukukî alanına etki eder, fakat bu hukukî alan herkese karşıdır, dolayısıyla mutlaktır³⁰⁶. Bir başka deyişle, sanığın fiili işlediğine yönelik tespit diğer kişilerin hukukî alanında kesin hüküm etkisi doğurmazken, ceza mahkemesinin mahkûmiyet

²⁹⁹ Böhm, *a.g.e.*, s. 34; Albrecht, *a.g.m.*, s. 202.

³⁰⁰ Simotta, *a.g.m.*, s. 80; Böhm, *a.g.e.*, s. 34-35; Albrecht, *a.g.m.*, s. 202; Rechberger, *Kommentar*, s. 964; Andreas Konecny, "Versicherungen im Zivilprozess nicht mehr an verurteilende Straferkenntnisse gebunden!", *ecolex*, 1990/12, s. 737-738.

³⁰¹ "§ 281a öZPO: Tartışmalı bir vakıa, daha önce başka bir mahkemedeki davada delil olarak kabul edilmişse, buradaki tutanak veya yazılı bilirkişi raporu ispat aracı olarak kullanılabilir ve yeni delil toplanmasından şu haller varsa vazgeçilebilir: 1. taraflar bu davaya katılmış ise ve a) taraflardan biri açıkça aksini yazılı olarak talep etmez veya b) delil artık mevcut değilse; 2. bu davaya katılmamış olan taraflar açıkça izin verirlerse." Bu kural § 268 öZPO'nun iptal edilmesinin ardından ceza davasında elde edilen delillerin hukuk davasında kullanılması bakımından özel anlama sahiptir (Rechberger, *Kommentar*, s. 1192).

³⁰² Friedrich Nowakowski, "Die materielle Rechtskraft des Schuldspruchs", *Österreichische Juristen-Zeitung*, 3. Jahrgang, 1948, s. 546-551.

³⁰³ Böhm, *a.g.e.*, s. 36; Albrecht, *a.g.m.*, s. 202; Rechberger, *Bindung*, s. 543-544.

³⁰⁴ Albrecht, *a.g.m.*, s. 202; Rechberger, *Kommentar*, s. 964, 1192.

³⁰⁵ Forgó-Feldner, *a.g.m.*, s. 870.

³⁰⁶ Nowakowski, *a.g.m.*, s. 550. *Nowakowski*'nin bu görüşü unsur etkisi ile kesin hüküm etkisi arasındaki farkı göz ardı etmiş olması bakımından eleştirilmiştir (Viktor Steininger, "Konsequenzen der Aufhebung des § 268 ZPO", *Festschrift Franz Matscher zum 65. Geburtstag*, Wien, Manz, 1993, s. 481; Böhm, *a.g.e.*, s. 43-44).

hükümü sadece sanık ile devlet arasında kesin hüküm oluşturmaz, aksine şahsî davacı (*der Privatankläger*) gibi diğer kişileri de kapsar³⁰⁷.

Avusturya Temyiz Mahkemesi 17.10.1995 tarihinde mahkûmiyet kararlarının tespit etkisi hakkında verdiği bir karar³⁰⁸ ile hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları ile bağılılığı konusundaki tartışmalara yeni bir boyut getirmiştir³⁰⁹. Bu karara göre, kesin hüküm hükümlüye karşı kararın geçerli olması yönünde etki eder ve bu şekilde hükümlünün hukukî alanında etki doğurur. Fakat bu hukukî alan herkese karşı uygulanır. Böylece sonraki hukukî uyumsuzlukta hiç kimse diğer tarafa karşı hükümlünün cezalandırıldığı olayı işlememiş olduğuna dayanamaz. Bu kararda Avusturya Temyiz Mahkemesi, doktrinin bir kısmını özellikle *Nowakowski*'yi takip ederek ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararının sonraki hukuk davasında tespit etkisi tanınması gerektiği sonucuna varmıştır³¹⁰. Böylece kaldırılmış olan § 268 öZPO ile tamamen örtüşen bir bağlayıcılık durumu tekrar ortaya çıkarılmıştır³¹¹. Temyiz mahkemesi bu karardan önce ağırlıklı olarak, kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararındaki vakia tespitlerinin hukuk mahkemesi için bağlayıcı olmasını kabul etmemekteydi³¹². Avusturya Temyiz Mahkemesi 1995 tarihindeki bu kararında bir taraftan, ceza mahkemesinin mahkûmiyet hükmünün üçüncü kişiler arasında veya üçüncü bir kişiye etkisinin bulunmadığı anlamı da çıkarılır. Böyle bir bağlayıcılık ile üçüncü kişinin hukukî dinlenilmesinin kesintiye uğratılmasına imkân verilmeyeceği açıktır. Örneğin, bir trafik kazası hakkındaki mahkûmiyet kararı sigortacı açısından rücu davasında bağlayıcılık teşkil etmez³¹³. Bağlayıcılık hususunda esaslı bir değişiklik ise, ceza mahkemesi kararının maddi anlamda kesin hüküm gücünden bağlayıcılık sonucunun çıkarılması olmuştur³¹⁴. Bu şekilde ceza mahkemesinin atılma sonucunun ve hukukî nitelendirmesinin bağlayıcı görülmesi gerektiğine bir

³⁰⁷ Rechberger, *Bindung*, s. 546.

³⁰⁸ OGH, 17.10.1995, 1Ob612/15 (verstärkter Senat), www.ris.bka.gv.at.

[Güçlenmiş Kurul (verstärkter Senat), onbir üyeden oluşur ve temyiz mahkemesinin yerleşik içtihatlarından vazgeçileceği hallerde veya temyiz mahkemesinin daha önce hiç hüküm vermediği konularda karar verir.]

³⁰⁹ Böhm, *a.g.e.*, s. 48; Albrecht, *a.g.m.*, s. 201.

³¹⁰ Böhm, *a.g.e.*, s. 48; Albrecht, *a.g.m.*, s. 201, 203; Fasching, *Strafurteil*, s. 85-86; Rechberger, *Bindung*, s. 546.

³¹¹ Fasching, *Strafurteil*, s. 86; Rechberger, *Bindung*, s. 546.

³¹² Forgó-Feldner, *a.g.m.*, s. 869.

³¹³ Fasching, *Strafurteil*, s. 86; Neumayr, *a.g.e.*, s. 100.

³¹⁴ Fasching, *Strafurteil*, s. 86; Völzmann, *a.g.e.*, s. 117; Neumayr, *a.g.e.*, s. 100.

dayanak öngörölmek istenmiş olabileceği, ayrıca zararın miktarı bakımından da bağlayıcılık hususuna açıklık getirilmesi gerektiği ileri sürölmüşür³¹⁵.

Avusturya Temyiz Mahkemesi 2000 yılında verdiği bir kararda ise, ceza mahkemesi kararının yalnızca ceza gerektiren fiilin kanunî unsurları bakımından tespitlerinin değil, somut hayat olayı bakımından tespitlerinin ve hukukî altlama sonucunun da kesin hüküm olarak bağlayıcı olduğuna karar vermişür³¹⁶. Zararın miktarı bakımından ise ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı bulunmaması ve Avusturya Temyiz Mahkemesinin bağlayıcılık konusundaki içtihadını bu noktada sınırlaması gerektiği ileri sürölmüşür. Çünkü ceza mahkemesinin zarar bakımından yaptığı tespitler hukuk mahkemesi için yeterli bir dayanak oluşturamaz. Zararın miktarı genellikle ağırlaştırıcı sebepler bakımından gündeme geldiği zaman bile hukuk mahkemesini bağlamaz³¹⁷.

Ceza mahkemesinin vakıa tespitleri esas alınarak hukuk hâkiminin mahkûmiyet hükmü ile bağlılığının tekrar uygulanmaya konulması, esasen yukarıda belirttiğimiz § 268 öZPO'yu iptal eden Avusturya Anayasa Mahkemesi kararı ile çelişir³¹⁸. Avusturya Temyiz Mahkemesi ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı hakkında kararlar vermeye de devam etmektedir³¹⁹. Hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlılığının AİHS m. 6 ile uyumlu bir şekilde kurala bağlanması ve sınırlandırılmasının, mahkemelerin veya Temyiz Mahkemesinin değil, esasen kanun koyucunun görevi olduğu belirtilmektedir³²⁰.

2. Alman Hukukunda

Alman hukukunda bir görüşe göre, olması gereken hukuk bakımından hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları ile bağı olması gerekir. Ancak bu görüşe göre, bu etkinin ceza davasına katılmamış üçüncü kişiler bakımından doğmaması gerekir.

³¹⁵ Fasching, **Strafurteil**, s. 86.

³¹⁶ OGH, 23.11.2000, 6 Ob 265/00i, Fasching, **Strafurteil**, s. 87.

³¹⁷ Fasching, **Strafurteil**, s. 88.

³¹⁸ Böhm, **a.g.e.**, s. 54.

³¹⁹ OGH, 28.4.2000, 1 Ob 81/00v; OGH, 3.11.1999, 9 ObA 147/99d; OGH, 19.9.2000, 10 ObS 240/00t; OGH, 23.11.2000, 6 Ob 265/00i (Böhm, **a.g.e.**, s. 106-109).

³²⁰ Albrecht, **a.g.m.**, s. 202.

Çünkü buradaki en önemli engel Alman Anayasasının 103. maddesinde güvence altına alınmış olan hukukî dinlenilme hakkıdır. Çeşitli nedenlerden ötürü ceza davasına hiç katılmamış olup hukuk davasının tarafı olan kişilerin ceza mahkemesi kararının bağlayıcılığı nedeniyle hukukî dinlenilme hakkının ihlâl edilmesi tehlikesi ortaya çıkabilir³²¹. Bu nedenle ceza mahkemesi kararlarının hukuk hâkimi bakımından bağlayıcılığının sınırları ve caiz olmasının çıkış noktası, hukuk davasının taraflarına daha önceki ceza davasında hukukî dinlenilme hakkı sağlanmış olmasıdır³²².

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde teminat altına alınan hukukî dinlenilme hakkı, ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı nedeniyle ceza mahkemesinin yanlış karar verdiği iddiası dinlenmediği zaman ihlâl edilebilir³²³. Alman hukukunda bazı yazarlara göre, bu durumda bağlayıcı etkinin iki yapısı birbirinden ayrılmalıdır, bunlar "simetrik bağlayıcı etki (*symmetrische Bindungswirkung*)" ve "asimetrik bağlayıcı etki (*asymmetrische Bindungswirkung*)"dir³²⁴. "Simetrik bağlayıcı etki", zarar görenin ve ceza davasına katılmamış üçüncü kişinin hem lehine hem de aleyhine sonuç doğururken, "asimetrik bağlayıcı etki" bu kişilerin sadece lehine ve hükümlünün aleyhine sonuç doğurur³²⁵. "Simetrik bağlayıcı etki", ceza davasına katılmamış üçüncü kişinin hukukî dinlenilme hakkını ihlâl eder. Çünkü bu kişiye ceza davasına herhangi bir biçimde delillerin takdir edilmesine etki etme imkânı tanınmamıştır³²⁶. Buna karşılık, "asimetrik bağlayıcı etki"de ceza mahkemesi kararı, yalnızca zarar görenin veya ceza davasına katılmamış kişinin lehine ve her halde hükümlünün aleyhine hukuk davasında sonuç doğurur. Bunun anlamı da sadece ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararının bağlayıcı etki ortaya çıkarması ve de bu kararın üçüncü kişinin lehine sonuç doğurmasıdır³²⁷. Bu açıdan, ceza mahkemesi kararının hukuk davasına "asimetrik bağlayıcı etki"si hükümlünün hukukî dinlenilme hakkını ihlâl

³²¹ Völzmann, **a.g.e.**, s. 190; Trousil, **a.g.e.**, s. 99.

³²² Trousil, **a.g.e.**, s. 110.

³²³ Völzmann, **a.g.e.**, s. 124.

³²⁴ Völzmann, **a.g.e.**, s. 126; Foerster, **a.g.e.**, s. 29.

³²⁵ Völzmann, **a.g.e.**, s. 126.

³²⁶ Völzmann, **a.g.e.**, s. 127.

³²⁷ Völzmann, **a.g.e.**, s. 130.

etmeyecektir. Sonuç olarak bu görüşe göre, ceza mahkemesi kararının "asimetrik bağlayıcı etkisi"nin anayasal haklara aykırılığı da bulunmaz³²⁸.

3. Türk Hukukunda

Türk hukukunda hukukî dinlenilme hakkı, adil yargılanmanın bir unsuru olarak Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınmıştır. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 27. maddesinde de hukukî dinlenilme hakkı açıkça düzenlenmiştir. Hukukumuzda mahkûmiyet kararlarının kural olarak bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi ve beraat kararlarının kural olarak bağlayıcı olmadığı kabul edilmesi karşısında Alman doktrinindeki "asimetrik bağlayıcı etki" kavramının örtüştüğü söylenebilir. Çünkü bu tür etkide, mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olması hükümlünün aleyhine sonuç doğururken, zarar görenin ise lehine sonuç doğurur.

Hukukî dinlenilme hakkı üçüncü kişiler bakımından ceza davası sırasında sağlanmamış ise, mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması için bu hakkın hukuk mahkemesinde sağlanması gerekir. Aksi halde, hukuk mahkemesinde üçüncü kişi bakımından mahkûmiyet hükmünün aleyhe sonuç doğurması hukukî dinlenilme hakkını ihlâl edecektir. Örneğin, trafik kazası yapan aracın sigortacısına açılan tazminat davasında, sigortacı olayın oluş şekli bakımından hukukî sorumluluğun doğmadığı yönünde savunmada bulunmak için deliller ileri sürebilir. Ancak bu davada mahkûmiyet kararı karşısında sanığın o suçu işlemediği kabul edilemez. Çünkü sanık bakımından hukukî dinlenilme hakkı tanınmış bir davada bu hüküm elde edilmiştir ve onun aleyhine doğmuş olan sonuçlar başka bir dava ile ortadan kaldırılamaz. Burada amaç, hükümle bağlantılı olarak üçüncü kişiye hukukî dinlenilme hakkının tanınarak, onun bakımından hatalı kararların verilmesini önlemektir³²⁹.

³²⁸ Völzmann, **a.g.e.**, s. 131; Foerster, **a.g.e.**, s. 59-60.

³²⁹ Muhammet Özkes, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003, s. 277; Nevhis Deren Yıldırım, **Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1996, s. 41.

F. Bekletici Sorun Bakımından

Ceza mahkemesinde ve hukuk mahkemesinde aynı anda derdest olan ve birbiri ile bağlantılı veya birbirini etkileme ihtimali olan davalar bekletici sorun yapılabilir. Bizim hukukumuzda, kanun koyucu tarafından hukuk ve ceza mahkemesi kararlarından birinin diğerini bekletici sorun yaparak davanın ertelenmesi, kural olarak mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Nitekim bu husus, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 165. maddesinin 1. fıkrasında "...yargılama bekletilebilir." ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 218. maddesinin 1. fıkrasında "...bekletici sorun kararı verebilir." biçiminde ifade edilmiştir. Hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapmasına ilişkin açıklamalar ileride yapıldı³³⁰.

Yargıtay, ceza mahkemesinde verilecek kararın hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması ihtimaline karşı her durumda bekletici sorun yapılmamasını bozma sebebi olarak kabul eder³³¹. Bu içtihatlar, uygulamada hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapmasını âdeta zorunlu hale getirmektedir.

Başka bir mahkemenin yargılamasını tamamlamasını ve kesinleşmesini beklemek kimi zaman özellikle bizim gibi genellikle davaların uzun sürdüğü hukuk sistemlerinde, davaları daha da uzatmaktadır. Bu bakımdan ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması, yargılamayı uzatıcı etkileri olduğu gerekçesiyle olumsuz yönde eleştirilebilir. Ancak bu bağlayıcılık bir taraftan da bekleyen mahkemedeki emek ve masrafları da azaltır. Ayrıca bağlayıcılığın mahkeme kararlarının çelişmesini önleme gibi önemli bir işlevi de dikkate alındığında, bekletici sorundan doğan zaman kaybının makul karşılanması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca bir mahkemenin, başka bir mahkemenin kararını bekletici sorun yapması sonucu yargılamanın uzaması ile bekletici sorun yapılmaması halinde, çelişkili karar verilmesi tehlikesi birbiri ile kıyaslanarak bir sonuca varılmalıdır. Böylece bekletici sorun ile kaybedilen zamana nazaran çelişkili kararların önlenmesi ve hukuk düzeninin birliğinin sağlanmasının, hatalı kararlardan dolayı vicdanın

³³⁰ Bkz. s. 226 v.d.

³³¹ Bkz. s. 232, dn. 114'deki kararlar.

zedelenmesine ve yargıya duyulan güvenin azalmasına nazaran daha üstün tutulması gerektiği kanaatindeyiz.

G. Hâkim Bağımsızlığı Bakımından

Anayasamızın 138. maddesine göre, "*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler (f. 1). Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz (f. 2).*" Hâkimlerin bağımsızlığı, genel ve bir bütün olarak yargı yetkisinin, yasama ve yürütme organlarına bağlı olmamasını ve onların etkisi altında kalmamasını, bir başka deyişle yargının yargı dışı müdahalelerden korunmasını amaçlar³³².

Hukuk hâkiminin önünde somut uyuşmazlık hakkında bir karar verirken, ceza mahkemesi kararı ile bağlı olması karşısında hâkimlerin bağımsızlığının zedelendiği akla gelebilir. Ancak bu anlamda başka bir mahkemenin kararı ile bağlılık kanaatimizce hâkim bağımsızlığını zedeleyen veya ihlâl eden bir husus değildir.

Yargı teşkilatı içinde, aralarındaki ilişki nedeniyle üst mahkeme kararının alt mahkeme kararını bağlaması veya yargının bütünlüğünü sağlamak bakımından bazı mahkeme kararlarına diğer mahkemelerin uyma zorunluluğu yargının veya hâkimlerin bağımsızlığını ortadan kaldıran veya istisna teşkil eden hususlar değildir³³³. Yargı kolları içinde dereceli yapı olması ve bu şekilde alt derece mahkemelerinin üst derece tarafından denetlenmesi de hâkimlerin bağımsızlığı ile ilgili değildir. Çünkü burada üst derece tarafından hatalı kararların önlenmesi ve daha adil bir sonuca ulaşılması amacı söz konusudur³³⁴. Örneğin, Yargıtay içtihadı birleştirme kararlarının tüm mahkemeleri bağlaması, ülke çapında hukukun

³³² Baki Kuru, **Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966, s. 6; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 84; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 66.

³³³ Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 84.

³³⁴ Akkaş, **a.g.e.**, s. 184; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 115; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 84.

uygulanmasındaki birliği sağlama amacına hizmet ettiğinden, hâkimlere emir veya talimat verilmesi anlamına gelmez³³⁵.

Hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile veya tam tersi ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararı ile bağlı olması da hâkimlerin bağımsızlığını zedeleyen bir husus değildir. Çünkü hâkimin başka bir mahkemenin kararı ile bağlı olduğu kabul edildiğinde, hâkim yine hukuka ve kanuna uygun bir karar verir. Ancak aynı olay hakkında ikinci mahkemenin karar verirken ilk davadaki tespitleri göz önünde bulundurması, onun vicdani kanaatini sınırlamak amacıyla değil, aynı vakıa hakkında farklı hâkimler tarafından birden fazla inceleme yapılmasına getirilen bir sınırlamadır³³⁶. Aynı zamanda hukuk düzeninde birliğin sağlanması, çelişkili kararların önlenmesi ve yargıya olan inancın zedelenmemesi amaçlarına da hizmet eder. Bu nedenle ceza mahkemesi kararları karşısında hukuk hâkiminin bağlı olduğu hallerde, ne hâkimlerin bağımsızlığının zedelendiğinin ne de buna istisna teşkil ettiğinin söylenebileceği kanaatindeyiz³³⁷. Sonuç olarak ceza mahkemesi kararındaki sonuçların medenî yargıya aktarılması, hukuk davası hâkiminin bağımsızlığı üzerinde herhangi bir etki dođurmaz³³⁸.

Ayrıca yargı kararlarına, bir noktadan sonra kesinlik kazandırılması ihtiyacı sonucunda tanınan kesin hüküm gücü de, hâkimlerin bağımsızlığına bir istisna teşkil etmez³³⁹.

³³⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 115; aksi yönde Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 84.

³³⁶ Akkaş, **a.g.e.**, s. 187.

³³⁷ Aksi görüş için bkz. Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 35; Koçak, **a.g.e.**, s. 71; Selçuk, **a.g.m.**, s. 718.

³³⁸ Foerster, **a.g.e.**, s. 124.

³³⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 115; Akkaş, **a.g.e.**, s. 179. Aksi görüş için bkz. Kuru, **Hâkim Bağımsızlığı**, s. 9-11, yazara göre yalnızca kesin hüküm değil, Yargıtay'ın direnme kararı üzerine verdiği bozma kararına uyma mecburiyeti, içtihadı birleştirme kararları, Anayasa Mahkemesi kararları, Uyuşmazlık Mahkemesi kararları da hâkim bağımsızlığının istisnalarındandır.

V. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİSİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

A. Roma Hukukunda

Roma hukukunda özel hukuk-kamu hukuku ayrımı bilinmekte ve birbirinin karşısı olarak özel hukuk davası ve kamu hukuku davası (ceza davası) ayrımı da yapılmaktaydı³⁴⁰. Buna karşılık Roma hukukunda haksız fiil ve suç arasında ayrım yapılmazdı³⁴¹. Roma hukukunda eski devirlerde haksız fiil neticesinde doğan davalar yalnızca ceza davası (*actio poenalis*) niteliğindeydi³⁴². Bu davalarda haksız fiil için belirli para cezalarının ödenmesine karar veriliyordu³⁴³ ve bu davalar dar anlamda ceza davası niteliğindeydi³⁴⁴. Fakat Roma hukukunun daha ileriki devirlerinde bazı hallerde ceza davasından ayrı olarak tazminat davası (*actio reipersecutoria*) açılabilmekteydi³⁴⁵. Ayrıca Iustinianus döneminde, hem haksız fiil failinin cezalandırılması hem de zarar görenin zararının giderilmesini amaçlayan davalar da vardı. Bu davalara karma dava (*actio mixta*) denirdi³⁴⁶. Bu dava türleri arasında husumetin yöneltilebileceği kişiler bakımından farklar bulunurdu. *Actio poenalis* ancak suçun failine karşı açılabilir iken, *actio reipersecutoria* ve *actio mixta* faile ve haksız fiilden yarar sağlamış olmaları koşuluyla failin mirasçılarına da açılabilirdi³⁴⁷.

³⁴⁰ Bülent Tahiroğlu/Belgin Erdoğmuş, **Roma Hukuku Dersleri**, İstanbul, Der Yayınları, 2018, s. 258.

³⁴¹ Özcan Karadeniz Çelebican, **Roma Hukuku**, 17. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 275; Bülent Tahiroğlu, **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul, Der Yayınları, 2016, s. 297.

³⁴² Türkân Rado, **Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018, s. 144-145; Ziya Umur, **Roma Hukuku Ders Notları**, Tıpkı 3. bs., İstanbul, Beta, 2004, s. 391; Karadeniz Çelebican, **a.g.e.**, s. 278-279.

³⁴³ Karadeniz Çelebican, **a.g.e.**, s. 279.

³⁴⁴ Richard Honig, **Roma Hukuku**, Çev. Şemseddin Talip, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1938, s. 282.

³⁴⁵ Honig, **a.g.e.**, s. 282; Rado, **a.g.e.**, s. 144-145; Umur, **a.g.e.**, s. 391; Karadeniz Çelebican, **a.g.e.**, s. 279.

³⁴⁶ Honig, **a.g.e.**, s. 283; Rado, **a.g.e.**, s. 144-145; Umur, **a.g.e.**, s. 391; Karadeniz Çelebican, **a.g.e.**, s. 279.

³⁴⁷ Honig, **a.g.e.**, s. 283.

Roma hukukunda hâkimin verdiği kararın (*sententia*) sonuçları arasında kesin hüküm (*res iudicata*) de yer alırdı³⁴⁸. Bir mahkeme kararına karşı herhangi bir biçimde itiraz etme olanağı kalmadığı zaman bu karar kesin hüküm gücüne sahip olurdu³⁴⁹. Kesin hüküm sonucunda taraflar arasındaki ihtilaf halledildiği için bu hüküm sonucunda hakikatın ortaya çıktığı kabul edilirdi (*res iudicata pro veritate accipitur*)³⁵⁰. Bunun uzantısı olarak da, aynı ihtilaf için ikinci bir dava açılmayacağı prensibi kabul edilmişti³⁵¹ ve ihtilaf ve taraf bakımından aynı olan ikinci davada davalıya kesin hüküm def'i (*exceptio rei iudicata*) ileri sürülme imkânı tanınırdı³⁵². Kesin hüküm def'inin olumlu etkisi de bulunurdu ve buna göre aynı hukukî ilişkiye ilişkin başka bir davayı da bertaraf ederdi³⁵³.

Roma medenî usûl hukukunda, ceza mahkemesinden verilmiş bir hükmün içeriğinin hukuk hâkimini bağladığı yönünde açık bir kural mevcut değildi³⁵⁴. Emsal teşkil etme yasağı nedeniyle hukuk davası ertelenir ve ceza davası görülüp bitirilirse, sonraki hukuk davasının hâkimi istisnai olarak ceza mahkemesinin kararı ile bağlı olurdu³⁵⁵. Bu durum hem beraat hem mahkûmiyet kararları için geçerli idi. Bu tarz bir bağlayıcılık, ceza davasının kamu menfaatine ve maddi gerçeğin araştırılmasına hizmet etmesi ve uygulanmasının devlet gücünün ellerinde bulunmasına dayandırılırken, hukuk davasının tarafların inisiyatifi ile bağlı olmasına ve şekli gerçeğin araştırılmasına hizmet etmesine dayandırılırdı³⁵⁶.

Roma hukukunda, mahkeme kararlarının kesin hüküm teşkil etmesinin yargılamaya katılan kişiler ve hakkında karar verilen hukukî uyuşmazlık hakkında sıkı sınırlamaları olduğu problemi biliniyor ve bu hususta şöyle bir çözüm

³⁴⁸ Roma hukukunda klasik dönemde, kesin hüküm etkisi mahkeme kararı ile değil, daha ziyade davanın tespiti denilen *litisconstestatio* kavramı ile ilişkilendirilmekteydi, Erwin Seidl, **Römische Rechtsgeschichte und Römisches Zivilprozessrecht**, Köln-Berlin-Bonn-München, Carl Heymanns Verlag, 1972, § 36, Kn. 459.

³⁴⁹ Seidl, **a.g.e.**, § 36, Kn. 460.

³⁵⁰ Umur, **a.g.e.**, s. 268.

³⁵¹ Honig, **a.g.e.**, s. 119; Karadeniz Çelebican, **a.g.e.**, s. 348-349.

³⁵² Honig, **a.g.e.**, s. 120; Umur, **a.g.e.**, s. 268; Seidl, **a.g.e.**, § 36, Kn. 460; Bahar Öcal, "Roma Medeni Usul Hukukunda Yargıcın Delillerin Takdiri", **AÜHFD**, C. 60, S. 3, 2011, s. 562.

³⁵³ Honig, **a.g.e.**, s. 120.

³⁵⁴ Max Kaser/Karl Hackl, **Das römische Zivilprozessrecht**, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996, s. 381; Völzmann, **a.g.e.**, s. 7.

³⁵⁵ Völzmann, **a.g.e.**, s. 7.

³⁵⁶ Völzmann, **a.g.e.**, s. 7.

getiriliyordu. Ceza mahkemesi kararlarının hukuk hâkimi için kesin hüküm niteliğinde, mutlaka bağlayıcı bir karar olmadığı kabul ediliyordu. Fakat mahkûmiyet kararı hukuk hâkimi için somut olayın şartları gerektirirse, değeri ve anlamı olan bir ispat vasıtası olabilirdi³⁵⁷. Ancak burada tarafların bu delil gücüne itiraz imkânı kapatılmaksızın, hâkimin kanaatini düzgün biçimde yönlendirmesi beklenirdi³⁵⁸.

B. İslam Hukuku ve Osmanlı Hukukunda

İslam hukukunda ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde hukuk ve ceza davalarına ilişkin usûller aynı düzenlemeye tâbi tutulur³⁵⁹ ve sadece ceza davalarındaki özellik arz eden hususlar gösterilirdi³⁶⁰. Hukuk ve ceza davalarını da tek hâkim görürdü³⁶¹. İslam hukukunda cezaî ve hukukî sorumluluk bir arada değerlendirilirdi³⁶². Bir fiil nedeniyle hukuk ve ceza davası bir arada görüldüğünden, ayrı ayrı verilmiş hükümlerin birbirine etkisi gibi bir husus ortaya çıkmazdı. Mecelle-i Ahkâmı Adliyye'de tazminat hukukunu düzenleyen genel bir esas bulunmazdı. Fakat Mecelle'nin 89. maddesinde zarar verici sonucu yaratan kimsenin doğrudan sorumlu olması esası yer alır ve 20. maddede zararın giderilmesi ilkesinden söz edilirdi³⁶³.

İslam hukukunda kesin hüküm kavramı veya uygulamasının mevcut olup olmadığı noktasında doktrinde birbirine zıt bilgiler yer alır. Bir taraftan İslam hukukunda kesin hüküm kurumunun kabul edilmemiş olduğu³⁶⁴, Osmanlı hukukunda da hem Tanzimat Fermanı'ndan önceki dönemde hem de Tanzimat Fermanı'ndan sonraki kanunlaşma hareketlerinde kesin hüküm kavramının yer almadığı³⁶⁵ belirtilir.

³⁵⁷ Trousil, **a.g.e.**, s. 9; Herrmann, **a.g.e.**, s. 104.

³⁵⁸ Völzmann, **a.g.e.**, s. 7; Herrmann, **a.g.e.**, s. 104.

³⁵⁹ Ansay, **Usul**, s. 2; Üstündağ, **Yargılama**, s. 83; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 68; Tanrıver, **Usûl**, s. 122; Abdülaziz Bayındır, **İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)**, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakfı, 1986, s. 117.

³⁶⁰ Ansay, **Usul**, s. 2; Bayındır, **a.g.e.**, s. 123.

³⁶¹ Sabri Şakir Ansay, **İslam Hukuku**, Ankara, Yeni Cezaevi Basımevi, 1946, s. 177; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 68; Tanrıver, **Usûl**, s. 122.

³⁶² Ansay, **İslam Hukuku**, s. 180; Adnan Güriz, **Hukuk Başlangıcı**, 18. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2017, s. 207.

³⁶³ Güriz, **a.g.e.**, s. 207.

³⁶⁴ Yurtcan, **Kesin Hüküm**, s. 13.

³⁶⁵ Efe Direnisa, **Die materielle Rechtskraft im deutschen und türkischen Zivilverfahrenrecht**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2011, s. 29-30.

Buna karşılık bazı kaynaklarda İslam hukukundaki "*ic̣tịhad ic̣tịhad ile bozulmaz, ancak hukuka aykırı bir ic̣tịhad da korunmaz ilkesi*" sonucu, kesin hüküm kavramının ilk zamanlardan itibaren bulunduğu ve hatalı hükümlerin gerekirse yeniden yargılamasının yapıldığı belirtilir³⁶⁶. Osmanlı hukukunda da Mecelle'nin 1837. maddesine göre, hükmün hukuka ve usûle uygun verilmiş olması halinde bir davanın yeniden görülmesi mümkün değildir ki bu kuralın da kesin hükme işaret ettiği ileri sürülür³⁶⁷. Osmanlı muhakeme hukukunda davacının davasının kabul edilmesi halinde kesin hüküm (kaza-i istihkak) ortaya çıktığı ve yeni bir olay söz konusu olmadıkça aynı konu hakkında dava açılmayacağı kabul edilirdi.³⁶⁸

C. Türk Hukukunda

Hukukumuzda hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının arasındaki ilişki bakımından ilk olarak mehz İsviçre Borçlar Kanunu'nun 53. maddesinden alınan 22.4.1926 tarihli 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi ile bir düzenleme getirilmişti:

"Ceza hukuku ile medeni hukuk arasında münasebet

Madde 53 – Hakim, kusur olup olmadığına yahut haksız fiilin faili temyiz kudretini haiz bulunup bulunmadığına karar vermek için ceza hukukunun mesuliyete dair ahkâmıyla bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesinde verilen beraet kararıyla de mukayyet değildir. Bundan başka ceza mahkemesi kararı, kusurun takdiri ve zararın miktarını tayin hususunda dahi hukuk hakimini takyit etmez."

Borçlar Kanunu'nun 53. maddesinin uygulandığı dönemde, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun verdiği iki kararda, yalan yere yemin suçu (TCK m. 275, eTCK m. 287)³⁶⁹ ve açığa atılan imzanın kötüye kullanılması suçu (TCK m.

³⁶⁶ Ekrem Buğra Ekinci, "İslam Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü", **SÜHFD**, C. 9, S. 1-2, s. 96; Mert Namlı, **Türk ve Fransız Medenî Usûl Hukuku'nda Yargılamanın Yenilenmesi**, İstanbul, Beta, 2014, s. 39; İyilikli, **a.g.e.**, s. 32.

³⁶⁷ İyilikli, **a.g.e.**, s. 32.

³⁶⁸ Bayındır, **a.g.e.**, s. 114.

³⁶⁹ "...tahriri vesaikla ispatı lazım gelen meselede hukuk mahkemelerinde yalan yer yemin etmekle meznunaleyh olan kimselerin ceza mahkemelerindeki duruşmalarında ceza hakimlerinin Hukuk Davaları Usulü Muhakemeleri Kanunu'un 287, 289, ve 290. maddeleri hükümleriyle mukayyet olarak yazılı delil arayıp ona göre hüküm vermeleri lazım geleceğine...", YİBGK, 2.4.1941, E. 1940/19, K. 1941/12, **RG**, 7.6.1941, S. 4828.

209, eTCK m. 509) hakkında yapılan yargılamalarda³⁷⁰ ceza muhakemesi hukukuna hâkim olan serbest delil sistemi yerine, medenî usûl hukukunda bu fiiller nasıl ispat ediliyorsa o şekilde ispat edilmesi gerektiği, başka bir deyişle, ceza mahkemesinde medenî yargıya özgü senetle ispat kuralının uygulanmasını kabul edilmiştir. İçtihadı birleştirme kararları, benzer hukuki konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar (Yargıtay Kanunu m. 45/V). Her ne kadar Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi bugün yürürlükte olmasa da, aynı düzenlemeye sahip Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi onun devamı niteliğinde olduğundan ve kanun koyucu bu kuralı değiştirme iradesine sahip olmadığını gösterdiğinden söz konusu İçtihadı Birleştirme Kurulu kararları da geçerliliklerini bugün için muhafaza eder³⁷¹. Ayrıca içtihadı birleştirme kararlarının Yargıtay tarafından değiştirilmesi de mümkündür (Yargıtay Kanunu m. 45/III)³⁷². Ancak söz konusu içtihadı birleştirme kararları henüz değiştirilmediği için de bağlayıcılıkları devam eder.

818 sayılı Borçlar Kanunu yerine, 11.1.2011 tarihli 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu kabul edilerek 1.7.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53. maddesinin karşılığı, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesidir. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ile Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi birbirini karşılar³⁷³. Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi ile kabul edilen mehzar kanundaki prensipler, böylece Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ile de devam ettirilmektedir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi hukuk ve ceza muhakemesi arasındaki ilişki bakımından şöyle bir düzenleme öngörür:

*"D. Yargılama
I. Ceza hukuku ile ilişkisinde*

³⁷⁰ "...İmzalı ve yazısız kağıda sahibinin zararına olarak hukukça hükmü haiz bir muamele yazıldığı veya yazdırıldığı iddiasıyla Türk Ceza Kanunun 509. maddesine dayanılarak şikayet üzerine açılan ceza davasında sanığa yüklenen bu eylemin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun cevaz verdiği ayrık durumlar dışında tanıkla ispat edilemeyeceğine...", YİBGK, 24.3.1989, E. 1988/1, K. 1989/2, RG, 5.2.1990, S. 20424.

³⁷¹ Ancak doktrinde bir görüş, bu içtihadı birleştirme kararlarının 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde kabul edilen vicdani delil sistemine aykırı olduğundan geçerliliklerini yitirdiği kanaatinde (Mehmet Yavuz, "Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu", TAAD, Y. 3, S. 9, 2012, s. 160; Gökhan Taneri, "Ceza ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi", AD, S. 51, 2015, s. 89).

³⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. Baki Kuru, *İçtihatların Birleştirilmesi Yolu ile İlgili Bazı Sorunlar*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1977, s. 34 v.d.; Kuru, HMU, C. V, s. 4961-4972.

³⁷³ Kılıçoğlu, *Borçlar*, s. 598.

MADDE 74- Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz."

Sahtelik davası bakımından hukuk ve ceza mahkemesi arasındaki ilişki 18.6.1927 tarihli 1086 sayılı mülga Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu döneminde 314. maddenin ikinci cümlesi ile 315. maddede düzenlenirdi:

"Madde 314 – ...Usulüne tevfiқан icra kılınan tetkikat neticesinde senedin sahte olmadığına dair mahkemeden sadır olan karar kesbi katiyet ettikten sonra iş bu senet hakkında mahakimi cezaiyede dahi sahtelik iddiası mesmu olmaz.

Madde 315 –Mahkemece sahtelik sebebiyle iptal edilen senet hakkında ciheti cezaiyece ademi mesuliyet ve beraete dair verilecek karar hukuk mahkemesince senedin iptali hakkındaki karara haizi tesir değildir."

Ne Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun mehası 1925 tarihli İsviçre Nöşatel Usûl Kanunu'nda ne de bazı maddelerin alındığı Alman ve Fransız Usûl Kanunlarında³⁷⁴ bu düzenlemenin bir karşılığı bulunur³⁷⁵. Söz konusu hükümlerin Fransız hukukundaki bir projeden alınmış olduğu **Belgesay** tarafından tespit edilmiştir³⁷⁶.

12.1.2011 tarihinde kabul edilen ve 1.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile bu konu 214. maddede düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde de ifade edildiği üzere, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 314. maddesinin 2. cümlesi ve 315. maddesindeki düzenlemeler günümüz Türkçesi ile ifade edilmiştir³⁷⁷. Bunun dışında eski düzenleme ile yeni düzenleme arasında bir farklılık bulunmaz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi şöyledir:

"Sahtelik hakkında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının etkisi

³⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları, 2. Dönem 33. Cilt 75. Birleşim, 16.6.1927, s. 7.

³⁷⁵ Bilge Umar, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 713.

³⁷⁶ Mustafa Reşit Belgesay, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, İstanbul, Güven Basımevi, 1939, s. 226.

³⁷⁷ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, s. 68, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>, 14.11.2017.

MADDE 214- (1)Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez.

(2) Ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen hakkında ceza verilmesine yer olmadığı ya da beraat kararı verilmiş olması, hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini incelemesini engellemez."

1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu ve 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisine ilişkin düzenlemelerinden kanun koyucunun ayrılmamış olması, o dönemdeki doktrin ve içtihat birikiminin devamlılığının sağlanması bakımından bir taraftan faydalı olmuştur. Ancak diğer taraftan ceza mahkemesi kararlarının etkisi düzenlenirken hem 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hem de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki yeni düzenlemeler dikkate alınmaksızın eski düzenlemeler ile yetinilmesi birbiri ile uyumsuz ve yetersiz kanunî düzenlemeler ortaya çıkarmıştır.

VI. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİSİNİN UYGULAMA ALANI

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi, sistematik olarak haksız fiilden doğan borç ilişkileri ayırımında düzenlenir. Bununla beraber bu kuralların tüm özel hukuk ilişkilerine de uygulanması mümkündür. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin yalnız haksız fiil sorumluluğunda değil, tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanması Türk Medenî Kanunu'nun 5. maddesi'nin bir gereğidir³⁷⁸. Çünkü Türk Medenî Kanunu'nun 5. maddesi gereği, hem Medenî Kanunun hem de Borçlar Kanununun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır. Örneğin, iş mahkemesinde görülen iş kazası sebebiyle tazminat davası bakımından, ceza mahkemesinden verilmiş mahkûmiyet veya beraat kararının etkisi için Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi uygulanır³⁷⁹.

³⁷⁸ Brehm, **a.g.e.**, s. 738; Herrmann, **a.g.e.**, s. 35; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 206; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 341; Erçin, **a.g.e.**, s. 67; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 617-618; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 568.

³⁷⁹ "... Uyuşmazlık, davacının çalıştığı ve çalışırken iş kazasına maruz kaldığı işyerinin kime ait olduğu ve ceza davasında bu yönde yapılan tespitin hukuk hâkimini bağlayıp

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin ikinci fıkrası ise, sahtelik iddiası ve davası ile sınırlı bir düzenleme getirdiğinden yalnızca bu hallerde uygulama alanı bulabilecektir.

bağlamayacağına ilişkindir... Buna göre Gölbaşı Sulh Ceza Mahkemesinin ...Grup Tarım Hayvancılık Ltd. Şti.'nin müdürü ...hakkında verdiği mahkûmiyet kararı karşısında, işverenin ...Grup Tarım Hayvancılık Ltd. Şti. olduğunun sabit olduğu anlaşılmasına rağmen işveren olarak ...Tarım Ürünleri ve Hayvancılık Ltd. Şti.'nin kabulü ile yazılı şekilde hüküm kurulması hatalı olmuştur..." 21. HD, 26.5.2015, E. 2015/1556, K. 2015/11937 (Lexpera).

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİSİ

I. HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN BAĞLAYICI ETKİ DOĞURMAYA ELVERİŞLİ CEZA MAHKEMESİ KARARLARI

A. Genel Olarak

Hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli ceza mahkemesi kararları nihaî karar niteliğinde olmalıdır. Ara kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli değildir. Ceza mahkemesinin verdiği nihaî kararlar arasında ise, esasa ilişkin nihaî kararlar (hükümler) bağlayıcı etki doğurmaya elverişlidir. Çünkü esasa ilişkin kararlar ile ceza mahkemesi uyuşmazlığın esasını re'sen inceleyerek bir hüküm verir ve maddi vakıalara ilişkin tespitler yapar. Buna karşılık usûle ilişkin nihaî kararlarda kural olarak ceza mahkemesinin maddi vakıaya ilişkin tespitleri yer almaz. Bu nedenle usûle ilişkin nihaî ceza mahkemesi kararları bağlayıcı etki doğurmaya elverişli nitelikte değildir.

Ayrıca "ceza mahkemesi" kavramı, hem genel görevli hem de özel görevli ceza mahkemelerini kapsar. Örneğin, çocuk mahkemelerinden verilen kararlar da bu çalışmanın konusu bakımından etkileri incelenen ceza mahkemesi kararlarındandır.

Mahkeme kararı olması itibariyle ceza yargılamasının kovuşturma aşamasında verilen kararlardan bağlayıcı etki doğabilir. Bu nedenle soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimliğinden verilen kararlar bakımından da kural olarak bağlayıcı etki doğması mümkün değildir.

Ceza yargısı içinde verilen kararların türleri açısından ayrı ayrı bağlayıcı etki doğurmaya elverişli olup olmadıkları aşağıda incelendi.

B. Kovuşturma Aşamasında Verilen Kararlar Bakımından

1. Ara Kararları Bakımından

Ara kararları nitelikleri itibariyle yargılamayı ilerletmeye yönelik kararlar olduğundan ve uyuşmazlığı esastan çözme özelliğine sahip olmadığından, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi bulunmayacaktır. Ayrıca ara kararlarından kural olarak dönülmesi mümkün olduğundan¹, başka bir mahkemenin kararında etki doğurmasının hukukî güvenliği zedeleme ihtimali bulunur. Bu açıdan ceza mahkemesinin ara kararlarını hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı kabul etmek yerinde de değildir.

a. Durma Kararı Bakımından

Durma kararının niteliği itibariyle, ara kararı olduğu yukarıda belirtilmişti². Bu nedenle ceza mahkemesinin durma kararı, hukuk mahkemesinde bağlayıcı etki doğurmaya elverişli nitelikte değildir³.

b. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı Bakımından

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesindeki davada etkisinin ne olacağı konusunda doktrin ve uygulamada bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe göre, *"hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kesin hüküm değildir. Dolayısıyla kesin hüküm niteliğini kazanamayan bu kararda elde edilen maddi vakıaların hukuk mahkemesi için bağlayıcı hale gelmesi mümkün değildir."*⁴. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının sanık hakkında hukukî

¹ Bkz. s. 15.

² Bkz. s. 18.

³ Aras, **Etki**, s. 296.

⁴ Aras, **Etki**, s. 191. Aynı görüşte Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2077-2079; Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2142-2143; Halûk N. Nomer, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 15. bs., İstanbul, Beta, 2017, s. 154; Taşdemir, **a.g.e.**, s. 349; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 575; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 293; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 519.

sonuç doğurmaması kuralına dayanılarak, hukuk mahkemesindeki davada sanık hakkında işlem yapılmasına dayanak teşkil edemeyeceği de belirtilmektedir⁵.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk hâkimini bağlamayacağı görüşlerinin karşısında, bu kararın hukuk hâkimini bağlaması gerektiğini savunan görüşler de bulunur. Bu görüşlerden biri tarafından, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında ceza hâkiminin maddi vakıaların gerçekleştiğini tespit etmiş olması karşısında hukuk hâkiminin bunu yok sayamayacağı, bu nedenle hukuk hâkiminin hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında sabit görülen maddi vakıalar ile bağlı olması gerektiğini ileri sürülür⁶. Bir diğer görüşe göre ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. maddesinin 5. fıkrasına göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı sanık hakkında hukukî sonuç doğurmasa da, bu kararın temelinde mahkemece verilmiş bir ceza bulunduğundan Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi karşısında bu kararlar hukuk hâkimi için yalnız kusurun ve zararın takdiri bakımından bağlayıcı olmaz⁷. Başka bir görüşe göre ise, Yargıtay uygulamasında kesin hüküm kabul edilmeyen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının en azından hukuk mahkemesinde aksi kanıtlanabilir güçlü bir delil niteliğinde olduğu kabul edilmelidir⁸. Nihayet bir başka görüş, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesinde dikkate alınmasının mümkün olduğunu, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının hukukî sonuç doğurmamasının sadece ceza hukuku bağlamında olması gerektiğini belirtir⁹.

Yargıtay'ın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesine etkisi konusunda verdiği farklı yönde kararlar bulunmaktadır. Bazı Yargıtay kararları ceza mahkemesince tespit edilmiş maddi vakıa kriterini kullanarak

⁵ Mustafa Artuç, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2009, s. 303; Taneri, **a.g.m.**, s. 92; Horozgil, **a.g.e.**, s. 151.

⁶ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 613; Güray Erdönmez, "Adi ve Resmi Senette Sahtelik İddiasının Hukuk Davalarına ve İcra Takiplerine Etkisi", **TBB**, S. 123, 2016, s. 200; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1812.

⁷ Abdurrahim Karslı/Evren Koç/Cengiz Serhat Konuralp, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemler Konular**, İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014, s. 126.

⁸ İpek, **a.g.m.**, s. 88.

⁹ Emir Kaya, "İnsan Hakları Açısından Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", **ABD**, 2013/3, s. 420.

bunların hukuk mahkemesince dikkate alınması gerektiğini kabul eder¹⁰. Örneğin, Yargıtay bir kararında iş sözleşmesinin haklı nedenle feshi sebebi bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında sabit olan hususların hukuk mahkemesinde dikkate alınması gerektiğine karar vermiştir¹¹. Fakat Yargıtay'ın

¹⁰ "...Mahkemelerce davalının ikrarı ve kayıt altına alınan mesajlar doğrultusunda davalının eylemi sabit görülmüş ve koşulları da olduğundan hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir. Davacı tarafından anılan ceza dosyalarına dava dilekçesinde delil olarak dayanıldığı da açıktır. Niteliği gereği hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesi yönünden bağlayıcı olmadığı yönündeki tespit doğru ise de ceza davalarındaki davalının ikrarı ve mesaj tutanakları ile iddia edilen tehdit ve hakaret içeren sözlerin söylendiği kanıtlanmıştır. Mahkemece açıklanan olgular gözetilerek uygun bir miktar manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken..." 4. HD, 21.6.2016, E. 2016/6656, K. 2016/8136 (Kazancı); "...davalının davacıya yönelik hakaret suçundan yargılandığı ve mahkum olduğu, hükmün açıklanmasının geri bırakıldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları hukuk hakimisi yönünden bağlayıcı değil ise de ceza dosyasında mevcut dinlenen tanık beyanları ve özellikle davalının kendi ifadesinden davacıya telefonda davaya konu hakaret içeren sözleri söylediği anlaşılmaktadır. Mahkemece davacının hakaret sebebiyle kişilik haklarına saldırıda bulunduğu gözetilerek uygun bir miktar manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken..." 4. HD, 21.1.2016, E. 2015/16110, K. 2016/786 (Kazancı); "...davacının şikayeti üzerine davalının, ...kamu görevlisine hakaret suçundan dolayı yargılandığı ve ... hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği, ...kararın kesinleştiği anlaşılmaktadır. Borçlar Yasası'nın 53. maddesi gereğince, Ceza Mahkemesinin maddi olgunun belirlenmesine ilişkin cezalandırma kararı hukuk mahkemesi yönünden bağlayıcıdır. Şu durumda, davalının Ceza Mahkemesinde hakaret suçundan cezalandırıldığı ve kararın kesinleştiği anlaşıldığından, Ceza Mahkemesi kararının tartışılarak söylenen sözün iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilmesi doğru değildir..." 4. HD, 5.11.2009, E. 2009/580, K. 2009/12264 (YKD, C. 36, S. 3, 2010, s. 408-410). Aynı yönde; 4. HD, 10.11.2015, E. 2014/15626, K. 2015/12715 (Kazancı); 4. HD, 4.11.2015, E. 2014/15359, K. 2015/12361 (Kazancı); 4. HD, 28.9.2015, E. 2014/12456, K. 2015/10193 (Kazancı); 4. HD, 29.6.2015, E. 2014/11845, K. 2015/8780 (Kazancı); 4. HD, 11.3.2015, E. 2015/2855, K. 2015/2962 (Kazancı); 4. HD, 19.6.2014, E. 2013/16196, K. 2014/10203 (Kazancı); 4. HD, 25.9.2013, E. 2012/15885, K. 2013/14973 (Kazancı).

¹¹ "...Bu maddi ve hukuki olgulara göre, davacının fesih nedeni yapılan eylemlerde bulunduğu ceza mahkemesi kararı ile sabit olduğu, suçun unsurlarını tespit ederek maddi olguları somutlaştıran ceza mahkemesi kararında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının eylemin varlığını yok saymadığı, tam aksine bunun sübuta erdiğini gösterdiği anlaşılmaktadır. Buna göre, davacının gider pusulası ve sevk irsaliyelerini tanziminde zincirleme biçimde özel belgede sahtecilik suçunu işlediği, doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışta bulunduğu, davranışının 4857 sayılı İş Kanunu'nun 25/II-e maddesi uyarınca haklı neden teşkil ettiği sabittir. Davacının iş sözleşmesi haklı nedenle feshedildiğinden, davanın reddi yerine davacının işe iadesine karar verilmesi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir..." 9. HD, 6.7.2017, E. 2016/17325, K. 2017/12150 (Lexpera); "...eylemin konusunun suç teşkil ettiği, davacının böyle bir eylemde bulunduğu Diyarbakır Asliye Ceza Mahkemesi kararı ile sabit olduğu, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının eylemin varlığını yok saymadığı, tam aksine bunun sübuta erdiğini gösterdiği, ...davacının fesih nedeni yapılan eylemleri ile ilgili ceza mahkemesi kararındaki tespitler karşısında hükme dayanak yapılan maddi olgular sabittir. Beraat kararının delil yetersizliğinden hukuk hakimini bağlamadığı bir ortamda, suçun unsurlarını tespit ederek maddi olguları somutlaştıran, ancak hükmün açıklanmasının geri bırakılması yönündeki ceza hakimisi kararının hukuk mahkemesinden en azından unsur etkisi yaratması gerekir. Davacının işyerinde çalışma hürriyetini tahdit ve yasadışı örgüte üye olma suçunu işlediği, doğruluk ve

hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmadığı yönünde de birçok kararı bulunur¹². Özellikle Yargıtay Hukuk Genel Kurulu hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesinde dikkate alınmamasını içtihat etmektedir¹³.

*bağlılığa uymayan davranışta bulunduğu, davranışının 4857 sayılı İş Kanunu'nun 25/II maddesi bentlerinde belirtilen haklı neden teşkil ettiği sabittir. Ayrıca davacının feshin geçersizliği ve işe iade davasında, aynı yönde tespit yanında işveren feshinin usulsüz olmadığı açıkça belirtilmiştir. Bu tespit de unsur etkisi açıktır. Davacının iş sözleşmesi haklı nedenle feshedildiğinden, kıdem ve ihbar tazminatının reddi gerekir..." 9. HD, 16.9.2013, E. 2011/22011, K. 2013/22543 (YKD, C. 39, S. 10, 2013, s. 2079-2082). Doktrinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı mevcutsa, iş akdinin İş Kanunu'nun 25. maddesinin 2. fıkrasının (f) bendine göre haklı nedenle feshedilememesi gerektiği ileri sürülmektedir (Kumbasar, a.g.e., s. 242-243; Ali İhsan İpek, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 77.).*

12

"...anılan ceza dosyasında sanık avukat hakkında ceza mahkumiyetine ilişkin olarak, 5271 sayılı CMK'nın 231/5 maddesi uyarınca " Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasına " karar verilmiştir. Ceza Mahkemesince kurulan bu hüküm, kesin bir mahkumiyet hükmü olmadığına göre, Mahkemece, 23 Kasım 2010 tarihli azil işleminin haklı bir nedene dayanıp dayanmadığının gerekçeli olarak tartışılması, varılacak sonuca göre bitirilmiş işler var ise davacının bu yönde ücrete hak kazanıp kazanamayacağı hususlarının değerlendirilmesi, yeniden bilirkişi incelemesi dahil toplanan ve toplanacak deliller kapsamında bir hüküm kurulması gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir..." 13. HD, 14.11.2016, E. 2015/9656, K. 2016/21052 (Lexpera); "...hukuk hakiminin genelde ceza mahkemesinden verilen "hükümlülük" kararı ile bağlı olmasına göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ceza yargılamasında kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı sözkonusu olmadığından, hukuk hâkimini bağlayacak bir ceza mahkemesi kararından söz etmenin mümkün olmayacağı sonucuna ulaşılabileceği belgindir..." 10. HD, 16.2.2016, E. 2014/22562, K. 2016/1948 (Kazancı); "...Dava konusu olay nedeniyle Ankara 24. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan davalının gerçeğe aykırı bilirkişilik yaptığıın kabulü ile cezalandırıldığı, hakkında verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına yönelik kararlar hukuk hakimini bağlayıcı nitelikte değildir..." 4. HD, 9.12.2015, E. 2014/17518, K. 2015/14455 (YKD, C. 42, S. 9, 2016, s. 2129-2130). Aynı yönde; 4. HD, 13.4.2016, E. 2015/5987, K. 2016/4885 (Kazancı); 4. HD, 14.3.2016, E. 2015/5166, K. 2016/3311 (Kazancı); 4. HD, 18.2.2016, E. 2015/3313, K. 2016/2016 (Kazancı); 19. HD, 22.12.2015, E. 2015/13798, K. 2015/17445 (Kazancı); 4. HD, 17.12.2015, E. 2014/17717, K. 2015/14883 (Kazancı); 10. HD, 6.10.2015, E. 2015/11559, K. 2015/15855 (Kazancı); 4. HD, 28.4.2015, E. 2014/12240, K. 2015/5237 (Kazancı); 10. HD, 20.1.2015, E. 2014/25533, K. 2015/780 (Kazancı); 4. HD, 12.2.2014, E. 2013/4406, K. 2014/2204 (Kazancı); 4. HD, 14.3.2013, E. 2012/5261, K. 2013/4663 (YKD, C. 39, S. 7, 2013, s. 1379-1380); 3. HD, 4.7.2012, E. 2012/12085, K. 2012/16764 (MİHDER, C. 9, S. 24, 2013, s. 199-200); 4. HD, 19.12.2011, E. 2010/11397, K. 2011/13671 (Kazancı).

13

"...5271 Sayılı Kanunun 231. maddesinde düzenlenen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, hukuki nitelikçe durma kararı niteliğinde değildir. Ceza Genel Kurulu'nun yukarıda anılan kararında da vurgulandığı üzere bu karar "koşullu bir düşme kararı" niteliğinde olup, anılan maddede yasa yolu da açıkça itiraz olarak öngörülmüştür. Koşulların gerçekleşmesi halinde 5271 Sayılı Kanunun 223. maddesinde belirtilen düşme kararı verileceğinden, ancak bu aşamada yani düşme kararı verildiğinde, hükümlere dair yasa yolu olan, temyiz yasa yoluna başvurulabileceği kabul edilmiştir..."

"Kurulan hükmün sanık hakkında hukuksal bir sonuç doğurmasını" ifade eden hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, davayı sonuçlandıran ve uyumsuzluğu çözen bir

Yargıtay'ın bu yaklaşımını doktrinde bazı yazarlar yerinde bulur¹⁴. Fakat doktrinde bir görüşe göre, Yargıtay'ın bu yöndeki içtihatları yerinde olmayıp hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında sanığa ceza verilmiş olması ve bu kararın tefhim edilmesi sanığın fiilinin sabit görüldüğü anlamına geldiğinden hukuk hâkimini bağlaması gerekir¹⁵.

"hüküm" değildir. Bunun sonucu olarak, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair kararlar, C.M.K.nun 223. maddesinde sayılan hükümlerden olmadığından, bu tür kararların yasa yararına bozulması durumunda yargılamanın tekrarlanması yasağına dair kurallar uygulanamayacağı gibi, davanın esasını çözen bir karar bulunmadığı için verilecek hüküm veya kararlarda lehe ve aleyhe sonuçtan da söz edilemeyecektir (Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 3.5.2011 gün ve 2011/4-61 E., 2011/79 K.; 6.10.2009 gün ve 2009/4-169 E., 2009/223 K. sayılı ilamları).

Kaldı ki, C.M.K.nun 231/5. maddesinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmayacağı açıkça ifade edilmiştir.

Böylece hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararıyla kurulan hüküm, belli bir süre sanık hakkında hüküm ifade etmemekte, her hangi bir sonuç doğurmamaktadır. Sanık bulunduğu hal üzere bırakılmakta, aynen yargılanan kimsenin durumunda kalmakta ve yapılan yargılama geçici bir süre askıda kalmaktadır. Askı süresi boyunca, yargılanan kimsenin sanık sıfatı devam eder ise de, hiçbir şekilde bu kimse hükümlü sayılamaz. Bu sebeple hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen kimse, hiçbir haktan yoksun bırakılamaz ve ayrıca bu karara dayanarak hiçbir hukuki statüden dışarıya çıkarılamaz...

...hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kesin bir mahkumiyet anlamında değildir. Bu sebeple ortada ceza hukuku anlamında kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmü bulunmadığından B.K.nun 53. maddesi uyarınca hukuk hakimini bağlamayacaktır.

Aksi düşünüldüğü takdirde beş yıllık deneme süresi içinde bir suç işlendiğinde mahkemece hüküm açıklanacak ve temyiz hakkı doğacak; şayet yapılan temyiz incelemesinde ceza mahkemesi kararı bozulursa hukuk mahkemesinin kararının da dayanağı ortadan kalkacak ve yargılamanın yenilenmesi gündeme gelecektir. Bu durum ise adalete olan güven ve saygıyı zedeleyecektir.

Diğer taraftan, beş yıllık denetim süresi bittikten sonra menfi tespit davası açıldığında ortada ceza mahkemesi kararı bulunmadığından B.K.nun 53. maddesi uyarınca hukuk hakimini bağlayıcı bir karardan da söz edilemeyecektir. Aksine, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk hakimini bağlayacağı kabul edildiğinde hukuk hakimince verilecek karar davanın beş yıllık deneme süresi içinde ve sözü edilen süre bittikten sonra açılması veya kararın sözü edilen süre bittikten sonra verilmesi hallerinde farklı farklı hukuki sonuçlara ulaşılacaktır. Daha da ötesi, bir olayda birden fazla sorumlu olup da, bunlardan biri hakkında beş yıllık süre içinde, diğeri hakkında beş yıllık süre geçtikten sonra hukuk mahkemesinde dava açılması halinde her iki davalı hakkında da aynı olay sebebiyle farklı kararlar verilebilecektir ki, bu durum adalete olan güveni sarsacaktır.

Sonuç olarak maddi olgunun belirlenmesi yönünden hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının, kesinleşmiş bir ceza hükmü olmadığından, hukuk hakimini bağlamayacağının kabulü gerekir..." HGK, 1.2.2012, E. 2011/19-639, K. 2012/30 (Kazancı). Aynı yönde; HGK, 26.11.2014, E. 2013/4-1183, K. 2014/960 (MİHDER, C. 11, S. 30, 2015, s. 69-75); HGK, 9.10.2013, E. 2013/4-8, K. 2013/1458 (Kazancı); HGK, 1.2.2012, E. 2011/19-639, K. 2012/30 (Kazancı).

¹⁴ Timuçin Muşul, **Menfi Tespit ve İstirdat Davaları**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 150; Karadağ, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁵ Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 784; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 565.

Kanaatimizce hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, Yargıtay'ın da yukarıdaki Hukuk Genel Kurulu kararında işaret ettiği gibi, sanığın mahkûm edilmesi bakımından şeklen kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı değildir. Bu nedenle söz konusu kararın, hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisini gerek olumlu gerek olumsuz anlamda doğurması mümkün olmaz¹⁶. Ayrıca hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olduğunu göstermez, çünkü bir mahkûmiyet kararı değildir¹⁷. Dolayısıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı uyuşmazlığı esastan çözen, başka bir deyişle esasa ilişkin bir nihaî karar (hüküm) değildir¹⁸. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kanaatimizce durma kararı niteliğinde olduğundan ve dolayısıyla nihaî bir karar niteliğinde olmayıp ara kararı niteliğinde olduğundan¹⁹ hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli bir karar niteliğinde değildir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun getirilmesinin amacı da, daha önce hiç suç işlememiş olup da az cezayı gerektiren bir suç işlemiş kimseye mahkûmiyet hükmünden kurtulmak için son bir şans tanınmasıdır. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. maddesinin 5. fıkrasının son cümlesinde belirtildiği üzere, "*Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.*" Kanun koyucu, burada yalnızca ceza muhakemesinde değil, tüm hukuk düzeni bakımından bu kararların sonuç doğurmamasını öngörmüştür. Bu düzenleme karşısında, hukuk mahkemesinde de hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı herhangi bir hukukî sonuç doğuracak biçimde esas alınmamalıdır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesi bakımından hukukî sonuç doğurabilmesi ancak bu hususta özel bir düzenleme yapılması halinde mümkündür²⁰.

¹⁶ "...CMK'nın 311 ve devamı maddelerinde düzenlenen yargılamanın yenilenmesinin ancak kesin hükümlere karşı başvurulabilecek olağanüstü bir kanun yolu olduğu da gözetilmeksizin, sanığın hüküm niteliğinde bulunmayan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı yaptığı 21.04.2014 tarihli yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulüne karar verilerek yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiş..." 2. CD, 14.9.2015, E. 2015/15100, K. 2015/15461 (YKD, C. 42, S. 2, 2016, s. 413-414).

¹⁷ Şen/Maviş, **a.g.e.**, s. 14. Aksi yönde bkz. Balo, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁸ Balo, **a.g.e.**, s. 36; Taşdemir, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁹ Bkz. s. 19 v.d.

²⁰ Örneğin, Polis Yüksek Okulu'na öğrenci olarak girmeye hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı engel teşkil etmektedir, bkz. Polis Meslek Yüksek Okulları Giriş

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olarak dikkate alınmasında önemli bir engel daha bulunur ki, o da masumiyet karinesinin dikkate alınmasıdır. Hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş olan kişinin sanık sıfatı devam eder ve fakat bu karar onun hakkında herhangi bir hukukî sonuç doğurmaz²¹. Anayasa Mahkemesi önüne gelen bir bireysel başvuruda, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının ceza davası dışında başka bir davada, hakkında bu karar verilmiş kimsenin masumiyet karinesinin (AY m. 38/IV, AİHS m. 6/II) ihlâl edilip edilmediğini denetlemiştir²². Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda getirdiği ölçüt şudur: Ceza davasında mahkûmiyet ile sonuçlanmamış bir olaya hukuk davasında dayanılması doğrudan doğruya masumiyet karinesini ihlâl etmez. Sonraki davada karar veren mahkemenin kullandığı dil önem taşır²³. Ceza davası mahkûmiyet dışında bir kararla, örneğin,

Yönetmeliği m. 8/h,1 (Donay, **a.g.e.**, s. 399). Benzer düzenlemeler Polis Meslek Eğitim Merkezleri Giriş Yönetmeliği m. 8/g, 1, 2 ve Polis Akademisi Başkanlığı Polis Amirleri Eğitimi Merkezi Giriş ve Eğitim-Öğretim Yönetmeliği m. 9/ b, 8'de de bulunmaktadır. Buna karşılık, mevzuatta açık bir düzenleme bulunmamasına karşın, uygulamada hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına kararında, mahkûmiyet kararı gibi yargılama giderlerine ve suç konusu eşyanın müsadere edilmesine de karar verilmektedir. Örneğin “...*Müsadere kararı güvenlik tedbiri olmakla birlikte hükmün bir parçası olduğu için, hükmün tâbi olduğu kanun yoluna tâbi olması gerekmektedir. Dolayısıyla açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hükümde yer alan müsadere kararına karşıda ancak itiraz kanun yoluna başvurulabilecektir...*” CGK, 15.4.2014, E. 2012/1452, K. 2014/195 (Lexpera); “...*Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı CMK'nun 231/12 maddesi uyarınca itiraza tabi olup, temyizi mümkün bulunmadığından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları içinde verilen müsadere kararlarının da asıl hükmün tabi olduğu kanun yoluna tabi olduğu ve aynı kararlar birlikte incelenmesi gerektiği gözetilerek...*” 3. CD, 29.11.2010, E. 2010/8376, K. 2010/18508 (Lexpera). Burada uygulama tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukukî sonuç doğurmaması kuralına istisna getirilmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında yargılama giderlerine karar verilmesinin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurulmuş, fakat talep reddedilmiştir, “...*Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı itiraz kanun yolu öngörülmüştür, ayrıca deneme süresi sonunda verilecek düşme veya geri bırakma koşullarına uyulmaması halinde verilecek karar hakkında esas hükümle birlikte temyiz denetimi olanaklı bulunmaktadır. Hakkında mahkûmiyet hükmü kurulduktan sonra sanığın kabulüyle verilen ve kanun yoluna başvurmanın mümkün olduğu hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında, yargılama giderlerinin sanığa yüklenmesine ilişkin itiraz konusu kuralda eşitlik ilkesine aykırılık yoktur...*” AYM, 3.11.2011, E. 2010/1, K. 2011/149 (RG, 25.1.2012, S. 28184).

²¹ İzzet Özgenç, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, **Hukuk Devletinde Suç Yararlanmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu (3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi**, Ankara, Seçkin, 2008, s. 49; Artuç, **a.g.e.**, s. 7.

²² Hukuk mahkemesi bakımından AYM, 4.11.2015, B. No. 2013/2091; İdare mahkemesi kararı bakımından AYM, 20.2.2014, B. No. 2013/3175; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bakımından AYM, 13.6.2013, B. No. 2012/665; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bakımından AYM, 12.11.2014, B. No. 2013/1728.

²³ AYM, 4.11.2015, B. No. 2013/2091, § 36; AYM, 20.2.2014, B. No. 2013/3175, § 36.

hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile sona ermiş olmasına rağmen, sanığın suçlu olabileceğinin ifade edilmesi masumiyet karinesini ihlâl eder. Somut olayda Anayasa Mahkemesi, hukuk mahkemesi başka olay ve olguları değerlendirmeden doğrudan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararındaki mahkûmiyete ilişkin tespitleri dikkate alarak suçun işlendiği ve başvuran kişinin suçlu olduğu inancının yansıtıldığı gerekçesiyle masumiyet karinesinin ihlâl edildiğine ve yargılamanın yeniden yapılmasına karar vermiştir²⁴. Sonuç olarak hukuk mahkemesi hâkiminin de, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş ve masumiyet karinesi halen geçerli olan kimse hakkında karar verirken kullandığı dile dikkat ederek suçlayıcı ifadelerle yer vermemesi ve söz konusu kimsenin masumiyetine şüphe düşürmemesi gerekir²⁵.

Son olarak, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesinin ardından sanık denetimli serbestlik süresinde herhangi bir suç işlememiş olduğu takdirde ceza mahkemesi sanık hakkında düşme kararı verir (CMK m. 231/X). Düşme kararı ise, uyuşmazlığın esasını çözmediğinden usûle ilişkin nihaî karar niteliğindedir²⁶, bu nedenle kural olarak hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir. Ancak sanık bu süre zarfında herhangi bir suç işlerse, hakkında mahkûmiyet kararı verilecektir ki, bu karar bağlayıcı etki doğurmaya elverişli nitelikte bir karardır²⁷.

c. Kovuşturmanın Ertelenmesi Kararı Bakımından

Kovuşturmanın ertelenmesi kararı ile ceza mahkemesi yargılamaya belirli bir müddet ara vermiş olduğundan ara kararı niteliğindedir. Bu nedenle söz konusu karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli nitelikte değildir²⁸.

²⁴ AYM, 4.11.2015, B. No. 2013/2091, § 48.

²⁵ Akif Yıldırım, "Hukuk Davalarında 'Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması' Kararlarına Dayanılması Masumiyet Karinesinin İhlali Sayılır Mı?", **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 10, S. 103, Mart 2015, s. 118.

²⁶ Bkz. s. 26.

²⁷ Bkz. s. 148.

²⁸ "...Ankara 7. Asliye Ceza Mahkemesinin 06/02/2014 tarihli kararı ile 6352 sayılı Kanun'un 1. maddesinin b bendi gereği kovuşturmanın ertelenmesine karar verdiği anlaşılmaktadır. Kovuşturmanın ertelenmesi kararı, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder nitelikte bir

2. Nihâî Kararlar Bakımından

a. Genel Olarak

Ceza mahkemesinin hükümleri başka bir deyişle, uyumsuzluğun esasını çözdüğü kararları hukuk mahkemesi için bağlayıcı niteliğe sahiptir. Bu hükümlerde maddi vakıya ilişkin yapılan tespitlerin hukuk mahkemesi tarafından esas alınması gerekir²⁹. Bu nedenle ceza mahkemesinin verdiği nihâî kararlardan hangilerinin esasa ilişkin nihâî karar (hüküm) ve bağlayıcı etki doğurmaya elverişli olduğunu tespit etmek gerekir.

b. Mahkûmiyet Kararı Bakımından

Mahkûmiyet kararlarında ceza mahkemesi işin esasının inceleyerek, suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olması üzerine cezalandırılmasına karar verdiğinden, esasa ilişkin bir nihâî karar başka bir deyişle, hüküm niteliğindedir. Bu nedenle mahkûmiyet kararı, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli bir karardır. Mahkûmiyet kararının bağlayıcı etkisinin kapsamı aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır³⁰.

c. Beraat Kararı Bakımından

Beraat kararı da esasa ilişkin nihâî karar (hüküm) niteliğinde olduğundan bağlayıcı etki doğurmaya elverişli kararlardandır. Beraat kararının verilme sebeplerine bağlı olarak bağlayıcı etki doğurup doğurmadığı aşağıda ele alınmıştır³¹.

hüküm olmadığından hukuk hakimi yönünden ortada bağlayıcı nitelikte bir ceza mahkemesi kararı bulunmadığı gibi ceza yargılamasındaki delillerin hukuk yargılaması yönünden bağlayıcı görülmesi doğru görülmemiştir..." 4. HD, 22.10.2015, E. 2014/12686, K. 2015/11965 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 10.9.2015, E. 2014/12191, K. 2015/9652 (Kazancı).

²⁹ Aras, **Etki**, s. 194.

³⁰ Bkz. s. 148 v.d.

³¹ Bkz. s. 160 v.d.

d. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı Bakımından

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı da esasa ilişkin nihaî bir karar olduğundan hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli bir karardır. Ceza verilmesine yer olmadığı kararına ilişkin bağlayıcı etkinin özellikleri aşağıda ele alınmıştır³².

e. Düşme Kararı Bakımından

Düşme kararı, usûle ilişkin nihaî karardır ve bu nedenle hukuk mahkemesi bakımından kural olarak bağlayıcı etki doğurmaya elverişli bir ceza mahkemesi kararı değildir³³.

Yargıtay'ın bazı kararlarına göre düşme kararı verilmişse de, ceza mahkemesinin yapmış olduğu maddi vakıya ilişkin tespitler hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkiye sahip olmasa da düşme kararının delil olarak kabul edilmesi gerekir³⁴. Kanaatimizce düşme kararı, usûle ilişkin nihaî karar olduğundan

³² Bkz. s. 170 v.d.

³³ Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2150. "...6098 sayılı TBK'nın 74. maddesi uyarınca ceza mahkemesince verilen maddi vakıyı saptayan mahkumiyet kararları hukuk hakimini bağlarsa da, zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilen ceza davasının hukuk hakimini bağlamayacağının kabulü gerekmektedir. Bu durumda mahkemece somut olayda iddia ve savunma çerçevesinde tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken..." 19. HD, 1.12.2014, E. 2014/12072, K. 2014/17190 (Kazancı)

³⁴ "...yerel mahkemece, davacının sahtecilik suçuna dair mahkumiyet hükmünün zamanaşımına uğraması sebebiyle maddi olgulara yönelik tespitler dikkate alınarak, davanın reddine karar verilmesi gerekirken..." 13. HD, 28.4.2016, E. 2015/9617, K. 2016/11808 (Kazancı); "...davalılar B., H. ve S.'in eylemlerinin görevi ihmal suçunu oluşturduğunun tespit edilerek davanın zamanaşımı sebebiyle ortadan kaldırılmasına karar verildiği, bilirkişi raporu ile davalıların denetim görevini ihmal ettiklerinin tespit edildiği anlaşılmakla davalılar B., H. ve S.'in belirlenen kurum zararından diğer davalılar ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulmaları gerekirken yanlış gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi doğru bulunmadığından..." 4. HD, 2.4.2015, E. 2015/4098, K. 2015/4098 (Kazancı); "...davanın ceza zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması karşısında ceza hakiminin bu kararının BK. 53. maddesi uyarınca hukuk hakimini bağlamayacağına yönelik yerel mahkemenin direnmedeki gerekçesi yerinde ise de, ...ceza yargılamasındaki delillerin kıymetlendirilmesi sonucu davalının davacıya "hırsız" demek suretiyle vaki haksız fiilinin sübut bulduğunun anlaşılmasına göre, Hukuk Genel Kurulu'nda da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken..." HGK, 29.11.2000, 29.11.2000, E. 2000/4-1732, K. 2000/1741 (Kazancı); "...Her ne kadar hüküm tesisine rağmen henüz kesinleşmeden af kanunu ile ortadan kalkmış ve bu nedenle de olayda Borçlar Kanununun 53. maddesi gereğince hukuk hakimini bağlayıcı bir ceza ilamı mahiyetini iktisap etmemiş olmakla beraber davacı tarafından mübrez ve...davalının mahkumiyeti ile sona ermiş olan ...dosyası da olayda mahkemece davalı aleyhine bir delil olarak kabul edilmiş ve bu kabul ediliş şekli de Hukuk

ve fakat esasa ilişkin nihaî karar olmadığından, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliğe sahip değildir. Buna karşılık ceza mahkemesinin düşme sebebi ortaya çıkmadan önce tespit ettiği vakıalar bulunuyor ise, hukuk mahkemesindeki somut uyuşmazlık bakımından bağlayıcı etki doğurmasa da diğer etkileri doğurması mümkündür. Örneğin, hırsızlık suçuna ilişkin ceza davası zamanaşımına uğradığı için düşme kararı verilmiş olsa da, sanığın başkasının malını çaldığına ilişkin ikrarı hukuk mahkemesinde çekişmeli vakıaları çekişmesiz hale getirir.

f. Davanın Reddi Kararı Bakımından

Aynı dava hakkında kesin hüküm bulunması veya derdestlik bulunması sebebiyle davanın reddi usûle ilişkin nihaî karardır. Bu nedenle davanın reddi kararı hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli bir karar değildir.

g. Görevsizlik Kararı Bakımından

Görevsizlik kararı, usûle ilişkin nihaî bir karar olup maddi olaya ilişkin herhangi bir tespit içermediğinden hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaz.

h. Koruma Tedbiri Hakkındaki Kararlar Bakımından

Ceza mahkemesinden verilen esasa ilişkin nihaî kararların bağlayıcı nitelikte olabileceğini kabul ettiğimizden, ceza mahkemesi hâkiminin dava devam ederken verdiği koruma tedbirine ilişkin kararlar da hukuk hâkimi için bağlayıcı nitelikte değildir. Örneğin, ceza mahkemesinin verdiği tutuklama kararı sanığın suçu işlemiş olduğunu göstermediği gibi, salıverilme kararı da sanığın o suçu işlememiş olduğunu göstermez³⁵.

Usulî Muhakemeleri Kanununun 240. maddesine uygun bulunmuştur...hükümün onanmasına karar verildi..." 11. HD, 31.12.1976, E. 1976/4836, K. 1976/5782 (Kazancı).

³⁵ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 614.

i. Disiplin Cezası Verilmesi Kararı Bakımından

Ceza mahkemesinin yargılamayı sevk ve idare ederken, yargılama düzenini sağlamak bakımından disiplin cezasına hükmettiği kararları da bulunur. Örneğin, sebepsiz yere tanıklıktan veya yemin etmekten çekinen kimse (CMK m. 60) veya duruşma düzenini bozduğu için duruşma salonundan çıkmayan kimse (CMK m. 203/III) disiplin hapsine çarptırılabilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesinde tanımlandığı üzere, disiplin hapsi *"kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrilemeyen, önödeme uygulanamayan, tekerrüre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi"* ifade eder. Ceza mahkemesinin bu yöndeki kararları bir uyuşmazlığın esasını çözen nihaî bir karar niteliğinde değildir. Bu nedenle disiplin cezasına ilişkin kararlar da hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli nitelik taşımazlar.

C. Soruşturma Aşamasında Verilen Bazı Kararların Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkisi

1. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Bakımından

Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenleyerek kamu davasını açma görevini yerine getirir (CMK m. 170). Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir (CMK m. 172/I). Cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde de, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir (CMK m. 171/I). Bunlardan başka uzlaşmanın sağlanması halinde (CMK m.

258) kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir. Kovuşturmayaya yer olmadığı kararına uygulamada "takipsizlik kararı" da denir³⁶.

Bu çalışmanın konusunun kapsamı her ne kadar "ceza mahkemesi" kararlarının hukuk mahkemesi bakımından etkileri olsa da, Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararının hukuk mahkemesinde aynı fiil nedeniyle yapılan yargılamaya etkisi olup olmadığına da değinmek gerekir.

Doktrin, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı bakımından hukuk hâkiminin bağlı olmadığı konusunda hemfikirdir. Buna göre, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi (BK m. 53) sadece ceza hâkiminden söz ettiğinden ve kovuşturmayaya yer olmadığı kararı Cumhuriyet savcısının verdiği bir karar olduğundan hukuk hâkimini bağlamayacaktır³⁷. Hukuk hâkiminin kovuşturmayaya yer olmadığı kararı bakımından bağımsızlığı mutlak niteliktedir³⁸. Aynı zamanda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı, şüphelinin o suçu işlemediği yönünde maddi gerçeği ortaya çıkarmaya da elverişli değildir³⁹. Ayrıca kovuşturmayaya yer olmadığı kararında fiilin suç olmadığına veya kanunen cezayı gerektirmediğine karar verilmiş olsa da zarar doğmuş olabilir ve hukuk hâkimi takipsizlik kararı ile bağlı olmadan incelemesini yapıp karar verecektir⁴⁰. Örneğin, fiilin hakaret suçu oluşturmaması nedeniyle kamu davası açılmasa da hukuk hâkimi aynı fiil nedeniyle manevi varlığı zedelenen kimse lehine tazminat ödenmesine karar verebilir⁴¹. Ancak doktrinde bir görüşe göre,

³⁶ Aras, **Etki**, s. 318; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 506.

³⁷ Ege Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK. 53. Maddenin İncelenmesi", **ABD**, S. 5, 1965, s. 582; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 203; Aras, **Etki**, s. 322; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 340; Koçak, **a.g.e.**, s. 85-86; Erçin, **a.g.e.**, s. 64; Akcan, **Etki**, s. 176; Aşık, **Etki**, s. 120; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 115; Kadir Berk Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 1, 2016, s. 545; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 614; Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2163; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 568.

³⁸ A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 340.

³⁹ Koçak, **a.g.e.**, s. 86.

⁴⁰ Bağatur, **a.g.m.**, s. 582; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 203; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 614; Akcan, **Etki**, s. 176; Kutkan, **a.g.e.**, s. 221.

⁴¹ "...Dosyadaki bilgi ve belgelerden davalı hakkında Şişli Cumhuriyet Başsavcılığı'na yapılan şikayet üzerine, şikayete konu yazının basın yoluyla hakaret suçunu oluşturmadığı, eleştiri sınırları içinde kaldığından bahisle takipsizlik kararı verildiği anlaşılmaktadır. BY.nin 53. maddesi gereğince hukuk hakimii ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı olmadığı gibi, Savcılık tarafından verilen takipsizlik kararıyla da bağlı değildir... Yazıların, özellikle N.S.'ın etnik kimliğine yönelik olup eleştiri sınırlarını aştığı, her iki davacıya yönelik kişilik haklarına saldırı niteliğinde olması nedeniyle uygun bir tazminata hükmedilmesi gerekirken

kovuşturmayaya yer olmadığı kararında suçun hiç işlenmediği, fiilin hiç gerçekleşmediği veya başka bir kimse tarafından işlendiği tespit edilmişse, hukuk hâkimi bu maddi vakıaları dikkate almalıdır⁴².

Yargıtay da Cumhuriyet savcılığınca verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararı mevcut olsa da, hukuk mahkemesinin önündeki uyuşmazlığı halletmek için tüm delilleri toplaması ve değerlendirmesi gerektiğini belirtilir. Dolayısıyla Yargıtay bu kararın hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı olmadığını, dosyadaki diğer delillerle beraber değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır⁴³.

Kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ceza mahkemesi tarafından verilen bir karar olmadığından hukuk hâkimini bağlamayacağı görüşü kanaatimizce yerindedir. Bununla beraber kovuşturmayaya yer olmadığı kararının hukuk hâkimini bağlamayacağından kasıt, bu kararın hukuk hâkimince göz ardı edileceği veya hiçbir şekilde dikkate alınmayacağı olmamalıdır. Bu nedenle kovuşturmayaya yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi nezdinde kanaatimizce takdirî delil niteliğinde olması mümkündür. Cumhuriyet savcısının kamu davası açmaya yeterli şüphe

istemin tümünden reddi doğru olmamış, kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 11.4.2012, E. 2011/2560, K. 2012/6248 (İBD, C. 87, S. 2013/6, s. 456-457).

⁴² Aras, **Etki**, s. 323.

⁴³ "...Davalı tarafça ...Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ...takipsizlik sayılı kararıyla kendisi hakkında kovuşturma yapılmasına yer olmadığı kararı verildiği bildirilmiştir. ... Bu durumda mahkemece davalı tarafça belirtilen Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ...takipsizlik sayılı dosyası (davaya konu kazayla ilgili olup olmadığı da kontrol edilerek) da ilgili yerden getirilerek davalının itirazları doğrultusunda tarafların kusur oranlarının belirlenmesi için aynı bilirkişiden ayrıntılı, gerekçeli, denetime elverişli ek rapor alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken..." 17. HD, 6.6.2016, E. 2016/7585, K. 2016/6891 (Kazancı); "...Ancak, mahkemece; dava konusu olay hakkında kusur raporu aldırılması cihetine gidilmemiş, olayla ilgili olarak savcılıkça yapılan soruşturmada alınan kusur raporu esas alınarak hüküm tesis edilmiştir. Ne var ki, hükmüne esas alınan raporda, davalıların kusurlarının olmadığı bildirilmiş, bilahare savcılıkça davalılar hakkında kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilmiştir. Bu durumda, mahkemece; davalılar Faruk, Hakan ve Murat'ın, olayın meydana gelmesinde kusurlu olup olmadıklarının tespiti için bilirkişi incelemesi yaptırılması ve ulaşılacak sonuç uyarınca bu davalılar hakkında karar verilmesi gerekirken..." 3. HD, 23.6.2015, E. 2015/880, K. 2015/11620 (Kazancı); "...takipsizlik kararının ceza mahkemesi kararı niteliğinde olmaması nedeni ile hukuk hakimini bağlamayacağı, tanık anlatımları, 14.11.2000 tarihli araç şoförü sıfatı ile davacı tarafından imzalanan tutanaktan kaza esnasında araç sürücüsünün davacı olduğunun anlaşıldığı, kazanın münhasıran alkollü etkisi meydana geldiği gerekçeleriyle, davanın reddine karar verilmiştir...hükümün ONANMASINA..." 11. HD, 15.1.2007, E. 2005/13247, K. 2007/150 (Kazancı); "...Takipsizlik kararı Hukuk hakimini bağlamaz. O nedenle öncelikle uyuşmazlıkla ilgili olarak davacı Kurum vekiline varsa delillerini ibraz etmesi için önel verilmeli, göstereceği deliller yönteminde araştırılıp incelenmeli..." 10. HD, 2.5.2002, E. 2002/3097, K. 2002/3790 (Kazancı).

bulunmadığına karar vermesini, hukuk hâkimi kendi vicdani kanaatine göre serbestçe değerlendirecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 172. maddesinin 2. fıkrasında "*Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmedikçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.*" hükmü yer alır. Bir görüşe göre, bu fıkra nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı bir tür kesin hüküm niteliğindedir⁴⁴. Fakat kanaatimizce bu düzenleme, yalnızca ceza yargısı ile sınırlı olarak sonuç doğurur ve kovuşturmayaya yer olmadığı kararının yalnızca kamu davası açılmasına engel olmasını amaçlar. Dolayısıyla bu düzenlemeden hukuk davası bakımından kovuşturmayaya yer olmadığı kararının kesin hüküm niteliğinde olduğu sonucu çıkarılamaz. Çünkü ortada kolektif bir yargılama sonucu ortaya çıkmış bir mahkeme hükmü dahi bulunmaz. Bu nedenle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı teknik anlamda kesin hüküm niteliğine sahip olamaz.

Uzlaşma nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilirken, mağdurun zararının giderilmesi şartının yerine getirilmesinin, hukuk mahkemesindeki davada etkisinin olup olmadığı ileride incelendi⁴⁵.

2. Kamu Davası Açılmasının Ertelenmesi Kararı Bakımından

Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir (CMK m. 171/II)⁴⁶. Kamu davası açılmasının ertelenmesi kararının şartlarını kanun koyucu Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171. maddesinin 3. fıkrasında şöyle sıralamıştır: "*a) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması, b) Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini*

⁴⁴ Yenisey/Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 661.

⁴⁵ Bkz. s. 130.

⁴⁶ Kamu davasının ertelenmesi kararına uygulamada hiç rastlanılmamaktadır, Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 505.

vermesi, c) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması, d) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi".

Burada kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verirken Cumhuriyet savcısı, kamu davası açmaya yeterli şüphesi bulunduğunu ortaya koyar. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı gibi, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı da bir ceza mahkemesi kararı olmadığından kanaatimizce bağlayıcı etkiye sahip olamaz. Buna karşılık bu karar hukuk mahkemesi bakımından takdirî delil olarak dikkate alınabilir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararında zararın giderilmesi şartının, hukuk mahkemesinde bakımından niteliği ileride incelendi⁴⁷.

3. Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı Bakımından

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 158. maddesine 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 6. fıkra eklenmiştir⁴⁸. Söz konusu fıkraya göre, "*İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173 üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.*"

Bu değişiklik ile ihbar veya şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması halinde Cumhuriyet savcısının hiç soruşturma açmayarak soruşturmanın yapılmasına yer

⁴⁷ Bkz. s. 139.

⁴⁸ 694 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 145. maddesi (RG, 25.08.2017, S. 30165).

olmadığı kararı vermesi mümkün hale getirilmiştir. Böylece savcılık makamı soruşturma aşamasına başlamadan önce bir ön değerlendirme yapacaktır⁴⁹. Ceza muhakemesi hukukunda bu düzenlemeden önce bu tür bir karar bulunmamaktaydı⁵⁰.

Söz konusu karar, savcılık makamı tarafından verilmiş bir karar olduğundan ve dolayısıyla ceza mahkemesi tarafından verilmediğinden, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli değildir. Hakkında soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı verilen bir fiil hakkında, hukuk mahkemesinde bir dava görülüyorsa, o fiilin suç niteliğinde olmadığına dair takdirî delil teşkil etmesi mümkündür. Hukuk mahkemesi hâkiminin, bu durumda fiilin hukuka aykırı olup olmadığını serbestçe takdir etmesi gerekir.

4. Sulh Ceza Hâkiminin Koruma Tedbirleri Hakkında Verdiği Kararlar Bakımından

Soruşturma aşamasında, sulh ceza hâkimi tarafından kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli hakkında tutuklama kararı (CMK m. 100 v.d.) veya şüphelinin tutuklanması yerine adlî kontrol altına alınmasına (CMK m. 109 v.d.) karar verilebilir. Sulh ceza hâkimi o ana kadar toplanan deliller ve yapılan incelemeden kuvvetli suç şüphesi bulunduğu kanaatine vararak tutuklama veya adlî kontrole karar verir.

Sulh ceza hâkiminin tespit ettiği kuvvetli suç şüphesi üzerine verdiği tutuklama veya adlî kontrol kararı gibi koruma tedbiri kararları, hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı etkiye sahip değildir. Çünkü bu kararlar koruma tedbiri niteliğinde olup geçici niteliktedir ve suç da henüz sübut bulmamıştır. Dolayısıyla ceza mahkemesindeki uyuşmazlığı esastan çözümleyen bir nihaî karar değildir. Önündeki uyuşmazlık bakımından hukuk hâkimi, tutuklama veya adlî kontrol kararı ile bağlı olmaksızın karar verecektir. Örneğin, tutuklu olan şüpheli, tutuklandığı fiil nedeniyle hukuk davasında davalı ise, aleyhine tazminata mahkûm edilmesi

⁴⁹ Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 190.

⁵⁰ Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 548.

zorunluluğu yoktur. Hukuk hâkimi takdirî bir delil olarak tutuklama veya adlî kontrol kararını serbestçe değerlendirmelidir.

Benzer biçimde, sulh ceza hâkimliğince tutuklanan şüphelinin salıverilmesine karar verilmesi de hukuk hâkimi için bağlayıcı nitelikte değildir. Tutuklanan şüphelinin salıverilmesine karar verilmesi, suçun işlendiği bakımından yeterli delil bulunmadığını gösterdiğinden hukuk hâkimi bununla bağlı olmaksızın zararın giderilmesine karar verebilir⁵¹.

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun gereğince erişimin engellenmesi ve içeriğin kaldırılması kararlarını, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı verir ve sulh ceza hâkiminin onayına sunulur (5651 s. K. m. 8) veya acele hallerde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı tarafından verilen kararlar sulh ceza hâkimince onaylanır (5651 s. K. m. 8). Ayrıca internet ortamında yapılan yayının kişilik haklarını ihlâl ettiğini iddia eden kişiler doğrudan sulh ceza hâkiminden içeriğe erişimin engellenmesini talep edebilirler (5651 s.K. m. 9) yahut özel hayatının gizliliğinin ihlâl edildiğini iddia eden kişiler önce Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na ardından sulh ceza hâkimine başvurarak erişimin engellenmesi kararı elde edebilirler (5651 s.K. m. 9/A).

5651 sayılı Kanun'a göre, sulh ceza hâkimi tarafından verilen koruma tedbiri niteliğindeki bu kararlar da, örneğin, kişilik hakkının ihlâl edildiği hakkında açılmış bir manevi tazminat davası bakımından hukuk hâkimi için bağlayıcı nitelikte kabul edilemez. Çünkü davaya konu vakıa hakkında deliller ile sübut bulmuş bir suç ve dolayısıyla ceza mahkemesinden verilmiş esasa ilişkin nihaî bir karar söz konusu değildir.

⁵¹ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 614; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 574.

D. Medenî Yargı İçinde Görevli Mahkemelerin Verdiği Cezaya İlişkin Kararların Etkisi

1. İcra Mahkemesinin İcra ve İflâs Suçları Bakımından Verdiği Kararların Etkisi

İcra mahkemesi, hem hukuk hem de ceza yargısı alanında görev yapan bir özel mahkemedir⁵². İcra mahkemesi icra ve iflâs takiplerinin işleyişi açısından İcra ve İflâs Kanunu'nun 16. babında düzenlenen suçlarla ilgili davalara bakmakla da görevlidir (İİK m. 346/III)⁵³. İcra mahkemesi ceza işlerine bakarken İcra ve İflâs Kanunu'nun 349. maddesi ve devamı hükümlerindeki yargılama usûlünü ve atıf yapılan hallerde Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerini uygular⁵⁴. Hileli iflâs suçunda görevli mahkeme ağır ceza mahkemesi, taksiratlı iflâsta görevli mahkeme ise asliye ceza mahkemesi⁵⁵ olup bu suçlara ilişkin davalarda icra mahkemesi görevli değildir.

İcra mahkemesi İcra ve İflâs Kanunu'nun 16. babında düzenlenen suçların yargılamasını yaparken ceza mahkemesi gibi faaliyet gösterir⁵⁶. Bu anlamda icra mahkemesi özel bir ceza mahkemesi niteliğindedir⁵⁷.

İcra mahkemesi, icra ve iflâs suçlarına ilişkin yargılamada iki tarafın ifadelerini ve bütün delillerini ve iddia ve müdafaalarını dinledikten sonra bir karar

⁵² Tanrıver, **Usûl**, s. 204.

⁵³ İlhan E. Postacıoğlu/Sümer Altay, **İcra Hukuku Esasları**, 5. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s. 27; Baki Kuru, **İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 66; Saim Üstündağ, **İcra Hukukunun Esasları**, İstanbul, y.y., 2004, s. 425; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Meral Sungurtekin Özkan/Muhammet Özekes, **İcra ve İflâs Hukuku**, 11. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2013, s. 881; Mehmet Kâmil Yıldırım/Nevhis Deren-Yıldırım, **İcra ve İflas Hukuku**, 7. bs., İstanbul, Beta, 2016, s. 25; Abdurrahim Karşlı, **İcra ve İflas Hukuku**, İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014, s. 76;

⁵⁴ Üstündağ, **İcra**, s. 425; Karşlı, **İcra İflas**, s. 572.

⁵⁵ Karşlı, **İcra İflas**, s. 598.

⁵⁶ Kuru, **El Kitabı**, s. 66-67; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, **İcra ve İflâs Hukuku**, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 65; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, **a.g.e.**, s. 117; Yıldırım/Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 25; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 120; Tanrıver, **Usûl**, s. 206.

⁵⁷ Tanrıver, **Usûl**, s. 206.

verir (İİK m. 352). Cumhuriyet savcısının icra mahkemelerindeki ceza davalarının soruşturma veya kovuşturma aşamasında herhangi bir görevi bulunmaz.

Bir görüşe göre, İcra ve İflâs Kanunu'nunda yer alan ceza davaları niteliği itibariyle 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde uygulanmış olan şahsî davanın özel bir türüdür⁵⁸.

İcra ve iflâs suçları, devletin cebri icra yetkisini pekiştirmek amacıyla getirilmiş olan düzenlemelerdir. Bu suçlar, icra ve iflâs takiplerini sekteye uğratanlara veya engelleyenlere yaptırımlar getirerek alacaklının alacağına ulaşmasını çabuklaştırmak amacını taşır⁵⁹. İcra iflâs suçları, nitelikleri itibariyle sırf hareket suçu niteliğindedir. Bu tip suçlarda kanunen yasaklanmış fiilin yapılması yeterli olup bundan belli bir sonucun doğması gerekmez⁶⁰.

İcra mahkemesi kararları kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmezler ve sadece mevcut icra takibi bakımından kesin hüküm gücüne sahip oldukları kabul edilir⁶¹. İcra mahkemesinin icra iflâs suçlarına ilişkin verdiği ceza kararları da yalnızca ilgili olduğu takip bakımından sonuç doğurur. Örneğin,

⁵⁸ Kunter/Yenisey/Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 186.

⁵⁹ Karşlı, **İcra İflas**, s. 571; Tanrıver, **Usûl**, s. 204.

⁶⁰ Karşlı, **İcra İflas**, s. 571.

⁶¹ İcra mahkemesi tarafından verilen kararların kural olarak yalnızca ilgili olduğu takip prosedürü bakımından maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği kabul edilir (Burhan Gürdoğan, **Medenî Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1960, s. 39; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 330; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5043; Baki Kuru, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku**, İstanbul, Legal Yayınevi, 2016, s. 469; Kuru, **El Kitabı**, s. 79; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, **a.g.e.**, s. 117). İstisna olarak bazı icra mahkemesi kararlarının ise, maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği kabul edilmektedir. Doktrinde bir görüşe göre, ihalenin feshi talebinin reddi, icra mahkemesinde görülen istihkak davasında verilen kararlar ve icra mahkemesinin İİK m. 89/IV hükmüne göre verdiği tazminat kararı maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder (Kuru, **İcra İflâs**, s. 469; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **İcra İflâs**, s. 66; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 167). Bir başka görüşe göre, istihkak davası, hacizde istihkak davasına karşı açılan tasarrufun iptali davası ve ihalenin feshi kararları maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden icra mahkemesi kararlarıdır (Yıldırım/Deren-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 27, 188 ve 258). Bir diğer görüşe göre, icra mahkemelerinin genel hükümlere göre inceleyip karara bağladığı hacizde ve iflâsta istihkak davaları ile ihalenin feshi hakkında verdiği kararlar maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahiptir (Üstündağ, **İcra**, s. 24; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, **a.g.e.**, s. 117; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2969; Tanrıver, **Usûl**, s. 206). Son bir görüşe göre ise, istihkak davasına (Karşlı, **İcra İflas**, s. 317) ve ihalenin feshi talebinin reddine ilişkin icra mahkemesi kararları (Karşlı, **İcra İflas**, s. 364) maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder iken ihalenin feshi talebinin kabulü kararı maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez (Karşlı, **İcra İflas**, s. 365).

borçlunun icra takibinde bulunduğu taahhüdü ihlâl etmesi nedeniyle aldığı ceza yalnızca o takip bakımından sonuç doğurur. Aynı borçlunun başka bir takipte de taahhüdünü ihlâl etmesi tekrar ceza almasını engellemez. Yine borçlunun aynı taahhüdü aynı takip içinde birden fazla defa ihlâl etmesi de farklı icra suçu ve cezası doğurur. Esasen bu sonuçlar maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi ile alakalıdır. Bununla beraber icra mahkemesinin cezaya ilişkin kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisinin başka bir deyişle bağlayıcı etkisinin olup olmadığını tespit etmek gerekir. Bu açıdan icra mahkemesinde icra ve iflâs suçları bakımından yapılan yargılamada, dava konusu suç bakımından yapılan maddi vakıa tespitlerinin dikkate alınması gerekebilir. Örneğin, hakikate aykırı beyanda bulunduğu (İİK m. 338) veya ihaleden kendisine veya başkasına vaat olunan veya sağlanan yarar nedeniyle çekildiği (İİK m. 345/b) vakıalarını tespit eden icra mahkemesi kararları buna ilişkin açılan tazminat davasında hukuk mahkemesi için bağlayıcı niteliktedir.

2. Fikrî ve Sınaî Haklar Ceza Mahkemesinin Verdiği Kararların Etkisi

Fikrî ve sınaî mülkiyet hukukuna ilişkin mevzuattan doğan suç ve cezalara ilişkin görevli mahkeme fikrî ve sınaî haklar ceza mahkemesidir (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 76/I; Sınai Mülkiyet Kanunu m. 156⁶²). Fikrî ve sınaî haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye ceza mahkemesi tarafından bakılır (FSEK m. 76/I; SMK m. 156/I).

⁶² 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 10.1.2017 tarih ve 29944 sayılı RG'de yürürlüğe girmesi ile daha önce bu alanı düzenlemekte olan 24/6/1995 tarihli ve 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24/6/1995 tarihli ve 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24/6/1995 tarihli ve 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 24/6/1995 tarihli ve 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 22/9/1995 tarihli ve 566 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname yürürlükten kaldırılmıştır (SMK m. 191/III).

Fikrî ve sınaî mülkiyet hukukuna ilişkin suçlar şikâyeteye bağlıdır. Şikâyet Cumhuriyet savcılığına yapılır ve savcılık tarafından kamu davası açılır⁶³. Fikrî ve sınaî haklar ceza mahkemesi, görev alanına giren suçlar bakımından ceza mahkemesi gibi hareket eder ve bu bakımdan özel bir ceza mahkemesi niteliğindedir. Bu nedenle, fikrî ve sınaî haklar ceza mahkemesinin verdiği esasa ilişkin nihaî kararlar, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkiye sahiptir. İleride ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı etkisi konusunda yapılan açıklamalar⁶⁴ fikrî ve sınaî haklar ceza mahkemesinin verdiği kararlar bakımından da geçerli olacaktır.

3. Hukuk Mahkemesi Tarafından Verilen Disiplin Cezalarına İlişkin Kararların Etkisi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun çeşitli maddelerinde hukuk hâkiminin disiplin hapsi veya disiplin para cezasına hükmedebilme yetkisi bulunur. Örneğin, duruşma düzenini bozan kimse hakkında (HMK m. 151/II) ve ihtiyati tedbire muhalefet eden kimse hakkında (HMK m. 398) hukuk hâkimi ilgilinin disiplin hapsi ile cezalandırılmasına karar verebilir. Disiplin hapsi, "*Kısmî bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrilemeyen, önödeme uygulanamayan, tekerrüre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adlî sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapsi ifade eder.*" (CMK m. 2). Disiplin para cezası ise, "*Bu Kanun anlamında disiplin para cezasından maksat, yargılamanın düzenli bir biçimde işleyişini sağlamak ve kamu düzenini korumak amacıyla verilen, verildiği anda kesin olan ve derhâl infazı gereken para cezasıdır. Bu ceza, seçenek yaptırımlara çevrilemez ve adli sicil kayıtlarında yer almaz.*" (HMK m. 446) Örneğin, hâkimin reddi talebinin kötünietli olarak yapılması halinde bu talebin reddi ile beraber talepte bulunan disiplin para cezası ile de cezalandırılır (HMK m. 42/IV) veya kötünietli ıslah yoluna başvuran taraf hakkında da disiplin para cezasına karar verilir (HMK m. 182).

⁶³ Ünal Tekinalp, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 3. bs., İstanbul, Beta, 2005, s. 320-321.

⁶⁴ Bkz. s. 103 v.d.

Gerek disiplin hapsi gerek de disiplin para cezası yaptırımının amacı, yargılamanın işleyişinin düzgün olmasını sağlamaktır. Bu anlamda burada bir ceza yargılaması yapıp delillerin toplanıp taraflara iddia ve savunma hakkı verilip hâkimin vicdani kanaatinden geçerek ortaya çıkan bir hüküm sonucu bulunmaz. Bu nedenle kanaatimizce hukuk mahkemesinin yargılamanın disiplinini sağlamak adına verdiği kararlar bakımından ceza mahkemesi gibi hareket ettiği söylenemez. Bu durum karşısında hukuk mahkemesinin verdiği bu kararların herhangi bir ceza mahkemesi kararıninki gibi bağlayıcı etkisi kanaatimizce bulunmaz.

II. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN KESİN HÜKÜM TEŞKİL ETMESİ

A. Genel Olarak Kesin Hüküm Kavramı

Mahkeme kararlarının birbirleri bakımından doğurdukları etkilerin başında kesin hüküm etkisi gelir. Kesin hüküm bir kez ortaya çıktıktan sonra, bütün mahkemeler ve diğer idarî merciler için bağlayıcıdır ve bu kararlara uyulmak zorundadır (Anayasa m. 138/IV). Kesin hükmün bağlayıcılığı kamu düzeni ile ilgilidir⁶⁵. Kesin hüküm teşkil eden bir mahkeme kararının başka herhangi bir merci tarafından dikkate alınmaması hukuk devletinde düşünülemez. Bu nedenle hukuk ve ceza mahkemelerinden verilen ve kesin hüküm teşkil eden bir mahkeme kararının diğeri için bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi gerekir.

Kesin hükmün amacı, kişiler arasındaki uyuşmazlıkların kesin şekilde çözüme bağlanmasıdır⁶⁶. Uyuşmazlıkların kesin bir biçimde çözülmesi toplumda hukukî barışın tesisini sağladığı gibi, hukukî istikrar ve yargıya olan güveni de sağlar⁶⁷. Kesin hüküm aynı zamanda hukukî güvenliğe ulaşılmasına hizmet eder,

⁶⁵ Ansay, **Usul**, s. 372; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 704; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 436; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 2055; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2936; İyilikli, **a.g.e.**, s. 171.

⁶⁶ Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 549; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 681; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 650.

⁶⁷ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 151, Kn. 1; Peter Arens/Wolfgang Lücke, **Zivilprozessrecht**, 10. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2011, § 32, Kn. 351; Arslan, **Kesin Hüküm**, s. 723; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, s. 2055; İyilikli, **a.g.e.**, s. 36-37.

çünkü hukukî güvenlik her uyuşmazlığın bir sonunun olmasını gerektirir⁶⁸. Hukukî güvenlik ve hukukî barış, üst kavram olarak hukuk devleti kavramına dâhil olduğundan, kesin hüküm kavramı hukuk devletinin yargılama hukukuna önemli bir yansımasıdır⁶⁹. Bir uyuşmazlık sona ermez ve bağlayıcı bir biçimde hükme bağlanmayıp başka bir mahkemece tekrar ele alınsa idi, hakkın korunması, hukukî barışa ve gerçeğe ulaşılması mümkün olmazdı. Bu nedenle medenî usûl hukukunun bu amaçları ile kesin hükmün amaçları birbiri ile özdeştir⁷⁰.

Kesin hüküm kavramını⁷¹ türlerini göz önüne alınarak başka bir deyişle, kesin hükmün maddi ve şeklî anlamı birlikte ele alınarak tanımlamak daha isabetlidir⁷².

⁶⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 151, Kn. 1; Adrian Staehelin/Daniel Staehelin/Pascal Grolimund, *Zivilprozessrecht*, 2. Aufl., Zürich- Basel-Genf, Schultess, 2013, § 24, Kn. 1; Yurtcan, **Kesin Hüküm**, s. 6; Ersin Erdoğan, **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 79.

⁶⁹ Habscheid, **a.g.e.**, s. 217; Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 151, Kn. 1; Wolfgang Krüger/Thomas Rauscher, **Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung**, 4. Aufl., Band 1, München, C.H. Beck, 2012, § 322, Kn. 2; Yurtcan, **Kesin Hüküm**, s. 7; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 80.

⁷⁰ Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 322, Kn. 27.

⁷¹ Kesin hüküm kavramında kullanılan "hüküm" ifadesinin, terim olarak "esasa ilişkin nihaî karar" kavramını karşılamadığı kanaatindeyiz. Çünkü gerek kararların şeklen kesinleşmesi gerek maddi anlamda kesinleşmesi sadece esasa ilişkin nihaî kararlara özgü değildir. Mahkemelerin verdikleri nihaî kararlar konusu ile ilgili husus bakımından kesinleşirler. 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 237. maddesinin 1. fıkrasında bu husus "Kaziyi muhkeme, ancak mevzuunu teşkil eden husus hakkında muteberdir." denilmek suretiyle belirtilmiş idi. Nitekim bu cümle yeni 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin ikinci fıkrasına "Bir hüküm, davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder." biçiminde alınmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin gerekçesine bakıldığında da, usûle ilişkin nihaî kararların davanın esası bakımından kesin hüküm teşkil edeceği belirtilerek sadece usûle ilişkin verilen karar bakımından kesin hüküm teşkil edeceği ortaya konulmuştur [Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, s. 91 (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>, 14.11.2017]. Bu nedenle kanaatimizce kesin hüküm kavramındaki "hüküm" ifadesini esasa ilişkin nihaî karar olarak değil, "mahkemenin hükmettiği şey" olarak anlamak daha isabetlidir.

⁷² Doktrinde bir görüşe göre, şeklî anlamda kesin hüküm-maddi anlamda kesin hüküm ayrımı yanlıştır. Yazar, şeklî anlamda kesin hüküm kavramı yerine yalnızca kesin hüküm kavramının kullanılabileceğini ve kesin hükmün ancak hükmün kesinleşmesi anlamında kullanılabileceği kanaatinde (Kemal Gözler, "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", **AÜHFD**, 2007, C. 56, S. 2, s. 52). Yazar, *res iudicata* (*res judicata*) kavramını, Türk hukukundaki maddi anlamda kesin hüküm kavramı karşılayamadığı için bunun yerine *res iudicata* kavramının aynen kullanılmasını önerir (Gözler, **a.g.m.**, s. 59.). Ancak hukukumuzda bugün için *res iudicata* kavramının Türkçe karşılığı olarak "kesin hüküm" kavramı yerleşmiş biçimde kullanılmaktadır (Bkz. Ali Cem Budak, **Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medenî Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991, s. 17; A. Nadi Günel, **Roma Medenî Usul Hukukunda Yargılama Süreci ve İstinaf**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2007, s. 50-51; Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 10. bs. Ankara, Yetkin Yayınları, 2011, s.

Buna göre kesin hükmü, mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna başvurulmaması veya kanun yolunun tüketilmesi sonucunda kanun tarafından tanınan gerçeklik niteliğidir biçiminde tanımlayabiliriz. Kesin hüküm kavramının kısaca adlî gerçeği ifade ettiği de belirtilir⁷³.

Şeklî anlamda kesinleşme⁷⁴, mahkemelerin nihaî kararlarına karşı kanun yolunun bulunmaması veya tarafların kanun yollarını tüketmesi ile ortaya çıkar⁷⁵. Şeklî anlamda kesin hüküm farklı biçimlerde ortaya çıkabilir: Bunlardan ilki verildiği anda kesin olan, başka bir deyişle, kanun yoluna kapalı olan kararlardır. Kanun yolu açık olan bir karara karşı ise, taraflar süresinde kanun yoluna başvurmazsa veya başvurudan feragat eder ise, karar şeklen kesinleşir. Taraflar kanun yoluna süresinde başvurmuş ve bunun sonucunda verilen karar ile gidilecek

1159; Mustafa Ovacık, **İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü**, 3. bs., Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2000, s. 275; Alper Tunga Akgül, **İngilizce-Türkçe Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü**, Ankara, Hatiboğlu Yayınevi, 2007, s. 135.).

Doktrinde başka bir görüşe göre ise, aslında iki tane birbirinden bağımsız kesin hüküm türü bulunmaz. Hükümün şeklî anlamda kesinleşmesi, mevcut davadaki yargılamaya son verilip bu karara karşı kanun yollarının tüketilmesini ifade ederken, hükümün maddi anlamda etkisi ise aynı uyuşmazlığın sonraki tarihli bir davada görülen etkisidir (Budak, **a.g.e.**, s. 19; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 286).

⁷³ Berkin, **a.g.e.**, s. 174; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 772; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2055.
⁷⁴ Doktrinde birçok kaynakta "şeklî anlamda kesin hüküm" kavramı kullanılmaktadır (Bkz. Yurtcan, **Kesin Hüküm**, s. 14; Ansay, **Usul**, s. 365; Üstündağ, **Yargılama**, s. 693; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 550-551; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 759-761; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 553-554; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 682-683; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2935; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 533; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2055-2056; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 284). Şeklî anlamda kesin hüküm kavramı ile aynı anlama gelecek şekilde "dar anlamda kesin hüküm" kavramını kullanan yazarlar da vardır (Bkz. Berkin, **a.g.e.**, s. 174); ayrıca doktrinde "biçimsel anlamda kesin hüküm-nesnel anlamda kesin hüküm ayrımı" da yapılmıştır (Bkz. Önen, **Medeni Yargılama**, s. 327-329). Bir görüş ise, kesin hükmü nisbi-mutlak-nihaî olmak üzere üçe ayırarak incelemiştir (Bkz. Hayri Domaniç, **Hukukta Kaziyyei Muhkeme ve Nisbî Kuvveti**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964, s. 25-26). Yargıtay, hem 1086 sayılı hem de 6100 sayılı Kanun döneminde vermiş olduğu kararlarında "şeklî anlamda kesin hüküm" kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Örneğin, 16. HD, 15.7.1991, E. 1990/12819, K. 1991/10931 (Kazancı); 14. HD, 23.9.2003, E. 2003/4526, K. 2003/6278 (Kazancı); 14. HD, 28.11.2006, E. 2006/11969, K. 2006/13995 (Kazancı); 14. HD, 25.10.2011, E. 2011/11528, K. 2011/12642 (Kazancı).

⁷⁵ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 13; Schilken, **a.g.e.**, § 30, Kn. 994; Thomas Sutter-Somm, **Schweizerisches Zivilprozessrecht**, 2. Aufl., Zürich, Schultess, 2012, § 5, Kn. 513; Staehelin/Staehelin/Grolimund, **a.g.e.**, § 24, Kn. 2; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 554.

başka bir kanun yolu kalmamış ise, ilk derece mahkemesi kararı şeklî anlamda kesinlik arz eder⁷⁶.

Şeklî anlamda kesinlik arz eden kararlara karşı artık kanun yollarına başvurulması mümkün değildir. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolu ile şeklî anlamda kesinlik bertaraf edilebilir⁷⁷. Ayrıca anayasa şikâyetine başvuru sonucunda yargılamanın yeniden yapılmasına karar verilmesi halinde de şeklî anlamda kesinlik ortadan kalkabilir (6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin 2. fıkrası).

Şeklî anlamda kesinleşme kavramı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinde açık biçimde geçmektedir. Söz konusu maddenin ilk fıkrasına göre, bir hükmün maddi anlamda kesin hükmün teşkil etmesinin ilk şartı hükmün şeklî anlamda kesinleşmiş olmasıdır.

Kesin hükmün ifade ettiği anlamlardan bir diğeri, maddi anlamda kesin hükümdür. Maddi anlamda kesin hükümden söz edebilmenin ön şartı, hükmün şeklen kesinlik teşkil etmesidir⁷⁸. Bir mahkeme kararını süresi içinde kanun yolları ile taraflar kaldırabilme imkânına sahip olduğu sürece, bu karar maddi anlamda kesin hüküm sonucu doğurmaz⁷⁹. Hükmün şeklî anlamda kesinleşmesi, onun bozulmasını veya değiştirilmesini engellerken, maddi anlamda kesin hükmün bunun yanı sıra başka bir davada çelişen kararların verilmesini önleme görevi vardır⁸⁰. "*Şeklî*

⁷⁶ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 13; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2055; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 682; Üstündağ, **Yargılama**, s. 693; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 284; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 553; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 651.

⁷⁷ Ramazan Arslan, **Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1977, s. 17; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 94-96; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 322, Kn. 5; Ansay, **Usul**, s. 365.

⁷⁸ Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 17, 24; Ingo Saenger, **Zivilprozessordnung**, 5. Aufl., Baden-Baden, Nomos, 2013, § 322, Kn. 1; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 322, Kn. 8; Wiczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 13; Sutter-Somm, **a.g.e.**, § 5, Kn. 522; Staehelin/Staehelin/Grolimund, **a.g.e.**, § 24, Kn. 6; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 687; Kuru, **HMU**, C. V, s. 4984, 4987; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 759; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 682; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 772; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 554; Karlı, **Medeni Muhakeme**, s. 533; Tanrıver, **Usûl**, s. 881; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 555; Yurtcan, **Kesin Hüküm**, s. 19; Direnisa, **a.g.e.**, s. 61; İyilikli, **a.g.e.**, s. 48.

⁷⁹ Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 17.

⁸⁰ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 151, Kn. 1.

*anlamda kesinlik, kesin hükmün şekli şartlarını ifade ettiği halde, maddi anlamda kesinlik hükmün neticelerini ifade eder*⁸¹."

Bir hükmün şekli anlamda kesinleşmesi, bir başka deyişle, mahkeme kararlarının kanun yolları ile artık muhalefet edilemez oluşu, hukuk devleti ve hukukî güvenliği tek başına teminat altına alamaz. Maddi anlamda kesin hükmün görevi daha ziyade mahkeme kararının nihaîliği ve tartışılmazlığını güvence altına almaktır⁸². Bir Alman Temyiz Mahkemesi kararında formüle edildiği üzere, "Kesin hüküm, maddi hukukî durumu değiştirmez, hakların kazanılması veya kaybedilmesi sebebi teşkil etmez, aksine mahkeme kararının içerdiği tespitlerin bağlayıcı gücünden meydana gelir."⁸³.

Maddi anlamda kesin hüküm kavramı, şekli anlamda kesinlik kavramına göre kapsam olarak daha dardır. Çünkü maddi anlamda kesin olan her hüküm şeklen de kesinleşmiştir, fakat şekli anlamda kesinleşen her karar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez⁸⁴. Nihaî kararlar kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder⁸⁵. Maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediği kabul edilen kararlar dahi şeklen kesinlik arz eder⁸⁶. Nihai kararlardan esasa ilişkin olanlar, uyumsuzluğun esasına

⁸¹ Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 689.

⁸² Lüke, **a.g.m.**, s. 1044; Habscheid, **a.g.e.**, s. 222; Schilken, **a.g.e.**, § 30, Kn. 994 .

⁸³ BGHZ 3, 82 (85), NJW 1951, 886 (Lüke, **a.g.m.**, s. 1044).

⁸⁴ Direnisa, **a.g.e.**, s. 61.

⁸⁵ Habscheid, **a.g.e.**, s. 219; Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 26.

⁸⁶ Çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlar kanunda aksi öngörülmedikçe maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmezler (HMK m. 388; 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda böyle bir düzenleme bulunmamaktaydı, fakat bu düzenleme yokken de doktrin ittifakla çekişmesiz yargıda verilen kararların nitelikleri itibarıyla maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediğini kabul etmekteydi (Baki Kuru, **Nizasız Kaza (NK)**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1961, s. 180; Mustafa Cenberci, **Hukuk Davalarında Kesin Hüküm**, Ankara, Yeni Cezaevi Matbaası, 1965, s. 33; Direnisa, **a.g.e.**, s. 90; Önen, **Medeni Yargılama**, s. 330; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 697; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 35; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 24-25; Ansay, **Usul**, s. 363; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5033; Üstündağ, **Yargılama**, s. 34; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 54; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2968; Umar, **Şerh**, s. 881; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 336). Doktrinde hakem kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil edip etmediği tartışmalı olmakla beraber baskın görüş hakem kararlarının da maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği yönündedir [Hakem kararlarının maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olduğu görüşü için bkz. Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 33; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 38; Cenberci, **a.g.e.**, s. 28; Domanıç, **a.g.e.**, s. 19; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 89-91; Ansay, **Usul**, s. 363; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5043; Umar, **Şerh**, s. 879. Hakem kararları maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez görüşü için bkz. Önen, **Medeni Yargılama**, s. 330. Hakem kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiğine dair Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme Kurulu kararı bulunmaktadır, "...Hakem kararları da, mahkeme kararları gibi,

ilişkin maddi anlamda kesin hüküm oluşturur. Buna karşılık usûle ilişkin nihaî kararlar sadece usûle ilişkin karar verilen husus bakımından maddi anlamda kesinlik arz ederler⁸⁷.

Maddi anlamda kesin hükmün, yargılamanın yenilenmesi şartları sağlandığında ortadan kaldırılması mümkündür⁸⁸. Değişiklik davası kurumu da, maddi anlamda kesin hükmün istisnalarındandır ve bu dava sonucunda verilecek yeni bir karar ile maddi anlamda kesin hüküm ortadan kalkmış olur⁸⁹. Fakat sonradan çıkan bir kanun, Anayasa Mahkemesi kararı, içtihadı birleştirme kararı veya

tarafları bağlayıcı ve "kesin hüküm" vasfı ve mahiyetindedir..." İBK, 23.10.1972, E. 1972/2, K. 1972/12 (RG, 18.12.1972, S. 14395). Alman Medeni Usûl Kanununda hakem kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği düzenlenmiştir (§ 1055 ZPO), Wicczorek/Schütze, a.g.e., § 322, Kn. 26.]. İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının hukukumuzda hâkim görüşüne göre, kesin hüküm teşkil etmediği kabul edilmektedir [Bkz. Postacıoğlu/Altay, Usul, s. 995; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, a.g.e., s. 523; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Usul, s. 411. Bir görüşe göre, ihtiyati tedbirler, şekli anlamda kesinleşirler, ihtiyati tedbirlerin durumunun değişmesi nedeniyle değiştirilmesi buna engel değildir (Nevhis Deren-Yıldırım, Haksız Rekabet Hukuku ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukuku'nda İhtiyati Tedbirler, İstanbul, Alkım, 1999, s. 121). Bir diğer görüşe göre, ihtiyati haciz yargılaması sonucunda verilen kararlar niteliği itibarıyla geçici nihaî kararlardır (Muhammet Özekes, İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Ankara, Seçkin, 1999, s. 234). Bu görüşe göre, tüm geçici hukukî himaye yargılamaları sonucunda verilen karar, kesin hüküm oluşturmaz (Muhammet Özekes, "Medeni Yargılama Hukukunda Geçici Hukuki Korumalar (Kıta Avrupası Sistemine Bakış), XV. Dünya Usûl Hukukçuları Kongresi, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2016, s. 70). Alman hukukunda ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği, bu talep reddedilmişse değişen şartlar nedeniyle ancak yeni bir talepte bulunulabileceği kabul edilmektedir (Dirensa, a.g.e., s. 120-121; Krüger/ Rauscher, a.g.e., § 322, Kn. 34; Wicczorek/Schütze, a.g.e., § 322, Kn. 14; ayrıntılı bilgi için bkz. Michael Stürner, "Geçici Hukuki Himaye Tedbiri Kararlarının Kesin Hüküm Gücü Üzerine", Çev. Derya Belgin-Güneş, Prof. Dr. Ramazan Arslan'a Armağan, C. I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015, s. 349-372). İsviçre hukukunda da ihtiyati tedbir kararlarının şekli anlamda kesin hüküm teşkil edeceği kabul edilir (Deren-Yıldırım, İhtiyati Tedbirler, s. 120).]. İcra mahkemesinin verdiği kararların maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi için bkz. s. 100, dn. 61.

⁸⁷ Hans-Joachim Musielak, Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz Kommentar, 11. Aufl., München, Verlag Franz Vahlen, 2014, § 322, Kn. 6, 44; Habscheid, a.g.e., s. 221; Krüger/Rauscher, a.g.e., § 322, Kn. 27; Arens/Lücke, a.g.e., § 32, Kn. 355; Schilken, a.g.e., § 30, Kn. 1016; Walter Zeiss/Klaus Schreiber, Zivilprozessrecht, 12. Aufl., Tübingen, Mohr Siebeck, 2014, § 70, Kn. 565; Staehelin/Staehelin/Grolimund, a.g.e., § 24, Kn. 10; Karl Spühler/Luka Tenchio/Dominik Infanger, Basler Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung, 2. Aufl., Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013, Art. 236, Kn. 36; Dirensa, a.g.e., s. 88; İyilikli, a.g.e., s. 116; Kuru, HMu, C. V, s. 5037; Atalı, Pekcanitez Usûl, C. III, s. 2057; Görgün v.d., a.g.e., s. 652.

⁸⁸ Kuru, İstinaflı Usul, s. 786-787; Üstündağ, Yargılama, s. 720; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 702-703; Atalı, Pekcanitez Usûl, C. III, s. 2085-2086; Yılmaz, Şerh, C. 3, s. 2967; Görgün v.d., a.g.e., s. 652.

⁸⁹ S. Serhat Kırtıloğlu, Medeni Yargılama Hukukunda Değişiklik Davası, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 45; Kuru, İstinaflı Usul, s. 786-787; Üstündağ, Yargılama, s. 720; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usul, s. 702-703; Atalı, Pekcanitez Usûl, C. III, s. 2085-2086; Yılmaz, Şerh, C. 3, s. 2967; Görgün v.d., a.g.e., s. 655.

tarafların anlaşması yoluyla kesin hükmün ortadan kaldırılması mümkün değildir⁹⁰. Maddi anlamda kesin hükmü ortadan kaldıran bir diğer durum ise, eski hale iade yoluna başvurulması üzerine şekli anlamda kesinleşme ortadan kaldırılırsa, maddi anlamda kesin hüküm ortadan kalkmasıdır⁹¹.

B. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hüküm Etkisine Sahip Olup Olmadığı

Genel olarak maddi anlamda kesin hükmün yargılama üzerinde iki biçimde etkisi görülür: Olumsuz etki ve olumlu etki. Ceza mahkemesi kararlarının da hukuk mahkemesi bakımından bu etkilere sahip olup olmadığı farklı şartlara tâbi olduğundan ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

1. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükmün Olumsuz Etkisine Sahip Olup Olmadığı

a. Genel Olarak Kesin Hükmün Olumsuz Etkisi

Kesin hükmün olumsuz etkisi "*ne bis in idem*" ilkesinden kaynaklanır⁹². Bir başka ifadeyle, hakkında kesin hüküm bulunan bir dava tekrar açılmaz. Kesin hükmün bu etkisinden anlaşılması gereken ise kesin hüküm itirazıdır⁹³. Kesin hüküm itirazı, aynı davanın daha önce kesin hükme bağlanmış olması halinde, ikinci davada ileri sürülen usûle ilişkin bir itirazdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinin 1. fıkrasının (i) bendinde aynı davanın kesin hükme bağlanmamış olması

⁹⁰ Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2966.

⁹¹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 560.

⁹² Süha Tanrıver, **Medenî Usûl Hukukunda Derdestlik İtirazı**, Ankara, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2007, s. 39; Kurşun, **a.g.e.**, s. 61 Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 11, 39; Lüke, **a.g.m.**, s. 1044; Habscheid, **a.g.e.**, s. 222; Sutter -Somm, **a.g.e.**, § 5, Kn. 520; Staehelin/Staehelin/Grolimund, **a.g.e.**, § 24, Kn. 8; Karslı, **Medeni Muhakeme**, s. 402. "*Ne bis in idem*" veya "*non bis in idem*", kelime anlamı itibariyle aynı şey iki kere olmaz anlamına gelmektedir (Kurşun, **a.g.e.**, s. 60, dn. 114-115).

⁹³ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 52.

dava şartlarındandır. Bu anlamda açılmış olan bir dava hakkında kesin hüküm bulunmaması olumsuz bir dava şartıdır⁹⁴.

Mahkeme dava şartlarının mevcut olup olmadığını davanın her aşamasında kendiliğinden araştırabileceği gibi, taraflar da bunu her zaman ileri sürebilirler (HMK m. 115/I)⁹⁵. Nitekim kesin hüküm itirazı da kamu düzenine ilişkindir⁹⁶. Mahkeme görevi gereği, kesin hükmü göz önünde tutması gerektiğinden, tarafların aralarında anlaşarak kesin hüküm itirazında bulunmaktan kaçınmaları veya dava sırasında bu itirazda bulunmaktan vazgeçmeleri mümkün değildir⁹⁷. Buna bağlı olarak, mahkeme aynı davanın daha önceden kesin hükme bağlandığını tespit ederse, davanın usûlden reddine karar verecektir (HMK m. 115/II). Fakat mahkeme bu itirazı yerinde bulmazsa, bu itirazı reddederek davanın esasını incelemeye geçecektir⁹⁸.

Kesin hükmün olumsuz etkisi neticesinde, kesin hüküm itirazının ileri sürülebilmesi için, kesin hükme bağlanmış ilk dava ile ikinci davanın aynı olması gerekir. Buradaki "aynılık", Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin 1. fıkrasında belirtildiği gibi, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması demektir.

⁹⁴ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 151, Kn. 10; Musielak, **a.g.e.**, § 322, Kn. 9; Saenger, **a.g.e.**, § 322, Kn. 12; Tanrıver, **Usûl**, s. 881; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 286.

⁹⁵ Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 58.

⁹⁶ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 70-71; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 704; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 773; Kuru, **İstinaflı Usûl**, s. 774; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 693; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 537; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2936; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2071; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 650. "...kesin hükmün, kamu düzenine ilişkin, istek olmasa bile yargılamanın her aşamasında mahkemece re'sen gözetilmesi gerekli olumsuz dava koşullarından olduğu göz önüne alınarak davanın kesin hüküm nedeniyle reddine karar vermek gerekir..." 16. HD, 5.10.2015, E. 2015/15292, K. 2015/11142 (YKD, C. 42, S. 9, 2016, s. 2198-2190).

⁹⁷ Cenberci, **a.g.e.**, s. 24; Üstündağ, **Yargılama**, s. 695; Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 152, Kn. 17. "...Hukukumuzda kamu düzeninden sayılan ve 6100 sayılı Kanun'un 303. maddesinde düzenlenen kesin hüküm tarafların anlaşmaları ile ortadan kaldırılamadığı gibi, 6100 sayılı Kanun'un 114/1-i maddesinde dava şartları arasında yer aldığından mahkemece 6100 sayılı Kanun'un 115/1 maddesi gereği kendiliğinden (re'sen) gözönünde tutulur..." 22. HD, 14.2.2017, E. 2017/2256, K. 2017/2199 (RG, 1.7.2017, S. 30111).

⁹⁸ Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 558; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 775; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 693.

Davanın tarafları açısından “aynılık” kavramı ile anlaşılması gereken, ilk dava ile ikinci davanın taraflarının aynı konumda olması değildir⁹⁹. Bir başka deyişle, ilk davanın davacısı ile ikinci davanın davacısının aynı olması zorunlu değildir. İlk davanın davacısı, ikinci davanın davalısı yahut ilk davanın davalısı ikinci davanın davacısı ise, yine tarafta “aynılık” kavramından söz edilir ve diğer şartlar da mevcutsa, kesin hükmün varlığı nedeniyle ikinci dava usûlden reddedilir¹⁰⁰.

Dava sebebi açısından “aynılık” kavramı ile anlaşılması gereken, davanın dayandığı vakılardır¹⁰¹. İlk davada ileri sürülen vakıalara göre mahkeme inceleme yapıp karar verdikten sonra, kesin hüküm bu vakılar bakımından oluşur. Tarafları ve konusu aynı, fakat dayanılan vakıaları farklı olan sonraki bir davada kesin hüküm itirazı dinlenmez¹⁰². Dava sebebinden anlaşılan hukukî sebep olmadığından, aynı vakıalar ile ilgili hukukî sebep değiştirilerek açılan bir dava diğer şartlar da bulunuyorsa aynı davadır ve kesin hükmün varlığı nedeniyle reddedilmesi gerekir¹⁰³.

Kesin hükmün olumsuz etkisi sonucunda davanın usûlden reddedilebilmesi için, ilk dava ve ikinci davanın konuları da aynı olmalıdır. Dava konusu, örneğin,

⁹⁹ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 86; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 768; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 558; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 685; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 536; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2063; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2937; ; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 556; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 654.

¹⁰⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 685.

¹⁰¹ Dava sebebi kavramının, hukukî sebep olmayıp davanın dayanağı olan vakıalar olduğu doktrinin çoğunluğu bakımından kabul edilmektedir. HMK m. 25, 31, 33, 119/I, e birlikte ele alındığında kanun koyucunun da dava sebebi kavramından hukukî sebebi değil, davada dayanılan vakıaları anladığı görülmektedir (Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 80-81; Cenberci, **a.g.e.**, s. 56; Hamide Özden Özkaya-Ferendeci, **Kesin Hükümün Objektif Sınırları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009, s. 43; Ansay, **Usul**, s. 366; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 695; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 553-554; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 765; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 687; Üstündağ, **Yargılama**, s. 705-707; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 561; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 536; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2065; Umar, **Şerh**, s. 882; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2944; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 365; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 654). Dava sebebinin davacıyı neticeci talebinde haklı gösteren vakıaların hukukî mahiyeti olduğu ve kesin hüküm şartlarından birinin hukukî sebeplerin aynı olması gerektiği görüşü için bkz. Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 781 v.d.; Domaniç, **a.g.e.**, s. 82-92.

¹⁰² Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 766; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 561; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 686; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 536.

¹⁰³ Ansay, **Usul**, s. 367; Berkin, **a.g.e.**, s. 176; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 695; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 561; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 686.

alacağın ödenmesi, menkulün teslimi gibi, dava ile elde edilmek istenen talebin neticesi bir başka deyişle, netice taleptir¹⁰⁴. İlk dava ile ikinci davanın konularının aynı olması için, ilk davada verilen hüküm fıkrası ile ikinci davanın talep sonucunun aynı olması gerekir¹⁰⁵. Başka bir açıdan ise, ikinci davada verilecek karar, ilk davadaki hükmü ortadan kaldıracak veya onu etkileyecek nitelikte ise dava konusu aynı sayılır¹⁰⁶.

b. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisine Sahip Olabilmesi

Maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi için taraflar-dava sebebi-dava konusu unsurlarının özdeş olması gerekir. Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisine elverişli olup olmadığı konusunda bu iki mahkeme kararının taraflar-dava sebebi-dava konusu şartlarını sağlayıp sağlamadığına bakmak gerekir.

Ceza mahkemesindeki taraflar ile hukuk mahkemesindeki taraflar birbirinden farklıdır. Ceza davasında davacı tarafta her zaman devlet bulunur ve devlet adına kamu davasını Cumhuriyet Savcısı açar (CMK m. 170/I). Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişi ise sanık olarak adlandırılır (CMK m. 2). Hukukumuzda suçtan zarar gören kişilerin, ceza mahkemesinde şahsî dava açarak taraf konumunda olması kabul edilmez. Hukuk davasında davacı tarafta özel hukuktan doğan bir uyuşmazlık nedeniyle hukukî himaye talep eden kişi; davalı tarafta ise hukukî himaye talep edilen kişi yer alır. Ayrıca hukuk davalarında çok sınırlı hallerde Cumhuriyet

¹⁰⁴ Özkaya-Ferendeci, **a.g.e.**, s. 43; Berkin, **a.g.e.**, s. 175; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 692; Üstündağ, **Yargılama**, s. 715; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 563; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 688.

¹⁰⁵ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 76; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 692; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 553; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 764; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 689; Karlı, **Medeni Muhakeme**, s. 536; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2068; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 655.

¹⁰⁶ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 76-77; Domaniç, **a.g.e.**, s. 75; Cenberci, **a.g.e.**, s. 49; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2068.

savcısının yer alması mümkündür (HMK m. 70). Bu açıdan ceza davası ile hukuk davasının tarafları aynı değildir¹⁰⁷.

Ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde görülen davaların dava sebebi de kural olarak aynı değildir. Ceza mahkemesinde ceza kanunları bakımından suç teşkil eden bir fiili işlediği iddia edilen kimsenin kovuşturması yapılır ve yapılan yargılamada varılan sonuca göre sanığa ceza verilip verilmeyeceğine karar verilir. Buna karşılık hukuk davasında davacı bir özel hukuk ilişkisinden dolayı hukukî himaye talep eder ve dava sebebi taraflar arasındaki bu özel hukuk ilişkisinin dayandığı maddi vakıalardır. Bununla birlikte ceza mahkemesinin ve hukuk mahkemesinin dayandığı maddi vakıaların aynı olması da mümkündür. Özellikle hukuka aykırı fiilin hem suç hem haksız fiil teşkil ettiği durumlarda maddi vakıalar özdeştir. Örneğin, bir trafik kazasının faili ceza davasında ceza sorumluluğu bulunup bulunmadığı bakımından yargılanırken, hukuk mahkemesinde zarar gören dava açarsa aynı fail haksız fiil sorumluluğu bulunup bulunmadığı bakımından yargılanır.

Ceza mahkemesindeki ve hukuk mahkemesindeki davaların konuları da birbiri ile özdeş değildir. Ceza davasının konusu, işlediği suç sebebiyle failin cezaya çarptırılması iken hukuk davasında dava konusu davacının talep sonucuna göre ulaşmak istediği sonuca göre belirlenir.

Açıklanan nedenlerle bir ceza mahkemesi kararının hukuk davasında kesin hükmün olumsuz etkisini doğurması esasen mümkün olmaz. Çünkü ceza davası ile hukuk davasının tarafları-dava sebebi-dava konusu unsurları aynı olduğu için aynı davanın ikinci defa görülmesi söz konusu olmayacaktır. Başka bir deyişle, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin hükmün olumsuz etkisini göstermesi ancak tarafları-dava sebebi-dava konusu unsurlarının aynı olması halinde mümkün olabilir. Bazı ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisine sahip olup olmadığı aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

¹⁰⁷ Kesin hükmün olumlu etkisi bakımından maddi vakıaya ilişkin tarafların aynı olmasına ilişkin açıklamalar için bkz. s. 145 v.d.

(1) Şahsî Hak Davası Bakımından

(i) Türk Hukukunda Şahsî Hak Davası

Hukukumuzda mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda suçtan zarar görenlerin, bu suçtan doğan zararlarını ceza davası sırasında müdahale veya şahsî dava yoluyla talep etmesi imkânı bulunurdu¹⁰⁸ (CMUK m. 358; 365/II). Ceza mahkemesinden şahsî hak olarak, malın geri verilmesi, suç eserlerinin ortadan kaldırılması, tazminat ve muhakeme masraflarının talep edilmesi mümkündü¹⁰⁹. Bu imkân, suçtan zarar görenin hukuk mahkemesinden tazminat talep edebilmesinin alternatifi idi. Başka bir deyişle, hukuk mahkemesinde tazminat davası açılabilirdi gibi, ceza davasına müdahale ederek şahsî hak talebinde de bulunulabilirdi¹¹⁰. Eski Türk Ceza Kanunu ve eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hukukumuzda iktibas edildiği tarihte, henüz Borçlar Kanunu'nun getireceği esaslar belli olmadığından, şahsî hak ile ilgili hükümler de yer almaktaydı¹¹¹.

Mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda şahsî hak davası olarak adlandırılan bu yol, ceza mahkemesinden verilen bir kararın hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisi doğuran tipik bir örnek niteliğindedir. Şahsî hak talebi kabul edilerek tazminata hükmedilmişse, artık hukuk mahkemesinden tazminat talep edilemezdi. Çünkü ceza mahkemesi kararı kesin hüküm teşkil ederdi¹¹². Ancak kesin

¹⁰⁸ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 600; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 188; Erçin, **a.g.e.**, s. 24; bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Erdener Yurtcan, **Şahsî Dava ve Uygulaması**, 3. bs., Ankara, Feryal Matbaacılık, 1989; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 185-210.

¹⁰⁹ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 188.

¹¹⁰ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 600.

¹¹¹ Akcan, **Etki**, s. 11; Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 5.

¹¹² Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 190; Erçin, **a.g.e.**, s. 37; Akcan, **Etki**, s. 124; Aşık, **Etki**, s. 68; Gürçay, **a.g.m.**, s. 224; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 354; M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. II, 14. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 85; Belgesay, **Deliller**, s. 149; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5104; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 351; Çelik Ahmet Çelik, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi", (Çevrimiçi) http://www.tazminathukuku.com/dosyalar/397_ceza-mahkemesi-kararlarinin-hukuk-mahkemesine-etkisi.pdf, 28.10.2016, s. 2. "...Ceza mahkemesinde ...manevi zarar takdir edilmiştir...Kesin hükümle sağlanan giderim tarafları bağlar ve bu bağlayıcı durum Usulün 237. maddesi hükmünce yeni bir dava konusu yapılamaz. O halde davanın manevi tazminata ilişkin bölümünün kesin hüküm nedeni ile reddedilmemiş olması bozma nedenidir..." 4. HD, 3.5.1974, E. 1974/2495, K. 1974/2256 (Mustafa Reşit Karahasan, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Notlandırılmış Yasa Maddeleri ve Yargıtay Kararları**, C. 4, İstanbul, Beta, 2004, s. 620).

hüküm kapsamında yer almadığı için hukuk mahkemesinde, ceza mahkemesinde hükmedilenden farklı vakıalara dayanarak veya daha fazla tazminat talep edilmesi mümkündür¹¹³. Örneğin, ceza mahkemesinden yalnızca maddi tazminat istenmiş ise, hukuk mahkemesinden manevi tazminat talep edilebilirdi¹¹⁴. Yine ceza mahkemesi tazminat talebini esastan reddetmişse, bu karar hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil edeceğinden tazminat davasının tekrar açılması mümkün değildi¹¹⁵. Ceza mahkemesi, tazminat hakkında karar verirken, özel hukuktaki tazminat esaslarını dikkate alırdı¹¹⁶. Bu nedenle ceza hâkimi kusur, zarar ve temyiz kudreti bakımından borçlar hukukuna tâbi idi¹¹⁷. Ayrıca ceza mahkemesinde suçtan doğan zararın tazmini talep edilmesine rağmen, hukuk mahkemesinde de aynı fiil nedeniyle tazminat davası açılmışsa, derdestlik teşkil ederdi¹¹⁸.

Artık bugün için suçtan zarar gören kişinin böyle bir imkânı bulunmaz, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ceza mahkemelerinde şahsî dava ve şahsî hak talebinde bulunulması kabul edilmemiştir. Bu nedenle artık suçtan zarar gören kişiler bu zararlarının tazmin edilmesini yalnızca hukuk mahkemelerine başvurarak talep edebilirler¹¹⁹.

Kanaatimizce suçtan doğan zararın tazmininin ceza mahkemesi tarafından karara bağlanmasından vazgeçilmesi isabetli bir yaklaşım olmuştur. Her ne kadar ceza mahkemesinde şahsî hak talepleri hakkında karar verilmesinin usûl ekonomisi bakımından faydası bulunsa da hukuka aykırı bir fiilden doğan zararın iki farklı

¹¹³ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 190; Aşık, **Etki**, s. 69; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5106; Eren, **a.g.e.**, s. 851.

¹¹⁴ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 190; Erçin, **a.g.e.**, s. 38; Aşık, **Etki**, s. 69-70; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 355.

¹¹⁵ Erçin, **a.g.e.**, s. 39; Akcan, **Etki**, s. 127; Aşık, **Etki**, s. 70; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5106; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 85. "...Ceza mahkemesindeki kişisel hak isteğinin reddi biçiminde verilen karar, ceza kararı ile birlikte kesinleşirse kesin hüküm durumu doğar..." 4. HD, 24.1.1975, E. 1975/8497, K. 1975/987 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 618-619).

¹¹⁶ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 189; Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 187, dn. 15.

¹¹⁷ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 189; Erçin, **a.g.e.**, s. 26.

¹¹⁸ "...Derdestlikten söz edilebilmesi için iki davanın konusunun da aynı olması gerekir. Kaldı ki, Sulh Ceza Mahkemesinin 30/11/1999 tarihli kararında davacının özel hukuka ilişkin haklarının saklı tutulması biçiminde hüküm kurulmuştur. İşte eldeki bu dava ile davacı özel hukuka ilişkin olan ve saklı tutulan haklarının hüküm altına alınmasını istemiştir. Açıklanan bu nedenlerle derdestlikten söz edilemeyeceğinden..." 4. HD, 25.4.2003, E. 2003/463, K. 2003/5333 (Kazancı).

¹¹⁹ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 601.

mahkemeden talep edilmesi imkânı bazı noktalar bakımından isabetli değildi. Öncelikle suçta birden fazla mağdur varsa, biri ceza mahkemesinden, biri hukuk mahkemesinden zararının giderilmesini talep etmişse, aynı fiilden dolayı iki farklı mahkemenin karar vermesi hukukî istikrarı zedelerdi. Bu durumda aynı dava farklı yargılama usûlüne tâbi olurdu. Ayrıca hukuk mahkemesinde açılan aynı davaya nazaran ceza mahkemesindeki harçlar düşüktü, bu durum bir taraftan mağduru koruyucu nitelikte olmakla beraber, hukuk mahkemesine başvuran kişi bakımından ise kanun önünde eşitliğe kanaatimizce aykırı idi. Tazminat hukuku bakımından hukuk mahkemeleri, ceza mahkemesine göre daha uzman nitelikte olduğundan özel hukuka ilişkin taleplerin ceza mahkemesinden talep edilmesinin kaldırılması yerinde olmuştur.

(ii) Alman Hukukunda Şahsî Hak Davası

Alman ceza hukukunda şahsî hak davası (*Adhäsionsverfahren*) imkanı yer almaktadır. Mağdurun suçtan doğan malvarlığına ilişkin zararını failden isteyebilmesinin iki yolu bulunur: ya hukuk mahkemesinde hukuk davası açabilir ya da talebini ceza davasında §§ 403-406d StPO maddelerine göre ileri sürebilir¹²⁰. § 403 StPO'ya göre, mağdur veya mirasçıları, suçtan doğan malvarlığı zararlarına ilişkin, adlî yargının yetkisine giren ve henüz derdest olmayan taleplerini, sanığa karşı ceza davasında ileri sürebilir. Sulh ceza mahkemesinde uyuşmazlık konusunun değerine bakılmaz.

Şahsî dava ve kamu davasına katılmanın yanında, şahsî hak davası mağdurun ceza davasına katılmasının üçüncü bir yoludur. Bu yol, suçtan zarar görenin manevi zararını karşılamaktan ziyade, suç nedeniyle ortaya çıkan zararın borçlu tarafından giderilerek alacaklının tatmin edilmesini amaçlar¹²¹.

¹²⁰ Hans Heinrich Jescheck, "Die Entschädigung des Verletzten nach deutschem Strafrecht", **Juristen Zeitung**, Nr.19/20, 1958, s. 591; Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 4.

¹²¹ Wigginghaus, **a.g.e.**, s. 108; Hans Peter Köckerbauer, **Das Adhäsionsverfahren nach der Neuregelung durch das Opferschutzgesetz 1987 und seine rechtliche Problematik**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 1993, s. 33.

Ceza mahkemesi, zarar görenin talebini usûlden veya esastan yahut çözümü ceza davası için elverişsiz ise yine esasa ilişkin bir kararla reddedebilir. Talebin elverişsizliği özellikle, ceza davasının (esas karar veya kısmi karar aracılığıyla) tamamlanmasını önemli ölçüde geciktirecek olmasıdır (§ 406 I 5 StPO). Talep sahibi manevi tazminat talep ederse, eğer talep usûle aykırı veya dayanaktan yoksunsa reddedilebilir (§ 406 I 6 StPO). Şahsî hak davacısı, talebini hukuk davasında takip etmeye karar verirse, mahkeme yine bir kararla talebini reddeder. Ceza yargısında verilen karar, medenî yargıda verilen nihaî karar ile eşittir (§ 406 III 1 StPO)¹²².

Şahsî hak davası, ceza davası ve hukuk davasında delillerin iki defa toplanmasını engellemesi bakımından faydalıdır¹²³. Aynı olayın iki defa araştırılmaması, delillerin iki defa toplanmaması, böylece mahkemenin iş yükünün artırılmaması ve çelişkili kararların önlenmesi bakımından şahsî hak davası ile ceza davasında hukuk davasına ilişkin kısmın da halledilmesi amaca uygun düşer. Şahsî hak davası, aynı zamanda usûl ekonomisine de uygundur¹²⁴.

Şahsî hak davasında ceza mahkemesinin verdiği karar hukuk hâkimini bağlar. Çünkü ceza mahkemesinin bu kararı hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder¹²⁵. Şahsî hak davası sonucunda verilen kısmî veya tam hükmün hukuk hâkimini bağlaması § 318 ZPO'ya¹²⁶ da uygun düşer¹²⁷. Fakat ceza mahkemesi, medenî hukuka ilişkin talebi, örneğin, beraat kararı nedeniyle reddederse, bu karar bağlayıcılık taşımaz; bu durumda zarar gören tazminat talebini hukuk mahkemesinde tekrar ileri sürebilir¹²⁸. Alman hukukunda kural olarak ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı etkisinin bulunmadığının

¹²² Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 5.

¹²³ Wiggighaus, **a.g.e.**, s. 147.

¹²⁴ Jauernig/Hess, **a.g.e.**, § 3, Kn. 31.

¹²⁵ Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 74; Hanns Prütting/Markus Gehrlein, **ZPO Kommentar**, 6. Aufl., Köln, Luchterhand Verlag, 2014, § 322, Kn. 26.

¹²⁶ § 318 ZPO: "*Mahkeme, verdiği ara ve nihaî kararlar ile bağlıdır.*"

¹²⁷ Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 318, Kn. 15; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 318, Kn. 25; Zeiss/Schreiber, **a.g.e.**, § 2, Kn. 15.

¹²⁸ Zeiss/Schreiber, **a.g.e.**, § 2, Kn. 15.

istisnası, şahsî hak davasında verilen kararın hukuk hâkimi için bağlayıcı olmasıdır¹²⁹.

Alman uygulamasında şahsî hak davası çeşitli sebeplerle pek başvurulmayan bir yoldur¹³⁰. Avukatlar, hukuk davasına nazaran mali açıdan dezavantajları olduğu için bu yola başvurmak istemez. Özel hukuka ilişkin zor uyuşmazlıklarda (sözde) yeterliliklerinin olmaması nedeniyle hâkimler tarafından da § 405 II StPO'a göre reddedilmesi imkânı bulunmasından dolayı benimsenmez¹³¹. Ayrıca suçtan zarar görenler de kendilerine polis, savcı veya hâkim tarafından şahsî hak davası imkânı açıklanmadığından bu yola başvurmaz¹³². Şahsî hak davasına ilişkin hükümler 2004 yılında Mağdur Hakları Reform Kanunu (*Opferrechtsreformgesetz*) ile büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Fakat halen bu kurumu ölü bir hak olmaktan çıkararak canlandırmak için reform istekleri bulunmaktadır¹³³.

(iii) İsviçre Hukukunda Şahsî Hak Davası

İsviçre hukukunda da şahsî hak davası yoluyla ceza mahkemesinde suçtan zarar görenin maddi ve manevi tazminat, çalınan malın iadesi gibi özel hukuka ilişkin taleplerini ileri sürme imkânı mevcuttur (§ 122 v.d. SchStPO¹³⁴)¹³⁵. Burada özellikle zarar ile suç arasında uygun illiyet bağı ve maddi haksızlık mevcut olmalıdır¹³⁶. Ceza mahkemesinde karar verilen özel hukuka ilişkin talep bakımından

¹²⁹ Wieczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 95.

¹³⁰ Völzmann, **a.g.e.**, s. 188; Jescheck, **a.g.m.**, s. 595; Jauernig/Hess, **a.g.e.**, § 3, Kn. 31; Zeiss/Schreiber, **a.g.e.**, § 2, Kn. 15.

¹³¹ Völzmann, **a.g.e.**, s. 188.

¹³² Völzmann, **a.g.e.**, s. 188; Wigginghaus, **a.g.e.**, s. 115-117.

¹³³ Wigginghaus, **a.g.e.**, s. 147.

¹³⁴ 5 Ekim 2007 tarihli İsviçre Ceza Usûl Kanunu, 1 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 23 Mart 2007 tarihli Mağdurlara Yardım Hakkında Federal Kanun (*Bundesgesetz über die Hilfe an Opfer von Straftaten*)'un şahsî hak davasına ilişkin hükümleri, İsviçre Ceza Usûl Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kalkmıştır. Jürgen Brönnimann, "Zur Zivilklage nach Art. 122ff. StPO aus der Sicht eines Zivilrechtlers", **BE N'ius**, Heft 17, Dezember 2015, s. 42.

¹³⁵ Sutter-Somm, **a.g.e.**, § 1, Kn. 59; Hans Ulrich Walder-Richli, **Zivilprozessrecht**, 4. Aufl., Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1996, § 1, Kn. 19; Spühler/Tenchio/Infanger, **a.g.e.**, Art. 39, Kn. 1.

¹³⁶ Sutter-Somm, **a.g.e.**, § 1, Kn. 61.

medenî usûl hukukundaki görevin tespitindeki dava konusunun değerinin bir önemi yoktur¹³⁷.

Şahsî hak davasının, özel hukuk davasıyla karşılaştırıldığında bazı avantajları bulunur. Bunlardan ilki, ceza mahkemesi özel hukuka ilişkin konularda ceza mahkemesi kararına dayanabilir ve bunu re'sen yapar. Buna karşılık medenî usûl hukukunda tasarruf ve taraflarca getirilme ilkesi geçerlidir. Diğer avantajı ise, hukuk davasına (§ 98 SchZPO) kıyasla daha sınırlı bir gider avansı yükümlülüğü mevcuttur¹³⁸. Ayrıca özel hukuka ilişkin talep bakımından maddi vakıaların tespit edilmesi soruşturma ve mahkeme aşamaları yoluyla mümkündür¹³⁹.

Şahsî hak davasında ceza mahkemesi maddî ve manevî tazminata hükmederken, özel hukukta geçerli olan kurallara göre karar verir¹⁴⁰. Şahsî hak davası (*Adhäsionsverfahren*) bakımından hâkimin özel bir konumu vardır. Bu hâkim, ceza mahkemesinde tespit edilmiş maddi vakıalarla dosyaya aykırı veya federal hukuku ihlâl etmediği ölçüde bağlıdır. Maddi vakıa ile ilgili bu tespitler hüküm için gerekçe teşkil etmelidir. Şahsî hak davası hâkimi belirtilen sorumluluk hakkında Art. 43 ve 44 OR'a dayanılarak tazminat yükümlülüğünü takdir eder¹⁴¹.

Hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin özel hukuka ilişkin verdiği kesin hüküm teşkil eden kararı ile bağlıdır. Hukuk hâkimi sadece maddi ve/veya manevî zararın miktarı hakkında karar vermek zorundadır¹⁴² ve bu miktar ceza mahkemesinin hükmettiği miktarın üzerinde olabilir¹⁴³. Bir görüşe göre, buradaki bağlılığın esasen Art. 53 OR ile ilgisi bulunmaz, aksine maddi anlamda kesin hükümden ve onun olumlu etkisinden kaynaklanır. Çünkü ceza mahkemesi, özel hukuka ilişkin bir uyumsuzluk ve hukukî sorunluluk hakkında, nihaî ve bağlayıcı bir

¹³⁷ Ueli Kieser, “Die Auswirkungen des Zivilprozessrechts auf den Adhäsionsprozess”, *Schweizerisches Juristen-Zeitung*, Heft 21, 84. Jahrgang, 1988, s. 354.

¹³⁸ Sutter-Somm, *a.g.e.*, § 1, Kn. 61.

¹³⁹ Kieser, *a.g.m.*, s. 356.

¹⁴⁰ Sutter-Somm, *a.g.e.*, § 1, Kn. 63; Kieser, *a.g.m.*, s. 359.

¹⁴¹ Brehm, *a.g.e.*, s. 742.

¹⁴² Sutter-Somm, *a.g.e.*, § 1, Kn. 63.

¹⁴³ Brönnimann, *a.g.m.*, s. 48.

karar vermiştir¹⁴⁴. Bir başka görüşe göre ise, şahsî hak davasında verilen karar ile hukuk mahkemesinin bağlı olması Art. 53 OR'nin istisnası niteliğindedir¹⁴⁵.

İsviçre hukukunda da ceza mahkemesinden şahsî hak davası yoluyla tazminat istenmesi, nadir başvurulmuş bir yoldur¹⁴⁶.

(iv) Avusturya Hukukunda Şahsî Hak Davası

Avusturya ceza muhakemesi hukukunda, mağdurun şahsî hak davası (*das Adhäsionsverfahren*) yoluyla suçtan doğan özel hukuka ilişkin zararını talep etmesi mümkündür (§ 366 öStPO v.d.). Şahsî hak davası ile ceza davasının ardından ikinci bir hukuk davasından ve delillerin tekrar toplanmasından kaçınılması mümkündür. Böylece yargılama masrafları azalır ve zarar gören daha çabuk tazminata kavuşur¹⁴⁷.

(v) Fransız Hukukunda Şahsî Hak Davası

Fransız hukukunda savcının bir suçu öğrenmesi halinde, tahkikat yürütüp suçun muhtemel failine karşı ceza davası açması mümkündür. Fakat bundan bağımsız olarak "*action civile*" imkânı da vardır¹⁴⁸ (Fransız Ceza Usûl Kanunu-CPP madde 3). "*Action civile*" ceza muhakemesi ve medenî usûl hukukunda delillerin iki defa toplanmasından kaçınılmasını sağlayan işlevsel ve etkin bir araç olarak görülür¹⁴⁹.

Alman ve Avusturya hukukundaki "*Adhäsionsverfahren*-şahsî hak davası"na nazaran, bunun kardeşi olan "*action civile*", Fransız hukukunda çok daha fazla başvurulmuş bir yoldur¹⁵⁰. Mağdurlar bu yolu çeşitli sebeplerle tercih edebilir. İlki, *action civile*'de hukuk mahkemesinin mevcut bir ceza davası nedeniyle davayı ertelemesi gibi bir tehlike görülmez. Ayrıca ceza davası mağdur için daha ucuzdur ve mağdur ceza takibatı mercilerinin elde ettiği tahkikat sonuçlarından yararlanır. Bir

¹⁴⁴ Brönnimann, **a.g.m.**, s. 48.

¹⁴⁵ Vogel, **a.g.e.**, § 3, Kn. 40.

¹⁴⁶ Walder-Richli, **a.g.e.**, § 1, Kn. 19

¹⁴⁷ Böhm, **a.g.e.**, s. 144.

¹⁴⁸ Wigginghaus, **a.g.e.**, s. 178.

¹⁴⁹ Wigginghaus, **a.g.e.**, s. 178.

¹⁵⁰ Wigginghaus, **a.g.e.**, s. 180.

başka sebep de bu davanın Fransız hukukunda geleneksel olarak kökleşmiş olmasıdır¹⁵¹.

(2) Nüfus Kaydında Yaş Düzeltilmesine İlişkin Verilen Ceza Mahkemesi Kararı Bakımından

Ceza mahkemesi, mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşması halinde; ilgili kanunda belirlenen usûle göre bu sorunu çözerek hükmünü verir (CMK m. 218/II). Ceza mahkemesinin sanığın veya mağdurun yaşını tespit ederken başvuracağı "ilgili kanun" Nüfus Hizmetleri Kanunu'dur. Nüfus kütüklerindeki kayıtlar ancak kesinleşmiş mahkeme hükmü ile düzeltilebilir (NHK m. 35). Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi için açılacak davada görevli mahkeme Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre asliye hukuk mahkemesidir¹⁵².

¹⁵¹ Wiggingshaus, a.g.e., s. 180-181.

¹⁵² Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 382. ve 383. maddeleri gereği, nüfus kayıtlarının düzeltilmesinde görevli mahkeme aksine bir düzenleme bulunmadıkça sulh hukuk mahkemesidir. 2006 tarihli Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesi ise, asliye hukuk mahkemesini görevli kılmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 2011 yılında yürürlüğe girince, bu davaların nerede açılacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Bugün için Yargıtay içtihatlarında, nüfus kayıtlarının düzeltilmesinde görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu istikrar kazanmıştır: "...İşin esasına girilmeden önce somut olayda sulh hukuk mahkemesinin mi, yoksa asliye hukuk mahkemelerinin mi görevli olduğu hususu ön sorun olarak tartışılmış, azınlıkta kalan bir kısım üyeler Hukuk Muhakemeleri Kanununun (HMK) "Çekişmesiz yargı işleri" başlıklı 382. maddenin 2. fıkrasının a-2'nci bendinde "ad ve soyadının değiştirilmesi" davalarının çekişmesiz yargı işlerinden sayıldığı, bu nedenle eldeki davada sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğunu ileri sürmüş iseler de bu görüş; HMK'nun 383. maddesine göre; çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesi olduğu, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 36. maddesinin 1. fıkrasının a bendine göre; nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmi dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır" hükmünü içerdiği, bu nedenle nüfusta soyadı değişikliği davalarının asliye hukuk mahkemesinde açılması gerektiği gerekçesiyle Kurul çoğunluğu tarafından kabul edilmemiş ve ön sorun bu şekilde aşılmıştır..." HGK, 25.12.2013, E. 2013/18-464, K. 2013/1698 (Kazancı). Aynı yönde, 18. HD, 9.6.2011, E. 2011/5394, K. 2011/6992 (Kazancı); 18. HD, 18.4.2013, E. 2013/4954, K. 2013/6662 (Kazancı); 18. HD, 26.9.2013, E. 2013/10252, K. 2013/12352 (Kazancı); 18. HD, 24.10.2013, E. 2013/13254, K. 2013/14086 (Kazancı); 17. HD, 13.11.2014, E. 2014/16585, K. 2014/15884 (Kazancı); 18. HD, 28.1.2016, E. 2015/13713, K. 2016/1389 (Kazancı). Aksi yönde "...HMK'nun 383. maddesine göre çekişmesiz yargıda sulh hukuk mahkemesinin görevi asıl olup asliye hukuk mahkemesinin görevi istisna olduğundan yalnız "mahkeme" veya "hakim" terimlerinin kullanıldığı bütün çekişmesiz yargı işleri için sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğu sonucuna varılmaktadır. (Prof. Dr. B. Kuru/Prof. Dr. A.C.Budak İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 85, Sayı: 5, Yıl: 2011, sh: 33-36) Somut olayda uyuşmazlık 07.12.2011 tarihinde yani 6100 sayılı HMK'nun yürürlüğe girmesinden sonra mahkemeye getirilmiştir.Bu durumda, isim değiştirilmesine ilişkin uyuşmazlık 6100 sayılı HMK'nun 01.10.2011 tarihinde

Fakat kanun koyucu burada ceza mahkemelerine de Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 218. maddesi ile ek yetki tanımıştır. Ceza mahkemesi bu ek yetkisi gereği, yaş hususundaki tereddüdünü mutlaka kendi çözümler. Bu konuda ceza mahkemesi bekletici sorun kararı veremez. Ancak nüfus kaydında yaş düzeltilmesi haricinde değişikliği gerektiren taleplerde, ceza mahkemesi görevli değildir; hukuk mahkemesinden talepte bulunulması için süre verilmesi veyahut talep edilmişse, bekletici sorun yapılması gerekir¹⁵³.

Görüldüğü gibi, yaş düzeltilmesine ilişkin işlerde, hem hukuk mahkemesi hem de ceza mahkemesi görevli kılınmıştır. Ancak aralarındaki fark, ceza mahkemesinin yaş düzeltilmesine ilişkin işleri inceleyebilmesi derdest davada yaş tespitini gerektiren bir durumun ortaya çıkması gerekmesidir. Dolayısıyla doğrudan ceza mahkemesinde yaş düzeltilmesi talebinde bulunulamaz. Devam eden bir ceza davasını ilgilendiren bir yaş düzeltilmesi söz konusu değilse, bu konuda hukuk mahkemesine başvurulması zorunludur. Hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesinin yaşın tespitine ilişkin izledikleri usûl ortak olmakla beraber, hukuk mahkemesinde tasarruf ilkesi gereği, ilgili kimsenin talepte bulunması üzerine karar verilecek iken, ceza hâkimi re'sen araştırma ilkesi gereği yaş tespiti gerekip gerekmediğini kendiliğinden dikkate alacaktır.

Ceza mahkemesinde derdest bir dava sırasında yaş tespitine ilişkin inceleme yapılırken, hukuk mahkemesinden de aynı talepte bulunulmuşsa, hukuk mahkemesinin görevsizlik kararı vermesi gerekir¹⁵⁴. Çünkü Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 218. maddesinin 2. fıkrası gereği, ceza mahkemesi yaş tespiti hakkında mutlaka kendisi bir karar vermek durumundadır, aynı maddenin birinci fıkrasında olduğu gibi yaş tespiti bakımından başka bir mahkemede dava açılmasına veya

yürürlüğe girmesinden sonra açılan çekişmesiz yargı işi niteliğinde olup sulh hukuk mahkemesinde görülüp, sonuçlandırılması gerekmektedir... 17. HD, 2.7.2012, E. 2012/4144, K. 2012/8527 (Kazancı).

¹⁵³ "...sanığın nüfus kaydında yer alan, maktulün öz annesi olduğuna ilişkin bilginin düzeltilmesi için 5271 sayılı CMY'nın 218/1. maddesindeki kurala uygun olarak, hukuk mahkemesinde sanığın anne adının düzeltilmesi için dava açtırılmalı ve sonucuna göre sanığın hukuki durumu tayin edilmelidir..." CGK, 29.5.2007, E. 2006/1-341, K. 2007/118 (Kazancı).

¹⁵⁴ Bahattin Aras, "Sahtecilik İddiası Bakımından Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi", **TBBD**, S. 124, 2016, s. 367; Akkaş, **a.g.e.**, s. 209;

bekletici sorun yapılmasına karar verilemez. Burada hukuk mahkemesinden yaş düzeltilmesi talebinin, kovuşturma evresi başlamadan önce veya sonra olması, sonucu değiştirmez¹⁵⁵. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir¹⁵⁶. Bu hususta doktrinde aksi yöndeki bir görüşe göre, hem ceza hem de hukuk mahkemesinde yaş düzeltilmesi inceleniyorken, ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararını bekletici sorun yapması gerekir. Çünkü aksi halde her iki mahkemece farklı yaştan kabul edilmesine ve içinden çıkılmaz sonuçlar doğurmasına neden olacağı ileri sürülmüştür¹⁵⁷.

Kovuşturma aşamasında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 218. maddesinin 2. fıkrası gereği, mağdur veya sanığın yaş düzeltilmesinde ceza mahkemesi görevli olmakla beraber, soruşturma aşamasında şüpheli veya mağdurun yaşının tespiti bakımından görevli mahkeme hukuk mahkemeleridir¹⁵⁸. Soruşturma aşamasında hukuk mahkemesinden yaş düzeltilmesi talebinde bulunulup devam ettiği halde, ceza yargılamasında kovuşturma aşamasına geçilmişse, kanaatimizce hukuk mahkemesinin yine görevsizlik kararı vermesi gerekir. Fakat başka bir görüş

¹⁵⁵ Akkaş, **a.g.e.**, s. 209.

¹⁵⁶ "...İstanbul 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2013/172 esasına kayden açılan kamu davasında... çocuk Recep Güler'in kemik yaşının tespiti amacıyla Adli Tıp Kurumu'ndan rapor alındığı, 17/12/2014 tarihli rapora göre çocuğun suçun işlendiği 15/03/2013 tarihi itibarıyla 15 yaşını bitirdiği 16 yaşın içerisinde olduğu bildirilmiştir. UYAP kayıtlarına göre ise dosyanın derdest yani kesinleşmemiş olduğu görülmüştür. 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 218. maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca kovuşturma evresinde mağdur ya da sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespiti ile ilgili bir sorunla karşılaşılması durumunda mahkemenin ilgili yasada belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü vermesi gerekir. Buna göre, Asliye Hukuk Mahkemesi'nce doğum tarihinin düzeltilmesi ile ilgili davaya İstanbul 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesi gerekirken..." 8. HD, 23.2.2017, E. 2017/7897, K. 2017/2397 (RG, 15.6.2017, S. 30097); "...Buna göre, Asliye Hukuk Mahkemesince doğum tarihinin düzeltilmesi ile ilgili davaya Gebze Ağır Ceza Mahkemesinde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, davaya bakılıp işin esası hakkında hüküm kurulmuş olması doğru görülmemiştir..." 18. HD, 15.02.2010, E. 2009/10867, K. 2010/2140 (Kazancı). Aynı yönde, 18. HD, 29.3.2005, E. 2005/1705, K. 2005/2924 (Kazancı); 18. HD, 28.12.2004, E. 2004/9139, K. 2004/10256 (Kazancı); 18. HD, 9.3.2004, E. 2004/676, K. 2004/1843 (Kazancı); 18. HD, 27.1.2011, E. 2010/12143, K. 2011/689 (Kazancı).

¹⁵⁷ Akcan, **Etki**, s. 134.

¹⁵⁸ Akkaş, **a.g.e.**, s. 209; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 75; "...Cumhuriyet Savcılarının suçların soruşturulması sırasında şüpheli olarak tespit ettikleri kişilerin, ceza hukuku mevzuatına uygun şekilde yargılanmalarını sağlamak amacı ile düzenleyecekleri iddianamelerin isabetli bir şekilde tanzimi için, soruşturma aşamasında şüpheliler veya suç mağdurları ile ilgili olarak bu tür davaları açmak hak ve yetkisine her zaman sahiptirler..." 18. HD, 29.4.2010, E. 2010/2542, K. 2010/6595 (Kazancı).

tarafından ileri sürüldüğü üzere¹⁵⁹, hukuk mahkemesindeki dosyanın ceza mahkemesindeki dosya ile birleştirilmesi yoluna başvurulmasına kanaatimizce karar verilemez. Çünkü davaların birleştirilmesi niteliği itibarıyla aralarında görev sorunu olan mahkemeler arasında değil, aralarında bağlantı bulunan veya verecekleri hüküm birbirini etkileyecek davalar bakımından mümkündür. Yargıtay'ın eski tarihli bir kararında, ceza davası sırasında hukuk mahkemesinde görülen yaş düzeltilmesi dosyasının birleştirilmesi yönündeki kararı bu nedenle yerinde değildir¹⁶⁰.

Yaş düzeltilmesine ilişkin ceza mahkemesi kararının aynı konuda hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil edip etmeyeceğini tespit etmek gerekir. Mülga 1587 sayılı Nüfus Kanunu'nun 46. maddesinin 3. fıkrasına göre, yaş düzeltme davaları yalnızca bir defa açılabilirdi. Bu kanunu kaldıran 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinin ilk hali de aynı yöndeydi. Bu düzenleme nedeniyle her iki kanun döneminde de ceza mahkemesinde verilen yaş düzeltme kararının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği kabul edilirdi¹⁶¹. Dolayısıyla artık hukuk mahkemesinden tekrar yaş düzeltilmesi istenemeyecek, istenirse kesin hüküm nedeniyle usûlden reddedilmesi gerekecekti. Yine hukuk mahkemesinden verilen yaş düzeltilmesi kararı da ceza mahkemeleri için kesin hüküm gücüne sahipti¹⁶².

Ancak 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir¹⁶³. Anayasa Mahkemesi bu

¹⁵⁹ Akcan, **Etki**, s. 134.

¹⁶⁰ Akkaş, **a.g.e.**, s. 207, dn. 591'deki karar.

¹⁶¹ Erçin, **a.g.e.**, s. 44; Akcan, **Etki**, s. 134; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 76; Koçak, **a.g.e.**, s. 119; Aşık, **Etki**, s. 79; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5109.

¹⁶² "...daha önce Simav Asliye Hukuk Mahkemesinden verilen yaş tashihi kararı kesinleşip nüfusa işlenerek, kesin hüküm halini almış olduğundan 1587 sayılı nüfus kanununun 46/3 maddesi hükmü karşısında aynı kişiye ait nüfus kaydının yeniden düzeltilmesi yolunda bir karar verilmesine olanak yoktur..." 5. CD, 12.10.2005, E. 2005/16391, K. 2005/21170 (Kazancı).

¹⁶³ AYM, 30.3.2012, E. 2011/34, K. 2012/48 (**RG**, 6.10.2012, S. 28433). Anayasa Mahkemesi kararının Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten sonra yayımlanmış olan bazı bilimsel eserlerde, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının (b) iptal edilmemiş gibi inceleme yapılarak, ceza mahkemesinden verilen yaş düzeltme kararlarının hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm etkisine sahip olduğu kanaatimizce hatalı olarak belirtilmektedir, bkz. Aras, **Etki**, s. 234-237; Bahattin Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", **Uyuşmazlık Mahkemesi**

kararında, bireylerin haklı nedenlerle nüfus kaydının düzeltilmesini isteyebileceği, nüfus kayıtlarında meydana gelen bir değişikliğin resmî kayıtlara aktarılmasını istemesinin hak arama özgürlüğünün doğal bir sonucu olduğu ve aksi durumun hak arama özgürlüğünün engellenmesi teşkil edeceği gerekçesiyle söz konusu kanun hükmünü yaşama, maddî ve manevî varlığı koruma ve geliştirme hakkını düzenleyen Anayasa'nın 17. maddesi ile hak arama özgürlüğünü düzenleyen 36. maddesine aykırı bulmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından yaklaşık beş yıl sonra, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi için yeni bir düzenleme getirildi¹⁶⁴. Buna göre, "*Haklı sebeplerin bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir.*" Söz konusu yeni düzenlemenin yaş düzeltilmesi taleplerinin niteliğine daha uygun düştüğü kanaatindeyiz. Çünkü yaş düzeltilmesi talebi, tüm nüfus kaydı düzeltme talepleri gibi çekişmesiz yargı işi niteliğindedir (HMK m. 382/II, a, 5)¹⁶⁵. Çekişmesiz yargıya ilişkin mahkeme kararları ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 388. maddesi gereği, kanunda aksine düzenleme bulunmayan hallerde maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinin önceki düzenlemesi iptal edilmeden önce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 388. maddesi anlamında kanunda aksine bir düzenleme bulunması nedeniyle, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği söylenebilirdi. Fakat bu istisnaya ilişkin kanunî düzenleme iptal edilince bu kararların yine maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiğine ilişkin istisna ortadan kalkmıştı¹⁶⁶. Bu durumda, nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin çekişmesiz yargı kararlarının haklı bir nedenle iptal edilmesi, değiştirilmesi ve düzeltilmesi mümkündür¹⁶⁷.

Dergisi, S. 5, 2015, s. 83-113; Soyaslan, **Muhakeme**, s. 401; Kurşun, **a.g.e.**, s. 86; İyilikli, **a.g.e.**, s. 490; Çelik, **Etki**, s. 3.

¹⁶⁴ 19.10.2017 tarih 7039 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (**RG**, 3.11.2017, S. 30229).

¹⁶⁵ Bu düzenlemeden önce de nüfus kaydında değişiklik yapılması talebi, çekişmesiz yargı işi olarak kabul ediliyordu, bkz. Kuru, **NK**, s. 68.

¹⁶⁶ Aksi görüş için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 697.

¹⁶⁷ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, s. 111-112, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>, 14.11.2017; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 336.

Sonuç olarak ceza mahkemesi veya hukuk mahkemesinden verilmiş olan yaş düzeltilmesine ilişkin kararlar, nitelikleri itibariyle maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip değildirler¹⁶⁸. Dolayısıyla ceza mahkemesinin yaş düzeltilmesine ilişkin kararından sonra hukuk mahkemesinde yaşı tekrar düzeltilmesi talebinde bulunulması halinde hukuk mahkemesi bunu hemen usûlden reddetmemeli, işin esasına girerek yaşı tekrar düzeltilmesini gerektiren maddi vakıaların olup olmadığını araştırmalıdır. Hatta bugün için bu husus, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinin gereğidir. Buna karşılık doktrinde aksi yönde bir görüşe göre, yaş düzeltme davası sonucu kişisel durum sicilinde yapılan değişiklik herkes bakımından bağlayıcı nitelikte olduğundan, hukuk mahkemesinden verilen yaş düzeltme kararından sonra ceza mahkemesinde bu husus ele alınamaz¹⁶⁹.

(3) Suçtan Zarar Görenin Ceza Mahkemesinde Şahsî Haklarından Vazgeçmesi Bakımından

Suçtan zarar gören kimse, şikâyet hakkını kullandıktan sonra bundan vazgeçebilir (TCK m. 73/IV). Fiil birden fazla kişi tarafından işlenmiş ise, suçtan zarar görenin bunlar arasında ayırım yaparak bir kısmı için şikâyetten vazgeçmesi mümkün değildir, bir başka deyişle suçtan zarar gören fiilin şikâyetinden vazgeçmiştir ve bu bütün suç ortaklarını kapsar¹⁷⁰. Şikâyetten vazgeçme hakkı, yalnızca suçtan zarar görene aittir. Suçtan zarar görenin ölmesi halinde bu hak mirasçılara geçmez. Ancak istisna olarak hakaret suçunun mağduru şikâyet etmeden ölürse, şikâyet hakkı mirasçılara geçebileceğinden (TCK m. 131/II), bu durumda şikâyetten vazgeçme hakkı mağdurun mirasçıları tarafından kullanılabilir¹⁷¹.

Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin 7. fıkrasına göre, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda, kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören

¹⁶⁸ Aksi görüşte Akcan, **Etki**, s. 80; Aşık, **Etki**, s. 79; Koçak, **a.g.e.**, s. 119-120; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 76; Aras, **Etki**, s. 234-235; Erçin, **a.g.e.**, s. 44-45; Kuru, **HMU**, s. 5111; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 697.

¹⁶⁹ Umar, **Şerh**, s. 881.

¹⁷⁰ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 586; Hamide Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75**, 6. bs., İstanbul, Beta, 2016, s. 616.

¹⁷¹ Zafer, **a.g.e.**, s. 617.

kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsî haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise, artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz (eTCK m. 111). Kural olarak, suçtan zarar gören kimsenin yalnızca şikâyetinden vazgeçmesi, hukuk mahkemesinde talepte bulunmasına engel teşkil etmez. Ancak şikâyetçi, şikâyetinden vazgeçerken şahsî haklarında da vazgeçtiğini beyan ederse, artık hukuk mahkemesinde dava açması mümkün değildir¹⁷². Suçtan zarar gören kimse, şikâyetinden vazgeçerken şahsî hakları konusunda sessiz kalmış ise, bu haklarını hukuk mahkemesinden talep etme hakkının devam edeceği kabul edilir¹⁷³.

Şikâyete bağlı suçlarda suçtan zarar görenin şikâyetinden vazgeçmesi halinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 8. fıkrası gereği, soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceği anlaşıldığından ceza mahkemesi düşme kararı verir. Düşme kararı niteliği itibarıyla usûle ilişkin nihaî bir karardır¹⁷⁴.

Suçtan zarar görenin şikâyetinden vazgeçerken şahsî haklarından da vazgeçtiğine ilişkin beyanının hukukî niteliğinin tespit edilmesi gerekir. Çünkü ceza mahkemesinde bu beyanda bulunan kimse, buna rağmen daha sonra hukuk mahkemesinde bu suçtan dolayı zararının tazminini ister ise, hukuk mahkemesinin vereceği karar bakımından bu tespit önem arz eder. Bu vazgeçme beyanının borcu sona erdiren sebepler arasından hangisine girdiğine bakmak gerekir.

Öncelikle ceza mahkemesi önünde şahsî haklardan vazgeçilmesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 307. maddesi anlamında davadan feragat değildir. Çünkü davadan feragat için, dava dilekçesi bulunması ve davacının talep sonucundan kayıtsız ve şartsız bir biçimde vazgeçmesi gerekir (HMK m. 307, 309). Buradaki

¹⁷² Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Beta, 2017, s. 806.

¹⁷³ N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 580. "...Cumhuriyet Savcılığının kovuşturmaya yer olmadığına dair kararına esas olan davacının 29.10.2006 tarihli beyanında ayrıca şahsî haklardan vazgeçildiğine dair açıklama bulunmamaktadır. Şu halde; mahkemece işin esası incelenerek oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, davacının jandarmada verdiği ifadesinde şahsî hakkını saklı tutmadan şikâyetten vazgeçmiş olması esas alınarak şahsî hak davası açamayacağı gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiş olması doğru değildir. Bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 16.2.2009, E. 2008/6965, K. 2009/2213 (Kazancı). Aynı yönde, 21. HD, 30.4.2013, E. 2013/4124, K. 2013/8567 (Kazancı).

¹⁷⁴ Bkz. s. 26.

vazgeçme beyanı her ne kadar ceza mahkemesi önünde bulunsa da, davadan feragatin şekli şartlarını sağlamadığından kanaatimizce davadan feragat niteliğinde değildir. Kaldı ki, burada mağdur henüz tazminat davası açmadan önce hakkından vazgeçtiğinden bir davadan feragat edilmesinden de söz edilemez. Davadan feragat maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurur (HMK m. 311). Ancak burada davadan feragat söz konusu olmadığından maddi anlamda kesin hükümden söz edilemez. Dolayısıyla ceza mahkemesi önünde şahsi haklarından vazgeçen kimse, hukuk mahkemesinde dava açtığı anda davalı kesin hüküm itirazında bulunmayacaktır. Bu nedenle hukuk mahkemesinin vereceği karar, dava şartlarından kesin hüküm bulunması nedeniyle usûlden ret kararı olmayacaktır.

Ceza mahkemesi önünde mağdurun şahsî haklarından vazgeçmesi ibra niteliğinde de değildir. Çünkü ibra hukukî niteliği itibariyle bir sözleşmedir¹⁷⁵. İbra sözleşmesi ile borç, taraflarca tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabilir (TBK m. 132). Vazgeçme beyanında karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları bulunmaz, mağdurun bu beyanı zarar verene değil, mahkemeye yöneliktir. Bu nedenle ceza mahkemesi önünde mağdurun tek taraflı olarak yaptığı vazgeçme beyanı ibra sözleşmesi olarak nitelendirilemez. İbra sözleşmesi kurulmasına yönelik icap beyanında bulunan kişi, kanun veya işin özelliği ya da durumun gereği açık bir kabulü beklemek zorunda değilse, öneri uygun bir sürede reddedilmediği takdirde, ibra sözleşmesi kurulmuş sayılır (TBK m. 6)¹⁷⁶. Ceza mahkemesinde mağdurun vazgeçmeye yönelik beyanının, ibra sözleşmesine yönelik icap olduğu düşünülebilse bile, mağdurun bu beyanı mahkemeye yönelik olup zarar verene yönelik olmadığından zımnî kabul ile ibra sözleşmesinin kurulduğu söylenemez.

Ceza mahkemesinde mağdurun şahsî haklarından vazgeçmesi, esas haktan feragat niteliğinde olabilir mi? Bir haktan feragat için kimi zaman tek taraflı bir irade

¹⁷⁵ Mustafa Alper Gümüş, **Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda İbra Sözleşmesi**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015, s. 17-18; K. Nuri Turanboy, **İbra Sözleşmesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1998, s. 26, 55; Selahattin Sulh Tekinay v.d., **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. bs., İstanbul, Filiz, 1993, s. 1318; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976, s. 426; M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, 16. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 542; Eren, **a.g.e.**, s. 1297; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 1069; Nomer, **a.g.e.**, s. 414; Turgut Öz, **İstanbul Şerhi**, s. 1044.

¹⁷⁶ Turanboy, **a.g.e.**, s. 67; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 426-427.

beyanı yeterlidir. Örneğin, yenilik doğuran haklardan veya aynî haklardan tek taraflı irade beyanı ile feragat etmek mümkündür¹⁷⁷. Buna karşılık bazı haklardan feragat edilmesinin sözleşme yoluyla yapılması kanun koyucu tarafından öngörülmüştür. Örneğin, miras hakkından feragat sözleşmesi (TMK m. 528/I). Bir haktan feragat edilmesi karşı taraf için bir kazandırma teşkil ediyorsa, feragat tek taraflı bir işlemle yapılamaz, bu durumda iki taraflı bir işlem gerekir. Bu nedenle alacak hakkından feragat edilmesi, kural olarak iki taraflı bir işlemle yapılabilir¹⁷⁸. Ancak alacaklı, alacak hakkına kendi iradesi olmaksızın sahip olmuşsa, tek taraflı irade beyanı ile alacak hakkının ortadan kaldırılması mümkündür¹⁷⁹. Örneğin, kendisine vasiyet edilen kimse, alacak hakkından tek taraflı beyanla feragat edebilir¹⁸⁰. Bu anlamda kanun koyucu da Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin 7. fıkrası ile mağdurun haksız fiilden doğan alacak hakkından tek taraflı irade beyanı ile feragat etmesine müsaade etmiştir¹⁸¹. Bu durumda şikâyetle bağlı bir suçun mağduru olan kimse, alacak hakkını kendi iradesi dışında kazandığından bir sözleşme bulunmaksızın tek taraflı bir irade beyanı ile feragat eder. Sonuç olarak kanaatimizce Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin 7. fıkrası bakımından mağdurun şikâyetinden vazgeçerken şahsî haklarından vazgeçmesi tek taraflı bir irade beyanı ile esas haktan feragat edilmesi niteliğindedir.

Mağdur ceza mahkemesinde şahsi haklarından feragat etmiş olmasına rağmen, hukuk mahkemesinde dava açarsa, davalı, maddi hukuka ilişkin bir itiraz olarak davacının haklarından feragat ettiğini ileri sürebilir¹⁸². Burada ceza mahkemesi önünde esas haktan feragat edildiğinden ve mahkeme ilâmı söz konusu olduğundan, davalı bu itirazını kesin delil ile ispat edebilir (HMK m. 204/I).

¹⁷⁷ Meliha Sermin Paksoy, **Zamanaşımından Feragat (TBK 160)**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 11-12; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 1320; Eren, **a.g.e.**, s. 1297; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 426.

¹⁷⁸ Paksoy, **a.g.e.**, s. 11-12; Gümüş, **a.g.e.**, s. 68; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 1320; Oğuzman/Öz, **Cilt I**, s. 545; Öz, **İstanbul Şerhi**, s. 1046.

¹⁷⁹ Gümüş, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁸⁰ Öz, **İstanbul Şerhi**, s. 1046, dn. 14; Eren, **a.g.e.**, s. 1297.

¹⁸¹ Gümüş, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁸² Leyla Akyol Aslan, **Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010, s. 102.

Ceza mahkemesi önünde mağdurun suçtan gördüğü zararın bir kısmından vazgeçmesi mümkündür. Suçtan zarar gören şikâyetinden vazgeçerken tüm şahsî haklarından da vazgeçtiğini beyan etmeyip sadece maddi zararlarının karşılandığını beyan etmişse, manevi zararları bakımından hukuk mahkemesinden talepte bulunması Yargıtay tarafından kabul edilir¹⁸³.

Ceza davası sırasında şikâyetinden vazgeçerken tüm şahsî haklardan da vazgeçilmesi, yalnızca zarar veren kimse bakımından değil, bu kimsenin verdiği zarardan müteselsilen sorumlu olan kimseler bakımından da sonuç doğurur. Bu nedenle örneğin, trafik kazası nedeniyle uğranılan zarardan dolayı şahsî haklarından vazgeçen mağdur, hukuk mahkemesinde aracın sigortacısı tarafından giderilmesini isteyemez¹⁸⁴.

(4) Ceza Mahkemesinde Zararın Tazmin Edilmesine İlişkin Verilen Çeşitli Kararları Bakımından

Hukukumuzda her ne kadar suçtan zarar görenin ceza mahkemesinden maddi veya manevi zararını şahsî dava veya davaya katılma yoluyla isteyebilmesi imkânı artık bulunmasa da, açık kanunî düzenlemeler nedeniyle, suçtan doğan zararın giderildiği bazı ceza mahkemesi kararları bulunur. Bunların hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisine sahip olup olmadığı ayrı ayrı inceleme konusu yapılmıştır.

¹⁸³ "...Dava konusu olayda davacı ceza yargılaması sırasında davalıdan sadece tedavi giderlerini aldığını bu nedenle şikâyetçi olmadığını beyan etmiş, manevi tazmianta ilişkin şahsî haklarından tümü ile vazgeçmemiş bulunduğu mahkemece işin esasının incelenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken..." 4. HD, 22.2.2007, E. 2005/345, K. 2007/723 (Mustafa Kıcılioğlu, **Haksız Fiillerden Doğan Tazminat Davaları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015, s. 670-671).

¹⁸⁴ "...olaya dair olarak Çubuk Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2009/264-638 E/K. Sayılı ilamından da anlaşıldığı üzere. Taksirle Yaralama Suçu sebebiyle sanık (davalı) hakkında açılan davanın yargılaması neticesinde, şikâyetten vazgeçme sebebiyle ceza davasının düşürülmesine karar verildiği ve hükmün 4.12.2009 tarihinde kesinleştiği anlaşılmaktadır. O halde, mahkemece, açıklanan bu maddi ve hukuki olgulara göre, yapılan ödeme sebebiyle verilen feragatin diğer müteselsil borçlulara da sirayet edeceği ve davacının artık hukuk mahkemesinde dava açamayacağı nazara alınarak davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir..." 17. HD, 17.6.2013, E. 2013/4154, K. 2013/9186 (Kazancı).

(i) Uzlaştırma Halinde

Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki şartlar çerçevesinde mağdur ile şüpheli veya sanık uzlaşmaya varabilirler (CMK m. 253 v.d.). Uzlaştırma, soruşturma aşamasında sağlandığında kamu davası açılmaz (CMK m. 253/XIX); kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verilir (CMK m. 254/I).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesinin 19. fıkrasının 5. cümlesi konumuz bakımından önemli bir düzenleme içerir: "*Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılamaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.*" Kanun koyucu bu düzenleme ile uzlaşma sonucunda mağdur veya suçtan zarar gören kişilerin maddi ve manevi zararlarının uzlaştırma tutanağında belirtildiği biçimde giderildiğini varsaymaktadır.

Uzlaştırma faaliyeti sonucunda tarafların zararın giderilmesi yönünde vardıkları anlaşma, esasen bir mahkeme hükmü değildir. Bu nedenle burada kesin hüküm kavramından ve dolayısıyla onun olumsuz etkisinden kanaatimizce söz edilemez¹⁸⁵. Fakat suçtan zarar görenin zararı, bir defa giderildikten ve hakkı yerine getirildikten sonra, hukuk mahkemesinden tazminat talep edilebilmesi imkânı açık kanun hükmü ile ortadan kaldırılmıştır. Uzlaştırma tutanağına rağmen, hukuk mahkemesinde tazminat davası açılması halinde, davanın esastan reddi gerekir. Uzlaşma sağlanmadan önce açılmış olan hukuk davası sırasında uzlaşma sağlanmış ise feragat nedeniyle davanın esastan reddine karar verilmesi gerekir. Burada zarar gören kimse hakkın özünden feragat etmiş sayıldığından kanaatimizce hukuk mahkemesinin vereceği ret kararı usûlden değil, esastan davanın reddi kararı olacaktır.

Aynı suçtan dolayı mağdurun, uzlaştırma tutanağında giderildiği kararlaştırılan zararlardan daha fazla zararı olduğunu ileri sürme imkânı da Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesinin 19. fıkrası gereği kapatılmıştır¹⁸⁶. Mağdur veya suçtan zarar görenin, şüpheli veya sanık aleyhine uzlaştırma kapsamında

¹⁸⁵ Aksi görüşte bkz. Aras, **Etki**, s. 292.

¹⁸⁶ Aras, **Etki**, s. 292.

olmayan bir suçtan dolayı ancak hukuk mahkemesinde tazminat talep edebilme imkânı bulunur.

(ii) Önödeme Halinde

Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesinin 1. fıkrasına göre, "*Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların faili; a) Adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını, b) Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için yirmi Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı, c) Hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırını, soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmaz.*" Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesinin 2. fıkrasına göre, "*Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde de fail, hâkim tarafından yapılacak bildirim üzerine birinci fıkra hükümlerine göre saptanacak miktardaki parayı yargılama giderleriyle birlikte ödediğinde kamu davası düşer.*"

Önödeme, hem kamu davasının açılmasını önler hem de dava açılmışsa bunun düşmesi sonucunu doğurur. Bu yönüyle önödeme kurumu hukukî niteliği itibarıyla karma bir niteliğe sahiptir. Kamu davasının açılmasını önlediğinde ceza muhakemesi, kamu davasının düşmesine neden olması halinde ceza hukuku kurumu niteliğindedir¹⁸⁷. Buna karşılık, fail önödemeyi kabul etmediğini bildirerek veya para

¹⁸⁷ Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 10. bs., İstanbul, Beta, 2017, s. 757; Veli Özer Özbek v.d., **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 758; Koca/Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 748; Zeki Hafizoğulları/Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, Usa Yayıncılık, 2018, s. 528; Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 724; Nevzat Toroslu/Haluk Toroslu, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2018, s. 501; Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 20. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 753. "...Ön ödeme müessesesinin yapısının, usul hukuku kurumu mu, yoksa ceza hukuku kurumu mu olduğunun saptanmasının, meselenin çözümünde başvurulacak prensipler ve uygulanacak yorum kuralları açısından yararı vardır. Bu açıdan madde metnine bakınca görüyoruz ki; **ÖN ÖDEME** :
1- Kamu davasının açılmasını önlemesi durumunda (**USUL HUKUKU KURUMU**),

cezasını ödemeyerek hakkında kamu davası açılmasını sağlayabilir¹⁸⁸. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da önödeme kurumu bulunurdu (eTCK m. 119)¹⁸⁹.

Önödeme hükümleri gereği ödenen miktar, suçtan zarar görenin zararının giderilmesine yönelik değildir. Bu nedenle önödemeye rağmen hukuk mahkemesinden tazminat talep etmek mümkündür¹⁹⁰. Bu husus Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesinin 5. fıkrasında açıkça “*Bu madde gereğince kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesine, malın geri alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümleri etkilemez.*” biçiminde öngörülmüştür. Zaten önödemeye ilişkin tutarın Devlet hazinesine ödenmesi gerekir¹⁹¹. Önödeme sonucunda mağdura ödeme yapılmaz. Bu noktada uzlaşma ile önödemenin farklı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü önödemede uzlaşma gibi mağdurun maddi veya manevi zararı giderilmez, fail yargılanmaksızın suçun karşılığı olan para cezasını ödeyerek suçtan kurtulur¹⁹².

Sonuç olarak önödeme hükümlerine göre failin yaptığı ödemenin, mağdurun zararını giderilmediğinden hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil etmesi söz konusu olmaz. Önödeme, mağdurun zararını gidermek amacıyla hukuk mahkemesine başvurmasını engellemediği gibi tazminatın takdirinde de herhangi bir etkisi bulunmayacaktır.

Önödemenin şüpheli veya sanık tarafından kabul edilmesi, suçun kabulü anlamına da gelmez ve hukuk davasında bu kimse hakkında aleyhe bir sonuç doğurmaz¹⁹³. Başka bir deyişle, mağdur Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesinin 5.

2- Açılmış kamu davasını ortadan kaldırması durumunda ise ceza ilişkisinin düşmesi sonucunu doğurduğundan (SUÇ HUKUKU KURUMUDUR)...” İBCGK, 11.4.1983, E. 1983/2, K. 1983/2 (RG, 11.06.1983, S. 18074).

¹⁸⁸ Hafizoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 530.

¹⁸⁹ Hafizoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 529; Özbek v.d., **Ceza Genel**, s. 759.

¹⁹⁰ Aras, **Etki**, s. 277; İçel, **a.g.e.**, s. 814.

¹⁹¹ Mehmet Emin Artuk v.d., **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 802.

¹⁹² Hafizoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 529.

¹⁹³ Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 810; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 572. “...davalı-sanık O...’a ceza davasında önödeme teklifinde bulunulmuş, sanık tarafından önödeme yerine getirildiğinden davanın ortadan kaldırılmasına karar verilmiştir. Önödemeyi yerine getiren davalı-sanığın bu eylemi ile bir miktar kusurun kendisinde olduğunu kabul etmiş sayılmasına olanak var mıdır? Hemen belirtmek gerekir ki bir miktar kusuru kabul etmiş sayılması gerektiğine

fikrası karşısında, hukuk mahkemesinden kişisel hakkını ve/veya malın geri verilmesini talep edebilir¹⁹⁴.

(iii) Güvence Halinde

Tutuklama kararına alternatif bir adlî kontrol tedbiri olarak güvence kararı verilmesinin mağdurun zararın giderilmesi bakımından hukuk mahkemesindeki tazminat talebine kesin hüküm etkisi olur mu?

Adlî kontrol kararları, soruşturma aşamasında veya kovuşturma aşamasında verilebilir (CMK m. 110/III). Güvencenin, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin 3. fıkrasının (f), (h) ve (i) bentlerinde üç biçimde olacağı öngörülmüştür. Bunlar, *"şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak"*; *"Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlamak"*; *"aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adlî kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek"*tir.

Güvencenin kapsamı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 113. maddesinde düzenlenir ve bu üç tür güvenceyi de kapsar¹⁹⁵. Buna göre, tutuklama yerine şüpheli veya sanığın bir adlî kontrol tedbiri olarak güvence yatırmasına karar verilmişse, güvencenin kapsamına; *"a) Şüpheli veya sanığın bütün usûl işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması, b) Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması: 1. Katılanın*

olanak yoktur. Zira; önödeme ne bir mahkumiyettir, ne de suçu kabul anlamındadır. Sadece işin uzamasını önlemek, basit olaylarda şahısların mahkemelere gidip gelmelerine mani olmak ve ağır suçlara daha fazla zaman ayırabilmek için kanun koyucu tarafından kabul edilmiş bir müessesedir...

İşte açıklanan bu nedenlerle ve muhakeme yapılması olanaksız bulunduğundan önödemede bulunan davalı-sanığa kusur izafe etmek mümkün değildir..." HGK, 4.2.2009, E. 2008/4-823, K. 2009/50 (Aras, **Etki**, s. 277, dn. 300).

¹⁹⁴ Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 766; Hafizoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 531.

¹⁹⁵ Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 306.

yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hâle getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları, 2. Kamusal giderler, 3. Para cezaları" girer.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 114. maddesi gereği, güvencenin mağdura ödetilmesine de karar verilebilir. Söz konusu düzenlemeye göre, “(1) *Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir. (2) Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredilebilir.*” Ancak şüpheli veya sanık bütün usûl işlemlerinde, hükmün infazında ve diğer yükümlülüklerini yerine getirirken hazır bulunmuşsa ve fakat hakkında mahkûmiyet kararı verilmişse, güvence kendisine geri verilir (CMK m. 115/I)¹⁹⁶. Şüpheli veya sanık hakkında kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararları verildiğinde de güvencenin, suç mağduruna veya nafaka alacaklısına verilmemiş olan ikinci kısmı, şüpheli veya sanığa geri verilir. Aksi hâlde, geçerli mazereti dışında, güvence Devlet Hazinesine gelir yazılır (CMK m. 115/II).

Güvencenin mahkeme kararı ile mağdura ödenmesine karar verildiği takdirde, kanaatimizce hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisinin şartları sağlanmaz. Çünkü kesin hükmün olumsuz etkisi bakımından zarar gören kimsenin ceza mahkemesinde taraf sıfatına sahip olması gerekirdi. Suçtan zarar görenin ceza mahkemesinde dava açması mümkün değildir. Mağdur veya suçtan zarar gören ceza davasında yalnızca katılan sıfatına sahip olabilir (CMK m. 237 v.d.), ama mağdurun katılan olması zorunluluğu da bulunmaz. Ancak mağdurun zararı güvence konusu miktar ile karşılanmış olmasına karşın hukuk mahkemesinde tazminat talep edilmiş ise, burada kesin hüküm itirazından değil, esasa ilişkin itirazdan söz etmek gerekir. Çünkü mağdurun bu zararları veya edimlerin ifası güvence gereği karşılandıktan sonra hukuk mahkemesinde dava konusu yapılamaz. Yalnızca ceza mahkemesinin

¹⁹⁶

Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 307.

takdir ettiği miktardan daha fazla veya başka bir zararı veya alacağı olduğunu ispat ederek hukuk mahkemesinden mağdurun talepte bulunması mümkündür. Bunun nedeni ise, ceza mahkemesinin mağdurun zararı bakımından verdiği karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte bulunmadığından (TBK m. 74/II), daha fazla veya farklı zararı bulunduğu iddiasıyla hukuk mahkemesinden talepte bulunulabilmesidir.

(iv) Hapis Cezası Yerine Mağdurun Zararının Giderilmesi Halinde

Ceza hâkimi kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlardan biri olarak, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine karar verebilir (TCK m. 50/I, b). Kısa süreli hapis cezasına mahkûmiyet kararının yerine mağdurun zararının giderilmesine ilişkin mahkeme kararı da, hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisini doğuramaz. Çünkü ceza mahkemesi kararı ile hukuk mahkemesi kararı arasında taraflar-dava sebebi-dava konusu bakımından aynılık bulunmaz. Dolayısıyla ceza mahkemesinde mağdurun zararının giderilmesine karar verilmesi halinde hukuk mahkemesinde tekrar görölmesi mümkün değildir. Buna rağmen hukuk mahkemesinden zararın tazminin istenmesi halinde davalı esasa ilişkin itirazda bulunabilir. Burada kesinleşmiş mahkeme kararı ile zarar görenin zararı giderilmiş olduğundan mağdur ancak bundan daha fazla veya farklı türde zararının olduğu iddiasıyla hukuk mahkemesinde dava açabilir. Ceza mahkemesinin mağdurun zararı bakımından verdiği karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte bulunmaz (TBK m. 74/II).

(v) Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı İçin Zararın Giderilmesi Halinde

Ceza mahkemesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verirken sanığı mağdurun zararlarını tamamen gidermesi koşuluna tâbi tutabilir (CMK m. 231/IX). Bu durumda, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile mağdurun

zararı tamamen giderilmiş ise, hukuk mahkemesinde zararın giderilmesi için dava açılmaz. Bunun sebebi, mağdurun zararının giderilip tatmin edilmiş olmasıdır. Yoksa hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı maddi anlamda kesin hüküm niteliğine sahip değildir. Çünkü hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında sanık hakkında verilen karar henüz kesinleşmemiştir ve ceza davası derdest olmaya devam eder¹⁹⁷. Buna karşılık mağdurun, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında giderilen zararından daha fazla olduğu iddiasıyla hukuk mahkemesinde dava açabilmesi mümkündür¹⁹⁸. Ceza mahkemesinin mağdurun zararı bakımından verdiği karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte bulunmadığından (TBK m. 74/II), daha fazla veya farklı zararı bulunduğu iddiasıyla hukuk mahkemesinden talepte bulunulmasına engel bulunmaz. Bu durumda hukuk mahkemesinde mağdurun zararı hesaplanırken, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında karşılanmış olan zararının mahsup edilmesi gerekir¹⁹⁹. Ayrıca mağdurun hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında, hukuk mahkemesinde dava açma hakkını Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin 7. fıkrası anlamında saklı tutmasına da gerek yoktur²⁰⁰.

¹⁹⁷ Özgenç, **HAGB**, s. 49.

¹⁹⁸ Özgenç, **HAGB**, s. 53; Ali İhsan İpek, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Hukuk Muhakemesine Etkisi", **Terazi Hukuk Dergisi**, Y. 7, S. 67, 2012, s. 86; Kumbasar, **a.g.e.**, s. 185; Yenisey/Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 777; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 649. "...Zararın belirlenmesinde hâkim, ceza yargılamasında şahsi hak davasına yer verilmediği gerçeğini de göz önünde bulundurmak koşuluyla, kanaat verici basit bir araştırma yapmalı, hukuk hâkimi gibi gerçek zararı tam anlamıyla saptamaya çalışmamalıdır. Zira, 5271 sayılı Yasanın 231. maddesindeki düzenleme, kişinin ileride hukuk mahkemesinde şahsi hak davası açmasına ve giderilmediğini düşündüğü gerçek zararının saptanarak kalan kısmına da hükmedilmesini isteme yönünden bir engel oluşturmamaktadır..." CGK, 3.2.2009, E. 2008/11-250, K. 2009/13 (Kazancı).

¹⁹⁹ Ali İhsan İpek, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 190; Aras, **Etki**, s. 315.

²⁰⁰ İpek, **a.g.e.**, s. 190. "...davacı katılanın; "olay sırasında sosyal güvence vardı, benim maddi tazminat değil, manevi tazminat talebim vardır" şeklinde beyanda bulunduğu, bu şekilde katılanın karşılanmasını talep ettiği maddi bir zararının bulunmadığı kabul edilerek ceza mahkemesi tarafından davalı sanık ... hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Davacı katılanın, ceza mahkemesindeki bu beyanı, doğrudan trafik kazasına bağlı maddi bir zararının bulunmadığı şeklinde yorumlanarak, sadece tedavi giderlerine ilişkin maddi tazminat isteminden vazgeçme olarak kabul edilmelidir. Zira; katılanın, ceza mahkemesinde, maddi bir zararının olmadığını beyan etmesi üzerine, sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi, katılanın uğradığı zararın tazmini için hukuk mahkemesinde açılan şahsi hak davasını etkilemez. Katılan, ceza mahkemesindeki beyanında, hiçbir tereddüte mahal bırakmayacak şekilde şahsi haklarından tamamen vazgeçtiğini açıklamış ise ancak bu durumda hukuk mahkemesinde dava açılmaz.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında mağdurun giderilmesi gereken zararının kapsamı tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında mağdurun karşılanması gereken zararı bakımından kanundan doğan herhangi bir sınırlama olmadığından mağdur tarafından ileri sürülmüş olmak kaydıyla manevi zararının da giderilmesine karar verilmesi gerektiği savunulur²⁰¹. Buna karşılık, bir görüşe göre²⁰², Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. maddesinin 6. fıkrasının (c) bendinin "...zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle..." ifadesi, maddi zararın giderilmesine yönelik olduğundan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında manevi zararın giderilmesi gerekmediği ileri sürülür. Bu nedenle mağdurun hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında maddi zarar giderilmiş olmasına rağmen, hukuk mahkemesinde manevi zararının tazmin edilmesi için dava açması mümkündür²⁰³. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında Yargıtay'a göre de mağdurun giderilecek zararı maddi zarar ile sınırlıdır ve manevi zararın giderilmesini kapsamaz²⁰⁴.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile mağdurun zararları giderilmiş olup daha sonra Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. maddesinin 10. fıkrasındaki sebeplerle açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, davanın düşmesi kararı verilir ise, yapılan bu ödemenin geri istenip istenemeyeceğine ilişkin bir düzenleme bulunmaz. Fakat kanaatimizce burada düşme kararı verilmiş olması halinde, sanık cezaya mahkûm olma ihtimalinden tamamen

Şu durumda, davacının yukarıda bahsedilen şekilde şahsi haklarından vazgeçtiğine dair açık ve ayrı bir beyanı bulunmadığı halde, tedavi giderlerinden vazgeçmeye yönelik beyanının, geçici işgöremezlik zararını da kapsayacak şekilde yorumlanıp davanın reddine gerekçe yapılması doğru değildir..." 4. HD, 13.5.2013, E. 2012/10280, K. 2013/8596 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr>, 13.1.2018).

²⁰¹ Balo, **a.g.e.**, s. 103-104; Karakehya, **a.g.e.**, s. 567.

²⁰² Özgenç, **HAGB**, s. 53; Bahattin Aras, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumu ve Uygulamadaki Sorunlar", **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 22, Haziran 2008, s. 75; Şen/Maviş, **a.g.e.**, s. 34; Baştürk, **a.g.e.**, s. 335-336; Rezan Epözdemir, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 193; Günay, **a.g.e.**, s. 132; Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 627; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 649; Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 776.

²⁰³ Özgenç, **HAGB**, s. 53; Şen/Maviş, **a.g.e.**, s. 34; Epözdemir, **a.g.e.**, s. 216; Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 776; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 649.

²⁰⁴ "...Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tamamen giderilmesinde zarar yönünden, kanaat verici basit bir araştırma ile belirlenecek maddi zararın esas alınması, manevi zararların bu kapsama dahil edilmemesi gerektiği..." CGK, 3.2.2009, E. 2008/11-250, K. 2009/13 (Kazancı).

kurtulmuş olmakla birlikte, suç ve suçtan doğan zarar ortadan kalkmış sayılmaz. Bu nedenle hükmün açıklanması geri bırakılması kararı ile mağdura yapılan ödemenin geri istenememesi gerekir.

(vi) Hapis Cezasının Ertelenmesi Halinde

Türk Ceza Kanunu'nun 51. maddesinin 2. fıkrasına göre, hapis cezasının ertelenmesi kararı verilmesi "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir*". Ceza mahkemesinin mağdurun zararını gidermeye yönelik kararı da, hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil etmeye elverişli değildir. Çünkü hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisinin şartlarını sağlayan bir ceza mahkemesi kararı bulunmaz. Fakat mağdurun zararının ceza mahkemesi aracılığıyla giderilmesi halinde, hukuk mahkemesinde açılan davada zararın giderilen kısmına ilişkin, davalının esasa ilişkin bir itiraz ileri sürmesi gerekir. Mağdur, hukuk mahkemesinden ancak ceza mahkemesi kararında karşılanmamış olan veya başka bir suçtan olan zararının giderilmesi iddiasıyla hukuk mahkemesinde dava açabilir. Çünkü ceza mahkemesinin mağdurun zararı bakımından verdiği karar, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte bulunmadığından (TBK m. 74/II), daha fazla veya farklı zararı bulunduğu iddiasıyla hukuk mahkemesinden talepte bulunulması mümkündür.

(vii) Etkin Pişmanlık Halinde

Türk Ceza Kanunu'nda şüpheli veya sanığın hırsızlık, mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, dolandırıcılık, hileli iflâs, taksirli iflâs suçlarında etkin pişmanlıktan (TCK m. 168/I), karşılıksız yararlanma suçunda etkin pişmanlıktan (TCK m. 168/V) ve zimmet suçunda etkin pişmanlıktan (TCK m. 248/I, II) yararlanabilmesi mağdurun uğradığı zararın aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesine bağlıdır.

Etkin pişmanlıkta mağdurun zararının giderilmiş olmasına ilişkin ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisini

doğurmaya elverişli değildir. Çünkü kesin hükmün olumsuz etkisinin şartlarını taşıyan bir karar mevcut değildir. Ancak mağdur zararı tamamen giderilmiş ise, bu ödeme hukuk mahkemesi bakımından esasa ilişkin bir itiraz teşkil eder. Ayrıca soruşturma aşamasında bu zarar ödenmiş ise, zarar veren, zarar görenin zararını giderme sorumluluğunu yerine getirmiş olduğundan yine artık hukuk mahkemesinden tazminat istenemez. Ceza mahkemesinin mağdurun zararı bakımından verdiği karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte bulunmadığından (TBK m. 74/II), daha fazla veya farklı zararı bulunduğu iddiasıyla hukuk mahkemesinden talepte bulunulması mümkündür.

(viii) Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Halinde

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171. maddesinin 2. ve devamı fıkralarında göre, Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verebilir. Bu erteleme şartlarından biri, söz konusu maddenin 3. fıkrasının d bendinde sayılan *"Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi"* dir. Görüldüğü gibi kamu davasının ertelenmesi kararı verilebilmesi için mağdurun zararının tamamen giderilmesi zorunludur. Cumhuriyet savcısının kararlarının, mahkeme kararı olmadığı için hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm niteliğine sahip olmadıklarına kuşku bulunmaz. Fakat kesin hüküm niteliğinde bir mahkeme kararı söz konusu olmasa da, hukuka aykırı fiil nedeniyle zarar gören kişinin aynı fiilden doğan zararı nedeniyle iki defa tatmin edilmesi söz konusu olamaz. Çünkü borçlar hukuku anlamında zarar veren haksız fiilden doğan sorumluluğunu yerine getirmiş sayılmalıdır. Bu nedenle mağdurun zararının bu kanunî düzenleme ile giderilmiş olmasına rağmen hukuk mahkemesinden aynı fiil nedeniyle zararının giderilmesini istemesi mümkün olmamalıdır.

2. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükümün Olumlu Etkisine Sahip Olup Olmadığı

a. Genel Olarak Kesin Hükümün Olumlu Etkisi

Maddi anlamda kesin hüküm etkilerinden ikincisi, olumlu etkisidir. Bu etki gereği, bir uyuşmazlık hakkında kesinleşmiş bir mahkeme kararı, farklı konudaki bir davada ön sorun olarak ortaya çıkmışsa, ikinci davanın hâkimi bu ön sorun hakkında vereceği kararda bağımsız değildir, ilk hüküm ile bağlıdır²⁰⁵. Maddi anlamda kesin hükümün olumlu etkisi gereği, daha önce kesin hüküm ile hakkı hükme bağlanmış kişinin hakkı yeniden tartışma konusu yapılamaz²⁰⁶.

Türk hukukunda maddi anlamda kesin hükümün olumlu etkisinden anlaşılan husus, çoğunlukla kesin hükümün "kesin delil" niteliğinde olmasıdır²⁰⁷. Azınlıkta kalan bir diğer görüşe göre²⁰⁸ ise, kesin hükümün kesin delil olması o konuya ilişkin başka bir uyuşmazlıkta kesin karine ödevi görür. Azınlıkta kalmış olan başka bir görüşe göre²⁰⁹ ise, kesin hükümün olumlu etkisi, üçüncü kişilere açılan davalarda fiili bir karine olup aksini iddia eden ispat edebilir. Buna karşılık, kesin hükümde taraf olan kişi aleyhine açılan bir davada, bu hüküm kesin bir karine teşkil ederek hasım olan taraf karşı delil ile bu karineyi çürütemez.

Kanaatimizce kesin hükümün olumlu etkisinden söz ettiğimizde bundan anlaşılması gereken "kesin delil" kavramı değildir. Çünkü kesin delil kavramı, kesin hükümün olumlu etkisi nedeniyle bağlayıcı olmasını tam olarak karşılayan bir kavram değildir. Bir başka deyişle kesin hükümün bağlayıcı olması ile kesin delilin bağlayıcı olması birbirinden farklıdır. Kesin delil, genel bir tanım vermek gerekirse, kanun

²⁰⁵ Habscheid, **a.g.e.**, s. 223.

²⁰⁶ Üstündağ, **Usul**, s. 694; Tanrıver, **Usûl**, s. 881; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 287.

²⁰⁷ Budak, **a.g.e.**, s. 20; Kurşun, **a.g.e.**, s. 86-87; İyilikli, **a.g.e.**, s. 456 v.d.; Üstündağ, **Yargılama**, s. 694; Postacioğlu/Altay, **Usul**, s. 774; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 349; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 558; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 775; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 694; Karlı, **Medeni Muhakeme**, s. 538; Umar, **Şerh**, s. 871; Tanrıver, **Usûl**, s. 881; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2072; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 286; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 651.

²⁰⁸ Önen, **Medeni Yargılama**, s. 329.

²⁰⁹ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 51-52.

gereği şartları belirlenmiş olan ve hâkime takdir hakkı tanımayan delillerdir. Ancak bu kesin delilin aksi başka bir kesin delil ile ispat edebilir. Buna karşılık kesin hüküm teşkil eden bir mahkeme kararının aksi senet veya yemin gibi bir kesin delil ile ispat edilemez. Kesin hükmün aksinin kesin hüküm teşkil eden başka bir mahkeme kararı ile ispatı söz konusu olduğunda ise, birbiriyle çelişen iki kesin hükümden birinin yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılması gereği ortaya çıkar (HMK m. 375/I, 1). Kesin hüküm ancak kanundaki şartlar sağlandığında, yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılabilir veya kesinleştikten sonra gerçekleşen yeni vakıalar nedeniyle değiştirilebilir (değişiklik davası)²¹⁰. Bu nedenle kesin hükmün olumlu etkisi gereği bağlayıcı olması, kesin delil ile bağlayıcılık karşısında kanaatimizce daha üstündür. Bu anlamda doktrinde ileri sürülen maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisinin, kesin delil etkisi olarak nitelenmesinin reddedilmesine ilişkin görüşe tamamen katılıyoruz²¹¹. Maddi anlamda kesin hüküm sonucu taraflar arasındaki uyuşmazlık artık kanunî bir gerçeklik niteliği kazandığından, olumlu etki olarak bu kanunî gerçekliğin²¹² kabul edilmesi gerekir. Bir davada kesin hükmün olumlu etkisinin ortaya çıkması ile o davada artık hükmün içeriğinin ispatına gerek kalmaz²¹³.

Kesin hükmün olumlu etkisinin kesin delil olarak adlandırılmasının altında şu hususun yattığı kanaatindeyiz: Hakkında kesin delil ileri sürülen vakıa konusunda hâkimin takdir yetkisi kalmaz²¹⁴. Başka bir ifadeyle, kesin deliller hâkimi bağlayıcı nitelikte kabul edilir²¹⁵. Kesin delillerin bağlayıcı nitelikte olduğu kabul edildiğinden, kesin hükmün olumlu etkisindeki bağlayıcılık izah edilmeye çalışılırken kesin delil

²¹⁰ Kırtıloğlu, **a.g.e.**, s. 45; Üstündağ, **Yargılama**, s. 720; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 786-787; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 702-703; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2967; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2085-2086.

²¹¹ Mine Akkan, "Madeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Niteliği", **DEÜHFD**, C. 11, Özel Sayı, 2009, s. 8; Bu konuda diğer yargı merci kararlarının ceza mahkemesine etkisi bakımından aynı yöndeki görüş için bkz. Akkaş, **a.g.e.**, s. 63-70.

²¹² Cenberci, **a.g.e.**, s. 19; Domaniç, **a.g.e.**, s. 20.

²¹³ Haluk Konuralp, **Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları**, Tıpkı basım, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 12.

²¹⁴ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 349; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 389.

²¹⁵ Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 332; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 243; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 389; Oğuz Atalay, **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku**, 15. bs., C. II, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 1735-1736.

kavramının tercih edildiği kanaatindeyiz. Bu bakımdan kesin delil kavramını kullanan yazarlar da aslında kesin hükmün bağlayıcı niteliğini açıklamaktadır.

Kesin hükmün olumlu etkisi bakımından bir başka tartışmalı durum ise, onun şartları bakımındandır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kesin hükmün olumsuz etkisinin ortaya çıkması için, sonraki dava ile ilk davanın taraflarının, dava konusunun ve dava sebebinin aynı olması gerekir²¹⁶. Olumlu etkide ise, bu şartların üçünün birden aranmasına imkân bulunmaz. Çünkü bu durumda olumsuz etki gereği aynı dava tekrar görülemeyeceğinden kesin hüküm nedeniyle ikinci davanın reddedilmesi zorunluluğu doğar ve bu husus dava şartı teşkil eder. Bu nedenle ikinci davada kesin hükmün olumlu etkisinin söz konusu olması için ilk dava ile taraflarının ve dava sebebinin aynı olması, buna karşılık dava konusunun ise farklı olması gerekir²¹⁷. Bu açıdan bakıldığında, kesin hükmü düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin 1. fıkrasında maddi anlamda kesin hükmün yalnızca olumsuz etkisinin şartlarını düzenlenir, fakat olumlu etkisinin şartları kanunda yer almaz²¹⁸. Ancak maddi anlamda kesin hükmün etkilerinden bahseden birçok eserde bu hususa değinilmeden hem olumsuz etki hem de olumlu etki bakımından taraflar-dava sebebi-dava konusu unsurlarının aynı olması gerektiği belirtilmektedir²¹⁹.

Bu noktada Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesinin 1. fıkrasında ifade edilen mahkeme ilâmlarının aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılacağı kuralının da burada tartışılması gerekir²²⁰. Kanun koyucu deliller bölümünde böyle

²¹⁶ Bkz. s. 110.

²¹⁷ Umar, **Şerh**, s. 871; Tanrıver, **Usûl**, s. 882; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 557; Murat Atalı, **Pekcanitez Usûl-Dinamik Kitap**, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/dinamik-kitaplar/KS801Y2017N9786051524832V1P1PGIX/1>, 20.10.2018, § 16, VIII, C, 4, b; İyilikli, **a.g.e.**, s. 457. Açık olarak vurgulanmamakla beraber, doktrinde bir yazar da tarafları ve sebebi aynı olan ikinci davada kesin hüküm olumlu etki doğurduğunu belirtir (Mehmet Kâmil Yıldırım, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Kazancı, 1990, s. 219).

²¹⁸ Umar, **Şerh**, s. 871.

²¹⁹ Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 775 v.d.; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 553; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 775; Üstündağ, **Yargılama**, s. 694 v.d.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 684 v.d.; Belgesay, **Deliller**, s. 144; Karılı, **Medeni Muhakeme**, s. 536-538; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 285; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 654.

²²⁰ İsviçre medenî usûl hukukunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesine benzer bir düzenleme Art. 179 SchZPO'da yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre, resmî siciller ve resmî

bir düzenleme getirirken ilâm kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. İlâm, mahkeme kararlarının taraflara verilen imzalı suretidir (HMK m. 301/I). İlâm için, mahkeme kararının şekli anlamda kesinleşmiş olup olmadığına veya maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeye elverişli olup olmadığına hatta ceza veya idare mahkemesi gibi başka bir mahkemeden verilmiş olup olmadığına da bakılmaz²²¹. Çünkü madde hükmü böyle bir ayırım yapmaksızın "ilâm" kavramını kullanmıştır. Bu nedenle tüm mahkeme kararları kesin delil niteliğinde olabilir ve fakat maddi anlamda kesin hüküm değildir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesi sistematik olarak da resmî senetlerin ve adî senetlerin ispat gücü, sahteliklerinin ileri sürülmesi ve incelenmesine ilişkin kurallar arasında yer alır. Kuşkusuz ilâmlar resmî belge niteliğindedir ve ispat gücü ve sahteliklerinin ileri sürülmesi bakımından adî senetten farklı kurallara²²² tâbidir. Dolayısıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesinin 1. fıkrası hükmünden maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisini düzenlediği anlamı kanaatimizce çıkarılamaz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesinin kapsamı bundan daha geniştir, her türlü ilâmı kapsar. Kaldı ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesi gereği, tüm mahkeme ilamları kesin delil ise, o zaman kesin hükmün olumlu etkisi gibi bir kavrama gerek kalmazdı ve

belgeler, içeriklerinin doğru olmadığı ispatlanmadıkça, gösterdikleri vakıalar bakımından kesin delil niteliğindedir. Resmî belgelere, özellikle resmî sicilden alınan suretler, kesinleşmiş mahkeme kararları ve özel hukuk işlemlerinin resmî düzenleme şeklinde düzenlenmesi örnek teşkil eder (Spühler/Tenchio/Infanger, **a.g.e.**, Art. 179, Kn. 4). Avusturya Medenî Usûl Kanunu'nda da resmî makamların yetkileri dâhilinde düzenledikleri kâğıt üzerindeki veya elektronik ortamdaki resmî belgelerin kesin delil olduğu ifade edilmektedir (§ 292 öZPO). Alman hukukunda resmî belgeler (§ 415 ZPO) resmî bir merci veya resmî memurların yetkileri içerisinde önceden belirlenmiş biçime uygun olarak verilen belgelerdir (Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 119, Kn. 5.). Alman Medenî Usûl Kanunu § 417'ye göre, resmî bir merci tarafından verilen resmî talimat, yönetmelik ve kararları içeren resmî belgelerin içeriği kesin delil teşkil eder. Bu maddenin şekli şartları, resmî bir belge olması, yetkili merci tarafından düzenlenmiş olması ve bu merciin açıklamasını içermesidir (Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 417, Kn. 2.). Bu maddedeki ifadeler teknik anlamda anlaşılmamalıdır, mahkemedeki her türlü irade açıklaması da dahildir. Bu nedenle resmî belgelere örnek olarak ceza mahkemesi kararı, mirasçılık belgesi, ceza kararnamesi veya diğer idarî işlemler verilebilir (Musielak, **a.g.e.**, § 417, Kn. 1; Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 417, Kn. 5.).

²²¹ Doktrinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesindeki (mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 295. maddesindeki) "mahkeme ilâmı" terimi ile ceza ve hukuk mahkemelerinin kesinleşmiş ilamlarının kastedildiği görüşüne katılmıyoruz, bu görüş için bkz. Erçin, **a.g.e.**, s. 41; A.İ. Arslan, **a.g.m.** (III), s. 514; İsmail Doğanay, "Hukuk Hakimî, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı ile Bağlıdır?", **Yargıtay Dergisi**, 1975, S. 2, s. 25; Feridun Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü ile Tesbit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar Mı?", **AD**, Y. 64, S. 2-3, 1973, s. 111-112.

²²² Bkz. HMK m. 205, 208/I, II, III, 209/I.

tarafları ve dava sebebine bakılmaksızın tüm mahkeme ilâmları maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisine sahip olurdu. Fakat doktrinin çoğunluğu tarafından kesin hükmün kesin delil teşkil ettiği hususunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesine atıf yapılmaktadır²²³. Buna karşılık doktrinde ileri sürülen ve bizim de katıldığımız görüşe göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesi yalnızca mahkeme kararlarının ve resmî senetlerin ispat gücünü düzenlemekte olup kesin hüküm kavramını düzenlemez²²⁴.

Kesin hükmün olumsuz etkisi başka bir deyişle, kesin hüküm itirazı dava şartlarına ve kamu düzenine ilişkin olduğundan davanın her aşamasında taraflarca ileri sürülebilir ve hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınabilir. Buna göre, kesin hükmün olumlu etkisi bakımından da aynısı söylenebilir mi? Kesin hükmün olumlu etkisinin, kesin delil olarak adlandırılmasında kanaatimizce bu noktada da sorun bulunur. Çünkü hukukumuzda dava malzemesi taraflarca getirilebilir, kural olarak hâkim re'sen delil toplayamaz (HMK m. 25/II). Kesin hüküm kesin delil olarak kabul edilirse, hâkimin bunu kendiliğinden dikkate alması mümkün olmazdı. Aynı zamanda taraflarca delillerin belirli bir usûl kesitinde ileri sürülmesine ilişkin kuralların ve istisnalarının uygulanması gündeme gelirdi²²⁵. Fakat kanaatimizce kesin hükmün olumlu etkisi de, kesin hüküm bir bütün olarak kamu düzenini ilgilendiren bir husus olduğundan, taraflarca her zaman ileri sürülebilir ve dava dosyasından anlaşıldığı takdirde hâkim tarafından yargılamanın her aşamasında dikkate alınabilir.

²²³ Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 558; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 775; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 349; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 694; Akcan, **Etki**, s. 143; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 80; İyilikli, **a.g.e.**, s. 463, 495; H. Konuralp, **a.g.e.**, s. 12; Serdar Kale/Salih Keser, "Medenî Yargılama Hukukunda Delil Sistemi", **Prof. Dr. Mehmet Âkif Aydın'a Armağan-MÜHFHAD Özel Sayı**, C. 21, S. 2, 2015, s. 712.

²²⁴ Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 290.

²²⁵ Aksi görüş için bkz. Nur Bolayır, **Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014, s. 399, yazar hem kesin hükme kesin delil olarak dayanılmasından hem de bu halde HMK m. 140/V'in uygulanamayacağından bahsetmektedir.

b. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Kesin Hükmün Olumlu Etkisine Sahip Olabilmesi

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisine sahip olabilmesi için, iki davanın taraflarının ve dava sebebinin aynı ve fakat dava konusunun farklı olması gerekir. Bu şartlar sağlanmadığı sürece bu etkinin doğmasından söz edilemez.

Ceza davası ile hukuk davasının konuları birbirinden farklıdır. Ceza davası, hakkında suç şüphesi bulunan sanığın cezalandırılıp cezalandırılmayacağını konu edinir. Buna karşılık hukuk davasında davacının özel hukuk uyuşmazlıkları nedeniyle mahkemeden istediği hukukî himaye davanın konusudur, örneğin, alacaklının borçludan alacağını talep etmesi, eşlerden birinin boşanmak istemesi ya da bir kişinin borçlu olmadığına tespit edilmesi gibi.

Dava sebebi bakımından hukuk ve ceza davasının aynı olup olmadığını belirlemek için vakıalara bakmak gerekir. Hukuk ve ceza davalarında vakıaların aynı olması mümkündür. Özellikle bir kimsenin işlediği hukuka aykırı bir fiil bakımından hem hukukî hem cezaî sorumluluk doğuyorsa, iki davanın dayandığı vakıaların aynıdır.

Hukuk davası ile ceza davasının tarafları ilk bakışta aynı değildir. Ceza davasında davalı olarak fail-sanık ve davacı olarak devlet olarak gözüktür ve devlet adına iddia makamında Cumhuriyet savcısı yer alır. Suçtan zarar gören kişiler davaya dilerse katılabilir, fakat taraf sıfatına sahip olamaz. Ancak maddi anlamda kesin hükmün şartları bakımından maddi vakıaların konusu olan olayın taraflarının aynı olup olmadığına kanaatimizce bakılmalıdır. Ceza davasına konu olan suçu işleyen fail ve suçtan zarar gören kişiler ile hukuk mahkemesinde suçtan doğan zararını failden talep eden kişiler esasen aynıdır. Başka bir deyişle hukuk davası ve ceza davasına konu olan hukuka aykırı fiil aynı ise, bu hukuka aykırı fiilin tarafları da aynıdır.

Sonuç olarak ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisini doğurmaya elverişlidir. Ceza davasında yargılanan suç ile hakkında hukuk davası açılan hukuka aykırı fiilin aynı olduğu hallerde ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurması mümkündür.

Doktrinde ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm gücüne sahip olduğu hallerde kesin delil niteliğinde olduğundan bahsedilmektedir²²⁶. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi açıklanırken bunu kesin delil kavramı ile özdeş kabul etmemek gerekir²²⁷. Kesin hükmün bağlayıcılığı ile kesin delilin bağlayıcılığı birbirinden farklıdır. Dolayısıyla ceza mahkemesi kararının maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisine sahip olması da kesin delil kavramı ile açıklanamaz.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin ikinci fıkrasına göre, bir hüküm davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder²²⁸. Bu nedenle, esasa ilişkin kesinleşmiş nihaî bir kararın yalnızca hüküm fıkrasının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği, hükmün gerekçe kısmının kural olarak maddi anlamda kesin hükme dâhil olmadığı kabul edilir²²⁹. Ancak bazı hallerde gerekçenin istisnaen kesin hükme dâhil olacağı kabul edilir. Bir davanın esasına ilişkin bir karar verilip verilmediğini, bir başka deyişle davanın usûlden reddedilip reddedilmediğini anlamak için, gerekçeye başvurmak

²²⁶ Kuru, **HMU**, C. V, s. 5110 v.d.; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 779 v.d.; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 562 v.d.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 698 v.d.

²²⁷ Bkz. s. 141 v.d.

²²⁸ Bu fıkranın 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu dönemindeki karşılığı olan 237. maddenin birinci fıkrasında da, "*Kaziyei muhkeme, ancak mevzuunu teşkil eden husus hakkında muteberdir.*" düzenlemesi yer almaktaydı.

²²⁹ Domaniç, **a.g.e.**, s.30; Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 40; Yıldırım, **Deliller**, s. 224; Nedim Meriç, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları", **MİHDER**, 2007/2, S. 7, s. 420; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 700; Ansay, **Usul**, s. 368; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 556; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 772; Üstündağ, **Yargılama**, s. 718; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 691; Karlı, **Medeni Muhakeme**, s. 537; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2965; Tanrıver, **Usûl**, s. 1040; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2059; Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 153, Kn. 9; Staehelin/Staehelin/Grolimund, **a.g.e.**, § 24, Kn. 13. İsviçre hukukunda da maddi anlamda kesin hükmün hüküm fıkrasını kapsayıp gerekçeye kapsamaması görüşü kabul edilmektedir, Habscheid, **a.g.e.**, s. 225.

zorunludur²³⁰. Bu durumda gerekçe, hüküm fıkrasına açıklık getirir²³¹. Yine gerekçe ile hüküm fıkrası arasında sıkı ve zorunlu bir bağ varsa, gerekçe de kesin hüküm teşkil eder²³². Yargıtay da kararlarında, hüküm ile gerekçe arasında sıkı bir bağ olduğunda, gerekçenin kesin hükmün kapsamına dâhil olduğunu kabul eder²³³. Hüküm fıkrası açık değilse, gerekçe hüküm fıkrasının kapsamının belirlenmesinde yardımcı olacaktır²³⁴. Doktrinde ileri sürüle bir görüşe göre ise, gerekçenin her durumda hüküm fıkrası ile arasında zorunlu mantıkî bir bağ bulunması sebebiyle kesin hükmün objektif sınırlarının gerekçeyi de kapsaması gerekir, böylece kesin

²³⁰ Özkaya-Ferendeci, **a.g.e.**, s. 50; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 772; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 556; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 692; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 538;

²³¹ Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 703.

²³² Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 44; Özkaya-Ferendeci, **a.g.e.**, s. 50-51; Ansay, **Usul**, s. 368; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 700-701; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 556; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 772; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 692; Üstündağ, **Yargılama**, s. 719; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 538; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2967; Tanrıver, **Usûl**, s. 1040; Atalı, **Pekcanıtez Usûl**, C. III, s. 2059. "...Kesin hükmün kural olarak hüküm fıkrasına münhasır olduğu ve gerekçeye sirayet etmeyeceği kabul edilmiş ise de hüküm fıkrasına sıkı sıkıya bağlı olan gerekçe de kesin hüküm teşkil etmektedir. Hangi gerekçenin hüküm fıkrasına sıkı sıkıya bağlı olduğu, her olayın özelliğine göre belirlenir. Ancak gerekçe, hükme ulaşmak için mahkemece yapılan hukuki ve mantıki tahlil ve delillerden ibaret kalmayıp, hüküm fıkrası ile ayrılması imkansız bir bağlılık içinde bulunuyor ise, istisnaen bu kısmın da kesin hükme dahil olduğunu kabul etmek gerekir..." 22. HD, 14.2.2017, E. 2017/2256, K. 2017/2199 (RG, 1.7.2017, S. 30111).

²³³ "...Kesin hükmün kural olarak hüküm fıkrasına münhasır olduğu ve gerekçeye sirayet etmeyeceği kabul edilmiş ise de hüküm fıkrasına sıkı sıkıya bağlı olan gerekçe de kesin hüküm teşkil etmektedir. Hangi gerekçenin hüküm fıkrasına sıkı sıkıya bağlı olduğu, her olayın özelliğine göre belirlenir. Ancak gerekçe, hükme ulaşmak için mahkemece yapılan hukuki ve mantıki tahlil ve delillerden ibaret kalmayıp, hüküm fıkrası ile ayrılması imkansız bir bağlılık içinde bulunuyor ise, istisnaen bu kısmın da kesin hükme dahil olduğunu kabul etmek gerekir..." 22. HD, 14.2.2017, E. 2017/2256, K. 2017/2199 (RG, 1.7.2017, S. 30111); "...Kesin hüküm, kural olarak hüküm fıkrasına münhasır ve gerekçeye sirayet etmez ise de; hâkimi hükme varmaya hukuken zorlayan ve hüküm fıkrası ile ayrılmaz bir bağlılık içinde bulunan gerekçe de kesin hüküm niteliği alır. Tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının gerekçesinde; '...Müşterek haneyi terk etmenin evlilik birliğini ortadan kaldırır nitelikte fiil oluşturduğundan davacı erkek tarafın davasında haklı olduğu ve salt davalı eş (kadın) kusuruna dayalı boşanma kararının verilmesi gerektiği kanaati ile boşanma davasını kabul ettiğini belirtmiştir. Bu ifadeden boşanmaya kadının tam kusurlu davranışları esas alınarak hükmedilmiş olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu ilam tanındığına göre kesin hüküm etkisi hasıl olmuş ve tarafları bakımından bağlayıcılık vasfını kazanmıştır..." 2. HD, 5.4.2016, E. 2015/18262, K. 2016/6866 (YKD, C. 42, S. 6, 2016, s. 1333-1334).

²³⁴ Gürdoğan, **a.g.e.**, s. 43; Özkaya-Ferendeci, **a.g.e.**, s. 51; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 556; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 772; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 691; Üstündağ, **Yargılama**, s. 719; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 537.

hükümün amaçları arasında yer alan hukukî barış ve güvenliğin sağlanması ve usûl ekonomisine de hizmet edilmesi mümkün olur²³⁵.

Ceza mahkemesinin nihaî kararlarının hüküm fıkrasında hangi ceza kuralı gereğince sanığın mahkûm olduğu veya beraat ettiği yahut diğer kararların verildiği belirtilip mahkûm olması halinde uygulanacak ağırlaştırıcı veya hafifletici sebepler uygulanarak sonuç cezanın hesaplanması hususları yer alır (CMK m. 232/VI). Ceza mahkemesi kararının hüküm fıkrası, bu özellikleri itibariyle hangi sebeple beraat veya cezaya verilmesine yer olmadığı kararı verildiği veya maddi vakiya ilişkin hangi tespitlerin yapıldığı konusuna açıklık getirmez. Bu gibi hallerde hüküm fıkrasının maddi anlamda kesin hüküm etkisi doğurabilmesi için gerekçe ile hüküm fıkrası arasında bir bağ olduğunun kabul edilmesi gerekir. Böylece örneğin, beraat kararının sanığın suçu işlemediğinin sübut bulması veya işlediğinin sübut bulmaması nedenlerinden hangisine dayanılarak verildiğinin anlaşılması için kesin hükmün gerekçe kısmını da kapsaması gerekir. Bu nedenle, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisinin kapsamını tespit edebilmek için, ceza mahkemesi kararının yalnızca hüküm fıkrası değil, gerekçesine de bakılması zorunludur. Sonuç olarak kanaatimizce gerekçenin kesin hükme dâhil olduğu hallerin arasında ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi de bulunmaktadır.

(1) Mahkûmiyet Kararının Bağlayıcı Etkisi

Ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararları kural olarak hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Gerek Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası, ceza mahkemesi kararı ile hukuk mahkemesinin bağlı olmadığı halleri düzenler. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu kurallar yalnızca istisnâî halleri düzenler, dolayısıyla mahkûmiyet kararları hukuk mahkemesi bakımından kural olarak bağlayıcı

²³⁵ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 145-152; Atalı, **Dinamik Kitap**, § 16, VIII, C, 2, a.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 558. İlk derece mahkemesinin uyma kararı üzerine bozma kararı ile bağlılığının sınırları bakımından da benzer yöndeki görüş için bkz. Atalı, **a.g.m.**, s. 492.

niteliktedir. Mahkûmiyet kararının bağlayıcı etkisinin kapsamı aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

(i) Türk Borçlar Kanunu'nun 74. Maddesi Bakımından

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 1. fıkrasının mefhumu muhalifinden mahkûmiyet kararının bağlayıcılığı sonucuna varmak mümkündür²³⁶. Söz konusu fıkradan "beraat kararı" ile hukuk hâkiminin bağlı olmadığı, buna karşılık mahkûmiyet kararı ile bağlı olduğu sonucu çıkar. Burada mahkûmiyet kararı sonucunda fiilin suç teşkil ettiği ve sanık tarafından işlendiği ceza mahkemesince tespit edilmiştir ve bu tespit hukuk mahkemesini bağlayıcı niteliktedir²³⁷. Burada bağlayıcılık sayesinde, ceza mahkemesinde tespit edilmiş olan gerçeğin, hukuk hâkimi tarafından da dikkat alınması nedeniyle, yargının birliği ve ona duyulan güvenin korunması da sağlanmış olur²³⁸.

²³⁶ A. İ. Arslan, **a.g.m.** (III), s. 518; Hamdi Yaver Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", **AD**, Y. 80, S. 2, 1989, s. 31; Aşık, **Etki**, s. 83; M. S. Özbek, **a.g.e.**, s. 283; İlhan E. Postacıoğlu, **Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları**, İstanbul, Baha Matbaası, 1964, s. 122; Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, s. 380; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5112; Üstündağ, **Yargılama**, s. 728-729.

²³⁷ Muhsin Tuğsavul, "Borçlar Kanunun 53 üncü maddesi üzerinde bir inceleme", **AD**, Yıl 37, 1946, S. 9, s. 952; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (III), s. 519-520; Aşık, **Etki**, s. 84; Aras, **Etki**, s. 237; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 715; Kenan Tunçomağ, **Türk Borçlar Hukuku**, I. Cilt Genel Hükümler, 6. bs, İstanbul, Sermet Matbaası, 1976, s. 518; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 84; Fritz Funk, **Borçlar Kanunu Şerhi I Umumi Hükümler**, Çev. Hıfzı Veldet, Cemal Hakkı Selek, İstanbul, Üniversite Kitabevi, 1938, s. 93; Ansay, **Usul**, s. 375; Üstündağ, **Yargılama**, s. 729. "...olayın varlığı ve bu olayın sanık tarafından işlendiğine ilişkin maddi sebebiyet ilgisini tespit eden kesinleşmiş hükmü, hukuk mahkemesi yönünden de kesin hüküm demektir..." HGK, 16.9.1981, E. 1979/1-131, K. 1981/587 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 611-612); "...Ceza Mahkemesinin hakaret suçundan kesinleşmiş mahkûmiyet kararı artık hukuk hakimini bağlayıcı niteliktedir. Mahkemece davacı lehine uygun bir miktarda manevi tazminata karar verilmesi gerekirken..." 4. HD, 3.3.2015, E. 2014/6921, K. 2015/2415 (Kazancı); "...bir ceza mahkemesinin, uyuşmazlık konusu olayın tespitine; diğer bir söyleyişle, olayın varlığına ve sanık tarafından işlendiğine dair maddi olgulara dair kesinleşmiş saptaması, aynı konudaki hukuk mahkemesinde de kesin hüküm oluşturur..." HGK, 27.4.2011, E. 2011/17-50, K. 2011/231 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 28.1.2015, E. 2014/4978, K. 2015/1052 (Kazancı); 4. HD, 16.6.2014, E. 2013/15251, K. 2014/9993 (Kazancı); 4. HD, 5.11.2007, E. 2006/14593, K. 2007/13508 (Kazancı).

²³⁸ "...Ceza mahkemesi kendine has usuli olanakları nedeniyle hükme esas aldığı maddi olayların varlığını saptamada daha geniş yetkilere sahiptir. Bu nedenle, ceza mahkemesinde saptanacak maddi olayın yargısal bir kararla saptanmış olması gerçeğinin hukuk hakimini de bağlaması gerekir. Bu hal; Kamunun yargıya olan güveninin korunmasının bir gereği olduğu gibi, söz konusu Borçlar Kanununun 53. maddesinde öngörülen kuralın da doğal bir sonucudur..." 10. HD, 13.3.2014, E. 2013/8282, K. 2014/5707 (Kazancı). Aynı yönde, 10.

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasının da mefhumu muhalifi yorumu yapılarak mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcılığının kapsamı tespit edilmeye çalışılır. Söz konusu kurala göre, hukuk hâkimi kusur ve zararın takdiri bakımından ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmadığından haksız fiilin bunun dışında kalan diğer unsurları olan hukuka aykırı fiil ve illiyet bağı bakımından ceza mahkemesi kararı ile bağlı olduğu sonucuna ulaşılır.

Esasen hukuk hâkimi vereceği kararda, fiilin hukuka aykırılığı ve illiyet bağı bakımından, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararındaki tespitleri ile bağlı olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Bu konuda bir görüşe göre, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasının kapsamı dışında kalan hususlarda bir başka deyişle, hukuka aykırılık ve illiyet bağı bakımından hukuk mahkemesi ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararı ile bağlıdır²³⁹. Buna karşılık, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin ikinci fıkrasında sayılmayan hususlar yönünden hukuk hâkiminin bağımsızlığına işaret edildiği, bir başka deyişle, kusurun ağırlığı ve zararın takdiri dışında da mutlak bağımsızlığın kabul edilmesi gerektiği ileri sürülür²⁴⁰.

Bazı yazarlar tarafından ise, hukuka aykırılık ve illiyet bağı açısından ayrı ayrı değerlendirilme yapılır. Buna göre, hukuka aykırılık unsuru bakımından ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile hukuk mahkemesinin bağlı olduğu ve fakat illiyet bağı bakımından hukuk hâkiminin bağımsız olduğu ifade edilir²⁴¹. Bu görüşe göre, medenî hukuktaki illiyet bağı ile ceza hukukundaki illiyet bağı birbirinden farklı olduğundan, hukuk mahkemesi bakımından mahkûmiyet kararındaki illiyet

HD, 20.9.2005, E. 2005/6627, K. 2005/11074 (Kazancı); 10. HD, 1.2.2005, E. 2004/13237, K. 2005/530 (YKD, C. 31, S. 9, 2005, s. 1386-1389).

²³⁹ Bağatur, **a.g.m.**, s. 582; Selçuk, **a.g.m.**, s. 722; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (III), s. 519; Erçin, **a.g.e.**, s. 51, 58; Koçak, **a.g.e.**, s. 131-133; Aras, **Etki**, s. 240-241; Ayiter, **a.g.m.**, s. 755; M. S. Özbek, **a.g.e.**, s. 280; Çelik Ahmet Çelik, "Hukuk Hakiminin Ceza Mahkemesi Karşısında Durumu", (Çevrimiçi) http://www.tazminathukuku.com/dosyalar/468_hukuk-hakiminin-ceza-mahkemesi-karsisinda-durumu.pdf, 28.10.2016, s. 2; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 714, 716; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 805; Berkin, **a.g.e.**, s. 176; Antalya, **a.g.e.**, s. 519.

²⁴⁰ Deschenaux/Tercier, **a.g.e.**, s. 175; von Tuhr/Peter, **a.g.e.**, s. 437; Oftinger/Stark, **a.g.e.**, s. 227; Brehm, **a.g.e.**, s. 741; Eren, **a.g.e.**, s. 851; Kutkan, **a.g.e.**, s. 212; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 573.

²⁴¹ Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, s. 381; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5129; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 562-563; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 779 v.d.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 699; Aşık, **Etki**, s. 92; Akcan, **Etki**, s. 154; Müderrisoğlu, **a.g.m.**, s. 113; Nomer, **a.g.e.**, s. 153, 166; Ayan, **a.g.e.**, s. 340-341.

bağının bağlayıcı olmaması gerekir²⁴² ve ceza mahkemesi kararı zarar bakımından bağlayıcı olmadığından fiil ile zarar arasındaki illiyet bağı bakımından da bağlayıcı nitelikte olamaz²⁴³. Hukuk mahkemesinin, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile tespit edilen hukuka aykırılık ile bağlı olması için, hukuka aykırı hareketin ceza hukuku bağlamında hem kamu menfaatini hem de bireysel menfaatleri ihlâl etmiş olması gerekir²⁴⁴. Ayrıca ceza hukukunda ve borçlar hukukunda hukuka aykırılığı kaldıran haller birbirinden farklıdır²⁴⁵. Bu nedenle ceza hukuku anlamında mahkûm olmuş bir kimse, hukukî sorumluluk kapsamında hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir sebep neticesinde sorumlu tutulmayabilir.

Yargıtay, birçok kararında ceza mahkûmiyetine ilişkin karardaki hukuka aykırılık ve illiyet bağına ilişkin tespitlerin hukuk hâkimini bağlayacağı kanaatindedir²⁴⁶. Ancak bazı kararlarında uygun illiyet bağının mevcut olup olmadığı

²⁴² Soyubelli, **a.g.e.**, s. 90; Kutkan, **a.g.e.**, s. 202.

²⁴³ Kapancı, **a.g.m.**, s. 532.

²⁴⁴ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 354; M. S. Özbek, **a.g.e.**, s. 282; Kapancı, **a.g.m.**, s. 525.

²⁴⁵ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 354.

²⁴⁶ "...B.K.'nun 53. maddesinin zıt anlamından: ceza mahkemelerinden verilen mahkûmiyet kararlarındaki fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağını saptayan maddi vakia konusundaki kabulün hukuk hakimini bağlayacağı anlamı çıkmaktadır..." HGK, 19.09.2012, E. 2012/3-396, K. 2012/582 (Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 610, dn. 729); "...ceza mahkemesince verilen hükümlülük kararlarındaki fiilin hukuka aykırılığı ve illiyet bağını belirleyen maddi olaylar konusundaki kabulü hukuk hakimini de bağlayacağı hem bilimsel düşüncelerde hem de yargı kararları ile benimsenmiş bulunmaktadır..." 4. HD, 19.3.2001, E. 2001/12073, K. 2001/2587 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 602); "...bu maddenin genel yorumundan ve özellikle son cümlesinin karşı anlamında ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet kararlarındaki fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağını saptayan maddi vakia konusundaki kabulün hukuk hakimini bağlayacağı..." 11. HD, 26.11.1984, E. 1984/5785, K. 1984/5810 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 607); "...ceza mahkemesinde, haksız fiil öğelerinden eylem, illiyet bağı, hukuka aykırılık yönleri saptanmış ve bu hususlar kesinleşmiştir. Bu üç öğe bakımından ceza mahkemesi mahkûmiyet kararının hukuk hakimini bağlayacağı açıktır..." 4. HD, 27.10.1981, E. 1981/9167, K. 1981/11779 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 608-610); "...hukuk hakiminin, ceza hakiminin fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağı saptayan maddi vakia konusundaki kabulü ve ceza mahkemesinin kabul ettiği olayın gerçekleşme şekli diğer bir deyişle maddi vakianın kabulü konusunda kesinleşmiş olan bir mahkûmiyet veya maddi vakia tespiti yapan beraat hükmüyle bağlı olacağı hem ilmi hem de kökleşmiş kazai içtihatlarla benimsenmiş bulunmaktadır..." 10. HD, 18.2.2014, E. 2013/10641, K. 2014/3050 (Kazancı). Aynı yönde, HGK, 21.6.2006, E. 2006/4-355, K. 2006/457 (**İBD**, C. 81, S. 2007/4, s. 1665-1667); HGK, 26.4.2000, E. 2000/13-794; K. 2000/833 (Kazancı); 15. HD, 11.3.2008, E. 2007/4780, K. 2008/1576 (**YKD**, C. 35, S. 10, 2009, s. 1921-1923); 4. HD, 25.6.2007, E. 2006/10084, K. 2007/8592 (Kazancı); 17. HD, 22.1.2007, E. 2007/2010, K. 2007/3821 (Kazancı); 11. HD, 28.9.2006, E. 2005/8503, K. 2006/9459 (Kazancı); 17. HD, 24.5.2004, E. 2004/4521, K. 2004/6488 (Kazancı); 4. HD, 2.4.2003, E. 2002/13623, K. 2003/3954 (Kazancı); 4. HD, 19.3.2001, E. 2000/12073, K. 2001/2587 (**YKD**, C. 27, S. 10, 2001, s. 1509-1510); 4. HD, 2.6.1986, E. 1986/3470, K. 1986/4484 (O. Kadri Keskin, **Ceza ve Hukuk Uygulamasında Taksirle**

konusunda hukuk hâkiminin kusur ve zararın değerlendirilmesi bakımından olduğu gibi bağımsız olduğuna karar vermiştir²⁴⁷.

Hukuka aykırılık ve illiyet bağı unsurlarına ilişkin değerlendirmeler ayrı ayrı yapılmalıdır. Öncelikle, ceza hukuku anlamında suç niteliğinde olan bir fiil, aynı zamanda haksız fiil de teşkil eder. Bu durumda ceza mahkemesinde suç nedeniyle yapılan yargılama sonucunda sanık cezaya mahkûm edilmişse; bu mahkûmiyet kararı, sonraki hukuk davasında haksız fiilin hukuka aykırılık unsuru bakımından bağlayıcı niteliktedir. Bu bağlayıcılık gereği hukuk mahkemesi, bir suçu işlediği ceza mahkemesince sabit görülen sanığın o suçu işlemediğini kabul ederek bir karar veremez. Mahkûmiyet kararının hukuka aykırılık unsuru bakımından bağlayıcı olmasının nedeni, ceza hukuku bağlamında hukuka aykırı olan bir fiilin medenî hukuk bakımından da hukuka aykırı olmasıdır. Başka bir deyişle hukuka aykırılık ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesi bakımından ortak kavramlar olduğundan bağlayıcı niteliktedir.

Ceza mahkemesi tarafından suçun bütün unsurları gerçekleştiği için verilmiş bir mahkûmiyet hükmü, fiil ile gerçekleşen sonuç arasında illiyet bağı bulunduğu tespitini de içerir. Sanığın işlediği fiil sonucunda kanundaki netice ortaya çıkmış ise, artık haksız fiil bakımından da illiyet bağının gerçekleşmediği kabul edilemez. Bu nedenle mahkûmiyet kararı ile illiyet bağının gerçekleştiği tespiti hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Bu sonuç aslında kanun hükmünün mefhumu muhalifinden çıkarılacak sonuç ile de örtüşmektedir. Örneğin, ceza mahkemesinden

Ölüme ve Yaralamaya Sebebiyet, Ankara, y.y., 1991, s. 386); 4. HD, 13.12.1982, E. 1982/6294, K. 1982/7308 (Keskin, **a.g.e.**, s. 387).

247

"...ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı hukuk mahkemesinde (tazminat davasında) kusurun takdiri zararın miktarının tayini ve uygun illiyet bağının mevcut olup olmadığı hususları bakımından kesin delil oluşturmaz..." HGK, 12.5.2004, E. 2004/4-290, K. 2004/289 (Kazancı); "...Her ne kadar ceza hakiminin mahkûmiyet ve beraate ilişkin olarak verdiği karar kusurun var olup olmadığı veya nispeti, zarar miktarı, temyiz kudreti ve illiyet bağı... gibi hususlarda hukuk hakimini bağlamaz ise de her mahkûmiyet kararı o fiilin hukuka aykırılığını tespit etmesi bakımından hukuk hakimini bağlayıcı vasıftadır..." HGK, 10.1.1975, E. 1971/406, K. 1975/1 (Kazancı); "...Her ne kadar ceza hakiminin mahkûmiyet ve beraata ilişkin olarak verdiği karar kusurun var olup olmadığı veya oranı, zararın miktarı, temyiz kudreti ve illiyet bağı gibi hususlarda hukuk hakimini bağlamaz ise de, her mahkûmiyet kararı, o fiilin hukuka aykırılığını tespit etmesi bakımından hukuk hakimini bağlayıcı vasıftadır..." 21. HD, 13.11.2007, E. 2007/17891, K. 2007/20495 (**YKD**, C. 35, S. 8, 2009, s.1574-1576).

hakaret suçundan dolayı mahkûmiyet kararı verilmiş ise, bu karar sanığın fiili ile mağdurun onur, şeref ve saygınlığına saldırıldığı anlamına gelir (TCK m. 125). Böyle bir karar karşısında hukuk hâkimi, hakaret nedeniyle illiyet bağına ilişkin bir araştırma yaparak haksız fiil sorumluluğu bulunmadığına karar vermemesi gerekir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasına göre, ceza mahkemesi kararları kusurun değerlendirilmesi bakımından hukuk mahkemesini bağlamaz. Ancak Yargıtay burada bir ayrım yapmaktadır. Yargıtay, hukuk hâkiminin kusurun derecesi ile bağlı olmaması ve kusurun varlığının ceza mahkemesince tespit edilmiş olmasını birbirinden ayırır. Buna göre, ceza mahkemesinin sanığın kusuru nedeniyle verdiği mahkûmiyet kararı karşısında, hukuk mahkemesi bu kişinin kusursuz olduğuna karar veremez, kusurun varlığını tespit eden ceza mahkemesi kararı ile bağlıdır. Fakat bu kusurun miktarı hukukî sorumluluk esaslarına göre tayin edilecektir²⁴⁸.

²⁴⁸ "...Davalı hakkında açılan ve kesinleşen ceza davasında davalı kusurlu bulunduğu ve mahkûmiyet kararı verildiğine göre bu maddi olgu BK'nın 53. maddesi gereğince hukuk hakimî yönünden bağlayıcıdır. Mahkemece buna rağmen davalı M.'in kusursuz, davacı Bakanlığın tam kusurlu kabul edilmesi doğru olmamıştır..." 4. HD, 19.01.2012, E. 2010/12396, K. 2012/548 (YKD, C. 38, S. 3, 2012, s. 449-451); "...davalının kusurlu olduğu vakıası hukuk hakimini bağlarsa da kusur oranı bağlamaz..." 15. HD, 10.05.1999, E. 1999/91, K. 1999/1832 (Kuru, HMU, C. V, s. 5128); "...hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararında kesinleşen maddi olgularla bağlı olup kusur oranı ile bağlı değildir. Bu itibarla davalılardan Salih'e az da olsa kusur izafe edilmelidir..." 10. HD, 24.10.1996, E. 1996/9239, K. 1996/9367 (Kuru, HMU, C. V, s. 5129); "...hukuk hâkiminin tarafların kusura ilişkin tüm delillerini toplayıp ceza mahkemesinin hukuk hakimini bağlayan hukuka aykırılık olgusu ile bağlı kalıp kusura ilişkin olarak değerlendirmeye tabi tutması, bu esnada ceza mahkemesinde belirlenen kusur durumunun, dosya içeriği delillerle uyum arzetmemesi halinde kusur oranını ayrıca belirleyip buna göre hüküm oluşturması icap eder..." 19. HD, 19.3.1993, E. 1993/4893, K. 1993/2199 (Karahasan, a.g.e., s. 587); "...hukuk hâkimi sadece kesinleşen ceza ilamında belirlenen maddi olgularla bağlı olup, cezada kabul edilen kusur oranları ile bağlı olmadığı hususu Yargıtayın ve Dairemizin yerleşmiş görüşlerinden olduğundan ve ceza mahkemesinden de 4/8 oranında kusurlu bulunup mahkûm edilmiş olması karşısında tüm kusursuz kabulü de mümkün değildir..." 10. HD, 12.10.1984, E. 1984/4513, K. 1984/4678 (Karahasan, a.g.e., s. 591); "...ceza mahkemesinde mahkûm olan, hukuk mahkemesince kusursuz sayılamaz..." 4. HD, 21.12.1982, E. 1982/11009, K. 1982/11574 (Kılıçoğlu, Borçlar, s. 610, dn. 729). Aynı yönde, 4. HD, 25.1.2005, E. 2004/16557, K. 2005/310, (Kazancı); 4. HD, 12.10.2004, E. 2004/3519, K. 2004/11446 (Kazancı); HGK, 12.5.2004, E. 2004/4-290, K. 2004/289 (Kazancı); 4. HD, 5.2.2001, E. 2000/12024, K. 2001/1003 (Kazancı); 4. HD, 5.2.2001, E. 2000/12024, K. 2001/1003 (YKD, C. 27, S. 9, 2001, s. 1334); 19. HD, 2.3.2001, E. 2000/9165, K. 2001/1679 (Kazancı); 21. HD, 1.4.1998, E. 1998/2055, K. 1998/2444 (Kazancı); HGK, 17.6.1998, E. 1998/19-523, K. 1998/508 (Kazancı); 4. HD, 23.3.1951, E. 1951/3333, K. 1951/2250 (Bilge Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", İBD, C.XXXIII, Y. 1959, s. 366).

Kusurun mevcudiyetinin hukuk hâkimini bağlayıp bağlamayacağı konusunda doktrinde ise, birbirine zıt görüşler bulunur. Bu konuda bir görüşe göre²⁴⁹, ceza hukukunda korunan menfaat özel hukukta da korunur ve fakat tersi her zaman böyle değildir. Böylece ceza hukukundaki kusur kavramı medenî hukuktakine kıyasla daha dar olduğundan, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile kusurun varlığı sabit olmuş ise, hukuk mahkemesindeki davada kusurun mevcut olduğu evleviyetle kabul edilmelidir. Başka bir deyişle, bu görüşe göre kusurun varlığı bakımından hukuk hâkimi ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararı ile bağlıdır. Yargıtay kararlarında da kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı ile bir kimsenin kusurlu bulunması hukuk hâkimi yönünden bağlayıcı niteliktedir²⁵⁰. Buna karşılık, doktrinde kusurun ağırlığı bakımından hukuk hâkiminin bağımsız olduğu yönündeki kanunî ifadeyi, kusurun varlığı bakımından da hukuk hâkiminin bağlı olmadığı biçiminde yorumlayan yazarlar da bulunmaktadır²⁵¹. Söz konusu görüşe göre, ceza hukukundaki kusurun ölçütü subjektif iken, medenî hukuktaki kusur objektifleştirilmiş olduğundan, bir başka deyişle, ceza hukuku ve medenî hukukun kusur ölçütleri farklı olduğundan, hukuk hâkiminin mahkûmiyet kararındaki kusurun varlığına ilişkin tespitten ayrılması mümkündür²⁵².

Bir ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olması için bu iki mahkemenin kavramlardan anladığının ortak olup olmadığına bakılması gerektiğini kabul ettiğimizden, kusur kavramından anlaşılanı karşılaştırmamız gerekir. Öncelikle medenî hukukta kusur kavramından anlaşılan

²⁴⁹ Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, s. 381; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 202; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 330; Koçak, **a.g.e.**, s. 128; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 85; Akcan, **Etki**, s. 150; Aras, **Etki**, s. 243-244; Tuğsavul, **BK 53**, s. 952; Oftinger/Stark, **a.g.e.**, s. 226; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 611; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 352; Nomer, **a.g.e.**, s. 252; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 571; Antalya, **a.g.e.**, s. 519.

²⁵⁰ "...hukuk hâkimi, ceza davasındaki kusur oranları bağlı değilse de kesinleşen ceza mahkemesi kararıyla saptanmış maddi olgularla bağlıdır. Dosya kapsamında ise işbu davaya konu olaya dair açılan ceza davasında davalı Halis'in mahkûmiyet hükmünün Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 14.01.2014 tarih 2013/20106 Esas-2014/206 Karar sayılı ilamı ile onandığı anlaşılmaktadır. Halin böyle olmasına göre hükme esas alınan kusur raporunda davalı Halis'e kesinleşmiş mahkûmiyetin bulunmaması gerekçesi ile kusur izafe edilmemesi kabul edilebilir değildir..." 21. HD, 4.4.2016, E. 2015/11422, K. 2016/5930 (**YKD**, C. 42, S. 12, 2016, s. 2980-2985); 4. HD, 19.1.2012, E. 2012/12396, K. 2012/548 (Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 781).

²⁵¹ von Tuhr/Peter, **a.g.e.**, s. 437; Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, s.381; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 518.

²⁵² Kutkan, **a.g.e.**, s. 195-196.

kast veya ihmaldir. Ceza hukukunda kast ve taksir ise, artık kusur kavramı içinde değil, suçun manevi unsuru içerisinde değerlendirilir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu bakımından kast ve taksirin kusur olarak nitelendirilmesi ile 818 sayılı Borçlar Kanunu kast ve ihmalin kusur olarak nitelendirilmesi birbiri ile örtüşürdü. Ancak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kusur kavramını daha farklı ele almıştır. Buna göre, kusur, failin hukuka uygun hareket etmek yerine hukuka aykırı davranışı tercih etmesinden dolayı ona karşı olan kınama yargısıdır²⁵³. Türk Ceza Kanunu'ndan daha sonra yürürlüğe girmiş olmasına karşın, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun, 818 sayılı Kanun dönemindeki anlayışı devam ettirmesi sonucunda ceza hukuku ile uyumsuzluk ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi bakımından ceza hukukundaki kusurdan bahsederken, bunun suçun manevi unsuru olarak anlaşılması gerekir.

Buradan hareketle ceza mahkemesi bir kimsenin işlediği fiil nedeniyle kastı bulunduğu için ceza mahkûm edilmesine karar vermiş ise, hukuk mahkemesi bu kimsenin kusursuz olduğuna karar veremez. Buna karşılık, taksiri olan kimse hakkında suçun taksirle işlenmesi de cezaî müeyyideye bağlandığı için mahkûmiyet kararı verilmiş ise, hukuk mahkemesi bakımından bu mahkûmiyet kararı bağlayıcı nitelikte değildir. Çünkü ceza hukukundaki taksir kavramı ile hukuk mahkemesindeki ihmal kavramı birbiri ile örtüşmez, hatta ihmal borçlar hukuku bakımından hafif ihmal-ağır ihmal olarak ikiye ayrılır. Sonuç olarak, mahkûmiyet kararı kusurun varlığı bakımından hukuk mahkemesinde bağlayıcı nitelikte iken, kusurun derecelendirilmesi bakımından kanaatimizce bağlayıcı nitelikte değildir.

Mahkûmiyet kararı, sanığın işlediği fiil teşebbüs halinde kalmış ise de verilebilir (TCK m. 35). Ceza hukuku anlamında teşebbüs aşamasında kalan fiil de suç teşkil eder, dolayısıyla medenî hukuk bakımından da hukuka aykırı bir fiil söz konusudur. Bu açıdan teşebbüs halinde verilen mahkûmiyet kararı da hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Ceza mahkemesi teşebbüs halinde ceza verirken meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre indirim yapar (TCK m. 35/II). Bu hususta ceza mahkemesinin yaptığı tespitler hukuk mahkemesi

²⁵³ Özgenç, *Ceza*, s. 390; Koca/Üzülmez, *a.g.e.*, s. 312; Artuk v.d., *a.g.e.*, s. 493.

bakımından bağlayıcı nitelikte değildir. Çünkü Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrası gereği hukuk mahkemesi ceza mahkemesinin zarar ile yaptığı tespitler ile bağlı değildir.

Ceza hâkimi, sanığın yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine de hükmedebilir (CMK m. 223/VI). Güvenlik tedbirleri de esasen ceza davasının esastan kabulü halinde verilen nihaî kararlardır. Güvenlik tedbirlerinin neler olduğu Türk Ceza Kanunu'nun 53-60 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre ceza mahkemesi belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma, eşya müsadere, kazanç müsadere, çocuk ve akıl hastalarına yönelik özel güvenlik tedbirleri ve tüzel kişiler bakımından güvenlik tedbirlerine karar verebilir. Güvenlik tedbirine hapis cezasının yanı sıra hükmedildiğinde fail kusurlu sayılır. Bu durumda, mahkûmiyet kararlarında olduğu gibi, güvenlik tedbirine karar verilmesi hukuk mahkemesi bakımından failin ilgili suçu işlemiş olması bakımından bağlayıcı niteliktedir²⁵⁴. Buna karşılık işlediği fiil nedeniyle kusurlu sayılmayan kimseler örneğin, akıl hastaları hakkında güvenlik tedbiri uygulanması da mümkündür²⁵⁵. Bu durumda da failin işlediği fiilin haksızlık teşkil etmesi söz konusu olduğundan, hukuka aykırılık bakımından hukuk mahkemesi için bağlayıcı nitelikte bir karar söz konusudur. Ancak failin kusurlu sayılmaması sebebi bakımından hukuk mahkemesi bağlı değildir, bu sebepler bakımından özel hukuk çerçevesinde failin sorumluluğunu belirleyecektir.

Ceza mahkemesi mahkûmiyet kararı vermiş olmasına karşın, kanunî şartları varsa cezanın ertelenmesine karar verebilir. Cezanın ertelenmesi infaz ile ilgili bir durum olduğundan, verilen kararın mahkûmiyet kararı olması olgusunu değiştirmez. Bu nedenle cezanın ertelenmesine karar verilmiş olması, hukuk hâkiminin ceza mahkemesinin fiilin hukuka aykırılığı konusunda bağlayıcı olduğunu, buna karşılık diğer unsurlar bakımından bağlayıcı olmadığı hususunu değiştirmez²⁵⁶.

²⁵⁴ Aras, **Etki**, s. 253.

²⁵⁵ Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 622.

²⁵⁶ "...Asliye Ceza Mahkemesince verilen... kararla da davalının bu kusur oranına göre cezalandırılmasına karar verilmiş; sonuçta cezası paraya çevrilerek ertelenmiştir...maddivakıalar açısından, eş söyleyişle olayın oluş şekli ve sübut konusunda

(ii) Sahtecilik Suçundan Dolayı Verilen Mahkûmiyet Kararı Bakımından (HMK m. 214/II)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi sahtelik hakkında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisini düzenler. Birinci fıkrada hukuk mahkemesinde bir belgenin sahte olmadığına ilişkin verilen hükmün, ceza mahkemesinde bağlayıcı olacağı öngörülür. Bu husus, "*Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez.*" biçiminde ifade edilir. Söz konusu düzenleme hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesindeki etkisini düzenlediğinden bu çalışma konusunun kapsamında yer almaz²⁵⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasında ise, ceza mahkemesinden verilen beraat ve ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi önündeki sahtelik incelemesi bakımından etkisi düzenlenir²⁵⁸. Tıpkı Türk

ceza mahkemesince verilen kararın bağlayıcılığı yönünden Özel Daire ve Mahkeme arasında uyumsuzluk bulunmamaktadır. Yerel mahkeme ile Özel Daire arasındaki uyumsuzluk; Bozmaya dayanak alınan ceza mahkemesi kararında davalının kusur oranının ne olduğu, eser sözleşmesi temel alınarak usulünce yapılmış bir inceleme bulunup bulunmadığı, noktasındadır...işsahibi/davalı yönünden ceza mahkemesinde tespit olunan maddi olgularla hukuk hakimisi bağlı olmakla birlikte kusur oranına ilişkin saptamayla bağlı değildir..." HGK, 31.1.2007, E. 2007/15-39, K. 2007/34 (Kazancı).

²⁵⁷ Ceza yargısı dışında yer alan bir mahkemenin kararının ceza yargısı bakımından doğurduğu etkinin düzenlenmesi gereken yerin sistematik açıdan Hukuk Muhakemeleri Kanunu yerine Ceza Muhakemesi Kanunu olmasının daha uygun düşeceği kanaatindeyiz.

²⁵⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasının 1086 sayılı Kanun dönemindeki karşılığı, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 315. maddesi idi. Söz konusu hükme göre, "*Mahkemece sahtelik sebebiyle iptal edilen senet hakkında ciheti cezaiyece âdemi mes'uliyet ve beraate dair verilecek karar hukuk mahkemesince senedin iptali hakkındaki karara haizi tesir değildir.*" 6100 sayılı ve 1086 sayılı Kanunlar arasında düzenleme açısından esasa ilişkin bir fark bulunmamaktadır. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 315. maddesi hakkında Yargıtay'ın verdiği kararlar bu nedenle güncelliğini muhafaza etmektedir. Örneğin: "...Ceza Mahkemesi'nin beraat kararı senedin sahtelik sebebiyle hukuk mahkemesince iptaline karar verilmesi engel değildir. Sahtelik hususunda ceza Mahkemesi'nin beraate dair kararı hukuk mahkemesini bağlamaz. Bu nedenle mahkemenin sahtelik hususunda gerekli soruşturmayı yapması ve delilleri değerlendirmesi gerekir..." 13. HD, 13.1.1986, E. 1985/7196, K. 1986/84 (Kazancı); "...Davacı, bonoya dayalı alacak takibine karşı itirazda bulunan davalının itirazının kaldırılması ve takibin devamı için İcra Tetkik Mercii'ne vaki başvurusu üzerine İcra Tetkik Mercii'nce itirazın reddedilmesinden sonra davacı ağır ceza mahkemesinde sahtecilik suçundan yargılanmış, ancak yargılama sırasında yapılan tahkikat sonunda sahteliğe konu yazı ve imzanın davalıya ait olduğu saptanarak beraat etmiştir. Davacı bu surette, kesinleşen hukuki durum karşısında bonoya bağlı alacağının tahsilini genel mahkemeden talep etmektedir.

Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gibi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası da sahtelik davasında ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesine ne şekilde etki edeceği konusunda sessizdir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasının mefhumu muhalifinden de sahtecilik hakkında ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararı nedeniyle artık hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini inceleyemeyeceği sonucuna ulaşmak gerekir²⁵⁹. Bu anlamda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası ve Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesindeki anlayış birbiri ile paraleldir²⁶⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası gereği, ceza mahkemesi sahtecilik suçunu işleyen kimsenin mahkûmiyetine karar vermiş ise, artık hukuk mahkemesi, önündeki davada veya sahteliğe ilişkin ön sorunda senedin sahte olmadığına karar veremez²⁶¹. Ayrıca sahtecilik suçu nedeniyle mağdur olan kimselerin bu zararı için hukuk mahkemesinde açtığı davada da sahtecilik nedeniyle verilen mahkûmiyet kararı bağlayıcı niteliktedir²⁶². Çünkü ceza mahkemesinin yaptığı sahtelik incelemesi ile hukuk mahkemesinin sahtelik incelemesi arasında fark

Mahkemece, kesin hükmün varlığı ileri sürülerek dava red edilmiş ise de, itirazın kaldırılmasına ilişkin İcra Tetkik Mercii kararları ancak icra takibinin gerektirdiği hukuki sonuçları doğurur nitelikte olup HUMK.nun 237. maddesinde nitelikleri belirlenen kaziye-i mahkeme teşkil etmez.

Davanın iddia ve savunma doğrultusunda tahkikatı icra olunarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken kesin hükmün var olduğu gerekçesi ile reddi doğru değildir..." 3. HD, 25.6.1990, E. 1989/9571, K. 1990/5935 (Kazancı)

²⁵⁹ Aktan, **a.g.m.**, s. 34; Belgesay, **Şerh-1939**, s. 229-230; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2083; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 519. "...Mahkemece, bozmaya uyularak yapılan yargılama sonucu toplanan kanıtlara, bozma doğrultusunda yaptırılan bilirkişi kurulu incelemesi sonucu alınan rapora, ceza dosyası kesinleşen mahkûmiyet kararı içeriğine nazaran, dava konusu teminat mektubunun, sahtecilik yoluyla düzenlendiği, bu teminat mektubunun garanti altına aldığı rizikonun da gerçekleşmediği, davalının ibraz ettiği faturanın gerçek mal alım satımına ilişkin olmadığına belirlendiği gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir..." 11. HD, 29.3.1990, E. 1989/5896, K. 1990/2664 (Kazancı).

²⁶⁰ Yavuz Alangoya/Kâmil Yıldırım/Nevhis Deren-Yıldırım, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2006, s. 127; Karslı/Koç/Konuralp, **a.g.e.**, s. 126; Kapancı, **a.g.m.**, s. 518-519.

²⁶¹ Belgesay, **Şerh-1939**, s. 229.

²⁶² "...Ceza Mahkemesinin mahkûmiyet kararı ve belirlenecek maddi olgular yukarıda anılan kanun hükmü gereği hukuk hakimini de bağlar. Sözleşmenin altındaki imzanın davacıya ait olmamasına rağmen, davalının yönetim kurulu başkanı olduğu şirket tarafından davacı aleyhine haksız takip yapılması, takibe bağlı olarak davaların açılması, davalının kişilik haklarına saldırı nedeniyle manevi yönden zarar görmesine neden olmuştur. Ayrıca davalının D. Ş.'nin yönetim kurulu başkanı olması ve hakkında ceza mahkemesince özel belgede sahtecilikten mahkûmiyet kararı verilmesi sebebiyle davalının hukuki sorumluluğu da vardır..." 4. HD, 26.11.2015, E. 2015/11693, K. 2015/13705 (Kazancı).

bulunmaz. Bu nedenle bir belgenin sahte olup olmadığı vakıasının ceza mahkemesince daha önce karara bağlanmış olması, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmalıdır.

Belgede sahtecilik suçundan dolayı ceza mahkemesinde görülen dava sonucunda sanığın mahkûmiyetine karar verilmişse ve suç konusu sahte belge iptal edilmişse, artık hukuk mahkemesinden sahte belgenin iptali istenemez²⁶³. Bu durumda hukuk mahkemesinde sahtelik davası açılması halinde veya derdest bir davada sahtelik iddiası ileri sürüldüğünde, senedin sahte olup olmadığını tekrar incelenemez²⁶⁴. Örneğin, hakkında sahtecilik suçu işlendiği sabit olan bir senede dayanılarak hukuk mahkemesinde aleyhine alacak davası açılmış olan bir kimse, ceza mahkemesinin bu kararını ileri sürerek davanın reddedilmesini sağlayabilir.

Doktrinde ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararına rağmen, daha sonra hukuk mahkemesinde sahtelik davası açılmışsa, hukuk davasının usûlden reddedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir²⁶⁵. Ancak kanaatimizce burada ceza mahkemesinin sahtecilik davasında verdiği mahkûmiyet kararı, davacının hukuk mahkemesinden elde etmek istediği hukukî himayeyi ona sağlamaz. Çünkü davacı sahtelik davası ile sahte senetten dolayı borçlu olmadığının tespitini ister ve burada bir menfî tespit davası söz konusudur. Ceza mahkûmiyetinde senedin sahte olduğunun tespit edilmesi, ancak hukuk mahkemesinin tekrar sahtelik incelemesi yapması gereğini ortadan kaldırır. Bu durumda ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı nedeniyle menfî tespit davasının esastan kabulü ile davacının borçlu olmadığının tespitine karar verilmesi gerekir. Zira menfî tespit davasının davacısı, sadece ceza mahkemesinde senedi düzenleyen için verilen mahkûmiyet kararı ile borçlu olmadığının tespiti yönünde bir hukukî himaye elde edemez.

Başka bir açıdan da, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı nedeniyle hukuk mahkemesindeki sahtelik davasının usûlden reddi, ancak kesin hükmün olumsuz

²⁶³ Aras, **Sahtecilik**, s. 382-383; Çelik, **Etki**, s. 3; Kapancı, **a.g.m.**, s. 517; İyilikli, **a.g.e.**, s. 448.

²⁶⁴ Erçin, **a.g.e.**, s. 43; Aktan, **a.g.m.**, s. 34; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 76; Koçak, **a.g.e.**, s. 115; Kuru, **HMU**, C. III, s. 2178; İyilikli, **a.g.e.**, s. 448; M. S. Özbek, **a.g.e.**, s. 299-300.

²⁶⁵ Aras, **Etki**, s. 230; Aras, **Sahtecilik**, s. 383; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5108; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 561; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 779; İyilikli, **a.g.e.**, s. 449.

etkisi veya derdestlik sebebiyle olabilirdi ki, bu halde böyle bir etki söz konusu değildir. Çünkü ceza davası ile sahtelik davasının tarafları, dava sebebi ve dava konusu bakımından aralarında özdeşlik bulunmaz²⁶⁶. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası, ceza mahkemesinden verilen sahtecilik suçuna ilişkin mahkûmiyet kararı karşısında, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesindeki sahteliğe ilişkin tespiti esas alarak bir hüküm kurmasını gerektirir. Dolayısıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası hukuk ve ceza mahkemesi arasındaki kesin hüküm veya derdestlik itirazını düzenlemez.

Yalnızca sahtelik davası bakımından değil, mevcut bir hukuk davasında sahtelik iddiası ileri sürülmesi halinde de, ceza mahkemesinin sahtecilik suçundan verdiği mahkûmiyet kararı karşısında hukuk mahkemesinde sahtelik incelemesi yapılmaması gerekir²⁶⁷. Bu durumda da, hukuk mahkemesi, sahtelik incelemesi yapmaksızın ceza mahkemesince tespit edilmiş sahtelik vakıasını esas alarak hüküm kurmalıdır. Örneğin, senede dayalı bir alacak davasında, ilgili senedi sahte olarak düzenleyen kimsenin ceza mahkemesinde mahkûmiyetine karar verilmiş ise, alacak davasının esastan reddine karar verilmesi gerekir²⁶⁸.

(2) Beraat Kararının Bağlayıcı Etkisi

(i) Genel Olarak

Ceza mahkemesi çeşitli hallerde beraat kararı verebilir. Bunların neler olduğu Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasında bentler halinde sayılmıştır. Buna göre, beraat kararı; *a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak*

²⁶⁶ Atalı, **Pekcanıtez Usûl**, C. III, s. 2083.

²⁶⁷ Akcan, **Etki**, s. 132.

²⁶⁸ "...Mahkemece, davalılar aleyhine davaya konu bonoda tahrifat yaptıkları iddiasıyla yapılan ceza yargılamasında bononun 15.000 TL olarak düzenlendiği ancak 115.000 TL olarak bonoda tahrifat yapıldığının tespit edildiği, davalıların mahkûmiyetlerine karar verildiği, maddi vakıayı saptayan ceza mahkemesi kararlarının hukuk hakimini bağlayacağı gerekçesiyle, davanın kabulüne, açılan takipde davacının takip konusu yapılan 50.000,00 TL nin 35.000,00 TL si yönünden davalılara borçlu olmadığına tespitine, takip dayanağı 115.000,00 TL bedelli bononun davacı yönünden 100.000,00 TL yönünden iptaline, kötüniyet tazminatının davalılardan tahsiline karar verilmiş, hüküm davalılar tarafından temyiz edilmiştir... hükmün ONANMASINA..." 19. HD, 16.3.2017, E. 2016/4304, K. 2017/2153 (Kazancı).

tanımlanmamış olması, b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması, e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması hallerinde verilir. Bu beş farklı halde verilen beraat kararları arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 1. fıkrasında "*Hâkim, ...ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.*" denilerek hukuk mahkemesinin beraat kararı karşısında mutlak olarak bağımsız olduğu kuralı getirilmiştir.

Ceza mahkemesinin çeşitli hallerde beraat kararı verebilmesi karşısında, beraat kararlarının hukuk mahkemesindeki bağlayıcılığı Türk doktrin ve uygulamasında farklı bir ölçüte tâbi tutulur. Beraat kararından hukuk hâkiminin mutlak olarak bağımsız olmadığı, bazı hallerde beraat kararının hukuk hâkimini bağlayıcı etkiye sahip olduğu kabul edilir²⁶⁹. Hukuk mahkemesi bakımından beraat kararlarının bağlayıcı olduğu haller, Yargıtay tarafından "ceza mahkemesinin yaptığı maddi vakıya ilişkin tespitler ile hukuk hâkiminin bağlı olduğu" biçiminde ifade edilir²⁷⁰. Bu ayırım esasen Türk hukukuna özgüdür. Türk Borçlar Kanunu'nun mehzazı

²⁶⁹ Tunçomağ, **Borçlar**, s. 520; M. Kâmil Yıldırım, "Senetle İspat Kuralının Türk Medeni Yargılama Hukukundaki Önemi", **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, 6. bs., İstanbul, Beta, 2011, s. 120; Bağatur, **a.g.m.**, s. 581. Bu konuda azınlıkta kalan bir görüşe göre, kusur ve ayırt etme gücü dışındaki beraat kararları hukuk hâkimini bağlar, aksi durum kesin hüküm kurumuna ters düşer (Muammer Yazar, "Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", **Yargıtay Dergisi**, 1986/3, s. 255).

²⁷⁰ Aşık, **Etki**, s. 99-100; Erçin, **a.g.e.**, s. 59; Kutkan, **a.g.e.**, s. 186; Ayiter, **a.g.m.**, s. 755-756; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 783; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 564; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 700; Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2134. "...Her ne kadar yüklenici hakkında dolandırıcılık suçundan kamu davası açılmış ve bu davada yüklenicinin beraatına karar verilmiş ise de; hukuk hakimisi kural olarak ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değildir. Ancak; aynı olay sebebiyle ceza yargılamasında hükme dayanak yapılan maddi olgular ile bağlıdır...(6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu m.74). Bu açık hüküm karşısında, ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve illiyet gibi esasların hukuk hakimisi bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Ne var ki, hukuk hakimisinin bu bağımsızlığı sınırsız değildir. Gerek öğretide ve gerekse Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hakimisinin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle "failin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakimisinin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, maddi olayları ve yasak eylemleri saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır... Ceza mahkemesinde bir maddi olayın varlığı ya da yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılması olanaklı değildir. Bunun nedeni, ceza yargılamasındaki ispat araçları bakımından ceza hakimisinin hukuk hakiminden çok daha elverişli konumda bulunmasıdır. Maddi olgu saptanarak beraat kararı verilmiş ise; bu yön,

olan İsviçre hukukunda, Art. 53 OR'da herhangi bir ayırım yapılmadığı gerekçesiyle beraat kararının her halde hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığı fikri kabul edilir²⁷¹.

Kanaatimizce, ceza mahkemesinin beraat kararının bağlayıcı olup olmadığı noktasında bakılması gereken ölçüt yine ceza hukuku ile özel hukuk kavramlarının örtüşüp örtüşmediği olmalıdır. Ceza mahkemesinin beraat kararı verirken dayandığı sebeplerin, özel hukuk bakımından da sorumluluk doğurup doğurmadığına bakmak gerekir. Esasen ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olduğundan beraat kararlarının bağlayıcı olmadığı haller kanaatimizce istisna teşkil eder (TBK m. 74/I). Bu istisnaî haller ayrı bir başlık altında aşağıda incelendi²⁷².

hukuk yargılaması sırasında dışlanamaz ve aksi benimsenemez. Yerleşik yargısal uygulamalar bu doğrultudadır..." 15. HD, 1.2.2016, E. 2015/4955, K. 2016/553 (YKD, C. 42, S. 8, 2016, s. 1918-1922); "...her ne kadar ceza mahkemesinin beraat kararı hukuk hâkimini bağlamaz ise de maddi olayın bu şekilde cereyan ettiğine dair ceza hâkiminin tespiti hukuk hâkimini bağlar..." 11. HD, 11.1.2016, E. 2015/6013, K. 2016/71 (Kazancı); "...Bu açık hüküm karşısında, Ceza Mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliği, illiyet gibi esasların Hukuk Hâkimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Ceza Mahkemesinde bir maddi olayın varlığı ya da yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun Hukuk Mahkemesinde yeniden tartışılması olanaklı değildir...her ne kadar hukuk mahkemesi hakimi ceza mahkemesi tarafından belirlenen kusur oranı ile bağlı değil ise de tespit edilen maddi olgular ile bağlı olup..." 17. HD, 27.5.2014, E. 2014/3517, K. 2014/8454 (Kazancı); "...hukuk hakimi ceza davasında alınmış kusur raporu ile bağlı değilse de kesinleşmiş ceza ilamıyla saptanmış maddi olgularla bağlıdır..." 10. HD, 6.3.2014, E. 2014/3275, K. 2014/4922 (Kazancı); "...hukuk hakiminin, ceza hakiminin fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağı saptayan maddi vakıa konusundaki kabulü ve ceza mahkemesinin kabul ettiği olayın gerçekleşme şekli diğer bir deyişle maddi vakıanın kabulü konusunda kesinleşmiş olan bir mahkumiyet veya maddi vakıa tespiti yapan beraat hükmüyle bağlı olacağı hem ilmi hem de kökleşmiş kazai içtihatlarla benimsenmiş bulunmaktadır..." 10. HD, 11.2.2014, E. 2014/1019, K. 2014/2235 (Kazancı). Aynı yönde; 14. HD, 15.05.2008, E. 2008/ 5387, K. 2008/6321 (YKD, C. 35, S. 7, 2009, s. 1328-1330); 13. HD, 2.3.2005, E. 2004/15887, K. 2005/3111 (Kazancı); 4. HD, 29.3.2004, E. 2004/3110, K. 2004/3981 (Kazancı); HGK, 6.2.2002, E. 2002/19-16, K. 2002/47 (Karahasan, a.g.e., s. 597-601); HGK, 28.11.2001, E. 2001/11-1103, K. 2001/1084 (İBD, C. 77, S. 2003/2, s. 346-349); 11. HD, 29.9.1988, E. 1988/936, K. 1988/5355 (Kazancı); HGK, 16.6.1954, E. 1954/3-96, K. 1954/101 (Bağatur, a.g.m., s. 581).

²⁷¹ Funk, a.g.e., s. 93; Brehm, a.g.e., s. 737; Oser/Schönenberger, a.g.e., s. 382; Deschenaux/Tercier, a.g.e., s. 174-175; Oftinger/Stark, a.g.e., s. 226-227; von Tuhr/Peter, a.g.e., s. 437; Türk hukukunda İsviçreli yazarların görüşünü takip eden, Eren, a.g.e., s. 851; Belgesay, Deliller, s. 149.

²⁷² Bkz. s. 185 v.d.

(ii) Suçun Sanık Tarafından İşlenmediğinin Sabit Olması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından

Beraat kararının bağlayıcı olduğu hallerin ilki, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendine göre yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin ceza mahkemesince tespit edilmesi üzerine verilen beraat kararıdır. Bu gerekçeyle verilen beraat kararı, aynı fiil nedeniyle hukuk mahkemesinde görülen davada hukuk hâkimini bağlayıcı niteliğe sahiptir²⁷³. Çünkü ceza mahkemesi yargılamaya konu fiilin sanık tarafından işlenmediğini kanıtlayan deliller ışığında açıkça tespit etmiştir²⁷⁴. Bu beraat kararı ile esasında fail ile fiil arasında bir bağlantı olmadığı ortaya konulur²⁷⁵. Beraat kararlarının hukuk hâkimini bağlamadığı gerekçesiyle hukuka aykırı bir fiili işlemediği sabit olan bir kişinin, hukuk mahkemesinde aleyhine karar verilmesi adalet duygularını zedeler ve hukuk düzeni kendi içinde çelişkiye düşmüş olur. Çünkü gerçek ceza mahkemesi tarafından bir kere ortaya çıkarılmıştır ve bu, hukuk mahkemesini de bağlayacaktır²⁷⁶. Ayrıca ceza muhakemesi hukukundaki re'sen araştırma ilkesi ve delil toplama bakımından sahip olunan geniş yetkiler karşısında da, ceza mahkemesinin vardığı sonucun hukuk mahkemesi nezdinde dikkate alınmaması düşünülmemelidir²⁷⁷. Bu fikrin hukukumuzda yerleşmesinde Yargıtay'ın bu konuda istikrarlı biçimde verdiği kararların etkisi büyüktür²⁷⁸.

²⁷³ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 199; Aras, **Etki**, s. 201; Akcan, **Etki**, s. 156; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 92; Doğanay, **a.g.m.**, s. 28-29; Tuğsavul, **BK 53**, s. 951; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 337; Aktan, **a.g.m.**, s. 30; Müderrisoğlu, **a.g.m.**, s. 113; Selçuk, **a.g.m.**, s. 719-720; Ayiter, **a.g.m.**, s. 754; Çelik, **Hukuk Hakimi**, s. 4; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 609; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 353; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 715; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 83-84; Nomer, **a.g.e.**, s. 153; Antalya, **a.g.e.**, s. 519; Ansay, **Usul**, s. 375; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 706; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5134; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 782; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 564; Üstündağ, **Yargılama**, s. 726; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 351; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyavz/Hanağası, **Usul**, s. 700.

²⁷⁴ Kurşun, **a.g.e.**, s. 130; Akcan, **Etki**, s. 156.

²⁷⁵ Aras, **Etki**, s. 201; Akcan, **Etki**, s. 156.

²⁷⁶ Soyubelli, **a.g.e.**, s. 92.

²⁷⁷ Aras, **Etki**, s. 201; Akcan, **Etki**, s. 157; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 337; Selçuk, **a.g.m.**, s. 720; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 353; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5134.

²⁷⁸ "...davalının suçun işlenmediğinin sabit olması şeklinde C.M.K.nun 223/2-b maddesi uyarınca verilen beraat kararı dikkate alındığında tespit edilen maddi vakia hukuk hakimi için bağlayıcıdır. Şu durumda, temyiz eden davalı hakkında davanın reddine karar verilmesi gerekir..." 4. HD, 25.2.2015, E. 2014/4363, K. 2015/2109 (Kazancı); "...Dava konusu olayla

(iii) Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Bulunması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından

Beraat kararının hukuk hâkimini bağlaması gereken diğer bir hal ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (d) bendi gereği yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması halinde verilen beraat kararıdır²⁷⁹. Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu birlikte değerlendirildiğinde, hukuka uygunluk nedenleri şunlardır: kanun hükmünü yerine getirmek (görevin ifası) (TCK m. 24/I), meşru savunma (TCK m. 25/I), hakkın kullanması (TCK m. 26/I) ve ilgilinin rızasıdır (TCK m. 26/II)²⁸⁰.

Ceza hukuku anlamında hukuka uygun olduğu kabul edilen bir fiil nedeniyle beraat eden bir kimsenin hukuk mahkemesinde örneğin, tazminata mahkûm edilmesi hukuk düzeninin çelişmesine neden olur²⁸¹. Bu nedenle ceza hukuku bakımından hukuka uygunluk sebepleri, özel hukuk bakımından da hukuka uygun sayılmalıdır. Aynı şekilde, medeni hukuktaki hukuka uygunluk sebepleri gereği ceza hukukunda cezaya hükmedilmemelidir²⁸².

ilgili olarak açılan ceza davasında ise davalı sürücü kusursuz olduğundan beraatine karar verilmiştir. BK.nun 53. maddesinde ceza mahkemesinin kusurun takdiri ve zararın miktarını tayin hususundaki kararının hukuk hakimini bağlamayacağı ancak beraat kararı suçun sanıklar tarafından işlenmediğinin kesin olarak tesbiti olgusuna dayanıyorsa, bu kararın bağlayıcı olacağı kuşkusuzdur. Öte yandan, zarar ve ziyana karar verecek olan hukuk hakimi ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümleri ile bağlı olmadığı gibi hukuk hakiminin ceza mahkemesince tespit olunan kusur derecesi ile ve oradaki delillerle bağlı değildir..." 11. HD, 24.10.2005, E. 2004/12977, K. 2005/10244 (Kazancı); "...ceza hâkiminin yaptığı inceleme ve tahkikat sonunda suçun işlenmediğine kesin olarak kanaat getirildiği neticesine vararak vermiş olduğu beraat kararları hukuk hâkimini bağlar. Zira ceza mahkemeleri delil bakımından hukuk mahkemelerinden çok daha geniş imkanlara sahip bulunmaktadır..." 4. HD, 1.3.1958, E. 1958/8283, K. 1958/1131 (Bağatur, a.g.m., s. 581).

279

Akcan, **Etki**, s. 159; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 94; Antalya, **a.g.e.**, s. 519.

280

Kurşun, **a.g.e.**, s. 134. Meşru savunmanın sistematik yorum açısından hukuka uygunluk nedeni olduğu için bkz. Abdullah Batuhan Baytaz, **Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 239-240. Hukuka uygunluk sebepleri, Türk Ceza Kanunu'nda sayılanlar ile sınırlı değildir (Mahmut Koca, "YTCK'da Hukuka Uygunluk Sebepleri", **Ceza Hukuku Dergisi**, Y. 1, S. 1, 2006, s. 127).

281

Aras, **Etki**, s. 215.

282

Koca, **a.g.m.**, s. 119; Koca/Üzülmmez, **a.g.e.**, s. 39.

Bu konuda aksi görüşte olan bazı yazarlar²⁸³, hukuka uygunluk nedenleri bakımından hukuk mahkemesi hâkiminin beraat kararı ile bağlı olmaması gerektiğini belirtir. Bu görüşe göre, bir fiil hukuka aykırı olmadığı için ceza hukuku anlamında cezalandırılmıyorsa da, hukuk mahkemesinde hukuka aykırı sayılabilir²⁸⁴. Yargıtay ise, bir kararında meşru savunma nedeniyle ceza mahkemesinin verdiği beraat kararı karşısında hukuk mahkemesindeki davanın reddedilmesi gerektiğini içtihat etmiştir²⁸⁵.

(iv) Suçun Sanık Tarafından İşlendiğinin Sabit Olmaması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (e) bendine göre ise, yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması halinde, ceza mahkemesi beraat kararı vermek durumundadır. Bu düzenleme şüpheden sanık yararlanır (*in dubio pro reo*) ilkesinin yansımasıdır²⁸⁶.

Doktrinde hâkim olan görüşe²⁸⁷ göre, ceza hukukundaki ispat ölçüsü ile özel hukuktaki ispat ölçüsü örtüşmeyebilir. Bu durumda ceza davasında suçu işlediği konusunda şüphe duyulan kimse, özel hukuk bağlamında sorumlu tutulabilir. Başka bir deyişle, sanığın suçu işlediğinin sabit olmaması halinde verilen beraat kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı değildir. Ayrıca bu görüşe göre, suçun sanık tarafından işlendiği sabit değilse, verilen beraat kararına rağmen, hukuk hâkimi ceza mahkemesinin cezalandırmaya yeterli görmediği deliller bakımından söz konusu

²⁸³ Kutkan, **a.g.e.**, s. 176-177; Aşık, **Etki**, s. 102; Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, s. 382; Brehm, **a.g.e.**, s. 743; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 351; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 574.

²⁸⁴ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 197; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 351; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 574.

²⁸⁵ "...Meşru savunmanın varlığı halinde saldırının kişiliğine ve mallarına yapılan zarar haksız sayılamaz. O halde davanın hemen reddi gerekirken bir miktar tazminata hükmedilmiş olması yasaya aykırıdır..." 4. HD, 15.3.1976, E. 1976/6678, K. 1976/2634 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 618)

²⁸⁶ Aras, **Etki**, s. 216; Kurşun, **a.g.e.**, s. 136; Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 755.

²⁸⁷ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 198; Aras, **Etki**, s. 217; Aşık, **Etki**, s. 95; Erçin, **a.g.e.**, s. 61; Akcan, **Etki**, s. 165; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 96; Kutkan, **a.g.e.**, s. 182; Müderrisoğlu, **a.g.m.**, s. 113; Aktan, **a.g.m.**, s. 29; Tuğsavul, **BK 53**, s. 951; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 334; Doğanay, **a.g.m.**, s. 28; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 608; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 351; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 84; Ayan, **a.g.e.**, s. 341; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 352; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 700; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, C. III, s. 2075; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 576; Antalya, **a.g.e.**, s. 519.

kişinin aleyhine açılan davanın kabulüne karar verebilir²⁸⁸. Uygulamada Yargıtay tarafından da suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması nedeniyle verilen beraat kararlarının bağlayıcı olmadığı, bu yöndeki beraat kararları karşısında hukuk mahkemesinde tazminata karar verilebileceği kabul edilir²⁸⁹.

Burada kanaatimizce hâkim görüş tarafından dikkate alınmayan bir husus bulunur. Ceza muhakemesinde delillerin toplanması bakımından savcılık ve kolluk teşkilatının geniş yetkileri bulunur ve ceza mahkemesi de bu delilleri vicdani kanaatine göre serbestçe değerlendirir. Hâlbuki hukuk hakiminin elinde delillerin toplanmasında böyle bir imkân bulunmaz ve hukuk hâkimi yalnızca tarafların getirdiği delilleri değerlendirebilir. Ceza mahkemesinin daha geniş imkânlar ile toplanan delillere göre sanığın fiili işlediğini sabit görmemesine karşın, hukuk mahkemesinin bu kişiyi haksız fiili gerçekleştirdiği gerekçesiyle tazminata mahkûm etmesi kanaatimizce çelişki doğurur. Bu nedenle sanığın fiili işlediğinin sabit olmaması nedeniyle verilen beraat kararlarının, hukuk mahkemesi bakımından

²⁸⁸ Aras, **Etki**, s. 218; Aşık, **Etki**, s. 99; Koçak, **a.g.e.**, s. 101; Erçin, **a.g.e.**, s. 61; Akcan, **Etki**, s. 165; Kutkan, **a.g.e.**, s. 182; Selçuk, **a.g.e.**, s. 719; Çelik, **Hukuk Hakimi**, s. 5; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5142; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 783.

²⁸⁹ "...Somut olayda, *Kazan Asliye Ceza Mahkemesinin 2008/257 esas, 2010/6 karar sayılı kararı ile isnat olunan suça ilişkin dosya içinde somut delil bulunmadığı gerekçesiyle hizmet nedeniyle görevi kötüye kullanma eyleminden sanık O. S. hakkında beraat kararı verilmiş olup gerekçesi itibarıyla beraat kararı bağlayıcı değildir...*" 22. HD, 16.1.2017, E. 2015/15018, K. 2017/94 (Kazancı); "...Öte yandan, *davacı hakkında Hilvan Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2006/54 Esas, 244 Karar sayılı ceza davasında, mahkemece delil yetersizliğinden beraat kararı vermiştir. Yukarıda açıklanan hukuki olgular dikkate alındığında ceza mahkemesince verilen beraat hükmünün görülmekte olan davada mahkemeyi bağladığından ve ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararının görülmekte olan dava yönünden de kesin hüküm oluşacağından söz edilemez. Bu nedenle mahkeme hükmünün gerekçesinde isabet bulunmamaktadır...*" 3. HD, 8.5.2014, E. 2014/3399, K. 2014/7100 (Lexpera); "...*Davalının ceza davasında delil yetersizliğinden beraat etmiş olduğu da göz önüne alındığında davalının 556 sayılı HKH'nin 61/e maddesi uyarınca marka hakkına tecavüzde bulunduğu kabulü ile yargılamanın bu doğrultuda sürdürülerek davalının istemlerinin değerlendirilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş...*" 11. HD, 18.1.2007, E. 2005/13230, K. 2007/404 (Kazancı); "...*mahkemenin gerekçesine göre beraat etmelerinin nedeni müşteki davalının iddiasının soyutta kalması ve delil yetersizliğidir. Davalı kiracıların beraat etmelerinin nedeni delil yetersizliği olduğuna göre ceza mahkemesinin kesinleşen bu kararı mahkemeyi bağlamaz...*" 6. HD, 3.5.2005, E. 2005/3024, K. 2005/4465 (Kazancı). Aynı yönde, 3. HD, 5.11.2015, E. 2014/20496, K. 2015/17281 (Lexpera); 13. HD, 8.2.2005, E. 2005/13049, K. 2005/1801 (Kazancı); 4. HD, 16.6.2003, E. 2003/3124, K. 2003/7806 (Kazancı); HGK, 20.6.1990, E. 1990/4-429, K. 1990/375 (Kazancı); 9. HD, 2.7.1997, E. 1997/648, K. 1997/6556 (**YKD**, C. 23, S. 10, 1997, s. 1556-1557); 4. HD, 31.3.1988, E. 1988/59, K. 1988/3302 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 589); HGK, 30.1.1976, E. 1974/4-475, K. 1976/159 (Kazancı); 4. HD, 16.6.1969, E. 1969/2491, K. 1969/5771 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 589).

bağlayıcı nitelikte olduğunun kabulü gerekir. Ancak sanık tarafından işlendiği sübut bulmayan suç, manevi unsuru bakımından sanığa yüklenememiş ise, hukuk mahkemesi bakımından bu sebeple verilen beraat kararı bağlayıcılık nitelik taşımayacaktır. Çünkü ceza hukukundaki manevi unsur ile özel hukuk sorumluluğunda kusur kavramı birbiri ile örtüşmez ve Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrası gereğince herhalde bağlayıcı olmadığı öngörülür. Örneğin, işçinin ölümünden dolayı taksirle öldürme suçundan yargılanan işveren hakkında, ceza mahkemesinde taksiri sübut bulunmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilmiş olsa da, hukuk mahkemesinde işçinin ölümü nedeniyle hafif ihmali bulunduğu gerekçesiyle tazminat ödemeye mahkûm olabilir.

(v) İlliyet Bağı Bulunmaması Halinde Verilen Beraat Kararları Bakımından

Beraat kararı, sanığın fiili ile fiilin sonucu arasında illiyet bağı kurulamaması nedeniyle verilmiş ise, doktrinde bir görüşe göre bu karar hukuk hâkimini bağlamaz²⁹⁰. Buna karşılık, başka bir görüşe göre²⁹¹, fiil ile sonuç arasında illiyet bağı olmadığına dair beraat kararı hukuk hâkimini bağlayıcı niteliktedir. Çünkü bu görüşe göre, illiyet bağının yokluğu kesin olarak ceza hâkimince saptandığı için hukuk hâkimini bağlamalıdır.

²⁹⁰ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 199; Akcan, **Etki**, s. 164; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 103; Kutkan, **a.g.e.**, s. 188; Aktan, **a.g.m.**, s. 30; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 336; Çelik, **Hukuk Hakimi**, s. 6; Kapancı, **a.g.m.**, s. 539; Türker, **a.g.m.**, s. 321; Funk, **a.g.e.**, s. 93; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 608; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 83; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 716; Ayan, **a.g.e.**, s. 341; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 572; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5132; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 782; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 563-564. "...ceza mahkemesinin illiyet bağı olmadığına dair kararı hukuk hâkimini bağlamayacaktır..." 4. HD, 2.6.1986, E. 1986/73470, K. 1986/4484 (Keskin, **a.g.e.**, s. 386); "... Somut olayda ise, ceza mahkemesinde sanıkların et pişirmek için ızgarada yaktıkları ateşle yangın arasında illiyet bağı yönünden araştırma yapılmadan delil yetersizliğinden beraat kararı verilmesine karşın yerel mahkeme, ceza davasında olayla yangın arasında illiyet bağı yoksunluğundan dolayı beraat kararı verildiğinden söz ederek davayı red etmiştir. Açıklanan durum karşısında, olayla yangın arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığı yönünden hukuk hakimi tarafından araştırma yapılmalıdır..." HGK, 28.11.2001, E. 2001/11-1103, K. 2001/1084 (**İBD**, C.77, S. 2003/2, s. 346-349).

²⁹¹ Ayiter, **a.g.m.**, s. 755; Selçuk, **a.g.e.**, s. 723.

Haksız fiil sorumluluğunda kusurlu veya ihmali davranışlar ile bu davranışın sonucunda doğan zarar arasındaki ilişki için illiyet bağı kavramı kullanılır²⁹². Borçlar hukukunda illiyet bağı, zarar ile fiil arasındaki bağıdır ve zararın fiilin neticesi olarak ortaya çıkması anlamına gelir²⁹³. İlliyet bağını açıklamak için şart teorisi ve uygun illiyet bağı teorisi ileri sürülmüştür²⁹⁴. Bugün için "uygun illiyet bağı teorisi" kabul edilir²⁹⁵. Buna göre, bir fiil niteliği itibariyle hayatın olağan akışına ve hayat tecrübelerine göre, meydana gelmiş zararı ortaya çıkarmaya elverişli ise, uygun illiyet bağı mevcut demektir²⁹⁶.

Ceza hukukunda illiyet bağı, suçun kanunî tanımında bir neticenin gerçekleşmesi gereken suçlarda aranır ve fiil ile netice arasında illiyet bağı bulunması sorumluluk için zorunlu bir unsurdur²⁹⁷. İlliyet bağı, esasen fiil ile sonuç arasındaki doğal bir bağıdır²⁹⁸. Ceza hukukunda illiyet bağı konusunda ileri sürülmüş çeşitli teoriler bulunur. Bunlardan bazıları şartların eşitliği teorisi, uygun illiyet teorisi, uygun illiyet teorisini esas alan karma uygunluk teorisi, insani illiyet teorisi ve objektif isnadiyet teorisidir²⁹⁹. Türk Ceza Kanunu'nda, illiyet bağı bakımından genel bir kural bulunmaz³⁰⁰. Ceza hukukunda şart teorisi ve borçlar hukukunda uygun illiyet bağı teorisinin hâkim olması, uygulama bakımından esaslı farklar doğurmaz³⁰¹.

Kanaatimizce, hem suç hem de haksız fiil bakımından illiyet bağı kavramları birbiri ile örtüşür. Çünkü gerek ceza hukuku gerek borçlar hukuku illiyet bağını

²⁹² Robert Hauser, "Zum Verhältnis zwischen zivil- und strafrechtlicher Verantwortlichkeit", **Die Verantwortlichkeit im Recht**, Band 2, Zürich, Schultess Polygraphischer Verlag, 1981, s. 608; Eren, **a.g.e.**, s. 561; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 407; Antalya, **a.g.e.**, s. 205.

²⁹³ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 71; Tekinay v. d., **a.g.e.**, s. 567.

²⁹⁴ Bu teorilere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Tandoğan, **a.g.e.**, s. 74-78; Eren, **a.g.e.**, s. 563-570; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 45-47; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 407; Antalya, **a.g.e.**, s. 207-211.

²⁹⁵ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 350; Tekinay v. d., **a.g.e.**, s. 573; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 45.

²⁹⁶ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 77; Tekinay v. d., **a.g.e.**, s. 573; Nomer, **a.g.e.**, s. 165.

²⁹⁷ Özgenç, **Ceza**, s. 185-186; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 131; Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 272; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 252.

²⁹⁸ Özgenç, **Ceza**, s. 186; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 131.

²⁹⁹ Bu teorilere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Özgenç, **Ceza**, s. 186 v.d.; Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 273-284; Toroslu/Toroslu, **a.g.e.**, s. 147-154; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 133-141; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 273 v.d.; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 252-261.

³⁰⁰ Özgenç, **Ceza**, s. 188; Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 287; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 131; Toroslu/Toroslu, **a.g.e.**, s. 146; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 252.

³⁰¹ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 350.

temelde failin hareketinin mantık kuralları çerçevesinde ortaya çıkan sonuçları ile ilgilenir. Her iki hukuk bakımından da bu bağı kesecek veya önüne geçecek olguların ortaya çıkması halinde sorumluluğun doğmayacağı kabul edilir³⁰². Ancak ceza hukuku bakımından illiyet bağının varlığı tespit edildikten sonra, borçlar hukuku anlamında tazmin edilmesi gereken bir zarar ortaya çıkmamışsa, haksız fiil sorumluluğu doğmayabilir.

Kanaatimizce beraat kararında illiyet bağının yokluğuna ilişkin ceza mahkemesinin tespiti, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olmalıdır. İlliyet bağı, suçun maddi unsurları arasında yer alır. Bu nedenle suçun unsurları gerçekleşmediği için verilen beraat kararı, hukuk mahkemesi bakımından da hukuka aykırı fiil ile sonuç arasında illiyet bağı bulunmaması bakımından bağlayıcı nitelikte kabul edilmelidir.

(vi) Sahtecilik Suçlarında Verilen Beraat Kararları Bakımından (HMK m. 214/II)

Sahtecilik suçlarından dolayı ceza mahkemesinden beraat kararı verilmiş olması, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasında hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte kabul edilmemiştir. Bu anlamda Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasının ifadeleri birbiri ile paralel niteliktedir³⁰³. Ceza mahkemesinden beraat kararı verilmiş olsa da belgenin sahteliği hukuk mahkemesinde tekrar incelenebilir³⁰⁴. Dolayısıyla ceza mahkemesinin beraat

³⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 48 v. d.; Eren, **a.g.e.**, s. 570-594; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 411-413; Antalya, **a.g.e.**, s. 224-232; Nomer, **a.g.e.**, s. 167; Özgenç, **Ceza**, s. 190 v.d.; Artuk v. d., **a.g.e.**, s. 281 v. d.; Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 18. bs., Ankara, Seçkin, 2018, s. 225-226.

³⁰³ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Tasarı**, s. 127; Karlı/Koç/Konuralp, **a.g.e.**, s. 126.

³⁰⁴ Belgesay, **Şerh-1939**, s. 230; Umar, **Şerh**, s. 713; Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2542; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5108-5109, C. III, s. 2178; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 562; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 779; Aktan, **a.g.m.**, s. 31; Erçin, **a.g.e.**, s. 43; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 77. "...Ceza Mahkemesi'nin beraat kararı senedin sahtelik sebebiyle hukuk mahkemesince iptaline karar verilmesi engel değildir. Sahtelik hususunda ceza Mahkemesi'nin beraate dair kararı hukuk mahkemesini bağlamaz. Bu nedenle mahkemenin sahtelik hususunda gerekli soruşturmayı yapması ve delilleri değerlendirmesi gerekir..." 13. HD, 13.1.1986, E. 1985/7196, K. 1986/84 (Kazancı). Aynı yönde, 3. HD, 25.6.1990, E. 1989/9571, K. 1990/5935 (Kazancı)

kararına karşın hukuk mahkemesi senedi tekrar incelediğinde senedin sahte olduğu tespit ederse senedin iptaline karar verebilir³⁰⁵.

Burada belgede sahtecilik suçları bakımından verilen beraat kararının sebebine göre bir ayrıma gidilmemesi gerekir. Hangi sebeple verilmiş olursa olsun, belgede sahtecilik bakımından verilen beraat kararları hukuk hâkiminin sahtelik bakımından inceleme yapmasını engellemez. Çünkü beraat kararı verilen haller sanığın suçu işleyip işlemediğini gösterir, senedin sahte olup olmadığını göstermez. Örneğin, belge sahte olsa da o belgeyi sahte olarak düzenleyen kimse o sanık olmadığı için beraat kararı verilmiş olabilir. Başka bir deyişle ceza mahkemesinin beraat kararı, senedin sahte olmadığını göstermez. Bu nedenle, her durumda ceza mahkemesinin belgede sahtecilik suçlarından dolayı verdiği beraat kararı karşısında hukuk mahkemesinin sahtelik incelemesi yaparak bir karar vermesi gerekir.

Ayrıca belgede sahtecilik suçları bakımından özellik arz eden bir durum da söz konusudur. Türk Ceza Kanunu'na göre belgede sahtecilik suçlarının kanunî unsurları bakımından sahteliğin "başkalarını aldatıcı şekilde" olması gerekir (TCK m. 204, 207). Örneğin, ceza mahkemesi dava konusu belgedeki imzanın sanığın elinden çıkmamasına karşın (yani senet sahte olmasına karşın), aldatıcılık unsuru bulunmuyorsa beraat kararı verebilir³⁰⁶. Ancak hukuk davasında sahteliğin tespitinde aldatıcılık unsuru bulunmaz. Bu durumda ceza hukuku ve özel hukuk bakımından sahtelik unsurları örtüşmediğinden bu suçlardaki beraat kararı bağlayıcı nitelikte değildir. Dolayısıyla ceza mahkemesi seneden sahte olduğunu tespit etmekle beraber beraat kararı vermiş ise hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelik taşımaz.

(3) Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Etkisi

(i) Genel Olarak

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesindeki bağlayıcılığı konusundaki temel düzenleme olan Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi, ceza

³⁰⁵ Akcan, **Etki**, s. 142; Koçak, **a.g.e.**, s. 116.

³⁰⁶ Baki Kuru, **Hukukî Mütalâalar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 535.

verilmesine yer olmadığı kararının etkisi konusunda sessizdir. Söz konusu düzenlemenin mefhumu muhalifi yorumundan, mahkûmiyet kararlarındakine benzer şekilde, ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı etkisinin olup olmadığı sorusunun cevabı olarak mahkûmiyet kararlarının bağlayıcı etkisi ile benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Başka bir deyişle, ceza verilmesine yer olmadığı kararı failin fiili işlediği konusunda ve fiilin hukuka aykırı bulunduğu konusunda hukuk hâkimini bağlayacaktır³⁰⁷. Çünkü ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. ve 4. fıkraları olmasaydı, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi gerekecekti. Ceza verilmesine yer olmadığı kararları nitelikleri itibariyle sanığın yüklenen suçu işlediğini tespit etmekle birlikte çeşitli sebeplerle sanığa ceza verilmemesi yönünde hüküm kurulmasını gerektirir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası, sahtecilik suçundan dolayı ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığını düzenler. Kanun koyucu burada sahtecilik bakımından verilen beraat kararı ile ceza verilmesine yer olmadığı kararını eşit tutmuştur. Ancak bu düzenlemeyi kanaatimizce ceza verilmesine yer olmadığı kararının hangi gerekçeyle verildiğine bakılarak yorumlamak gerekir. Çünkü ceza verilmesine yer olmadığı kararında fiilin sanık tarafından işlendiği belirlenmekle beraber çeşitli sebeplerle ceza verilmemesi gerektiği kanun tarafından benimsenmiştir. Bu nedenle ceza verilmesine yer olmadığı kararının fiilin işlendiği hususunda kural olarak hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olması gerekir³⁰⁸.

Sonuç olarak, ceza verilmesine yer olmadığı kararı fiilin hukuka aykırılığı ve failin o fiili işlediği hususlarında hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcıdır. Buna karşılık ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme gerekçeleri bakımından

³⁰⁷ Aras, **Etki**, s. 227-228.

³⁰⁸ Atalı, **Pekcanıtez Usûl**, C. III, s. 2083.

hukuk mahkemesi bu sebeplerle bağılı değildir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme sebepleri ile bağılı olmaksızın hukuk hâkimi tazminata karar verilip verilmeyeceğini takdir edecektir. Dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında yazılı sebepler hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olmayacaktır.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararlarında yer alan sebeplerin etkisi hukuk mahkemesi bakımından aşağıda ayrı ayrı incelenmiştir.

(ii) Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı veya Sağır ve Dilsizlik Hali ya da Geçici Nedenlerin Bulunması Halinde

Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması halinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir (CMK m. 223/III, a). Bu hallerde, iddia edilen suç bakımından sanığın isnat yeteneği bulunmaz³⁰⁹.

Ceza hukukunda kusur yeteneği (isnat yeteneği), genellikle medenî hukuktaki ayırt etme gücüne (temyiz kudreti) kıyasla daha dar ifade edilir³¹⁰. Ceza hukukunda belli bir yaşın altındaki herkesin suç işlemek bakımından kusur yeteneğine sahip olmadığı kabul edilir, buna karşılık medenî hukukta yaş ölçütü bulunmaz ve ayırt etme gücü bakımından her somut olay için ayrı değerlendirme yapılması gerekir³¹¹.

Ceza hukukunda ayırt etme gücü bakımından on iki yaşın altındaki kimseler tamamen sorumsuzdur; on iki ile on beş yaş arasındaki kimselerin işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur; on beş ile on sekiz yaş arasındaki fiil işleyen kimse ise sadece ceza indiriminden faydalanır (TCK m. 31). Yaş küçüklüğünün yanı sıra, sağır ve dilsizlik (TCK m. 33), akıl hastalığı (TCK m. 33), geçici nedenler ve alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma (TCK m. 34) kusur yeteneğini etkileyen hallerdir.

³⁰⁹ Kurşun, **a.g.e.**, s. 140.

³¹⁰ Brehm, **a.g.e.**, s. 738.

³¹¹ N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 747-748.

Medenî hukuktaki ayırt etme gücü ve ceza hukukundaki kusur yeteneği mahkeme hükmünü de birbirinden farklı şekilde etkiler. Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar kural olarak haksız fiillerinden sorumlu değildir³¹². Medenî hukukta ayırt etme gücüne sahip olmayan biri hakkaniyet ölçüsünde kısmen veya tamamen zararın tazmininden sorumlu tutulabilir (TBK m. 65). Fakat ceza hukukunda bu kişilere ceza verilen hallerde hakkaniyet ölçütü kullanılmaz³¹³.

Medenî hukuktaki ayırt etme gücünün varlığı ve yokluğu hakkında düzenlemeler ile ceza hukukundaki haller birbirinden oldukça farklıdır. Bu nedenle de kanun koyucu ceza sorumluluğunda ayırt etme gücüne ilişkin varılan sonuçların hukuk hâkimini bağlamayacağını açıkça düzenlemiştir (TBK m. 74/I). Dolayısıyla ayırt etme gücü bulunmadığına ilişkin verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı, hukuk mahkemesinde bağlayıcı nitelikte değildir³¹⁴. Ceza davası sonucunda örneğin, akıl hastalığı olduğu için hakkında ceza verilmeyen bir kimse hakkında, hukuk mahkemesinde bu fiili neticesinde verdiği zarardan dolayı tazminata karar verilebilir. Başka bir deyişle, ceza hâkiminin akıl hastalığı nedeniyle ceza vermemesi hukuk hâkimini bağlamayacak, hâkim medenî hukuk hükümleri çerçevesinde sorumluluk doğup doğmadığını inceleyecektir³¹⁵. Başka bir örnek de Türk Borçlar Kanunu'nun 65. maddesine göre, hakkaniyet gerektiriyorsa; hâkim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın, tamamen veya kısmen giderilmesine karar verilebilmesidir³¹⁶.

³¹² Tandoğan, **a.g.e.**, s. 57; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 747.

³¹³ Ayiter, **a.g.m.**, s. 753; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 748.

³¹⁴ Aras, **Etki**, s. 227; Koçak, **a.g.e.**, s. 113; Antalya, **a.g.e.**, s. 518.

³¹⁵ Aras, **Etki**, s. 227; Antalya, **a.g.e.**, s. 518.

³¹⁶ Koçak, **a.g.e.**, s. 113. "...Kusur sorumluluğu için temyiz kudretinin varlığı gerekmektedir. Diğer yandan, kanunda gösterilen istisnaların varlığı halinde, temyiz kudreti bulunmayanlar da sorumlu tutulabilirler. Bu istisna; durumlardan biri ise, Borçlar Kanununun 54/1. maddesidir. Bu madde hükmüne göre, hakkaniyet gerekli kılıyorsa hâkim temyiz kudreti bulunmayan bir kişiyi kısmen veya tam olarak tazminata mahkûm edebilir. Somut olayda; sigortalı ...'yı bıçaklayarak öldüren ...'in temyiz kudretini haiz olmadığı ceza dosyası kapsamından sabit olmakla birlikte, davalı ...'in Borçlar Kanununun 54/1. maddesi hükmü gereğince olayı çevreleyen koşullar ile fiilin mahiyeti göz önünde tutulduğunda tazminat miktarından sorumlu olacağı gözetilerek..." 10. HD, 26.5.2016, E. 2015/6461, K. 2016/8682 (Kazancı); "...Adli Tıp Kurumundan alınan raporda; davalıda suç tarihi itibari ile şuur ve hareket serbestisini ortadan kaldıracak derecede Paranoik Şizofren olarak tanımlanan akıl hastalığı bulunduğu belirlendiği, ceza mahkemesince davalının cezai sorumluluğu bulunmadığı gerekçesiyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği ... anlaşılmaktadır...Olay tarihinde yürürlükte bulunan 818 Sayılı Borçlar Kanununun 54. ve halen yürürlükte bulunan 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 65. maddesine göre;

(iii) Hukuka Aykırı Fakat Bağlayıcı Emrin Yerine Getirilmesi Suretiyle veya Zorunluluk Hali ya da Cebir veya Tehdit Etkisiyle İşlenmesi Halinde

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendine göre, suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi hallerinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu fıkradaki haller nitelikleri itibariyle mazeret nedeni teşkil eder ve bu hallerde fiilin haksızlığı ve failin kusurluluğu azalır³¹⁷. Söz konusu mazeret nedenleri gerekçesiyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı da hukuk hâkimini bağlamaz. Çünkü failin kusurunun derecesi nedeniyle bu hallerde ceza verilmesine yer olmadığına karar verilirken, hukuk hâkiminin kusurun derecesini medenî hukuk bakımından takdir ederek farklı sonuca varması mümkündür. Burada ceza hukukunun kusurun ağırlığını dikkate alarak ceza vermemesi ile medenî hukukun kusuru değerlendirmesi ölçütleri birbiri ile örtüşmez.

Türk Borçlar Kanunu'nun 63. maddesinin 2. fıkrasına göre zorunluluk halinde işlenen fiil hukuka aykırı sayılmaz. Hukuk hâkimi, zorunluluk hali içinde başkasının mallarına zarar veren kimsenin hakkaniyet gereği bu zararı gidermesine karar verebilir (TBK m. 64/II).

Ceza hukuku doktrinde ise, bir görüşe göre³¹⁸, zorunluluk hali ikiye ayrılarak incelenir. Buna göre, zorunluluk hali hukuka uygunluk nedeni ve mazeret nedeni olarak iki şekilde ortaya çıkabilir. Korunan hukukî yarar, müdahale edilen hukukî yarardan önemli ölçüde daha üstün ise, zorunluluk hali "*hukuka uygunluk nedeni*"dir. Buna karşılık korunan hukukî yarar, müdahale edilen hukukî yarardan

hakkaniyet gerektiriyorsa hakim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın tamamen veya kısmen giderilmesine karar verebilir..." 4. HD, 3.3.2016, E. 2015/15710, K. 2016/2818 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 25.2.2015, E. 2014/15656, K. 2015/2147 (Kazancı); 10. HD, 27.9.2013, E. 2012/24954, K. 2013/17630 (Kazancı); 10. HD, 16.2.2010, E. 2009/15766, K. 2010/1900 (Kazancı).

³¹⁷ Sözüer, **a.g.m.**, s. 231.

³¹⁸ Zeynel T. Kangal, **Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali**, Ankara, Seçkin, 2010, s. 483; Elif Bekar, **Türk ve Amerikan Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali**, Ankara, Seçkin, 2013, s. 83 v.d.; Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 323; Zafer, **a.g.e.**, s. 382; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 299; Özbek v.d., **Ceza Genel**, s. 385-387.

önemli ölçüde üstün değil veya her ikisi de eşit derecede önemli ise, zorunluluk hali "*mazeret nedeni*" niteliğindedir³¹⁹. Bu ayrımın ceza mahkemesinin vereceği karara yansması ise şöyledir: Zorunluluk hali hukuka uygunluk nedeni ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (d) bendi gereği, beraat kararı; mazeret sebebi olan zorunluluk hali söz konusu ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendi gereği ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir³²⁰. Ceza hukukundaki zorunluluk hali (TCK m. 25/II) ile borçlar hukukundaki zorunluluk hali (TBK m. 63) kavramları içerikleri bakımından birbiri ile örtüşmediği için eleştirilir³²¹. Doktrinde ileri sürülen bir başka görüşe göre³²² ise, zorunluluk hali mazeret nedenidir. Dolayısıyla zorunluluk halinde, fiilin haksızlık niteliği devam eder ancak sanık kusurlu sayılmaz. Gerek Türk Ceza Kanunu'nun 25. maddesinin 2. fıkrası gerek Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 3. fıkrasının (b) bendi bakımından zorunluluk hali, kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebeptir ve bu halde beraat kararı değil, yalnızca ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilir³²³. Bu görüş, zorunluluk halinin hem hukuka uygunluk nedeni hem de mazeret nedeni olmasına ilişkin görüşü kabul edilemez bulur³²⁴. Doktrinde zorunluluk halinin hukukî niteliği itibariyle hukuka uygunluk nedeni olduğu görüşü de savunulur³²⁵. Bu görüşe göre, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun 25. maddesinin 2. fıkrasının kanun koyucu tarafından uyumlu hale getirilmesi gerekir³²⁶. Yargıtay kararlarında zorunluluk hali şartları gerçekleştiği takdirde kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebep olarak kabul edilir ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerektiği belirtilir³²⁷.

³¹⁹ Kangal, **a.g.e.**, s. 483-484.

³²⁰ Kangal, **a.g.e.**, s. 484.

³²¹ Bekar, **a.g.e.**, s. 86.

³²² Özgenç, **Ceza**, s. 425; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 346; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 502; Hakeri, **a.g.e.**, s. 422.

³²³ Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 346.

³²⁴ Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 347, dn. 998.

³²⁵ Çağrı Kan, **Türk Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 161; İçel, **a.g.e.**, s. 359; Öztürk/Erdem, **a.g.e.**, s. 253; Toroslu/Toroslu, **a.g.e.**, s. 170 v.d.; Hafızoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 222; Soyaslan, **Ceza Genel**, s. 376.

³²⁶ Kan, **a.g.e.**, s. 161.

³²⁷ "...zorunluluk hali 765 sayılı TCK'nunda bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmekte iken, 5237 sayılı TCK'nunda kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak sayılmış olup, dolayısıyla 5237 sayılı TCK uygulamasında, zorunluluk halinde suç işleyen kişi hakkında "beraat" değil, TCK'nun 25/2. maddesi uyarınca "ceza verilmesine yer olmadığı" kararı

Kanaatimizce, ceza hukuku bakımından zorunluluk hali kanun koyucu tarafından kusurluluğu ortadan kaldıran sebep olarak düzenlenmiştir. Bu nitelik karşısında da zorunluluk hali içerisinde işlenen fiil haksızlık içermesine karşın, kusurluluk ortadan kalktığından ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi uygun görülmüştür. Zorunluluk hali, ceza hukuku bakımından hukuka aykırı olan bir fiil iken özel hukuk bakımından hukuka uygun kabul edilmesi hukuk düzeninin çelişmesi sonucunu doğuracaktır. Zorunluluk hali nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi, fiilin haksızlık olduğu tespitini de içerdiğinden, hukuk mahkemesi bakımından bu husus bağlayıcı nitelikte kabul edilmelidir. Bu durumda hukuk hâkimi, ceza verilmesine yer olmadığı kararı karşısında zorunluluk hali nedeniyle verilen zararın giderilmesine hakkaniyet gereği karar verebilir.

(iv) Meşru Savunmada Sınırın Mazur Görülebilecek Heyecan, Korku veya Telaş Nedeniyle Aşılması Halinde

Meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması (TCK m. 27/II) halinde, sınırı aşan kısım hukuka aykırı nitelikte olmakla birlikte kişinin kusurluluğu söz konusu heyecan, korku veya telaş nedeniyle azalır. Bu nedenle meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması hukukî niteliği itibarıyla bir hukuka uygunluk nedeni değil, mazeret sebebidir³²⁸. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrası gereği, bu halde beraat kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı

verilmelidir. Bu husus, 5271 sayılı CMK'nın 223/3-b maddesinden de açıkça anlaşılmaktadır.” CGK, 19.2.2013, E. 2012/8-1551, K. 2013/64 (Lexpera); “...yapılan spor müsabakası esnasında sanığın bulunduğu tribünde yaşanan arbede sırasında demir korkuluklara sıkışmamak için müsabaka alanı olarak kabul edilen kum olan koşu pistine atlaması biçimindeki eylemi karşısında; sanığın yasak alana girme fiilinin ceza sorumluluğunu kaldıran zorunluluk hali kapsamında kaldığı cihetle, TCK'nın 25/2. ve CMK'nın 223/3-b maddeleri gereğince sanık hakkında kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı yerine beraatine karar verilmesi, Kanuna aykırı ve O Yer Cumhuriyet Savcısının temyiz nedenleri bu itibarla yerinde görüldüğünden tebliğnameye uygun olarak HÜKMÜN BOZULMASINA...” 19. CD, 28.6.2016, E. 2015/19686, K. 2016/20393 (Lexpera).

328

Aykut Ersan, **Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 126-127; Sözüer, **a.g.m.**, s. 232; Koca, **a.g.m.**, s. 142; Özgenc, **Ceza**, s. 448; Özbek v.d., **Ceza Genel**, s. 410-412. Meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılmasının hukukî niteliğini kusurluluğu ortadan kaldıran sebep olarak kabul eden görüş için bkz. Artuk/Gökçen, **a.g.e.**, s.489.

verilir. Bu mazeret sebepleri hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir. Yargıtay'ın meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması halinde sanığın kusursuz sayılıp hukuk mahkemesinde bağlayıcı olduğunu belirten kararı³²⁹ kanaatimizce yerinde değildir. Çünkü bu halde sanığın kusurluluğu ortadan kalktığından, hukuk hâkimi kusurun derecesini ceza mahkemesi kararından bağımsız olarak değerlendirebilir.

(v) Kusurluluğu Kaldıran Hataya Düşülmesi Halinde

Kusurluluğu kaldıran hataya düşülmesi halinde de (CMK m. 223/III, d), bu hatası nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesine karşın, hukuk hâkimi kişinin sorumlu olduğuna karar verebilir. Çünkü ceza hukuku anlamında hata, hukukî sorumluluk ile ilgili değildir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararında fail suçu işlemiş olmasına rağmen kusurlu olmadığı konusunda hataya düşmüş olsa da, fiilin işlenmiş olması sebebiyle hukuk hâkimi ilgili kişiyi verdiği zarardan dolayı sorumlu tutabilir. Başka bir deyişle, kusurluluğu kaldıran hataya düşülmesi bakımından hukuk hâkimi, ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile bağlı olmayacaktır.

(vi) Etkin Pişmanlık Halinde

Etkin pişmanlık Türk Ceza Kanunu'nda genel bir madde olarak değil, fakat çeşitli suçlarda özel olarak öngörülmüştür. Bu maddelerde kimi zaman etkin pişmanlık cezayı ortadan kaldıran şahsî sebep³³⁰ iken kimi zaman da cezada indirimi

³²⁹ "...hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde "beraat hükmü" değil, Yasanın 27/1. maddesine göre indirimli ceza veya Yasa'nın 27/2. maddesine göre ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmelidir. Bu husus, 5271 sayılı Yasa'nın 223/3-c maddesinden de açıkça anlaşılmaktadır...Bu kapsamda; davalının, maruz kaldığı saldırı karşısında içine düştüğü korku, telaş ve şaşkınlık dolayısıyla davranışlarını yönlendirme yeteneğinin ortadan kalkması söz konusu olduğundan, meşru müdafaa sınırının aşılmasından dolayı kusurlu sayılamayacağı kabul edilmelidir. Dolayısıyla davanın tümünden reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davalının sorumluluğuna karar verilmiş olması doğru görülmemiş kararın bozulması gerekmektedir..." 4. HD, 29.9.2015, E. 2015/9205, K. 2015/10251 (Kazancı).

³³⁰ TCK m. 93/I, m. 192/I, II, IV, m. 201/I, II, m. 221/I, II, III, IV, c. 1, m. 254/I, II, III, m. 274/I,

gerektiren şahsi sebeptir³³¹. Bu açıdan etkin pişmanlık sebeplerinin ceza sorumluluğuna etkisi ikiye ayrılır: Birincisi cezayı azaltan etkin pişmanlık, ikincisi cezayı kaldıran etkin pişmanlıktır³³². İlk halde, etkin pişmanlık nedeniyle ceza hâkimi sanığın mahkûmiyetine karar verir ve fakat cezasında indirim uygular³³³. İkinci halde ise, iddia edilen fiili sanığın işlemiş olduğu sübut bulmuş olmasına rağmen, kanunî şartlar gerçekleşmişse, ceza verilmesine yer olmadığına karar verilir.

Etkin pişmanlık nedeniyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararları mahkûmiyet kararlarında olduğu gibi hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı etkiye sahip olmalıdır. Çünkü ceza mahkemesi tarafından deliller değerlendirilip fiilin fail tarafından işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına neden olan hususlar hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir.

(vii) Şahsî Cezasızlık Sebeplerinin Varlığı Halinde

Şahsî cezasızlık sebeplerinin varlığı halinde de (TCK m. 167, m. 273), ceza mahkemesi sanığın fiili işlediğini tespit etmiştir, fakat kanunda sayılan sebepler nedeniyle cezada indirim yapılmasına veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verir. Bu durumda da fiilin hukuka aykırılığı bakımından ceza mahkemesinin verdiği ceza verilmesine yer olmadığı kararı, mahkûmiyet kararı gibi hukuk hâkimini bağlar³³⁴. Buna karşılık şahsî cezasızlık sebepleri bakımından bu karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcılık teşkil etmez.

³³¹ TCK m. 93/II, m. 110, m. 168/I, II, III, V, m. 192/III, m. 221/IV, c. 2, m. 248/I, II, m. 269/I, II, III, IV, m. 274/II, III, m. 293.

³³² Yasemin Baba, **Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 126-129.

³³³ Baba, **a.g.e.**, s. 126.

³³⁴ "...Söz konusu kararın gerekçe kısmında, katılan ile evli olması sebebiyle hesabın şifresini bilen sanığın müştekinin rızası dışında parayı hesabına havale ettiği, bu şekilde üzerine atılı bilişim sistemlerini kullanmak suretiyle hırsızlık suçunu işlediği sabit ise de eşlerden birinin diğeri hakkında hırsızlık suçunu işlemesi halinde ilgili kişiye ceza verilmeyeceğinin hüküm altına alındığı belirtilmiştir. Ceza dosyası 2.4.2014 tarihinde kesinleşmiştir. Davalının, yargılandığı ceza davasında; davacının rızası dışında parayı hesabına havale ettiği hususu kesinleşmiştir. Bu durumda, mahkemece; davacının, havale işleminin bilgisi dışında yapıldığı iddiasını ispatlayamadığı gerekçesi ile; davanın reddine karar verilmesi doğru görülmüştür..." 3. HD, 17.11.2015, E. 2015/12258, K. 2015/18224 (Kazancı).

(viii) Hakaret Suçunda

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasının (c) bendine göre, karşılıklı hakaret sebebiyle ceza hâkimi faile ceza verilmesine yer olmadığı kararı verir. Karşılıklı hakaretin gerçekleşmiş olduğunu tespit eden ceza hâkimi cezada indirim yapabileceği gibi ceza verilmesine yer olmadığına da karar verebilir (TCK m. 129/III). Karşılıklı hakarete, sanık mağdura hakaret ettiğinden aynı zamanda mağdurun da sanığa hakaret etmesi nedeniyle kendisi de mağdur olduğundan hâkim ceza verilmemesine kanaat getirebilir. Bu durumda hakaret fiilinin işlendiği kesin bir biçimde tespit edildiğinden bu karar hukuk hâkiminin önündeki uyuşmazlık bakımından bağlayıcı niteliktedir³³⁵.

Bundan başka Türk Ceza Kanunu'nun 129. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında da bir haksız fiile veya kasten yaralamaya tepki olarak hakaret suçu işlenmesi hali de ceza verilmeyecek hallerdendir. Her ne kadar Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasında sayılmamış olsa da, bu iki fıkra bakımından da ceza hâkiminin ceza verilmesine yer olmadığına karar vermesi gerekir³³⁶. Yine Türk Ceza Kanunu'nun 128. maddesinde de iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamındaki

³³⁵ "...Ceza dosyası içeriğine göre; davalının, olay tarihinde davacıya hakaret eylemi sabittir. Hukuk hakimi ceza mahkemesince belirlenen bu maddi olgu ile bağlıdır. Mahkeme kararının gerekçesinde belirtilen; ceza mahkemesinin hakaret eyleminin karşılıklı olduğu gerekçesiyle davalı hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair kararı hukuk hakimi yönünden bağlayıcı olmayıp, tazminat miktarının belirlenmesinde etkili olabileceğinden, davacı yararına 6098 Sayılı TBK'nın 58. maddesi uyarınca uygun miktarda manevi tazminata hükmedilmesi gerekir..." 4. HD, 27.4.2016, E. 2016/4038, K. 2016/5706 (Kazancı); "...Davacının şikayeti üzerine, davalı hakkında ...ceza mahkemesince; davaya konu mesajlarla sanığın müştekiye hakaret ettiği, ancak sanığın bu eylemini müşteki ile yapmış olduğu telefon konuşmalarında kendisine hitaben söylenen sözler üzerine gerçekleştirdiği, karşılıklı hakaret suçundan sanığa ceza verilmemesi gerektiği gerekçesi ile ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir...Somut olayda, davaya konu edilen mesajların atılmasına davacının kendi eyleminin sebep olduğu anlaşılmaktadır. Açıklanan nedenle saldırıyı kınayan bir karar vermekle yetinilmesi gerekirken, tazminata hükmedilmiş olması usul ve yasaya uygun görülmediğinden kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 19.11.2015, E. 2014/16290, K. 2015/13306 (Kazancı); "...ceza dosyasından taraflar hakkında hakaret suçundan eylemin karşılıklı olduğu gerekçesi ile ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır...davalının davacıya hakareti mahkemenin de kabulünde olduğuna göre, davacının kişilik haklarının ihlal edildiği kabul edilmeli ve BK'nun 49. maddesi uyarınca uygun bir miktar tazminata hükmedilmelidir..." 4. HD, 16.4.2014, E. 2013/11110, K. 2014/6365 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 3.4.2014, E. 2013/7809, K. 2014/5748 (Kazancı); 4. HD, 21.1.2014, E. 2014/4382, K. 2015/629 (Kazancı). Aksi yönde 4. HD, 30.1.2012, E. 2010/13347, K. 2012/1097 (Taneri, **a.g.m.**, s. 87, dn. 44).

³³⁶ Kurşun, **a.g.e.**, s. 154-155.

ifadeler bakımından da ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir³³⁷. Bu kararlar bakımından da işlenen fiilin hukuka aykırılığı ceza mahkemesince tespit edilmiş olduğundan, hukuk hâkimi için bağlayıcı niteliktedir.

(ix) İşlenen Fiilin Haksızlık İçeriğinin Azlığı Halinde

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasının (d) bendine göre, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı halinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu halde az dahi olsa işlenen fiilin haksız olduğu ceza mahkemesince tespit edilmiş olduğundan, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkiye sahip olacaktır.

c. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Bağlayıcı Olmadığı Haller

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasına göre, "*Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesi ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.*" Kusurun değerlendirilmesi ve zararın belirlenmesi bakımından ceza hukuku ve özel hukukun kavramları birbiri ile örtüşmez. Bu nedenle kanun koyucu bu hallerde ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmaksızın hukuk hâkiminin serbestçe değerlendirme yaparak karar vermesini öngörür.

Ceza mahkemesinin yaptığı tespitlere ilişkin kavramlar ile hukuk hâkiminin kullandığı kavramlar birbirinden farklı ise, ceza mahkemesi kararı hukuk hâkimini bağlamaz. Bu nedenle kanaatimizce ceza mahkemesi kararı ile hukuk hâkiminin bağlı olmadığı halleri tespit etmek için karar verilirken dikkate alınan kavramların ortak olup olmadığına bakmak gerekir.

³³⁷

"...davalı hakkında dava konusu edilen beyanı nedeniyle davacıya yönelik hakaret suçundan kamu davası açıldığı, ...sanığın sözlerinin TCK 128. maddesi kapsamında iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında kaldığı kanaatine varılarak ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır... davalının duruşma sırasında davacıya yönelik sarf ettiği sözlerin davacının kişilik haklarına saldırı olarak değerlendirilemeyeceği, iddia ve savunma dokunulmazlığı sınırları içerisinde kaldığı sonucuna varılarak istemin tümünden reddine karar verilmesi gerekirken..." 4. HD, 22.10.2015, E. 2015/12516, K. 2015/11879 (Kazancı).

(1) Mahkûmiyet Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasında ceza mahkemesi kararının türüne bakmaksızın genel olarak ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığı haller düzenlenir. Kusur ve zararın tayini bakımından hukuk hâkiminin bağımsızlığı, tüm ceza mahkemesi kararları ve bu arada mahkûmiyet ve beraat kararları bakımındandır³³⁸. Fakat mahkûmiyet kararlarının bağlayıcılığının kapsamı; beraat kararlarına göre, daha dardır³³⁹. Örneğin, işlediği fiil nedeniyle ceza hukuku bakımından sorumlu olan kimse, ceza mahkemesi önünde cezaya mahkûm edilirken, hukuk mahkemesi önünde maddi veya manevi bir zarar doğmadığı gerekçesiyle tazminat ödemeye mahkûm edilmeyebilir.

Hukuk hâkimi önündeki davada kusuru ve zararı takdir ederken ceza hâkiminin mahkûmiyet kararı ile bağlı değildir³⁴⁰. Ceza mahkemesi mahkûmiyet kararı verirken, sonuç cezanın tespitinde (örneğin, TCK m. 35/II; m. 61/I, e) veya suçun daha ağır veya daha hafif cezalandırılmasını gerektiren nitelikli halleri (TCK m. 99/III, IV) için zararın miktarı bakımından bir tespit yapmış olabilir. Ancak bu halde zararın miktarı bakımından ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı, hukuk mahkemesini bağlayıcı nitelikte değildir³⁴¹.

Yargıtay'ın ceza mahkemesindeki kusur raporunun doğrudan dikkate alınmasında herhangi bir aykırılık bulmaması yönündeki kararlarına, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin açık hükmü karşısında katılmamaktayız³⁴². Çünkü ceza

³³⁸ von Tuhr/Peter, **a.g.e.**, s. 437; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 606; Eren, **a.g.e.**, s. 850; Ayan, **a.g.e.**, s. 340.

³³⁹ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 352.

³⁴⁰ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 200; Aras, **Etki**, s. 244-245; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (III), s. 518; Erçin, **a.g.e.**, s. 54-55; Kutkan, **a.g.e.**, s. 192-194; Tuğsavul, **BK 53**, s. 952; Çelik, **Hukuk Hakimi**, s. 2; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 610; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5111; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 699.

³⁴¹ Aşık, **Başlıca Farklar**, s. 14.

³⁴² "...gerek davacı, gerekse davalı vekilinin 25.04.2006 tarihli duruşmada imzalı beyanları ile ceza dosyasında alınan kusur raporunu kabul etmeleri ve ayrıca bir kusur incelemesi yapılmamasını talep etmeleri karşısında, mahkemece yeniden kusur incelemesi yaptırılmamasında bir aykırılık görülmemiştir..." 21. HD, 13.11.2007, E. 2007/17891, K. 2007/20495 (YKD, C. 35, S. 8, 2009, s. 1574-1576). Aynı yönde "...Borçlar Kanunu 53. Madde hükmüne göre hukuk hakimi kusurun varlığına karar verebilmek için ceza hukukunun mes'uliyete dair hükümleri ile bağlı olmadığı gibi, kusurun taktiri ve zararın miktarını tayin gibi hususlarda da ceza mahkemesi kararı ile bağlı değilse de, olgularda ve ortaya konulan

mahkemesinin kararı kusurun ve zararın takdiri bakımından hukuk mahkemesini bağlamadığı için, hukuk mahkemesi bu hususların tespiti amacıyla delilleri yeniden özel hukuk ilkeleri bakımından değerlendirmelidir. Başka bir deyişle, hukuk hâkimi doğrudan doğruya ceza mahkemesi kararını bu hususlar bakımından hükmüne esas alamaz³⁴³.

Yargıtay'ın ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararlarını mutlak anlamda bağlayıcı kabul ettiği bazı kararları bulunmaktadır³⁴⁴. Bununla beraber, kararlarının

delillerde farklılık olmaksızın aynı kazada farklı kusur oranlarına ulaşılması adalete olan güveni sarsabilecektir. Bu ilkelere göre aynı maddi vakialardan hareketle farklı kusur oranlarına ulaşılmasının önlenmesi amacıyla ceza kovuşturması sırasında dinlenen tanık beyanları ile alınan bilirkişi raporunun da hukuk mahkemesince nazara alınarak değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir..." 11. HD, E. 2003/4227, K. 2003/11328 (Kazancı); "...ceza mahkemesinde alınan ve davalının olayda kusur oranını da belirleyen raporun, iş güvenliği mevzuatı da gözönünde tutularak, yapılan değerlendirme sonucu verildiğinin, bu nedenle hukuki yönden de kanaat verici ve doyurucu bulunduğunun anlaşılmasına göre, Hukuk Genel Kurulu'na da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken,...Karşı Oy Yazısı:Ancak: Ceza davası için yaptırılan bilirkişi incelenmesi sonucu verilen rapora dayanılarak sonuca gidilmesi B.K.nun 53 maddesine ve Hukuk Genel Kurulunun 24.3.1967 gün, 1966/91378 E. 274 K. sayılı kararına uygun düşmemektedir. Ceza dosyasında alınan rapor cezai sorumlulukla ilgili olup iş güvenliği esaslarına uygun şekilde düzenlenmemiş olup hukuk davasındaki sorumluluk açısından yetersizdir..." HGK, 19.10.1994, E. 1994/10-390, K. 1994/626 (Kazancı); "...Ceza dosyasında mevcut...bilirkişi raporunda mağdurun yüzde yüz kusurlu bulunduğu, şoför M.M. ye herhangi bir kusur dikkatsizlik, tedbirsizlik nizamata aykırılık izafe edilemeyeceği açıkça belirtilmiştir Davacı taraf, sözü edilen rapor kapsamının aksini iddia ve ispat edememiştir..." HGK, 31.1.1970, E. 1966/4-1400, K. 1970/63 (Keskin, a.g.e., s. 384-385).

343

"...Hukuk Mahkemesi, Ceza Mahkemesinde kesinleşen maddi olgu ile bağlı ise de, maddi olguya göre belirlenen kusur oranı hukuk hakimisi için bağlayıcı değildir. Gerektiğinde zabıt mümzilerinin katılımıyla yeniden keşif yapılarak savunma delillerinin toplanması, davacı motosiklet sürücüsünün fren izi ile hızı da gözönünde bulundurularak üniversitelerin, konusunda uzman trafik kürsüsünden seçilecek bilirkişiden rapor alınarak kusur oranlarının tespiti ile sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması isabetli görülmemiştir..." 17. HD, 16.10.2006, E. 2006/4396, K. 2006/7881 (YKD, C. 33, S. 6, 2007, s. 1135-1136); "...Mülga 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi hükmü gereğince, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı, kusurun takdiri ve zarar tutarının saptanması konusunda hukuk hakimini bağlamaz ise de; mahkûmiyet kararı, eylemin haksızlığını değerlendirmede hukuk hakimini bağlayıcı olur. Somut olayda kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı yoktur..." 15. HD, 25.3.2015, E. 2014/2603, K. 2015/1490 (YKD, C. 41, S. 6, 2015, s. 1167-1169); "...Mahkemece tazminata ve hukuki sorumluluğa dair açılan davada T.T.K. ve B.K. hükümleri uyarınca kusuru ve sorumluluğu değerlendiren raporlar gözetilmeksizin, somut olaya uygun olmayan ceza yargılamasına dair kurallar ve esaslar çerçevesinde alınan rapor uyarınca davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş..." 11. HD, 9.2.2015, E. 2015/618, K. 2015/1526 (Kazancı İbb).

344

Akcan, **Etki**, s. 151; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 518;. "...BK'nın 53. maddesine göre ceza mahkemesinin kusur oranı ile bağlı değilse de, ceza mahkemesinde belirlenen olgular hukuk hakimini bağlar. Ceza yargılaması sırasında davalının ters yola girdiği bu nedenle %100 kusurlu olduğu kabul edilmiş ve hüküm onanarak kesinleşmiştir. Eldeki davada bu maddi olgu değiştirilerek yolda alt yapı çalışması bulunduğu, gidiş gelişin tek şerit üzerinden yapılması nedeniyle davalının zorunlu olarak ters şeride girdiği bu nedenle kusur oranının

çok büyük çoğunluğunda Yargıtay, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasının (BK m. 53'ün) düzenlemesine uygun olarak mahkûmiyet kararlarının kusurun ve zararın takdiri bakımından bağlayıcı olmadığını ortaya koyar³⁴⁵.

Mahkûmiyet kararı ile hukuka aykırı bir fiili işlediği için suçlu bulunan sanık bakımından hukuk mahkemesi bağlı olmakla beraber, hukuk mahkemesi failin ayırt etme gücünün hukukî sorumluluk bakımından değerlendirilmesinde kanaatimizce bağımsız olacaktır (TBK m. 74/I)³⁴⁶. Çünkü cezaî sorumluluğu gerektiren kusur yeteneği ile hukukî sorumluluk bakımından ayırt etme gücünün ölçütleri birbirinden farklıdır³⁴⁷. Buna karşılık, bir görüşe göre³⁴⁸, ayırt etme gücü bakımından hukuk hâkimi ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile bağlıdır. Çünkü cezaî sorumluluk bakımından isnat yeteneği bulunan bir kimsenin hukuk davasında ayırt etme gücü bulunmadığı kabul edilemez.

%60 olduğu belirlenerek hüküm altına alınmıştır. Tanık olarak dinlenen trafik kazası tespit tutanağını düzenleyen trafik polisi bu maddi olguyu doğrulamamıştır. Şu durumda kesinleşen maddi olguyu, değiştirmek suretiyle davalının %60 oranında kusur ile sorumlu tutulması doğru görülmemiştir. Açıklanan nedenle mahkemece davalının %100 kusurlu olduğu kabul edilerek gerçekleşen tedavi giderinin tamamından sorumlu tutulması, ayrıca manevi tazminatın da gerçekleşen bu olguya göre yeniden takdiri gerekir..." 4. HD, 8.6.2006, E. 2005/8826, K. 2006/6949 (İBD, C. 81, S. 2007/6, s. 2699); "... hukuk hâkimi, ceza hakimini mahkûmiyet kararına götüren olaylarla bağlıdır. O halde hukuk hâkimi artık olayların başka şekilde gerçekleştiğini benimseyemez ve zararın var olmadığını kabul edemez..." 4. HD, 05.10.1987, E. 1987/4123, K. 1987/7124 (Karahasan, a.g.e., s. 604); "...Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi gereğince hukuk hakimini, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile bağlıdır..." 2. HD, 27.9.1976, E. 1976/4884, K. 1976/6456 (Kazancı); "...davalı ceza mahkemesince bu fiilden ötürü mahkûm edilerek bu bapta karar kesinleşmiş olmasına nazaran Borçlar Kanununun 53 üncü maddesi uyarınca mezkur ceza mahkemesi kararı hukuk hakimini bağlar..." 3. HD, 17.2.1961, E. 1961/1665, K. 1961/1275 (AD, Y. 52, 1961, S. 11-12, s. 1178); "...Ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararının da bu konuda muhkem kaziye teşkil edeceği ve hukuk hâkimini takyit edeceği aşikârdır..." 3. HD, 5.6.1959, E.1959/3754, K. 1959/3235 (AD, Y. 53, 1962, S. 1, s. 70).

³⁴⁵ "...ceza dosyasındaki kusur raporu ve oranlarının işbu davaya dair bağlayıcılığı bulunmadığı..." 10. HD, 15.2.2016, E. 2014/23299, K. 2016/1919 (Kazancı); "...hukuk hâkimi, kesinleşmiş ceza kararına konu maddi olgularla bağlı ise de, ceza yargılaması sürecinde belirlenen kusur oranıyla bağlı değildir..." 10. HD, 25.2.2014, E. 2014/2466, K. 2014/3728 (Kazancı); "...Ancak ceza mahkûmiyet ilamında tesbit olunan maddi vakıalarla bağlıdır...kusur yönünden gereken araştırma ve inceleme yapılarak sonucu uyarınca karar verilmelidir..." HGK, 23.01.1985, E. 1983/10-372, K. 1985/21 (Karahasan, a.g.e., s. 606); "...mahkemece yapılacak iş; ... tarafların ceza kararı ile tesbit edilen hukuka aykırı fiillerindeki (ve varsa diğer kişilerin) kusurlarının derecelerini tesbit ettirmek..." 4. HD, 13.3.1980, E. 1980/1279, K. 1980/3256 (Karahasan, a.g.e., s. 615). Aynı yönde, 3. HD, 25.9.2013, E. 2013/13945, K. 2013/13325 (Kazancı); 10. HD, 24.9.1996, E. 1996/7490, K. 1996/7515 (Kazancı); HGK, 15.6.1994, E. 1994/9-288, K. 1994/420 (Kazancı).

³⁴⁶ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 605; Nomer, a.g.e., s. 169; Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2159.

³⁴⁷ Tuğsavul, **BK 53**, s. 949-950; Selçuk, a.g.m., s. 722; Eren, a.g.e., s. 850. Ayrıca bkz. s. 172.

³⁴⁸ Oser/Schönenberger, a.g.e., s. 381. Aynı görüşte Aras, **Etki**, s. 46. Antalya, a.g.e., s. 518.

Mahkûmiyet kararlarının hukuk mahkemesine etkisi bakımından önemli bir başka nokta da, ceza hâkiminin takdirî ceza indirim sebepleri uygulamış olmasının hukuk mahkemesine etki edip etmeyeceğidir. Türk Ceza Kanunu'nun 29. maddesine göre haksız tahrik, haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında bir kimsenin suç işlemesidir. Haksız tahrik, niteliği itibariyle kusurluluğu azaltan hallerdendir³⁴⁹. Failin haksız tahrik altında işlemiş olduğu suç hukuka aykırıdır ve fakat failin kusurluluğu azalmıştır³⁵⁰. Uygulamada Yargıtay, ceza mahkûmiyetinde, örneğin, haksız tahrik sebebiyle, ceza indirilmiş ise, hukuk hâkiminin tazminat takdir ederken bunu dikkate almamasını bozma sebebi yapar, bunu hukuk hâkimi için bağlayıcı kabul eder³⁵¹. Kanaatimizce de ceza mahkemesinde cezada indirim uygulanmasına sebep olan haksız tahrik olgusu, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olmalıdır. Başka bir ifadeyle, ceza mahkemesinde haksız tahrik teşkil eden fiili hukuk hâkimi tarafından tazminattan da indirim sebebi yapılmalıdır. Örneğin, haksız tahrik altında işlenen yaralama fiili nedeniyle hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmış ise, ceza mahkemesinin

³⁴⁹ Özgenç, **Ceza**, s. 451; Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 442; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 359; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 517; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 449; Özbek v.d., **Ceza Genel**, s. 413. Haksız tahriğin hukukî niteliğinin cezayı hafifletici sebep olduğu görüşü için bkz. Soyaslan, **Ceza Genel**, s. 466.

³⁵⁰ Özgenç, **Ceza**, s. 451; İçel, **a.g.e.**, s. 492; Öztürk/Erdem, **a.g.e.**, s. 348; Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 359; Özel haksız tahrik hükümlerinde kusur yeteneğinin tamamen ortadan kalkması da söz konusu olabilir (Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 360). Örneğin, kasten yaralama suçuna tepki olarak işlenen hakaret suçunun failine ceza verilmez (TCK m. 129/II).

³⁵¹ "...Dava konusu olaya gelince, ceza mahkemesince davalının kasten öldürme eylemini desteğin tahriki etkisi altında işlediği kabul edilerek cezadan indirim yapıldığından, 6098 Sayılı TBK'nın 52. maddesi uyarınca bölüşük kusur olarak kabul edilmesi gereken tahrik sebebiyle hesaplanan tazminat tutarından indirim yapılması gerektiğinin düşünülmemiş olması doğru olmamış kararın açıklanan sebeple bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 12.5.2016, E. 2015/7746, K. 2016/6549 (Kazancı); "...Davaya konu olayda; davalının eylemini haksız tahrik altında gerçekleştirdiği maddi vakia olarak kesinleşmiş ceza kararı ile tespit edilmiştir. Bu durumda; talep edilen manevi tazminattan matematiksel olmamak üzere bir indirim yapılması gerekirken istemin aynen kabulü doğru olmamış, bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 30.11.2015, E. 2015/13723, K. 2015/13773 (Kazancı); "...Ceza mahkemesince belirlenen davacının hafif tahrikte bulunduğu ilişkin maddi olgu, Borçlar Yasası'nın 53. maddesi gereğince hukuk hakimî yönünden bağlayıcıdır. Dava konusu olayın başlamasına yol açan davacının davalıyı tahriki eylemi, onun bölüşük kusurunu oluştur ve Borçlar Yasası'nın 44. maddesi gereğince kabul edilen maddi ve manevi tazminat tutarlarından davalı yararına indirim yapılmasını gerektirir. Şu durumda, ceza mahkemesince belirlenen tahrike ilişkin indirim oranının davalının sorumlu tutulacağı maddi tazminatı yansıtılması gerekir..." 4. HD, 30.01.2012, E. 2010/13310, K. 2012/1040 (YKD, C. 38, S. 10, 2012, s. 1899-1901). Aynı yönde, 4. HD, 3.7.2012, E. 2012/9185, K. 2012/11566 (Taneri, **a.g.m.**, s. 87); 4. HD, 10.6.2002, E. 2002/3079, K. 2002/7148 (Kazancı); 10. HD, 2.10.1997, E. 1997/6247, K. 1997/6372 (YKD, C. 24, S. 1, 1998, s. 54-56).

tespit ettiği haksız tahrik olgusu nedeniyle tazminattan indirim yapılması gerekir. Ancak burada cezadan indirim yapıldığı oranın aynısının tazminatta indirim yaparken doğrudan uygulanması gerekmez. Hukuk hâkimi tazminattan indirimin ne kadar olacağını serbestçe takdir edecektir.

(2) Beraat Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller

Gerek Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin açık düzenlemeleri gereği, beraat kararları ile hukuk hâkimi bağlı olmaksızın önündeki uyuşmazlık hakkında bir karar verecektir. Yargıtay'ın uygulaması da bu yöndedir³⁵². Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, beraat kararlarının verilme sebeplerine ve bu sebeplerin hukuk hâkimi bakımından da ortak kavramlara dayanıp dayanmadığına bakılarak beraat kararının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olup olmadığı tespit edilmelidir. Buna göre aşağıdaki hallerde beraat kararı hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir:

Ceza hukukundaki kanunîlik prensibi gereği (AY m. 38/I; TCK m. 2/I), hukuka aykırı bir fiilin suç sayılabilmesi, onun kanun tarafından suç olarak düzenlenmiş olmasına bağlıdır³⁵³. Ceza hukukunda aynı zamanda kanunda yer almayan cezanın verilmesi de mümkün değildir³⁵⁴. Haksız fiillerin neler olduğu ise kanunda tek tek belirtilmez, bunun şartları ve unsurları çerçeve niteliğinde öngörülür (TBK m. 49) ve ayrıca tazminat bakımından cezalarda olduğu gibi alt sınır-üst sınır bulunmaz³⁵⁵. Bu nedenle ceza hukukundaki "suç ve cezaların kanunîliği ilkesi"nin haksız fiiller bakımından uygulanması mümkün değildir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendine göre, "yüklenen fiilin kanunda

³⁵² "...Mahkemece, davalılar hakkında Ağır Ceza Mahkemesi'nce verilip kesinleşen beraat kararı gerekçe gösterilerek davanın reddine karar verilmiş ise de,...ceza mahkemesi kararı eldeki dava yönünden mahkemeyi bağlayıcı nitelikte kabul edilemeyeceğinden, davalıların kooperatifi sorumluluk altına sokabilecek ve kooperatif zararına yol açacak karar ve belgelerde imzalarının bulunup bulunmadığı saptanıp..." 23. HD, 25.1.2013, E.2012/5007, K. 2013/438 (Kazancı); "Sahtelik hususunda ceza mahkemesinin beraate ilişkin kararı hukuk mahkemesini bağlamaz..." 13. HD, 13.1.1986, E. 1986/7196, K. 1986/84 (Karahasan, a.g.e., s. 590).

³⁵³ Aşık, Etki, s. 11; Baytaz, a.g.e., s. 52; Kurşun, a.g.e., s. 126; Koca/Üzülmez, a.g.e., s. 56-57; İçel, a.g.e., s. 61; Özbek v.d., Ceza Genel, s. 65; Öztürk/Erdem, a.g.e., s. 42.

³⁵⁴ Baytaz, a.g.e., s. 53-54; Koca/Üzülmez, a.g.e., s. 56-57; Özbek v.d., Ceza Genel, s. 65; Öztürk/Erdem, a.g.e., s. 42.

³⁵⁵ Kılıçoğlu, Borçlar, s. 602.

suç olarak tanımlanmamış olması" halinde sanığın beraatine karar verilir. Bu sebebe dayanarak verilen beraat kararları bakımından hukuk hâkimi bağımsızdır³⁵⁶. Çünkü ceza mahkemesi tarafından kanundaki suç tanımına giren bir fiil olmadığına karar verilmesine rağmen hukuk mahkemesi tarafından özel hukuk çerçevesinde sorumlu tutulabilir. Kanun tarafından suç olarak kabul edilmemiş hukuka aykırı bir fiil, özel hukuk bakımından haksız fiil sorumluluğu doğurabilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (c) bendi, *"Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması"* halinde beraat kararı verileceğini öngörür. Ceza hâkiminin, suçun manevi unsurunun fail bakımından gerçekleşmediği gerekçesiyle beraat kararı vermesi de, hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir³⁵⁷. Çünkü ceza hukuku ile haksız fiil sorumluluğu bakımından manevi unsur aynı ölçütlere başvurulmaz³⁵⁸. Dolayısıyla ceza hukukunda kast veya taksiri olmadığı kabul edilen bir kimse, özel hukuk sorumluluğu bakımından kusurlu bulunabilir veyahut kusursuz sorumluluk gereği de fiilden sorumlu tutulabilir. Ancak Yargıtay bazı kararlarında, ceza mahkemesinde kusursuz olduğu gerekçesiyle verilen beraat kararının hukuk hâkimini bağlayıcı olduğu kanaatindedir³⁵⁹. Kanaatimizce bu yaklaşım tarzı, Türk Borçlar Kanunu'nun

³⁵⁶ Aras, **Etki**, s. 199; Aşık, **Etki**, s. 102-103; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 95; Selçuk, **a.g.e.**, s. 721; Aktan, **a.g.m.**, s. 29; Tuğsavul, **BK 53**, s. 951; Ansay, **Usul**, s. 375; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 83; Nomer, **a.g.e.**, s. 153; Antalya, **a.g.e.**, s. 519.

³⁵⁷ Aras, **Etki**, s. 205; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 96; Aktan, **a.g.m.**, s. 30; Funk, **a.g.e.**, s. 93; Ansay, **Usul**, s. 375; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5130; Üstündağ, **Yargılama**, s. 727; Antalya, **a.g.e.**, s. 518. *"...Ceza mahkemesinde yapılan yargılama sonunda davalı M.K.'in kusursuz olduğu sonucuna varılarak beraatine karar verildiği ve verilen kararın aşamalardan geçerek kesinleştiği anlaşılmakta ise de, BK'nın 53. maddesi uyarınca hukuk hâkimi, ceza mahkemesinin beraet kararı ile bağlı olmadığı gibi kusurun bulunup bulunmadığı ve oranı konusunda ceza konusunda ceza mahkemesinde verilen sonuç ile de bağlı değildir. Bu yüzden olayın oluşuna uygun şekilde kusur oranlarının somut olgular gözetilerek hukuk hâkimi tarafından gerek olayın gelişim biçimine göre dava konusu olayda davalı sürücünün tamamen kusursuz bulunması doğru değildir..."* 4. HD, 21.4.2009, E. 2008/10742, K. 2009/5770 (Kıcalıoğlu, **a.g.e.**, s. 671).

³⁵⁸ Bkz. s. 154 v.d..

³⁵⁹ *"...söz konusu yargılama neticesi davalı sürücünün kusursuzluğu nedeniyle beraati yönünde karar verilmiş ancak karar henüz kesinleşmemiştir...davalı sürücünün kazanın oluşumunda kusursuz olduğuna ilişkin tespiti yönünden, ceza mahkemesi kararı hukuk hâkimini bağlayacağından, ceza davasının sonucu beklenerek bir karar verilmesi gerekirken..."* 17. HD, 27.6.2013, E. 2013/6888, K. 2013/10145 (Kazancı); *"...Beraat kararının dayanağı olan bilirkişi raporunda...ölenin tam kusurlu ve şoförün ise kusursuz olduğu tesbit edilmiştir...hukuk hâkimi, şoförün kusurlu olup olmadığını araştırmayacağı gibi onun kusurlu olduğunu da benimseyemez..."* 4. HD, 28.5.1980, E. 1980/4205, K. 1980/7014 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 616).

74. maddesinin açık düzenlemesine aykırıdır. Fakat Yargıtay'ın verdiği kararlarda kusursuz olmaktan anladığı husus, suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması ise, beraat kararının bağlayıcı olacağının kabul edilmesi yerinde olacaktır.

Ayrıca beraat kararı yüklenen suçun manevi unsurunun (kast veya taksirin) sübut bulmaması nedeniyle verilmiş ise de, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir³⁶⁰.

Ceza mahkemesi hangi gerekçeyle beraat kararı vermiş olursa olsun, zararın miktarını takdir ederken ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değildir³⁶¹. Başka bir ifadeyle, ceza davasında beraatine karar verilmiş kimse, hukuk davasında sorumlu tutulacaksa, bu noktada zararın takdirinde hukuk hâkimi her durumda bağımsızdır³⁶².

³⁶⁰ Bkz. s. 165-166.

³⁶¹ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 200; Aşık, **Etki**, s. 97-98; Koçak, **a.g.e.**, s. 107, 110; Akcan, **Etki**, s. 161-162; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 100-101; Selçuk, **a.g.e.**, s. 721; A. İ. Arslan, **a.g.m.** (IV), s. 335; Erçin, **a.g.e.**, s. 58; Funk, **a.g.e.**, s. 93; Eren, **a.g.e.**, s. 850; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5130-5132; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 781-782; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 563; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 699.

³⁶² "...Hukuk hakiminin ceza mahkemesi kararındaki maddi olgularla bağlılığının ölçüsü; beraat kararında suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğinin kesin olarak, delilleriyle tespit edilip edilmediğidir. Ceza mahkemesinin, kusurun ve zarar miktarının takdiri hususundaki kararı, yani, fiilin işlendiği sabit olduğu halde, kusurluluğa ya da kusursuzluğa dair saptaması, hukuk hakimini bağlamaz. Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kusura dair değerlendirmesiyle ve buna etkili tespit edilen olgularla bağlı kalmaksızın, taraflarca ileri sürülen delilleri toplayıp, tümünü birlikte değerlendirerek bir sonuca varmalıdır..." 3. HD, 12.2.2015, E. 2014/9992, K. 2015/2171 (Kazancı); "...Bu açık hüküm karşısında, ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Ne var ki, hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız değildir. Gerek öğretide ve gerekse Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hakiminin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, maddi olayları ve yasak eylemleri saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır..." HGK, 22.1.2014, E. 2013/11-158, K. 2014/33 (Kazancı). Aynı yönde; 3. HD, 16.1.2014, E. 2013/16030, K. 2014/408 (Kazancı); HGK, 2.5.2007, E. 2007/4-224, K. 2007/228 (Kazancı); 10. HD, 21.9.2006, E. 2006/5359, K. 2006/11340 (Kazancı); HGK, 25.2.2004, E. 2004/11-115, K. 2004/108 (Kazancı); 4. HD, 3.11.2003, E. 2003/7301, K. 2003/12652 (Kazancı); 3. HD, 23.5.2002, E. 2002/4996, K. 2002/5813 (Kazancı); HGK, 14.11.2001, E. 2001/10-1023, K. 2001/1020 (Kazancı).

(3) Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller

Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuka aykırı fiilin varlığının tespiti bakımından bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi, bunun mutlak olduğu anlamına gelmez. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gereği, hukuk hâkimi kusurun olup olmadığı, ayırt etme gücü bulunup bulunmadığı ve zararın miktarının takdirinde ceza verilmesine yer olmadığı kararları da hukuk hâkimini bağlamaz³⁶³.

Kanaatimizce kusurluluğu kaldıran veya azaltan haller yahut mazeret sebepleri olarak ceza verilmesine yer olmadığı sonucunu doğuran ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında sayılan sebepler, ceza hukukunun sorumluluk ile ilgili kuralları olduğundan, hukuk hâkimini bağlamayacaktır. Başka bir ifadeyle, ceza verilmesine yer olmadığı kararı fiilin fail tarafından işlendiği ve hukuka aykırılığı konusunda hukuk hâkimini bağlayıcı nitelikte olmakla beraber, bu kararın verilme sebepleri bakımından hukuk hâkimini bağlamaz. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının verildiği haller bakımından bağlayıcı olup olmadıkları ayrı ayrı yukarıda incelendi³⁶⁴.

III. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN UNSUR ETKİSİ

A. Genel Olarak Unsur Etkisi

Taraflar arasındaki bir davada verilen hükmün sonraki bir davada uygulanacak bir hukuk kuralının unsurunu veya şartını oluşturmaya unsur etkisi denir³⁶⁵. Örneğin, alacaklının adî kefile müracaat edilebilmesi için, asıl borçlu aleyhine açtığı davanın sonucu önem arz eder, çünkü adî kefalette alacaklı, borçluya

³⁶³ Aras, **Etki**, s. 227-228; Antalya, **a.g.e.**, s. 518.

³⁶⁴ Bkz. s. 170 v.d.

³⁶⁵ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 149, Kn. 6; Akkan, **a.g.m.**, s. 26; Direnisa, **a.g.e.**, s. 55.

başvurmadıkça, kefilî takip edemez (TBK m. 585/I). Bu nedenle alacaklının borçluya açtığı davada aldığı hüküm, onun kefile açacağı davanın unsurunu oluşturur³⁶⁶.

Unsur etkisi³⁶⁷, kesin hüküm etkisi gibi, hükmün etkileri arasında yer alır. Fakat unsur etkisi ile kesin hüküm etkisi farklı kavramlardır³⁶⁸. Kesin hüküm Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenir, fakat unsur etkisine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır³⁶⁹. Maddî anlamda kesin hüküm, taraflar arasında mahkeme hükmünün bağlayıcı etkisinin kapsamını ifade ederken, unsur etkisi ise, kesinleşmiş bir mahkeme kararının hukukî sonucunu düzenleyen başka bir normun unsuru olmasını ifade eder³⁷⁰. Unsur etkisi, inşâî etkiden de hukukî durumda değişikliğe neden olmaması bakımından ayrılır. Unsur etkisi, inşâî etkiden farklı olarak hukukî durumda herhangi bir değişikliğe neden olmaz, buna karşılık bir mahkeme kararının, onun varlığının sonuçlarını düzenleyen hukuk kuralının bir unsurunu teşkil eder³⁷¹.

Unsur etkisinin ortaya çıkabilmesi için, daha önce taraflar arasında veya kanun tarafından düzenlenmiş olması gerekir, yoksa her hükümden unsur etkisi doğmaz³⁷². Kesin hüküm etkisinden farklı olarak, unsur etkisinde bir hukukî ilişki

³⁶⁶ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 149, Kn. 6; Akkan, **a.g.m.**, s. 27.

³⁶⁷ Alman doktrinde tarih olarak daha eski eserlerde unsur etkisi özel hukuka ilişkin yan etkiler olarak adlandırılmaktaydı (Deren Yıldırım, **Kesin Hüküm**, s. 55; bu kavramı kullanan diğer yazarlar için bkz. Kuttner, **a.g.e.**, s. 20 v.d.; Constantin Calavros, **Urteilswirkungen zu Lasten Dritter**, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Giesecke, 1978, s. 159.). Doktrinde bir görüşe göre ise, unsur etkisinin dört tane alt türü bulunmaktadır: Bunlar maddî inşâî etki, usulî inşâî etki, maddî yan etki, usulî yan etki biçiminde sınıflandırılmaktadır (Hans Schmidt, **Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden**, Berlin, Verlag von Emil Ebering, 1927, s. 14.). Yazar, burada inşâî etkiyi ayrı bir etki olarak değil, unsur etkisinin bir alt türü olarak görmüştür ve fakat bizim unsur etkisi olarak adlandırdığımız hususu, maddî ve usulî yan etki olarak nitelendirmiştir.

³⁶⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 149, Kn. 6; Völzmann, **a.g.e.**, s. 52; Deren Yıldırım, **Kesin Hüküm**, s. 56; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 75 v.d.; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 289; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 561. Türk hukukunda bir görüşe göre, unsur etkisi, kesin hükmün olumlu etkisi olarak değerlendirilmektedir (Bkz. Meriç, **a.g.m.**, s. 404-406; İyilikli, **a.g.e.**, s. 455 v.d.). Kanaatimizce "unsur etkisi" Alman hukukunda yer alan kesin hükmün olumlu etkisi için kullanılan "*Präjudizialität*" veya "*Vorgreiflichkeit*" kavramlarının değil, "*Tatbestandswirkung*" kavramının karşılığıdır (Karş. Meriç, **a.g.m.**, s. 404).

³⁶⁹ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 75.

³⁷⁰ Wiczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 43; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 562; Atalı, **Dinamik Kitap**, § 16, VIII, C, 4, c.

³⁷¹ Wiczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 43.

³⁷² Deren Yıldırım, **Kesin Hüküm**, s. 55; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 76; Atalı, **Dinamik Kitap**, § 16, VIII, C, 4, c.

başka bir hukukî ilişkiye değil, sadece başka bir hukukî ilişki hakkında verilen mahkeme hükmüne bağlıdır³⁷³.

Unsur etkisinde mahkeme, işlemin veya hükmün sadece varlığını denetler, içerik olarak hukuka uygunluklarını denetlemesine gerek yoktur³⁷⁴. Üçüncü kişi, mahkeme kararının kendisi için bağlayıcı olmadığını veya karardaki olayın gerçekleşmediğini iddia edemez³⁷⁵. Fakat bir görüşe göre, bağlayıcı etki ile unsur etkisi arasında bir fark yoktur, çünkü her iki etkide de önceki hükmün içeriği, sonraki mahkeme için bağlayıcı niteliktedir³⁷⁶. Bu nedenle bu görüş bağlayıcılık etkisini, unsur etkisini de içine alan üst bir kavram olarak kabul eder³⁷⁷. Bunun aksi olan görüşe göre ise, unsur etkisi, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı etkisi sorunu içerisinde yer almaz, çünkü aksi halde unsur etkisi teşkil eden kararın aksi yönünde karar verilebilirdi³⁷⁸.

Kesinleşmiş bir mahkeme kararı, maddi hukukun veya usûl hukukuna ait bir normun unsuru teşkil edebilir³⁷⁹. Maddi unsur etkisinde bir mahkeme kararının mevcudiyeti onun yarattığı hukukî durum dikkate alınmaksızın, hukukî durumun unsuru olarak ilişkilendirilir³⁸⁰. Usûlî unsur etkisinde ise, bir hükmün mevcudiyeti yine onun içeriği dikkate alınmaksızın usûlî bir hukukî durumun unsuru teşkil eder³⁸¹. Maddi unsur etkisinden farklı olarak, usûlî unsur etkisi taraflarca kararlaştırılamaz, ancak kanun tarafından öngörülebilir³⁸². Usûlî unsur etkisine örnek olarak, hukuk mahkemesi kararına karşı yargılamanın yenilenmesine başvurulduğunda, hükme esas alınan ceza mahkemesi kararının sonradan başka bir karar ile ortadan kalkması hali gösterilebilir. Burada ceza mahkemesi kararının

³⁷³ Deren Yıldırım, **Kesin Hüküm**, s. 57.

³⁷⁴ Trousil, **a.g.e.**, s. 28; Völzmann, **a.g.e.**, s. 52; Akkaş, **a.g.e.**, s. 103.

³⁷⁵ Völzmann, **a.g.e.**, s. 52; Atalı, **Dinamik Kitap**, § 16, VIII, C, 4, c.

³⁷⁶ Wolfgang Grunsky, "Zur Bindungswirkung der materiellen Rechtskraft im Strafprozess", **Tübinger Festschrift für Eduard Kern**, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1968, s. 232; Völzmann, **a.g.e.**, s. 53; Akkaş, **a.g.e.**, s. 104.

³⁷⁷ Akkaş, **a.g.e.**, s. 104.

³⁷⁸ Völzmann, **a.g.e.**, s. 54.

³⁷⁹ Wiczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 43; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 289.

³⁸⁰ Schmidt, **a.g.e.**, s. 26.

³⁸¹ Schmidt, **a.g.e.**, s. 30-31.

³⁸² Schmidt, **a.g.e.**, s. 31.

varlığı hukuk mahkemesinin tespit etmesi gereken unsurun bir parçasıdır³⁸³ ve hâkim ceza mahkemesi kararının içeriği ile bağlı değildir³⁸⁴.

Medenî usûl hukukunda kesinleşmiş bir mahkeme kararı diğer yargı kollarında da unsur etkisine sahiptir³⁸⁵. Hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları ile bağılılığı, ceza mahkemesi kararının unsur etkisinden de kaynaklanabilir³⁸⁶. Hâkimlerin unsur etkisi ile bağılılığı, genel olarak hâkimlerin kanun ve hukuk ile bağlı olmasından doğar³⁸⁷. Ceza mahkemesi kararının doğurduğu unsur etkisini de hukuk hâkimi dikkate almak zorundadır. Örneğin, yargılamanın yenilenmesi sebepleri bakımından kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı unsur etkisine sahiptir³⁸⁸. Burada unsur etkisi bakımından, mahkeme kararının içeriği ikinci plandadır, ceza mahkemesi kararının varlığı, usûlî bir unsuru doldurmaya tek başına yeterlidir³⁸⁹. Bir başka deyişle, hukuk hâkimi, ceza mahkemesi kararının içeriği ile bağlı değildir³⁹⁰.

B. Ceza Mahkemesi Kararının Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olarak Unsur Etkisi

Maddi anlamda kesin hüküm bir defa ortaya çıktıktan sonra, kanunda sayılan sebeplerle sınırlı olarak ortadan kaldırılabilmesi yargılamanın yenilenmesi yoluyla

³⁸³ Schmidt, **a.g.e.**, s. 38.

³⁸⁴ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 13.

³⁸⁵ Wieczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 88.

³⁸⁶ Trousil, **a.g.e.**, s. 28; Vorwerk/Wolf, **a.g.e.**, § 322, Kn. 93.

³⁸⁷ Trousil, **a.g.e.**, s. 28; Fritz Nicklisch, **Die Bindung der Gerichte an gestaltende Gerichtsentscheidungen und Verwaltungsakte**, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1965, s. 141.

³⁸⁸ Hans Friedhelm Gaul, **Die Grundlagen des Wiederaufnahmerechts und die Ausdehnung der Wiederaufnahmegründe**, Bielefeld, Deutscher Heimat Verl., 1956, s. 79; Peter Arens, **Willensmängel bei Parteihandlungen im Zivilprozeß**, Bad Homburg, Gehlen, 1968, s. 70; Herrmann, **a.g.e.**, s. 85-86; Trousil, **a.g.e.**, s. 55; Wieczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 93. Alman doktrininde buna karşıt bir görüşe göre (Herrmann, **a.g.e.**, s. 89), § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO hükmü, yargılamanın yenilenmesinin § 580 ZPO Nr. 1-5' deki sebepleri bakımından da, ceza mahkemesi kararının bağlayıcılığını engellemektedir. Bu bağlayıcılığa karşı ceza mahkemesi kararının dava şartı olarak gerekli olduğuna ilişkin § 581 ZPO düzenlemesi ileri sürülemez. Bu görüşe göre kanun koyucu, bu hükümle kamunun yargıya olan güven kaybı tehdidini de göze almıştır. Bu nedenle unsur etkisi nedeniyle bağlayıcılık görüşünün reddedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Trousil, **a.g.e.**, s. 56-58).

³⁸⁹ Wiggingshaus, **a.g.e.**, s. 106.

³⁹⁰ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 13; Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 580, Kn. 3, 5.

mümkündür. Medenî usûl hukukunda yargılamanın yenilenmesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374. ila 381. maddeleri arasında düzenlenir³⁹¹.

Doktrinde bir görüşe göre, ceza mahkemesinin yalan tanıklık, bilirkişilik ve yeminden dolayı mahkûmiyet kararı, yargılamanın yenilenmesi davasında (ilişkin olduğu yargılamanın yenilenmesi sebebinin ispatı bakımından) kesin delil teşkil eder³⁹².

Ancak biz yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru koşullarının ispat edilmesi noktasında, kanun koyucunun ceza mahkemesinin kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı aradığı veya kesinleşmiş bir mahkeme kararının varlığını arayıp da bunun bir ceza mahkemesi kararı olduğu hallerde, kesin delilin söz konusu olduğu fikrine katılmamaktayız. Çünkü kesin delil, aksinin başka kesin delillerle ispat edilmesine olanak tanıdığından, burada da ceza mahkemesi kararının varlığının aranması, kesin delil kavramından daha farklı bir kavramdır. Hukuk hâkimi önündeki yargılamanın yenilenmesi talebinde, ceza mahkemesi kararına dayanılmışsa, bu karar ile yargılamanın yenilenmesindeki unsur etkisi sebebiyle bağlıdır. Örneğin, ceza mahkemesinin yalan yere tanıklık suçundan dolayı verdiği bir mahkûmiyet kararı mevcutsa, hukuk mahkemesi yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleşmiş olduğunu kabul etmek zorundadır. Yoksa bu ceza mahkûmiyeti kararı kesin delil kabul edilerek yalan yere tanıklığın gerçekleşmediği iddia edilemez, çünkü ortada kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı söz konusudur.

Alman Medenî Usûl Kanunu'nda yargılamanın yenilenmesi sebepleri § 580'de sekiz bent halinde düzenlenmiştir. Bu sebeplerden ilk beşi bakımından kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyeti kararı varsa yargılamanın yenilenmesi söz konusudur (§ 581 Abs. 1 ZPO). Avusturya Medenî Usûl Kanunu'nun § 530 Abs. 1 Z.

³⁹¹ 6100 sayılı HMK'nın yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2011 tarihinde, HMK geçici madde 3'ün ikinci fıkrası gereği, Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihine kadar 1086 sayılı HUMK'un yargılamanın iadesi hükümlerini de kapsar biçimde 427-454. maddelerinin uygulanmaya devam etmiştir. 20 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla Bölge Adliye Mahkemelerinin tüm yurtda göreve başlamasının ilan edilmesi (RG, 7.11.2015, S. 29525) ile bugün için 6100 sayılı HMK'da yer alan yargılamanın yenilenmesi hükümleri uygulanmaktadır.

³⁹² Kuru, **HMU**, C. V, s. 5151; aynı görüşte Aşık, **Etki**, s. 105; Akcan, **Etki**, s. 168; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 106-107;

5'te de, hukuk mahkemesinin dayandığı ceza mahkemesi kararının, başka bir kesinleşmiş ceza mahkemesi ile ortadan kaldırılması yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak öngörülmüştür.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 2. fıkrasına göre yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden üç tanesi için (HMK m. 375/I, e, f ve g bentleri) kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyeti kararının varlığı şartı aranır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 1. fıkrasının (e), (f) ve (g) bentlerindeki yargılamanın yenilenmesi sebepleri şöyledir:

- "e) İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığıının sabit olması.*
- f) Bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğuının sabit olması.*
- g) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması."*

İşte bu üç halde bir ceza mahkûmiyeti kararının varlığı, yargılamanın yenilenmesi sebebinin bir unsuru teşkil ettiğinden unsur etkisine sahip olur. Buradaki unsur etkisi usûle ilişkin bir unsur etkisi niteliğindedir.

Kanun koyucu bu üç sebep bakımından kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı ile mahkûmiyeti şart koşturmakla beraber, delil yokluğundan başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanamamış veya mahkûmiyet kararı verilememiş ise ceza mahkemesi kararını aramaz. Bu takdirde dayanan yargılamanın yenilenmesi sebebinin, yargılamanın yenilenmesi davasında öncelikle ispat edilmesi gerekir (HMK m. 375/II, c. 2, 3). Örneğin, Cumhuriyet savcılığınca kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiş veya sanığın ölümü nedeniyle düşme kararı verilmiş ise yargılamanın yenilenmesine başvuran kişinin söz konusu sebepleri ispat etmesi gerekir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 1. fıkrasının (e), (f), (g) bentleri dışında da kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararının yargılamanın yenilenmesi sebebinin unsuru teşkil etmesi mümkündür. Bunlar Hukuk

Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 1. fıkrasının (d) ve (ğ) bentleridir. Bu sebepler şöyledir:

"d) Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması.

ğ) Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması."

Bu sebepler, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinde yer aldığı sırayla konumuz bakımından tek tek incelenmiştir.

1. Karara Esas Alınan Senedin Sahteliğine Karar Verilmiş veya Senedin Sahte Olduğunun Mahkeme veya Resmî Makam Önünde İkrar Edilmiş Olması (HMK m. 375/I, d)

Bu bent bakımından her ne kadar lâfzen senet denilmiş olsa da, bunun hükme esas alınan "belge" olarak anlaşılması gerektiği kabul edilmektedir³⁹³. Yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesi için belgenin, sahte olduğuna mahkemece karar verilmiş olması veya belgeden yararlanmış olan tarafın mahkemede veya resmî makam önünde senedin sahte olduğunu ikrar etmiş olması gerekir³⁹⁴. Senedin sahteliğine karar vermiş olan mahkemenin mutlaka ceza mahkemesi olması gerekmez, hukuk mahkemesinde de senedin sahteliğine karar verilmiş olabilir³⁹⁵. Çünkü Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 2. fıkrasındaki kesinleşmiş bir ceza mahkemesinin varlığı şartı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi için aranmaz³⁹⁶. Sonuç olarak bir belgenin sahteliğinin kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı ile tespit edildiği hallerde, ceza mahkemesi kararının unsur etkisi söz konusu olur.

³⁹³ Arslan, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 88; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 288-289; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 575, dn. 17.

³⁹⁴ Arslan, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 89; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 629.

³⁹⁵ Umar, **İadei Muhakeme**, s. 273; Arslan, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 90; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 292; Karslı, **Medeni Muhakeme**, s. 754; Üstündağ, **Yargılama**, s. 917.

³⁹⁶ Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 293.

2. İfadesi Karara Esas Alınan Tanığın, Karardan Sonra Yalan Tanıklık Yaptığının Sabit Olması (HMK m. 375/I, e)

İfadesi karara esas alınan tanığın, bu karardan sonra yalan tanıklık yaptığının (TCK m. 272-274) ceza mahkemesi kararı ile sabit olması yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil eder.

Bununla beraber yalan tanıklık, ceza mahkemesinde mahkûmiyet kararı değil de, çeşitli sebeplerle mahkûmiyet kararı verilememişse de yargılamanın yenilenmesi talebi ile beraber yalan tanıklık ileri sürülebilir. Örneğin, düşme kararı, ceza verilmesine yer olmadığı, beraat kararı verilmişse yargılamanın yenilenmesine başvuru için kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyeti kararı aranmaz³⁹⁷.

Başka bir örnek olarak ceza mahkemesi hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermişse de hukuk hâkimi tanığın beyanının yalan olup olmadığını inceleyebilir³⁹⁸. Çünkü hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 2. fıkrası gereği ceza mahkûmiyeti aranması şartını sağlamaz. Nitekim hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyeti kararı niteliğinde değildir³⁹⁹.

³⁹⁷ Namli, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 315.

³⁹⁸ Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 793, dn. 12; "...Boşanma davasında dinlenen ve beyanı hükme esas tutulan davalı tanığı ...hakkında, hükümden sonra "yalan tanıklıkta bulunmaktan" kamu davası açıldığı ve bu kişi hakkında ceza mahkemesince "hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına" karar verildiği görülmektedir... Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen durumlarda, sanığın suçlu olduğu konusunda ulaşılmış bir vicdani kanaat bulunmakta ve bu kanaat kasten yeni bir suç işlenmemesi şartına bağlı olarak hüküm ifade etmemektedir. Sanığın suçluluğu konusunda ulaşılmış olan vicdani kanaat ve ceza mahkemesinin kararı, tespit ettiği maddi olgular bakımından hukuk hâkimini bağlar. Öyleyse bu husus gözetilerek yargılamanın iadesi sebeplerinin mevcut olup olmadığının değerlendirilip sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken..." 2. HD, 18.2.2014, E. 2013/26035, K. 2014/3184 (Kazancı).

³⁹⁹ "...Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen kişi, hükümlülüğün doğurduğu hiçbir sonuçtan etkilenmemekte, sanığın hukuki durumu askıda bırakılmakta, yükümlülük halinde askıda bırakılan hükme sanığın davranışlarına göre netice bağlanmaktadır. Sanık, denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemez ve kendisine yüklenen yükümlülüklere uygun davranırsa açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılıp hakkındaki davanın düşmesi kararı verilmektedir. Bu itibarla, hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı, HMK 377/1-ç maddesinde geçen ceza mahkûmiyetine dair bir hüküm olarak kabul edilemez.

Ayrıca çeşitli sebeplerle yalan tanıklık suçundan dolayı ceza kovuşturmasına başlanılamamışsa da yargılamanın yenilenmesi talebinde yalan tanıklık ileri sürülebilir. Bu durumlarda yargılamanın yenilenmesi davasına bakan mahkeme hükme esas alınan tanığın yalan tanıklık yapıp yapmadığını ön sorun olarak inceleyecektir⁴⁰⁰. Ancak delil yokluğundan dolayı ceza kovuşturmasına başlanmamış ise, bir başka deyişle, Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiş ise yahut delil yokluğundan dolayı ceza mahkemesi beraat kararı vermiş ise, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacaktır⁴⁰¹.

Ceza mahkemesi, ilgili suçtan dolayı suçun sanık tarafından işlenmediği sabit olması sebebiyle beraat kararı vermişse, yargılamanın yenilenmesi sebebi ortaya çıkmayacaktır⁴⁰².

3. Bilirkişi veya Tercümanın, Hükme Esas Alınan Husus Hakkında Kasten Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunduğunun Sabit Olması (HMK m. 375/I, f)

Bu sebebe dayanarak yargılamanın yenilenmesine başvurulabilmesi için bilirkişi veya tercümanın beyanının hükme esas alınmış olması ve hükümden sonra bu beyanın gerçeğe aykırı olduğunun sabit bulunması gerekir. Bu bende göre, uzman görüşünün hükme esas alınması halinde bir yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmez⁴⁰³. Bilirkişi veya tercümanın beyanının gerçeğe aykırı olduğunun sabit

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının 26.12.2012 tarihinde kesinleşmiş olduğu, eldeki davanın 3.6.2013 tarihinde açılmış olup yargılamanın iadesi talebinin süresinde olmadığı kabul edilerek dava usulden reddedilmiş ise de açıklanan sebeplerle hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının ceza mahkûmiyeti niteliğinde bulunmadığının ve davanın süresinde açıldığının kabulü zorunludur..." 13. HD, 25.1.2016, E. 2014/47019, K. 2016/1394 (Kazancı).

⁴⁰⁰ Namli, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 318.

⁴⁰¹ Namli, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 316.

⁴⁰² "...Kaldırılması istenen hükme ilişkin dava nedeniyle dinlenen yerel bilirkişi ve tanıklar hakkında yalan ve gerçeğe aykırı beyanda bulunmaktan ötürü açılan kamu davası beraatla sonuçlanmıştır. Kamu davası sonucu belirlenen bu durum karşısında yerel bilirkişi ve tanıkların yalan beyanda bulunduğu hükmün belirlenmemiştir. Bu açıklamalar karşısında, mahkemece, yargılamanın yenilenmesi sebebinin bulunmadığı gerekçesiyle yazılı şekilde davanın reddine karar verilmiş olmasında herhangi bir isabetsizlik bulunmamaktadır..." 8. HD, 7.3.2005, E. 2005/1168, K. 2005/1721 (Kazancı).

⁴⁰³ "...Davacıların son olarak dayandığı, kendi istemleri sonucu HMK 293. maddesi anlamında bilimsel mütalaa niteliğinde bulunan rapor ise, bilirkişilerin kasten gerçeğe aykırı rapor

olmasının kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyeti kararı (TCK m. 276/I) ile ortaya çıkması gerekir (HMK m. 375/ II, c. 1). Ancak ceza kovuşturmasına başlanamamış veya mahkûmiyet kararı verilememiş ise ceza mahkemesi kararı aranmaz⁴⁰⁴. Örneğin, soruşturma aşamasında bilirkişi hakkında gerçeğe aykırı beyanda bulunma suçu bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmiş olsa da, hukuk hâkimi gerçeğe aykırı beyanda bulunulup bulunulmadığını inceler⁴⁰⁵. Bu takdirde yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak bilirkişi veya tercümanın gerçeğe

düzenlediğine delil olarak kabul edilemez. Şöyle ki, hükme esas alınan raporu tanzim eden bilirkişiler aleyhinde olarak, başka dosyalarda ibraz ettikleri raporlar sebebiyle açılmış bir soruşturma veya açılmış bir dava yahut kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmadığı gibi, bilirkişiler tarafından kasten gerçeğe aykırı rapor tanzim ettiklerine dair resmî bir kurum veya mahkeme huzurunda söylenmiş bir beyanda bulunmamaktadır. Davacılar, kendilerinin istemi üzerine düzenlenen rapora dayanarak suç duyurusunda bulunmuşlardır. Davacıların bu neviden aldıkları rapor yargılamanın iadesi istenen davada ibraz edilmiş olsa idi, HMK'nın 293. maddesi uyarınca, rapor tanzim eden uzmanların dinlenip dinlenmemesi hususu ile mahkemece değerlendirmeye tabi tutulup tutulmayacağı hususu hakimnin takdirine bağlı olacaktı. Bu nitelikteki bir rapor ve bu rapora dayanılarak yapılan suç duyurusu sonucu, bilirkişiler hakkında zamanaşımı sebebiyle verilen kamu davası açılmasına yer olmadığına dair karar nedeniyle, bilirkişilerin kasten gerçeğe aykırı rapor düzenlediklerine dair olarak yargılamanın yenilenmesi istemi kabul edilerek, yeniden araştırma yapılamaz. Aksi halde, bu durum kötüniyetli kişilerin korunması sonucunu doğurur ki, hukuk, kötüniyeti korumaz...." 20. HD, 10.3.2015, E. 2014/9404, K. 2015/1400 (Kazancı).

404 *"...bilirkişi ...hakkında ...T.C.K.'nın 102. maddesi gereğince zamanaşımı nedeniyle takibata yer olmadığı kararının verildiği tartışmasızdır. Zamanaşımı nedeniyle takipsizlik kararı verilmesi, ilgili sanık hakkında kamu davasının açılmayacağına göstergesi olmayacağı gibi beraat anlamına da gelmez. H.U.M.K.'nın 445. maddesinin 10. bendinin son fıkrası gereğince zamanaşımı nedeniyle takipsizlik kararı verildiği için ceza mahkemesi kararı aranmayarak, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin varlığının, yargılamanın iadesi davasında öncelikle ispat edilmesi gerekir..." 20. HD, 5.6.2001, E. 2001/4544, K. 2001/4797 (Kazancı)*

405 *"...bilirkişiler; D. H. Ç. ve A. Y. hakkında, ... taşınmazın fiili orman olduğu halde kültür arazisi olduğu yönünde kasten gerçeğe aykırı rapor düzenleyerek mahkemeyi yanılttıkları iddiasıyla suç duyurusunda bulunulduğu ve ...sanıklar D. H. Ç. ve A. Y. hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verildiği, ...yargılamanın yenilenmesini düzenleyen H.Y.U.Y.'nin 445. maddesinin 5. bendinde "Ehlihibrenin kasten hilafı hakikat ihbaratta bulunduğu hükmen tahakkuk etmesi"nin yargılamanın yenilenmesi koşullarından olduğunun belirtildiği, aynı maddenin 10. bendinin 2. fıkrasında da "Birinci fıkranın 4, 5 ve 6'ncı bentlerindeki hallerde yargılamanın iadesinin istenebilmesi, bu sebeplerin kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyet kararı ile belirlenmiş olması şartına bağlı olduğu, delil yokluğundan başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanamamış veya karar verilememiş ise, ceza mahkemesi kararının aranmayacağı, bu takdirde yargılamanın iadesi sebeplerinin varlığının, yargılamanın iadesi davasında öncelikle ispat edilmesi gerektiği " hükmünün getirildiği, bu sebeple yargılamanın iadesi davasına konu kararda hükme esas alınan raporu düzenleyen bilirkişiler...hakkında ...kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının verildiğinden H.Y.U.Y.'nin 445. maddesinin 10. bendinin son fıkrasında yazılı (... başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanılmamış veya karar verilmemiş..." olma koşulu olduğundan ceza mahkemesi kararı aranmayarak, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin varlığının, yargılamanın iadesi davasında öncelikle kanıtlanması gerekeceğinden..." 20. HD, 30.6.2010, E. 2010/6056, K. 2010/9328 (Kazancı)*

aykırı beyanda bulunmuş olduğu, yargılamanın yenilenmesi davasında ön sorun olarak öncelikle ispat edilmesi gerekir⁴⁰⁶.

4. Lehine Karar Verilen Tarafın, Karara Esas Alınan Yemini Yalan Yere Ettiğinin, İkrar veya Yazılı Delille Sabit Olması (HMK m. 375/I, g)

Türk Ceza Kanunu'nun 275. maddesine göre hukuk davasında yalan yere yemin eden kimse, cezaya mahkûm edilirse ve bu karar kesinleşirse yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil eder. Bunun için hukuk davasında lehine karar verilen tarafın karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin ceza mahkemesi kararı ile sabit olması gerekir (HMK m. 375/II, c. 1). Ancak delil yokluğu durumu hariç olmak üzere, ceza kovuşturmasına başlanılmamış veya mahkûmiyet kararı verilememişse, yargılamanın yenilenmesine başvuru için kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı şartı artık aranmaz (HMK m. 375/II, c. 2). Bu durumda yargılamanın yenilenmesine bakan mahkeme, ön sorun olarak yalan yere yemin iddiası hakkında karar verecektir. Sanık hakkında beraat kararı verilmiş ise, artık yalan yere yemin iddiası ile yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamaz⁴⁰⁷.

Türk Ceza Kanunu'nun 275. maddesinin 2. fıkrasına göre, "*Dava hakkında hüküm verilmeden önce gerçeğin söylenmesi halinde, cezaya hükmolunmaz*". Bu halde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir, mahkûmiyet kararı verilemez. Bu nedenle yargılamanın yenilenmesi için gerekli olan bir karar bulunmaz (HMK m. 375/II, c. 1). Ancak bu karar karşısında hukuk mahkemesinde yargılamanın yenilenmesi yolunda yalan yere yemin iddiasının ispatı mümkündür (HMK m. 375/II, c. 1).

Türk Ceza Kanunu'nun 275. maddesinin 3. fıkrasına göre ise, "*Hükmün icraya konulmasından veya kesinleşmesinden önce gerçeğin söylenmesi halinde, verilecek cezanın yarısı indirilir*." Bu durumda sanık hakkında yalan yere yemin suçundan mahkûmiyet kararı verilir, ancak sadece cezadan indirim sebebi uygulanır.

⁴⁰⁶ Namli, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 328.

⁴⁰⁷ Ansay, **Usul**, s. 376.

Dolayısıyla bu mahkûmiyet kararının kesinleşmesi halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulması mümkündür.

Ceza mahkemesinde yalan yere yemin suçu, gerek söz konusu bent gerek de Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı gereği⁴⁰⁸ her türlü delille değil, yazılı delil ile ispatlanmak zorundadır. Kural olarak ceza mahkemesinde her türlü delil ile ispat mümkündür ve her şey delil niteliğinde olabilir. Ancak ceza mahkemesindeki yalan yere yemin suçunun ispatında ceza muhakemesi hukukundaki genel ilkeye istisna getirilmiştir. Yargıtay'ın içtihadı birleştirme kararından anlaşılması gereken, hukuk mahkemesinde yalan yere yemin edilmiş vakıa hakkında senetle ispat kuralı geçerli ise, ceza mahkemesinde de yalan yere yemin suçunun ispatında yazılı delil aranmasıdır. Buna karşılık hukuk mahkemesinde senetle ispat kuralının geçerli olmadığı bir vakıa hakkındaki yalan yere yemin, ceza mahkemesinde artık yazılı delil ile ispat edilmek zorunda değildir. İkinci durumda, Hukuk Muhakemeleri Kanunu söz konusu suçun ikrar veya yazılı delil ile ispatını aradığından yargılamanın yenilenmesi istenmesi mümkün olmaz⁴⁰⁹.

Burada "yazılı delil" kavramından ne anlaşılması gerektiğinin belirtilmesi gerekir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda deliller kısmında yazılı delil kavramı yer almaz. Medenî usûl hukukunda kesin delil-takdirî delil ayrımı bulunur. Kesin deliller senet ve yemin iken, takdirî deliller belge, tanık, bilirkişi ve keşiftir. Söz konusu içtihadı birleştirme kararına bakıldığında yazılı delil ile kastedilen, kanun maddesine yapılan atıf da dikkate alındığında senet ile ispat kuralıdır. Her ne kadar senet ile

⁴⁰⁸ "...tahriri vesaikla ispatı lazım gelen meselede hukuk mahkemelerinde yalan yere yemin etmekle meznunualeyh olan kimselerin ceza mahkemelerindeki duruşmalarında ceza hakimlerinin Hukuk Davaları Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 287, 288, 289 ve 290. maddeleri hükümleriyle mukayyet olarak yazılı delil arayıp ona göre hüküm vermeleri lazım geleceğine..." İBK, 2.4.1941, E. 1940/19, K. 1941/12 (RG, 7.6.1941, S. 4828). Söz konusu İBK'ya yönelik eleştiriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 339-344; Yıldırım, **Senetle İspat**, s. 123-126.

⁴⁰⁹ Umar, **İadei Muhakeme**, s. 278-279; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 124; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 345; Ansay, **Usul**, s. 375; Berkin, **a.g.e.**, s. 225; Postacıoğlu/Altay, **Usûl**, s. 873; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 795; Üstündağ, **Yargılama**, s. 919; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 578; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 497; Muhammet Özkes, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, 15. bs., C. II, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 2334. Hukuk davasında yazılı delil ile ispatı gerekmeyen vakıa hakkında edilen yalan yere yeminin ispatı için de yazılı delil aranması gerektiği görüşü için bkz. Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 714; Arslan, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 101, dn. 78; Kuru, **HMU**, s. 5207.

ispat kuralı genel olarak kesin delille ispat kuralı olarak kabul edilse de, kesin delillerden "yazılı" olan delil sadece senet delilidir. Bu nedenle "yazılı delil" kavramı, senet olarak anlaşılmalıdır⁴¹⁰.

5. Karara Esas Alınan Bir Hükmün, Kesinleşmiş Başka Bir Hükümle Ortadan Kalkmış Olması (HMK m. 375/I, ğ)

Hukuk davasında karara esas alınan bir hükmün, başka bir hükümle ortadan kalkmış olması halinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilir. Karara esas alınan hüküm, sonradan istinaf, temyiz, karar düzeltme veya yargılamanın yenilenmesi yollarından biri ile ortadan kalkmış olabilir⁴¹¹. Hukuk davasında esas alınan ve daha sonra başka bir hükümle ortadan kalkmış olan mahkeme hükmü, hukuk, idare veya ceza mahkemesi tarafından verilmiş olabilir⁴¹². Hukuk mahkemesinin karar verirken bir ceza mahkemesi hükmünü esas alması halinde, bu ceza mahkemesi kararı başka bir hükümle ortadan kalkarsa, hukuk mahkemesindeki yargılamanın yenilenmesine başvurulması mümkün olacaktır⁴¹³. Burada da hükme esas alınan kararı ortadan kaldıran ceza mahkemesi kararının yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesi bakımından unsur etkisi söz konusudur.

C. Ceza Mahkemesi Kararının Unsur Etkisi Teşkil Ettiği Diğer Haller

Usûlî unsur etkisinin yanı sıra bir dava sonucunda verilen hüküm sonraki bir davada verilecek hükmün dayandığı maddi hukuk hukuk kuralının bir unsurunu veya koşulunu oluşturması mümkündür. Bir ceza mahkemesi hükmünün varlığı da bir

⁴¹⁰ Takdiri delil ile ispatı caiz olan bir vakıa hakkındaki yalan yere yeminin ispatında, ceza mahkemesi hükmünün yazılı delil niteliğinde olduğuna ilişkin 6. HD, 3.1.1961, E. 1960/9692, K. 1961/767 kararı ve bu karara yönelik eleştiriler için bkz. Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 346.

⁴¹¹ Arslan, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 91; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 353; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 756. Aksi görüşte olan *Umar*'a göre, karara esas alınan hüküm yalnızca yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılmış olabilir (Umar, **Şerh**, s. 1096).

⁴¹² Arslan, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 92; Namlı, **Yargılamanın Yenilenmesi**, s. 350; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 712; Ansay, **Usul**, s. 380; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 576;.

⁴¹³ Aşık, **Etki**, s. 106.

hukuk davasında uygulanacak kural bakımından unsur etkisine sahip olabilir. Unsur etkisinin söz konusu olduğu hallerde, hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararının mevcut olup olmadığını tespit edecek ve fakat mahkeme kararının yerinde olup olmadığını denetlemeyecektir.

Özel hukuk bakımından ceza mahkemesi kararlarının unsur etkisi teşkil ettiği hallere aşağıdaki örnekler verilebilir.

Türk Medeni Kanunu 407. maddesine göre, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir *cezaya mahkûm* olan her ergin kısıtlanır. Burada bir yıldan uzun süreli hapis cezası öngören mahkûmiyet kararı, kısıtlanma sebebidir. Bu madde bakımından mahkûmiyet kararları bir yıldan uzun süreli hapis cezası öngörüyorsa, kısıtlanmanın unsuru teşkil eder. Bu etki özgürlüğü bağlayıcı cezanın sona ermesine kadar devam eder (TMK m. 471).

Türk Medeni Kanunu'nun 536. maddesine göre, fiil ehliyeti bulunmayanlar, bir *ceza mahkemesi kararıyla* kamu hizmetinden yasaklılar, okuryazar olmayanlar, miras bırakanın eşi, üstsoy ve altsoy kan hısımları, kardeşleri ve bu kişilerin eşleri, resmî vasiyetnamenin düzenlenmesine memur veya tanık olarak katılamazlar.

IV. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN İNŞAÎ ETKİSİ

A. Genel Olarak İnşaî Etki Kavramı

Bir inşaî hakkın, dava yoluyla kullanılmasının zorunlu olduğu hâllerde, inşaî dava açılır (HMK m. 108/II). İnşaî davada davacı, kullanmış olduğu inşaî hak doğrultusunda mahkemeden bir hukukî durumun değiştirilmesi, kaldırılması veya yeni bir hukukî durumun yaratılmasını talep eder⁴¹⁴. Bir inşaî hak dava yoluyla kullanıldığında, bu dava sonucunda dava kabul edilmişse, mahkeme kararı inşaî

⁴¹⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Usul*, s. 301.

hüküm niteliğindedir⁴¹⁵. İnşâî hüküm, ilişkin olduğu inşâî hak yönünde hukukî durumda değişiklik yaratır⁴¹⁶. İnşâî etki, inşâî davalarda verilen hükmün şekli anlamda kesinleşmesinin tipik bir etkisidir⁴¹⁷. İnşâî hüküm, hüküm sonucunda yazan hukukî değişikliği doğrudan, icra edilmesine gerek kalmaksızın, bu etkiyi kendiliğinden gösterir⁴¹⁸.

Maddi anlamda kesin hüküm, sadece taraflar ve onların hukukî halefleri bakımından etki doğururken, inşâî etki herkesin lehine ve aleyhine sonuç doğurur⁴¹⁹. Diğer tüm hâkimler gibi hukuk hâkimi de inşâî etki ile bağlıdır. Bir hukukî durum inşâî bir karar ile değişmişse, hukuk hâkimi bunu tanımak zorundadır. Bu etkinin göz ardı edilmesi, hukuk düzeninin göz ardı edilmesi anlamına gelir⁴²⁰. İnşâî etkinin, mahkemeleri, kişileri ve diğer tüm kuruluşları bağlayıcı nitelikte olması onun mutlak (*inter omnes*) niteliğinin bir sonucudur⁴²¹. İnşâî etki, kesin hüküm gibi hukuk hâkimini bağlayıcı etkiye sahiptir. İnşâî etkide de bir mahkeme kararının sonraki mahkemeyi etkilemesi söz konusudur ve bir mahkeme hükmü ile değişikliğe uğramış olan hukukî durum başka bir mahkemeyi bağlar⁴²².

Doktrindeki hâkim görüş, inşâî hükümlerin aynı zamanda maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiğini kabul eder⁴²³. Buna göre, inşâî hükmün kesin hüküm

⁴¹⁵ Ergun Önen, **İnşâî Dava**, Ankara, Olgaç Matbaası, 1981, s. 183; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 302; Hakan Pekcanıtez, **Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku**, 15. bs., C. II, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 987; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 288; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 350.

⁴¹⁶ Herrmann, **a.g.e.**, s. 92; Habscheid, **a.g.e.**, s. 240; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 351.

⁴¹⁷ Trousil, **a.g.e.**, s. 29; Lüke, **a.g.m.**, s. 1045; Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 91, Kn. 14; Schilken, **a.g.e.**, § 30, Kn. 997; Önen, **İnşâî Dava**, s. 182; Direnisa, **a.g.e.**, s. 53; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 210; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 351.

⁴¹⁸ Trousil, **a.g.e.**, s. 29; Lüke, **a.g.m.**, 1045; Habscheid, **a.g.e.**, s. 240; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 302; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 323.

⁴¹⁹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 91, Kn. 14; Zeiss/Schreiber, **a.g.e.**, § 70, Kn. 564; Jauernig/Hess, **a.g.e.**, § 65, Kn. 6; Lüke, **a.g.m.**, 1042; Schmidt, **a.g.e.**, s. 12; Habscheid, **a.g.e.**, s. 241; Walder-Richli, **a.g.e.**, § 26, Kn. 110; Önen, **İnşâî Dava**, s. 184; Direnisa, **a.g.e.**, s. 53; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 263; Üstündağ, **Yargılama**, s. 699; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5093; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 210; Pekcanıtez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 987; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 695; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 539; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 351; Atalı, **Dinamik Kitap**, § 16, VIII, C, 4, d.

⁴²⁰ Schmidt, **a.g.e.**, s. 12.

⁴²¹ Önen, **İnşâî Dava**, s. 188.

⁴²² Akkaş, **a.g.e.**, s. 96.

⁴²³ Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 19; Arens/Lüke, **a.g.e.**, § 32, Kn. 356; Lüke, **a.g.m.**, s. 1045; Wiczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 42; Jauernig/Hess, **a.g.e.**, § 65, Kn. 8; Zeiss/Schreiber, **a.g.e.**, § 70, Kn. 564; Habscheid, **a.g.e.**, s. 242; Alangoya/Yıldırım/Deren-

etkisine sahip olması ile taraflar bakımından inşai hakkın varlığı kesin biçimde tespit edilirken, inşai etki sonucunda tespit edilen inşai hak yönünde tarafların hukukî durumu değişir⁴²⁴. İnşai hükümler, tespit bölümü ve inşa bölümünden oluştuğundan tespiti ilişkin kısım maddi anlamda kesin hüküm oluştururken, inşa bölümü inşai etkiyi ortaya çıkarır⁴²⁵.

B. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesi Bakımından İnşai Etkiye Sahip Olup Olmadığı

Ceza mahkemesi kararlarının inşai etki doğurup doğurmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, ceza mahkemesi kararlarının sonraki hukuk davası üzerinde inşai etkisi bulunmaz⁴²⁶. Bir ceza mahkemesi kararının, hukuk mahkemesi kararı üzerinde inşai etkisinin olduğu kabul edilse dahi, bu etki, hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesinde inşai etki doğurmasına nazaran uygulamada çok az öneme sahiptir⁴²⁷.

Ceza mahkemesi kararının inşai etkiye sahip olduğunu savunan görüş ise, ceza davası sonucunda sanığın hukukî statüsünün değişiyor olmasından hareket eder. Sanık mahkûm edildiğinde, cezalandırılmamış durumdan cezalandırılmış duruma geçerken, beraat ettiğinde hukukî durumundaki belirsizlik ortadan kalkar⁴²⁸. Bu görüşe göre, ceza davaları, mahkeme kararı ile yeni bir hukukî durum yarattığından niteliği itibariyle inşai dava niteliğindedir ve fakat suç sabit olmadan suçtan bahsedilemeyeceğinden ceza davasının suçtan doğduğu kabul edilemez⁴²⁹. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, suçsuzluk (masumiyet) karinesi bakımındandır. Buna göre hakkında kesinleşmiş bir hüküm verilinceye kadar şüpheli veya sanığın suçlu sayılmaması ilkesi geçerlidir, bir başka deyişle şüpheli veya sanığın suçsuz olduğu varsayılır. Sanık gerçekten de suç işlemiş ise, suçlu konumuna

Yıldırım, **Usul**, s. 210; Direnisa, **a.g.e.**, s. 53. Bu konuda Alman hukukunda bir görüşe göre, inşai hükümler maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez (Bkz. Direnisa, **a.g.e.**, s. 54).

⁴²⁴ Deren Yıldırım, **Kesin Hüküm**, s. 59; Meral Sungurtekin Özkan, "İnşai Karar ve Özellikleri", **75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara, 2004, s. 565.

⁴²⁵ Önen, **İnşai Dava**, s. 180; Sungurtekin Özkan, **a.g.m.**, s. 565.

⁴²⁶ Trousil, **a.g.e.**, s. 29.

⁴²⁷ Trousil, **a.g.e.**, s. 29; Herrmann, **a.g.e.**, s. 92.

⁴²⁸ Akkaş, **a.g.e.**, s. 91-93.

⁴²⁹ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 167.

zaten girmiştir ve mahkûmiyet kararı ile gerçek durum tespit edilmiş olur. Bu nedenle ceza mahkemesi kararlarının inşaî etki doğurduğu kabul edilemez⁴³⁰.

Kanaatimizce de, ceza mahkemesi hüküm verirken inşaî (yenilik doğuran) bir hüküm vermez. Çünkü ceza davası, sanık bakımından yeni bir hukukî durum yaratmaya, değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik bir dava değildir. Bir başka deyişle, ceza davası inşaî dava niteliğinde değildir. Ceza davasında örneğin, mahkûmiyet kararında sanığın suç tarihinde o suçu işlemiş olduğunu tespit edilerek bir yaptırım uygulanmasına veyahut beraat kararı ile çeşitli sebeplerle sanığın o suçu işlememiş veya o suçun hiç işlenmemiş olduğuna (CMK m. 223/II) karar verilir. Bu nedenle ceza mahkemesi kararlarının yeni bir hukukî durum yaratması, bir hukukî durumu değiştirmesi veya ortadan kaldırması söz konusu olmadığından inşaî etkiye sahip olduğu sonucuna varılamaz. Sonuç olarak, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından da inşaî etki niteliğinde bir bağlayıcılığa sahip olmadığı kanaatindeyiz.

⁴³⁰

Akkaş, **a.g.e.**, s. 94.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN DİĞER ETKİLERİ

I. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN DELİL TEŞKİL ETMESİ

A. Ceza Mahkemesi Kararlarının Kesin Delil Niteliğinde Olup Olmadığı

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz ve olumlu etkisine hangi şartlar altında sahip olduğu yukarıda anlatıldı¹. Özellikle kesin hükmün olumlu etkisinden doğan bağlayıcılığın, kesin delil kavramı ile açıklanamayacağı da açıklandı². Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesinin 1. fıkrasında yer alan mahkeme ilâmlarının aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılacağı düzenlemesinin anlamının da kesin hükmün olumlu etkisini değil sadece ilâmların bir belge olarak sahteliklerinin ileri sürülmelerinin sonuçlarını düzenlediği belirtildi³. Dolayısıyla, ceza mahkemesinin kesin delil teşkil etmesi ile ceza mahkemesi kararının maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi birbirinden farklıdır.

Yargıtay kararlarında kesinleşmiş ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı açıklanırken kesin delil kavramı kullanılmaktadır⁴. Ancak Yargıtay ceza mahkemesi

¹ Bkz. s. 108 v.d.

² Bkz. s. 141 v.d.

³ Bkz. s. 143-144.

⁴ "...ceza mahkemesinde verilen beraat kararı hukuk hâkimini bağlamaz ise de, hukuk hâkiminin bu bağımsızlığı sınırsız olmayıp ceza mahkemesinin maddi vakıaların belirlenmesine dair mahkûmiyet kararı hukuk hâkimi yönünden bağlayıcı olup taraflar yönünden kesin delil taşıyacaktır..." 4. HD, 28.2.2017, E. 2016/12461, K. 2017/1207 (Kazancı); "...bir ceza mahkemesinin uyuşmazlık konusu olayın tespitine, diğer bir deyişle maddi olgulara ilişkin saptamasının aynı konudaki hukuk mahkemesinde de kesin delil oluşturacağı açık olduğundan, dava konusu olayda ceza mahkemesinde üzerine atılı suçtan suçlu işlemediği gerekçesiyle beraat eden sanık hakkında verilen beraat kararı hukuk hakimi yönünden kesin delil teşkil edeceğinden davalı hakkında açılan davanın reddine karar verilmesi gerekirken kısmen kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiştir..." 3. HD,

kararının maddi anlamda kesin hüküm gücünün olumlu etkisini de kesin delil olarak adlandırdığı için kanaatimizce bu kavramı yerinde kullanmamaktadır.

Ceza mahkemesi kararlarının maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olmadığı hallerde dahi, hukuk mahkemesinde vakıaların ispatında delil olabilmeleri mümkündür. Maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi için, ceza mahkemesi kararı ile hukuk davasının dava sebebinin aynı olması ve bu dava sebebinin (vakıaların) taraflarının da aynı olması gerektiği belirtildi⁵. Ancak bu şartlar bulunmamakla birlikte hukuk mahkemesinde çekişmeli olan vakıanın iddia edildiği şekilde gerçekleştiğine ceza mahkemesi kararı delalet ediyorsa delil niteliğinde olabilir.

Deliller bir iddianın doğru olduğu yönünde kanaat tesisi için başvurulacak araçlardır⁶. Buna karşılık iddia edilen vakıa hakkında hâkimde kanaat uyandırmaya ve bilimsel ve mantıki olmak koşuluyla, kanunda düzenlenmeseler de (HMK m. 192) vakıayı ispat etmeye elverişli tüm araçlar delil niteliğindedir. Davadaki çekişmeli vakıalar hakkında doğrudan bilgi veren ve dava öncesinde gerçekleşen vakıayı hâkime doğrudan doğruya yansıtma özelliğine sahip deliller yalnızca belge, senet ve tanıktır⁷. Buna göre yalnızca belge, senet ve tanık delilleri temsili niteliğe sahip iken, diğer deliller temsili niteliğe sahip değildir. Bu anlamda mahkeme ilâmının da delil olarak temsili niteliği bulunmamaktadır⁸.

Sonuç olarak ceza mahkemesi kararı da, hukuk mahkemesindeki ispat konusu vakıayı senet veya tanık gibi hâkime doğrudan doğruya yansıtan veya aktaran bir ispat aracı niteliğinde değildir. Bu nedenle ceza mahkemesi kararı delil olarak temsili niteliğe sahip değildir.

22.3.2012, E. 2012/2417, K. 2012/7591 (Lexpera). Aynı yönde 4. HD, 7.5.2013, E. 2012/8882, K. 2013/8159 (Lexpera); 4. HD, 25.3.2014, E. 2013/9849, K. 2014/4982 (Lexpera)

⁵ Bkz. s. 145 v.d.

⁶ H. Konuralp, **a.g.e.**, s. 8; Oğuz Atalay, "Delil Kavramı Üzerine", **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C. I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 130; Ansay, **Usul**, s. 245; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 350; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 294; Tanrıver, **Usul**, s. 817.

⁷ H. Konuralp, **a.g.e.**, s. 12; Atalay, **Delil**, s. 134.

⁸ H. Konuralp, **a.g.e.**, s. 12; Atalay, **Delil**, s. 134; Atalay, **Pekcanitez Usul**, C. II, s. 1739; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 497-498.

Ceza mahkemesi kararlarının, hukuk davasında çekişmeli vakıaların ispatı bakımından delil teşkil etmesine aşağıdaki örnekler verilebilir:

Türk Medeni Kanunu'nun 163. maddesine göre, eşlerden biri küçük düşürücü bir *suç işler* veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir. Bu durumda davalı eşin bir suçu işlediğini tespit eden ceza mahkemesi kararı hukuk hâkimi bakımından kesin delil niteliğindedir⁹. Ama bu halde suçun küçük düşürücü ve boşanma sebebi olup olmadığını hukuk hâkimi takdir edecektir.

Başka bir boşanma sebebi olan eşlerden birinin diğeri tarafından *hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması* (TMK m. 162/I) bakımından, bu hususu tespit eden ceza mahkemesi kararı da hukuk hâkimi bakımından kesin delil niteliğindedir¹⁰.

Genel bir boşanma sebebi olan evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını (TMK m. 166) ispat etmek için de bir ceza mahkemesi kararı delil olarak kullanılabilir. Ceza mahkemesi kararı ile tespit edilen vakıa, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına delalet edebilir. Ancak evlilik birliğinin bu ceza mahkemesi kararı sonucu sarsılıp sarsılmadığı konusunda hâkim takdir yetkisini kullanarak bir sonuca varacaktır¹¹.

⁹ Akcan, **Etki**, s. 166; Aşık, **Etki**, s. 103; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 105; Kuru, **HMU**, C. V, s. 5148.
¹⁰ "...Mahkemece, "Taraflar arasında evliliğin başlangıcından itibaren zaman zaman tartışmalar yaşandığı ancak evlilik birliğinin ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmadığı kanaatine varıldığı" gerekçesiyle kadının boşanma davasının reddine karar verilmiştir. Türk Borçlar Kanununun 74. maddesi gereğince, ceza mahkemelerinin beraat kararları hukuk hakimini bağlamaz. Yapılan yargılama ve toplanan delillerden ve özellikle de kadın tarafından delil olarak dayatılan Sulh Ceza Mahkemesi dosyasından, davacı-davalı erkeğin 24.04.2012 tarihinde eşine fiziksel şiddet uyguladığı, tarafların bu olaydan sonra fiilen ayrıldıkları ve sonraki dönemlerde davacı-davalı erkeğin birlik görevlerini yerine getirmediği anlaşılmaktadır. Bu halde taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkân vermeyecek nitelikte bir geçimsizlik mevcut ve sabittir. Olayların akışı karşısında davalı-karşı davacı kadın dava açmakta haklıdır. Bu şartlar altında eşleri birlikte yaşamaya zorlamanın artık kanunen mümkün görülmemesine göre, davalı-karşı davacının davasının kabulü ile (TMK m. 166/I) boşanmaya karar verilecek yerde, yetersiz gerekçe ile kadının davasının reddi doğru bulunmamıştır..." 2. HD, 4.4.2017, E. 2016/9505, K. 2017/3782 (Kazancı).

¹¹ "...taraflar arasında 30.09.2012 tarihinde meydana gelen olay nedeni ile ceza davası açıldığı, davalı- davacı kocanın eşine yönelik hakaret ve basit yaralama eylemleri nedeni ile

Miras hukukunda mirasçılıktan çıkarma sebepleri arasında yer alan mirasçının, miras bırakana veya miras bırakanın yakınlarından birine karşı *ağır bir suç işlemesi* (TMK m. 510/I, b.1) bakımından da mirasçının bu nitelikte bir suç işlediğini tespit eden ceza mahkemesi kararı kesin delil niteliğe sahiptir. Benzer başka bir örnek ise Türk Borçlar Kanunu'nun 295. maddesinde düzenlenen bağışlamanın geri alınması sebebi olan bağışlananın, bağışlayana veya yakınlarından birine karşı *ağır bir suç işlemesi* bakımındandır. Her iki halde de ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı bir suç işlemiş olduğunu göstermekle beraber, bu suçun mirasçılıktan çıkarma veya bağışlama geri alınmasını gerektiren ağır bir suç olup olmadığını hukuk hâkimi somut olaya göre takdir edecektir.

İş hukuku bağlamında, işçi ve işverenin haklı nedenle derhal fesih sebeplerinin düzenlendiği 24. ve 25. maddelerinin II. bentlerinde yer alan "ahlak ve iyiniyet kurallarına uymayan haller ve benzerleri" haller bakımından da ceza mahkemesi kararı delil niteliğine sahip olabilir. Bu haller örneğin, *işveren işçinin veya ailesi üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak şekilde sözler söyler, davranışlarda bulunursa veya işçiye cinsel tacizde bulunursa* (İş K. m. 24/II, b); *işveren işçiye veya ailesi üyelerinden birine karşı sataşmada bulunur veya gözdağı verirse, yahut işçiyi veya ailesi üyelerinden birini kanuna karşı davranışa özendirir,*

cezalandırıldığı, davacı-davalı kadının eşine yönelik yaralama eylemi hakkında ise eylemin meşru müdafaa kapsamında olması nedeniyle Türk Ceza Kanununun 25. maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır. Yine bu olay sonrası davalı-davacı kocanın eşinin kardeşini arayıp tehdit ve hakarete bulunduğu ve karakolda eşini "seni süründürürüm" diyerek tehdit ettiği anlaşılmaktadır. Boşanmaya neden olan olaylarda eşine şiddet uygulayan, eşini ve eşinin kardeşini tehdit edip, hakaret eden koca tamamen kusurludur. Hal böyle iken tarafların boşanmaya neden olan olaylarda eşit kusurlu olduğunun kabulü ve bu hatalı kusur belirlemesine bağlı olarak davalı-davacı kocanın boşanma davasının reddi yerine kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir..." 2. HD, 3.4.2014, E. 2014/5900, K. 2014/7850 (Kazancı); "...Davalı kocanın boşanma davasının açılması tarihinden önce, 2010 yılında davacı eşine fiziksel şiddet uygulaması eyleminden dolayı Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesinin 2010/860 esas-2011/35 karar sayılı ilamıyla cezalandırılmasına karar verildiği ve ceza hükmünün kesinleştiği anlaşılmaktadır. Borçlar Kanununun 53. maddesi (yeni Türk Borçlar Kanunu m.74) uyarınca ceza mahkemesinin eylemin gerçekleştiğine ilişkin mahkûmiyet kararının hukuk hakimini bağlayacağı göz önüne alındığında; mahkemenin kocanın şiddet olayının eski olay olduğuna yönelik değerlendirmesinde bir isabet bulunmamaktadır. Bu durumda, davalı kocanın eşine fiziksel şiddet uygulamak suretiyle kusurlu ve bu nedenle evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına neden olduğunun anlaşılmamasına, davacı kadının da kusurlu bir davranışının kanıtlanamamasına göre; davanın kabulü ile boşanmaya (TMK.m.166/1) karar verilecek yerde; yetersiz gerekçeyle davanın reddine hükmedilmesi isabetsiz olmuş; bozmayı gerektirmiştir..." 2. HD, 5.7.2012, E. 2012/12881, K. 2012/18861 (Kazancı)

kışkırtır, sürükler, yahut işçiye ve ailesi üyelerinden birine karşı hapsi gerektiren bir suç işlerse yahut işçi hakkında şeref ve haysiyet kırıcı asılsız ağır isnad veya ithamlarda bulunursa (İş K. m. 24/II, c); işçinin diğer bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından işyerinde cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemler alınmazsa (İş K. m. 24/II, d); işçinin, işveren yahut bunların aile üyelerinden birinin şeref ve namusuna dokunacak sözler sarfetmesi veya davranışlarda bulunması, yahut işveren hakkında şeref ve haysiyet kırıcı asılsız ihbar ve isnadlarda bulunması (İş K. m. 25/II, b); işçinin işverenin başka bir işçisine cinsel tacizde bulunması (İş K. m. 25/II, c); işçinin işverene yahut onun ailesi üyelerinden birine yahut işverenin başka işçisine sataşması, işyerine sarhoş yahut uyuşturucu madde almış olarak gelmesi ya da işyerinde bu maddeleri kullanması (İş K. m. 25/II, d)¹²; işçinin, işverenin güvenini kötüye kullanmak, hırsızlık yapmak, işverenin meslek sırlarını ortaya atmak gibi doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışlarda bulunması (İş K. m. 25/II,e)¹³; işçinin, işyerinde, yedi günden fazla hapisle cezalandırılan ve cezası ertelenmeyen bir suç işlemesi (İş K. m. 25/II, f) olabilir. Haklı nedenle fesih sebebinin gerçekleşmiş olduğunu tespit eden mahkûmiyet ve ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin ceza mahkemesi kararları kesin delil niteliğindedir. Ayrıca bu fiillerin gerçekleşmediğini kesin biçimde tespit

¹² "...Davacının amiri konumundaki E.A. ile karşılıklı hakareti sebebiyle Sulh Ceza Mahkemesince ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği gibi ayrıca davacının amiri konumundaki E.A.'yı tehditten dolayı da ceza verilmiştir. Yani davacının eylemi daha ağır mahiyettedir. Bu nedenle işverenin sadece davacının iş sözleşmesini feshetmesinde eşit davranma borcuna aykırılıktan sözedilemez. Bütün bu nedenlerle davacının kıdem ve ihbar tazminatı isteğinin reddine karar verilmesi gerekirken kabulü yönünde hüküm kurulması hatalı olup, bozma nedenidir..." 7. HD, 10.11.2014, E. 2014/12156, K. 2014/20579 (Kazancı).

¹³ "...davalı işverenin iş kanunun 25/II-e fıkrası gereğince davacının sözleşmesini fesih ettiği,cevap dilekçesinde belirtilen ve feshe dayanak yapıldığı anlaşılan eylemler sebebiyle davacı hakkında ceza davası açıldığı, yapılan yargılama sonrasında delil yetersizliği sebebiyle davacının beraatine karar verildiği ,mahkeme kararı dikkate alındığında fesih gerekçesinin somut olarak ispatlayamadığından dolayı davacının kıdem ve ihbar tazminatına hak kazandığından kıdem tazminatı ve ihbar tazminatının kabulüne..." 9. HD, 14.3.2016, E. 2014/34540, K. 2016/5926 (Kazancı); "...Davacının sorumluluğu altında bulunan malzemelerin kaybolmasından kendisinin sorumlu olması gerekir. Her ne kadar davacı aleyhine Diyarbakır Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan dava delil yetersizliği nedeni ile beraat ile sonuçlanmış ise de, bu beraat kararı BK.nun 53. maddesine göre hukuk mahkemesini bağlamaz. Ortaya çıkan bu olgulara göre davacının eylemi, 1475 sayılı Kanunun 17/II-d maddesi kapsamına girmektedir. O halde, davanın reddine karar verilmesi gerekirken kabulü hatalı olup bozmayı gerektirmiştir..." 9. HD, 2.7.1997, E. 1997/648, K. 1997/6556 (Kazancı). Aynı yönde 9. HD, 19.12.1995, E. 1995/30093, K. 1995/35809 (Kazancı).

eden beraat kararları da hukuk mahkemesi bakımından kesin delil teşkil eder. Feshe sebep olan fiilin gerçekleştiğinin sübut bulmadığına ilişkin beraat kararları da, hukuk hâkimini bağlar. İş davasındaki kusurun değerlendirilmesi ve zararın belirlenmesinde ise, ceza mahkemesinin yaptığı tespitler hukuk hâkimini bağlamaz (TBK m. 74/II)¹⁴.

Son olarak, hukuk mahkemesi önündeki davada gerçekleştiği iddia edilen vakıanın iddia edildiği şekilde olmadığını gösteren ceza mahkemesi kararı da kesin delil niteliğindedir. Örneğin, hukuk mahkemesinde haksız fiil nedeniyle tazminat istenen kişi o fiili işlemediğini, ceza mahkemesi kararında aynı fiil nedeniyle başka bir kişinin mahkûm olması halinde kesin delille ispat etmiş olur¹⁵.

¹⁴ "...Mahkemece, açılan ceza davasında yapılan yargılama sonunda hizmet sebebiyle inancı kötüye kullanmak suçundan beraatine karar verildiği bu dosyada alınan bilirkişi raporunda da davacının (sanığın) suç teşkil eden eyleminin bulunmadığının belirtilmiş olması sebebiyle feshin haklı nedene dayanmadığı ve davacının kıdem-ihbar tazminatına hak kazandığı, gerekçesiyle kıdem ve ihbar tazminatı isteklerinin kabulüne karar verilmiş ise de, öncelikle 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunun 74. maddesi "Hakim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hakimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hakiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine dair kararı da, hukuk hakimini bağlamaz." hükmü uyarınca ceza mahkemesi kararının hukuk hakimini bağlamayacağı açıktır.

Kaldı ki, ceza davasının Yargıtay aşamasında zamanaşımına uğradığı için düşmesine kararı verilmiştir. Öte yandan ceza yargılaması aşamasında alınan bilirkişi raporlarında davacının işlem ve eylemleri ceza kanunları bakımından suç teşkil edip etmediği yönüyle irdelenmiş olup, davalı işverene verdiği zarar ve kusuruyla hukuki sorumlulukları yönünden kanaat verici bir değerlendirme yapılmamıştır..." 7. HD, 20.2.2014, E. 2014/422, K. 2014/4205 (Kazancı).

¹⁵ "...Devrek Asliye Ceza Mahkemesinin 2005/386 Esas sayılı dosyasında, anılan duvarın yıkılmasından dolayı davalı (karşı davacı) N..nin şikayeti üzerine, A..ın oğlu dava dışı S. S..'in ihkakı hak suçundan yargılandığı, eylemin sabit görülerek adli para cezasına mahkumiyet kararı verildiği anlaşılmaktadır... Bir diğer deyişle, olayın varlığı ve bu olayın sanık tarafından işlendiğine ilişkin kesinleşen tespit hukuk mahkemesi yönünden de, kesin delil oluşturur ve hukuk hakiminin ilke olarak bir mahkemenin tespit ettiği maddi olgu ile bağlı kalacağı kuşkusuzdur. Bu durumda, yukarıda açıklanan ilke ve olgular gözetildiğinde, anılan duvarı yıkanın davacı (karşı davalı) A..ın değil oğlu S. S..'in olduğu tartışmasızdır. Hal böyle olunca, davacı (karşı davalı) A.. yönünden tazminat isteğinin de reddine karar verilmesi gerekirken, yanılgılı değerlendirme ile yazılı olduğu üzere hüküm kurulması doğru değildir..." 1. HD, 28.12.2009, E. 2009/12454, K. 2009/13935 (Lexpera).

B. Ceza Mahkemesi Kararlarının Takdirî Delil Niteliğinde Olup Olmadığı

Takdirî deliller, hâkimi bağlamayan ve hâkim tarafından serbestçe takdir edilen delillerdir¹⁶. Bir mahkeme kararı, delil teşkil etmesi bakımından delalet ettiği vakıaların ispatında ancak kesin delil niteliğinde olabilir. Buna karşılık bir mahkeme kararı takdirî delil teşkil edemez. Bir mahkeme kararının başka bir mahkeme tarafından takdirî delil olarak değerlendirilmesi, onun aksine karar verilmesi tehlikesini doğurur ve yargı kararlarının bağlayıcılığının ihlâli anlamına gelir. Bu nedenle ceza mahkemesi kararlarının da hukuk mahkemesi bakımından takdirî delil teşkil etmesinden kanaatimizce söz edilemez.

Ceza mahkemesi kararlarının delil teşkil etmesi hususu içerisinde doktrinde, bilirkişi raporlarının hukuk mahkemesindeki etkisi ayrıca incelenmektedir. Bu görüşe göre¹⁷, ceza mahkemesi kararının kesin delil teşkil ettiği hallerde bu mahkemeden alınmış bilirkişi raporunun hukuk mahkemesinde kesin delil; ceza mahkemesi kararının kesin delil teşkil etmediği hallerde ise, ceza davasında alınan bilirkişi raporunun takdirî delil olduğu ileri sürülür.

Biz bu fikre katılmamaktayız. Bilirkişi raporunun, esas alındığı mahkeme kararından bağımsız olarak delil teşkil etmesi kanaatimizce yerinde değildir. Çünkü zaten ceza mahkemesinin hüküm verirken yaptığı tespitlerin hukuk mahkemesini bağlayıp bağlamayacağı yukarıda da incelendiği üzere bellidir ve hükümden ayrı olarak bilirkişi raporuna ayrı bir değer atfedilmesine kanaatimizce gerek yoktur. Hem ceza mahkemesi hukukunda hem de medenî usûl hukukunda bilirkişi raporu takdirî delil niteliğindedir ve bir dava sırasında alınan bilirkişi raporu ancak hükme esas alındığı takdirde sonuç doğurur. Bu bakımdan bilirkişi raporu hükme esas alındığı ölçüde bir değer ifade eder. Buna göre örneğin, ceza mahkemesinde suçun sanık

¹⁶ Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 493; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 333; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 244; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 317; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 357; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 390; Tanrıver, **Usûl**, s. 845.

¹⁷ Kuru, **HMU**, C. V, s. 5154; aynı görüşte, Akcan, **Etki**, s. 173-175; Kapancı, **a.g.m.**, s. 540-541; Aras, **Sahtecilik**, s. 397-400; Soyubelli, **a.g.e.**, s.114; Çelik, **Etki**, s. 6. Aksi görüşte, Aşık, **Etki**, s. 118-119.

tarafından işlenmediğine bilirkişi raporu esas alınarak karar verilmiş ise, bu beraat kararı bağlayıcı nitelikte olduğu için hukuk mahkemesinde bağlayıcı etki doğurur; yoksa bilirkişi raporu başlı başına bağlayıcı değildir. Başka bir örnek de, ceza mahkemesinde sanığın aslî kusurlu olduğuna dair bilirkişi raporuna dayanılarak mahkûmiyet kararı verildiği takdirde, hukuk hâkimi nezdinde kusurun ağırlığı bakımından bağlayıcı olmayan bilirkişi raporu değil, ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararında kusur bakımından vardıgı sonuçtur (TBK m. 74/II). Dolayısıyla kusurun takdiri gibi bağımsız olduğu bir konu bakımından hukuk hâkimi bilirkişi raporu aldıktan sonra sırf ceza davasındaki bilirkişi raporu ile çeliştiği için üçüncü bir rapor alması gereği doğmamalıdır¹⁸. Benzer şekilde, ceza mahkemesi veya Cumhuriyet savcılığınca zararın hesaplanmasına yönelik alınmış bilirkişi raporu ile hukuk mahkemesinden alınan rapor rakamsal olarak çelişiyorsa, üçüncü bir bilirkişi incelemesine başvurulması zorunluluğu bulunmaz¹⁹. Çünkü özel hukuk sorumluluğu bakımından zararın belirlenmesinde hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararı ile bağılı değildir (TBK m. 74/II).

Benzer şekilde, ceza davası sırasında dinlenen tanıkların ifadesi de, hukuk mahkemesinde kanaatimizce başlı başına delil olarak kullanılamaz. Ceza davasındaki tanığın beyanı hükme esas alınmış ise, bu ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olup olmadığına göre bu tanık beyanına sonuç bağlanması gerekir.

Sonuç olarak kanaatimizce, ceza dosyasındaki delillerin doğrudan doğruya hukuk mahkemesinde kullanılması yerinde değildir. Hukuk mahkemesinin böyle bir yola başvurması için kanun hükmü ile buna açıkça izin verilmiş olması gerekir²⁰.

¹⁸ Taneri, **a.g.m.**, s. 86.

¹⁹ "...Davanın ve savunmanın esasını oluşturan maddi olgular, davalıların kişisel kusur, savsaklama veya kasıtlı eylemleri ile zarara neden olup olmadıkları, varsa sorumlulukları ve kusur oranları ile zararın kapsamını belirlemek için bilirkişi raporu alınmış ise de, bu bilirkişi raporu yetersiz olup ayrıca Cumhuriyet Başsavcılığınca aldırılan ve ceza dosyasında bulunan bilirkişi raporu ile de çeliştiğinden, raporlar arasındaki çelişki giderilerek davalıların sorumlu tutulacakları zararın kapsamı kesin olarak tespit edilmeden, mahkemece davanın kabulü, doğru görülmemiştir..." 18. HD, 22.12.2015, E. 2015/17708, K. 2015/18970 (YKD, C. 42, S. 9, 2016, s. 2201-2203).

²⁰ Nitekim örneğin, Alman hukukunda bilirkişi raporu bakımından özel düzenleme bulunmaktadır, bkz. s. 218.

Takdirî delil başlığı altında son olarak, ceza muhakemesi hukukunda soruşturma sürecinde verilen bazı kararların takdirî delil teşkil ettiğinin yukarıda belirtildiğine işaret etmek gerekir²¹. Ceza mahkemesi kararları takdirî delil niteliğinde olmamakla birlikte, soruşturma aşamasında verilen kovuşturmayaya yer olmadığı (takipsizlik) kararı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, tutuklama, adlî kontrol ve salıverilme kararlarında yer alan maddi vakıya ilişkin tespitlerin hukuk hâkimi bakımından takdirî delil niteliğinde olduğu kanaatindeyiz.

C. Ceza Mahkemesi Kararlarının Güçlü Delil Niteliğinde Olup Olmadığı

Yargıtay'ın içtihatlarında getirmiş olduğu "güçlü takdirî delil" veya "güçlü delil" kavramına ceza mahkemesi kararlarının delil niteliği bakımından değinmek gerekir. Yargıtay, tarafları farklı olan bir davada kesin hükmün kesin delil etkisi olmadığı, bunun güçlü delil olarak hukuk hâkimince dikkate alınması gerektiği²², güçlü delille ispat edilen hususun aksinin ancak başka bir güçlü delille ispat

²¹ Bkz. s. 92 v.d.

²² "...Maddi anlamda kesin hükmün koşulları HUMK'nun 237'de açıklanmıştır. Bunlar; dava konularının (müddeabihlerinin), dava nedenlerinin ve yanlarının aynı olmasıdır. Görülmekte olan menfi tespit ve istirdat davası ile daha önce görülen. kira bedelinin tespiti davasının yanlarının aynı olduğu konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Kesin hükmün ikinci koşulu olan müddeabih, dava konusu yapılmış olan hak, yani dava ile elde edilmek istenilen sonuçtur. Önceki dava ile yeni davanın müddeabihlerinin (konularının) aynı olup olmadığını anlamak için hakimnin eski davada verilen kararın hüküm fıkrası ile yeni davada ileri sürülen talep sonucunu karşılaştırması gerekir. Eski ve yeni davanın konusu olan maddi şeyler fiziki bakımdan aynı olsa bile, bu şeyler üzerinde talep olunan haklar değişirse, müddeabihler aynı değil demektir (YHGK'nun 21/12/2005 gün ve 2005/5-710-754 sayılı ilamı, 12/9/1956 gün ve 1956/6-29-28 sayılı ilamı)...Kesin hükmün üçüncü koşulu ise dava sebebinin aynı olmasıdır. Dava sebebi, hukuki sebep olmayıp, davacının davasını dayandırdığı vakıalardır. Öyle ise; her iki davanın da dayandığı maddi vakıalar (olaylar) aynı ise, diğer iki koşulunda bulunması halinde kesin hükmün bulunduğundan söz edilebilir.Buna karşılık, taraflar arasında aynı ya da benzer konuda kesinleşmiş olan bir hüküm ve burada saptanan maddi olgular, daha sonra ortaya çıkan uyuşmazlıklarda yukarıda açıklanan koşulların üçünün aynı anda bulunmaması nedeni ile kesin hüküm oluşturmaya bile güçlü delil oluşturabilir..." HGK, 5.7.2006, E. 2006/19-505, K. 2006/504 (Kazancı). Aynı yönde 20. HD, 16.3.2016, E. 2015/6527, K. 2016/3335 (Kazancı); 20. HD, 27.1.2014, E. 2013/9340, K. 2014/1099 (Kazancı); 20. HD, 13.6.2011, E. 2011/3500, K. 2011/7281 (Kazancı); 14. HD, 29.6.2010, E. 2010/4367, K. 2010/7457 (Kazancı); HGK, 16.7.2008, E. 2008/17-489, K. 2008/515 (Kazancı); 8. HD, 20.6.2005, E. 2005/3660, K. 2005/4581 (Kazancı); HGK, 9.4.2003, E. 2003/20-266, K. 2003/285 (Kazancı); HGK, 18.5.1994, E. 1994/7-148, K. 1994/343 (Kazancı); HGK, 18.11.1992, E. 1992/1-553, K. 1992/659 (Kazancı).

edilebileceği kanaatindedir²³. Yargıtay bir kararında ceza mahkemesinden verilmiş bir mahkûmiyet kararı bakımından, aynı taşınmaza ilişkin fakat tarafları farklı olan ceza mahkemesi kararını hukuk davasında güçlü delil niteliğinde kabul etmiştir²⁴.

Doktrinde bir görüşe göre, güçlü delil, takdirî delil ile ispatın mümkün olduğu hallerde, gösterilen takdirî delilin ispat bakımından kuvvetini ifade etmeye yarayan bir kavram olmakla beraber bu kavramın kanunî herhangi bir dayanağı bulunmaz²⁵. Doktrinde bazı yazarlara göre ise, kesin deliller ile takdirî delillerin yanı sıra üçüncü bir grup olarak güçlü takdirî delil kavramı kabul edilemez²⁶. Başka bir görüşe göre, bir davada verilen kesin hüküm, davanın konusu ve sebebi aynı ve fakat tarafları farklı ikinci bir davada kesin hüküm ve kesin delil teşkil etmeyip güçlü bir takdirî delil teşkil eder²⁷. Başka bir görüş, Yargıtay kararlarında güçlü delil kavramı ile kastedilenin kesin hükmün unsur etkisi olduğunu kabul eder²⁸. Bir diğer görüşe göre ise, Yargıtay kararlarında yeni bir delil türü yaratma amacı bulunmaz, fakat bir takdirî delilin aksi yönünde karar verilirken iyi gerekçelendirilmesi gerektiği ortaya

²³ "...öğretide ve uygulamada kararlılık kazanan görüşlere göre, kesin hükmün kamu düzenine ilişkin, istek olmasa bile yargılamanın her aşamasında mahkemece resen gözetilmesi gerektiği ve olumsuz dava koşulu olduğu, kesin hükmün akdi ve irsi haleflerini bağlayacağı özelliklerle dikkate alınmalı, sözü edilen ilamlarda taraf olmayan ve ilamın taraflarıyla akdi yada irsi ilişkisi bulunmayanlar hakkında ise, sözü edilen kesinleşen ilamların güçlü delil niteliğinde sayılacağı, güçlü delilin aksinin, daha güçlü delille kanıtlanabileceği göz önünde tutulmalı..." 7. HD, 21.11.2005, E. 2005/1774, K. 2005/3625 (Kazancı). Aynı yönde 7. HD, 3.7.2008, E. 2008/115, K. 2008/2983 (Kazancı); 7. HD, 5.7.2005, E. 2005/1748, K. 2005/2247 (Kazancı); 7. HD, 13.6.2008, E. 2008/2485, K. 2008/2650 (Kazancı); 7. HD, 25.10.2005, E. 2005/3336, K. 2005/3309 (Kazancı); 7. HD, 1.4.2005, E. 2005/838, K. 2005/959 (Kazancı); 7. HD, 7.6.2005, E. 2005/1382, K. 2005/1878 (Kazancı).

²⁴ "...Ali Şirvanin kadaastro mahkemesine bu yerle ilgili dava açtığını savunmuş, Sulh Ceza Mahkemesince resmi belgelerin uygulanmasına dayalı araştırma, inceleme ve keşif sonucu orman yüksek mühendisleri bilirkişiler, ...tarafından ...çekişmeli taşınmazın öncesi itibariyle orman sayılan yerlerden olduğunun belirlendiği gerekçesiyle, Ahmet Gezer'in mahkûmiyetine ilişkin Sulh Ceza Mahkemesinin 10.04.2002 gün ve 2000/325-151 sayılı kararı, ...kesinleşmiştir.

Sulh Ceza Mahkemesinin yukarıda sözü edilen kesin mahkûmiyet hükmüne konu yer ile somut olayda dava konusu yerin aynı olduğu yönünde taraflar arasında uyumsuzluk yoktur. Sulh Ceza Mahkemesinin Mahkûmiyet hükmü kamu davasının tarafı olmadığından, davacı Ali Şirvani'yi bağlayan kesin hüküm olmasa da, çekişmeli yerin orman sayılan yerlerden olduğuna ilişkin güçlü delildir. Bu delilin aksi ancak yine aynı güçte bir başka delil ile ispatlanabilir. Davacı böyle bir delil sunamamıştır..." 20. HD, 16.6.2005, E. 2005/6318, K. 2005/7932 (Kazancı).

²⁵ Atalay, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 1737.

²⁶ Deren Yıldırım, **Kesin Hükmün**, s. 150; Bolayır, **a.g.e.**, s. 401.

²⁷ Kuru, **HMU**, C. V, s. 5084 v.d.; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 776; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 694; Yılmaz, **Şerh**, C. 3, s. 2958; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 539.

²⁸ Meriç, **a.g.m.**, s. 406, dn. 215.

koyulur²⁹. Son olarak diğerk bir görüşe göre ise, güçlü delil kavramı niteliğı itibariyle takdirî delildir ve 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 367. maddesi kapsamındaki özel hüküm sebebi niteliğindedir³⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu tasarısının gerekçesinde de güçlü delil kavramı yer alır³¹. Buna göre güçlü delil, kesin hükmün, etki doğurmadığı kamu birimleri yönünden sahip olduğu delil niteliğidir. Bunun temelinde de hukuk devletinde, devlet birimlerinden birinin taraf olduğu davada oluşmuş kesin çözüme, diğerk birimlerin de saygı göstermesi ilkesi yer alır.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesindeki delil değeri bakımından ise, doktrinde bir görüş tarafından, ceza mahkemesi kararının veya bu karardaki maddi vakıa tespitlerinin "güçlü delil" olarak değerlendirilmesi gerektiğı belirtilmiştir. Bu görüşe göre, ceza mahkemesi kararı her durumda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 192. maddesi gereğı kanunun düzenlemediğı takdirî delillerdendir ve takdirî delillerin içinde somut olaydaki önemine binaen dikkate alınmaması ancak inandırıcı gerekçe gösterilmesi ile mümkün olduğundan güçlü delil niteliğinde olmalıdır³².

Kanaatimizce hukukumuzdaki kesin delil-takdirî delil ayrımı karşısında "güçlü takdirî delil" veya "güçlü delil" gibi ara bir türün yeri yoktur. Yargıtay, kesin hükmün olumlu etkisini kesin delil ile eşdeğer kabul edip kesin hüküm niteliğindeki bir mahkeme kararını takdirî delil olarak kabul edemediğinden böyle bir ara formül geliştirmek durumunda kalmıştır. Doktrinde ise, Yargıtay'ın verdiği kararları teorik bir temele oturtmaya çalışılan görüşler güçlü delil kavramını kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Ancak kanaatimizce güçlü delil kavramı, izah edilmesi yerine reddedilmesi gereken bir kavramdır. Yargıtay tarafından güçlü delil olarak adlandırılan haller, kesin hükmün şartları, kesin hükmün unsur etkisi, takdirî delil

²⁹ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 351.

³⁰ Recep Akcan, "Yargıtay Kararlarındaki "Güçlü Delil" Kavramının Hukuki Niteliğı", **SÜHFD**, C. 12, S. 1-2, 2004, s. 23. Aynı görüşte Nagehan Okumuş, **Medenî Usûl Hukukunda Özel Hüküm Sebepleri (Kanunda Düzenlenmeyen Deliller)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2010, s. 26.

³¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, s. 158, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>, 14.11.2017.

³² Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2134.

veya özel hüküm sebepleri ile açıklanamaz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi ile kesin delilin birbirinden farklı kavramlar olduğu kanaatindeyiz³³. Bu nedenle kesin hükmün olumlu etkisini hatalı olarak kesin delil kabul eden görüş, güçlü delil gibi hatalı bir kavrama da ihtiyaç duymuştur. Ancak yukarıda izah ettiğimiz gibi, bir ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumlu etkisinin şartlarını sağlamadığı hallerde dahi, kesin delil niteliğinde olabilir³⁴. Dolayısıyla kanaatimizce Yargıtay'ın "güçlü delil" olarak nitelendirdiği kavramın aslında mahkeme ilâmlarının kesin delil niteliği olduğu kanaatindeyiz.

Ceza mahkemesi kararının takdirî delil niteliğine sahip olamayacağını³⁵ belirttiğimizden, bir mahkeme kararının güçlü takdirî delil olarak nitelendirilmesi de kabul edilemez. Bir mahkeme kararında varılan sonucun, başka bir mahkeme tarafından takdir edilmesi, mahkeme kararlarının bağlayıcılığı ve hukukun birliği ilkesi ile ters düşer.

Güçlü takdirî delil kavramının, özel hüküm sebepleri ile ilişkilendirilmesi de kanaatimizce yerinde değildir. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 367. maddesinin "*Tahkikat hakimi, senetsiz ispatı caiz olan davalarda re'sen veya talep üzerine bu kanunda gösterilmemiş olan diğer hüküm sebeplerinin istima ve tetkikine da karar verebilir ve bu husus hakkında iki tarafı istima ettikten sonra tebeyyün edecek hale göre iktiza eden tedbirleri ittihaz eder.*" hükmü, geniş anlamda keşfi başka bir deyişle taşınmazlar dışındaki şeyler üzerindeki keşfi düzenlemekteydi. Mahkeme kararlarının özel hüküm sebebi ve dolayısıyla keşif delili olarak kabul edilmesi mümkün değildir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile bu düzenleme de hukukumuzda artık yer almamaktadır.

Sonuç olarak, bir mahkeme kararı ve dolayısıyla da ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesindeki delil değeri bakımından "güçlü delil" veya "güçlü takdirî delil" kavramları kullanılamaz. Söz konusu kavram, delil sistemimiz bakımından da

³³ Bkz. s. 141.

³⁴ Bkz. s. 205 v.d..

³⁵ Bkz. s. 211.

bir yere sahip değildir. Böyle ayrı bir kavrama ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm etkisi doğurmadığı hallerde kesin delil niteliğinde olabilmesi karşısında kanaatizce doğru değildir. Bu nedenle, Yargıtay kararlarında güçlü delil olarak kabul edilen hususların mahkeme kararlarının kesin delil niteliği olarak nitelendirilmesi gerekir.

D. Alman Hukukunda Ceza Mahkemesindeki Delillerin Hukuk Mahkemesinde Dikkate Alınması

Alman medenî usûl hukukunda taraflar bir ceza mahkemesi kararına belge delili olarak dayanırlarsa, § 286 ZPO (*freie Beweiswürdigung*-delillerin serbestçe değerlendirilmesi) gereği hukuk hâkiminin ceza mahkemesindeki tahkikata dayanması mümkündür³⁶. Böylece hukuk hâkimi kanaatini, delillerin tekrar toplanmasına gerek kalmadan ceza mahkemesi kararına belge delili olarak dayandırabilir³⁷. Burada ceza mahkemesi kararı §§ 415, 417 ZPO v.d. hükümlerine göre resmî belge niteliğindedir. Ancak ceza mahkemesi kararının delil gücü, yalnızca belgenin içeriğini kapsar. Buna karşın ceza mahkemesinin verdiği kararın ve vakıa tespitlerinin doğruluğunu kapsamaz³⁸.

Hukuk hâkimi, ceza hâkiminin yaptığı tespitleri kullanabilse de, bu, hâkimin delilleri serbestçe değerlendirmesini kaybetmesi demektir. Çünkü § 268 Abs. 2 ZPO hükmüne göre, hâkim yalnızca açık kanun normu ile bağlıdır ve belgeler ile ilgili bu ispat kuralına hükmün içeriği girmez³⁹. Ayrıca ceza mahkemesi kararının belge delili olarak getirilmesi, ispat yükü üzerinde hiçbir etki doğurmaz, davacının zararını ispat etmesi gerekir⁴⁰. Ceza mahkemesi kararına belge delili olarak dayanılması, ceza

³⁶ Fasching, **Gutachten**, s. 12; Böhm, **a.g.e.**, s. 123; Herrmann, **a.g.e.**, s. 72; Trousil, **a.g.e.**, s. 38; Völzmann, **a.g.e.**, s. 116; Krüger/ Rauscher, **a.g.e.**, § 355, Kn. 10; Saenger, **a.g.e.**, § 286, Kn. 5; Thomas/Putzo, **a.g.e.**, § 286, Kn. 11; Ayiter, **a.g.m.**, s. 759.

³⁷ Herrmann, **a.g.e.**, s. 72; Rechberger, **Bindung**, s. 542.

³⁸ Werner Hinz, "Die Beweiskraft rechtskräftiger Strafurteile im Zivilprozess nach geltendem und künftigem Recht", **Juristische Rundschau**, Heft 9, 2003, s. 356; Werner Beulke, "Zum Umfang der Beweiskraft rechtskräftiger Strafurteile im Zivilverfahren de lege lata und de lege ferenda", **Festschrift für Friedrich-Christian Schroeder zum 70. Geburtstag**, Heidelberg, C.F.Müller, 2006, s. 665; Gaul, **Bindung**, s. 166; Völzmann, **a.g.e.**, s. 116.

³⁹ Beulke, **a.g.m.**, s. 665.

⁴⁰ Hinz, **a.g.m.**, s. 356.

hâkiminin vakıa tespitleri ile hukuk hâkiminin bağlı olduğu anlamına gelmez⁴¹. Ceza davasındaki ikrar da medenî usûl hukukundaki ikrar (§ 288 ZPO) ile aynı sonucu doğurmaz⁴².

Alman hukukunda ceza davasında tanığın ifadesinin alındığı tutanak, hukuk davasında belge delili yoluyla ileri sürülebilir. Fakat tarafların belge deliline dayanması yerine, doğrudan tanık delili olarak ikame etmesi hakkı da bulunur. Aynı husus ceza davasındaki bilirkişi raporu için de geçerlidir⁴³. Alman Temyiz Mahkemesinin içtihatlarına göre, ceza davasındaki tanık ifadesi belge delili olarak değerlendirilirse, hukuk mahkemesi ifadenin doğruluğundan şüphe duyamaz⁴⁴.

31.12.2006 tarihinde yürürlüğe giren değişikliklerle Alman Medenî Usûl Kanunu'na eklenen § 411a ZPO maddesi⁴⁵ ile artık başka bir davadaki bilirkişi raporunun değerlendirilmesi yoluyla bilirkişi incelemesi yapılması mümkün kılınmıştır. Burada artık diğer bir davadaki bilirkişi raporu belge delili olarak değil, hukuk davasında alınmış bir bilirkişi raporu olarak doğrudan dikkate alınır⁴⁶. Bu norm mevcut davaya yabancı olan bir bilirkişi raporunun tamamen dikkate alınmasını veya kısmen değerlendirilip de yeni bir bilirkişi görevlendirilerek tamamlanmasını sağlayan bir düzenlemedir⁴⁷. Ancak bu kural, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olduğunu düzenlemez, yalnızca ceza davasında elde edilen delil sonucunun hukuk davasına aktarılmasına imkân verir. Hükmün lafzından çıkarılabileceği gibi § 411a ZPO bir takdir kuralı öngörür⁴⁸. Bu düzenleme gereği, başka mahkemeden alınan bilirkişi raporu, uyuşmazlık hakkında karar verecek olan mahkemece alınmış bir rapor gibidir⁴⁹. Bu nedenle tarafların bilirkişiyi reddetme,

⁴¹ Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 286, Kn. 8.

⁴² Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 286, Kn. 8; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 286, Kn. 28.

⁴³ Völzmann, **a.g.e.**, s. 116; Hanns Prütting/Markus Gehrlein, **WKD Kommentar EGZPO**, (Çevrimiçi) https://www.haufe.de/recht/deutsches-anwalt-office-premium/pruettinggehrlein-wkdcommentaregzpo-egzpo-14-verhaeltnis-zu-den-landesgesetzen_idesk_PI17574_HI5654553.html, 21.7.2016.

⁴⁴ Rechberger, **Bindung**, s. 542; Herrmann, **a.g.e.**, s. 77; Gaul, **Bindung**, s. 166.

⁴⁵ "Diğer Yargılamadaki Bilirkişi Raporunun Değerlendirilmesi § 411a ZPO: Yazılı bilirkişi incelemesinin yerini, başka bir yargılamadaki mahkeme veya savcılık tarafından çıkartılan bilirkişi raporunun değerlendirilmesi alabilir."

⁴⁶ Trousil, **a.g.e.**, s. 48, 151; Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 286, Kn. 10.

⁴⁷ Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 355, Kn. 10; Thomas/Putzo, **a.g.e.**, § 286, Kn. 11.

⁴⁸ Trousil, **a.g.e.**, s. 150.

⁴⁹ Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 286, Kn. 10.

sözlü olarak açıklama yapmasını isteme veya ek rapor isteme hakları mevcut olmaya devam eder⁵⁰.

Önceki bilirkişi raporu farklı bir dava konusu hakkında olduğundan, yine de belge delili olarak değerlendirilebilir. Bilirkişi raporu ile ispat ve belge delili ile ispat özü itibarıyla birbirinden farklıdır ve ispat hukukunun bu zorlayıcı tasnifi davaya yabancı bir raporun bilirkişi delili olarak ele alınmasına neden olmaz⁵¹. Yeni düzenleme ile aslında usûl ekonomisinin sağlanıp sağlanmadığı ve mevcut hukukî durumun değiştirilip değiştirilmediği şüphelidir. Tasarı gerekçesindeki fikrin aksine, bugüne kadarki uygulamada bilirkişi raporunun belge delili olarak değerlendirilmesinde taraflardan birinin talebi gerekmiyordu. § 273 ZPO gereği, böyle bir bilirkişi raporunun getirtilmesine taraflardan biri itiraz etse de mahkeme izin verirdi. Fakat delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesine de dikkat edilmesi gerekir. Alman Temyiz Mahkemesinin bugüne kadar süregelen olağan uygulamasına göre, belge delili olarak ele alınan bilirkişi raporunun tarafların ileri sürdükleri düşünceleri ve açıklanması gereken soruları cevaplandırmaya yetmediği hallerde, hukuk davasında yazılı veya sözlü bir bilirkişi raporu alınması gereklidir⁵². Tarafın, bilirkişinin görüşünü sözlü olarak duymak istemesi, aynı zamanda hukukî dinlenilme hakkının gereğidir⁵³.

Yargılamayı daha basit, hızlı ve ucuz hale getirmeyi hedefleyen 28 Nisan 2003 tarihli Yargıyı Modernleştirme Kanunu (*Justizmodernisierungsgesetz-JuMoG*) tasarısında Medenî Usûl Kanunu'na § 415a maddesi eklenmesi yer alır. "*Kesinleşmiş ceza mahkemesi kararlarının delil gücü*" başlıklı tasarı maddesinin ilk fıkrasına göre, suç ve hukuka aykırılık hakkında kesinleşmiş mahkeme kararları bu kararda sabit görülen vakıaların tam delili teşkil eder. § 415a JuMoG'un ikinci fıkrasına göre ise, taraflardan birinin, gerekçeli talep üzerine bu vakıa hakkında yeni delil sürmesi mümkündür⁵⁴. Bu şekilde, hukuk hâkiminin kesinleşmiş daha önceki bir ceza hükmündeki vakıa tespiti ile bağlı olması getirilmek istendi. Ama bu tasarı

⁵⁰ Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 286, Kn. 10.

⁵¹ Trousil, **a.g.e.**, s. 151.

⁵² Trousil, **a.g.e.**, s. 151-152.

⁵³ Trousil, **a.g.e.**, s. 152.

⁵⁴ Trousil, **a.g.e.**, s. 63.

gerçekleştirilmedi⁵⁵. § 415a ZPO kanuna girseydi, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO'nun karşısı bir kural getirilmiş olacaktı⁵⁶.

Yargılamayı hızlandırmayı amaçlayan başka bir kanun tasarısı olan *Justizbeschleunigungsgesetz* (JuBeG), § 286 ZPO hükmüne üçüncü bir fıkra eklenmesini öngörmekteydi. Bu tasarıya göre, "*Vakıaları aynı olan kesinleşmiş ceza mahkemesi kararlarındaki vakıa tespitleri ile hukuk mahkemesi bağlıdır. 1. cümledeki bağlayıcı etkiye, mahkeme, tespitin doğruluğu ve bütünlüğü konusunda şüpheyi düşerse veya farklı delil değerlendirmesine veya yeni delil toplanmasına hukukî bir gerekçe varsa dayanamaz.*" kuralı getirilmek istendi. Ancak bu tasarı hükmü de kanunlaşmamıştır⁵⁷.

II. CEZA YARGISINDAKİ İKRARIN HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİSİ

A. Genel Olarak İkrarın Niteliği

Ceza davası sırasında sanığın ikrarda bulunması re'sen araştırma ilkesi gereği ceza hâkimini bağlamaz, sanığın ikrarı başka deliller ile desteklendiği takdirde hükme esas alınabilir⁵⁸. Fakat hukuk davasında mahkeme önündeki ikrar çekişmeli vakıaları çekişmesiz hale getirir ve dolayısıyla artık bu hususların ispatı gerekmez (HMK m. 188)⁵⁹.

⁵⁵ Rosenberg/Schwab/Gottwald, **a.g.e.**, § 10, Kn. 11; Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 322, Kn. 74; Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 322, Kn. 26.

⁵⁶ Wieczorek/Schütze, **a.g.e.**, § 322, Kn. 94.

⁵⁷ Trousil, **a.g.e.**, s. 71-72.

⁵⁸ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1379; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 225; Soyaslan, **Muhakeme**, s. 428-429; Gökçen v. d., **a.g.e.**, s. 268; Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 597. Aksi görüşte Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 571.

⁵⁹ İsviçre Medenî Usul Kanunu'nda ikrara ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Alman Medenî Usul Kanunu'nda ise §§ 288-290'da ikrar düzenlenmiştir. § 288 ZPO'ya göre, mahkeme önünde taraflardan birinin vakıanın doğruluğunu beyan ederse ispatına gerek kalmaz ve mahkeme içi ikrarın etki doğurması kabulüne bağlı değildir. § 289 ZPO'da ikrar beyanına yapılan eklemelerin etkisi, § 290 ZPO'da ise, ikrarın geri alınması düzenlenmiştir. Avusturya Medenî Usul Kanunu da Alman hukuku ile benzer düzenlemeye sahiptir (§ 266 öZPO).

Medenî usûl hukukunda ikrarın hukukî niteliği tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş⁶⁰ ikrarı kesin delil olarak kabul eder. Bunun gerekçesi, 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nda ikrarın deliller arasında düzenlenmiş olması⁶¹ ve ikrar edilen vakıanın artık inceleme konusu yapılmaksızın hükme esas alınması gerektiğidir⁶². Bu görüşe göre, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 188. maddesi hükmü gereği de ikrar edilen vakıa bakımından ispata gerek kalmaması, kesin delil olduğunu göstermektedir⁶³. Buna karşılık diğer bir görüş⁶⁴ ise, ikrarın yalnızca çekişmeli vakıaları çekişmesiz hale getirdiğini ve delil niteliğinde olmadığını kabul eder. Çünkü artık 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile deliller arasında sayılmamaktadır. Ayrıca ikrar delil olsa idi, hem taraflarca getirilme ilkesinin hem de re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda uygulanırdı. Fakat ikrar re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkimi bağlamaz⁶⁵. Yargıtay kararlarına göre ise mahkeme içi ikrar, kesin delil niteliğindedir⁶⁶. Kanaatimizce gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda deliller arasında düzenlenmediği için gerek kanunda açıkça çekişmeli vakıaları çekişmesiz hale getirdiği düzenlendiğinden ikrar kesin delil niteliğinde değildir.

⁶⁰ İsmail Hakkı Karafakih, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, Ankara, Yeni Matbaa, 1952, s. 176; Berkin, **a.g.e.**, s. 173; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 611; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 337-338; Üstündağ, **Yargılama**, s. 628; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 319; Karşlı, **Muhakeme**, s. 503; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 390; Ayşe Ece Acar, **Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 10.

⁶¹ Karafakih, **a.g.e.**, s. 176.

⁶² Üstündağ, **Yargılama**, s. 628; Postacıoğlu/Altay, **Usul**, s. 604.

⁶³ Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 337-338; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 392.

⁶⁴ İsmet Sungurbey, **Borç İkrarı ve Borç Vaadi**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1957, s. 20; Ansay, **Usul**, s. 255; Bilge Umar, "Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı", **İÜHF**, C. 30, S. 1-2, 1964, s. 250; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 511-512; Tanrıver, **Usul**, s. 767; Atalay, **Pekcanitez Usul**, C. II, s. 1633-1635; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 470; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 452.

⁶⁵ Atalay, **Pekcanitez Usul**, C. II, s. 1635.

⁶⁶ "...Hukukumuzda kesin deliller sınırlı olup bunlar, ikrar (HMK. madde 188), senet (HMK. madde 193), yemin (HMK. madde 228) ve kesin hükmüdür (HMK. madde 303)..." 10. HD, 29.3.2016, E. 2016/773, K. 2016/4490 (Lexpera); "...Yapıldığı yere göre mahkeme dışı veya mahkeme içi ikrardan söz edilir. Mahkeme dışı ikrar takdiri, mahkeme içi ikrar ise kesin delil niteliğindedir..." HGK, 5.6.2015, E. 2013/2338, K. 2015/1499 (Lexpera); "...Bu bağlamda davalı Mahmut'un 13.000,00 TL'ye yönelik "aldım" beyanı mahkeme içi ikrar niteliğindedir. İkrar olunan hususlar çekişmeli sayılmayacağından ve ikrar eden kişi aleyhine kesin delil teşkil edeceğinden, 13.000,00 TL yönünden, davalı Mahmut aleyhine açılan davanın kesin delil niteliğindeki davalının ikrar beyanı dikkate alınarak kabul edilmesi gerekir..." 3. HD, 30.6.2014, E. 2014/11063, K. 2014/10620 (Lexpera).

B. Ceza Mahkemesindeki İkrarın Hukuk Mahkemesi Bakımından Niteliği

Hukuk Muhakemeleri Kanunu bakımından mahkeme içi ikrar kavramı, sadece medenî yargı içindeki mahkemeleri değil, tüm mahkemeleri kapsar şekilde geniş anlaşılır⁶⁷. Dolayısıyla ceza mahkemesi önündeki ikrar da Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 188. maddesi anlamında ikrar niteliğindedir⁶⁸.

Ceza davasında ikrarda bulunan sanık, hukuk davasında taraf olmayan biri ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 188. maddesi açıkça tarafın ikrarından bahsettiğinden bu ikrar maddenin kapsamına girmez. Fakat ceza mahkemesi önünde ikrarda bulunan kimse, hukuk davasında da taraf ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 188. maddesi gereği, bu ikrar hukuk davasındaki vakıayı çekişmeli olmaktan çıkaracaktır⁶⁹. Bu nedenle ceza mahkemesi önünde imzasını ikrar etmiş olan sanığın, hukuk mahkemesinde açtığı menfi tespit davasında imza incelemesinin yapılması gerektiği yönündeki Yargıtay içtihadına katılmamaktayız⁷⁰.

⁶⁷ Adnan Deynekli, "İkrarda Manevi Unsur", **TBBD**, S. 64, 2006, s. 332-333; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 323; Tanrıver, **Usûl**, s. 771; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 1637; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 469.

⁶⁸ Taylan Özgür Kiraz, **Medeni Yargılama Hukukunda İkrar**, 2. bs., Ankara, Bilge Yayınevi, 2013, s. 200-201; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 336; "...Davalının, ceza mahkemesindeki savunmasında açıkça davacıdan borç aldığı yönündeki beyanı mahkeme içi ikrar olup geçerlidir..." 13. HD, 1.6.2016, E. 2015/4450, K. 2016/14070 (Kazancı); "...Davalının Dinar Ağır Ceza Mahkemesinde alınan bu beyanları mahkeme içi ikrar niteliğinde olup mahkeme içi ikrar kesin delildir. Hal böyle olunca, mahkemece, davalının mahkeme içi ikrar niteliğinde bulunan beyanları değerlendirilip 470 litre akaryakıtın bedeli bilirkişi marifetiyle tespit edilerek, hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken..." 13. HD, 17.6.2013, E. 2013/7405, K. 2013/16506 (Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 336, dn. 5; Kazancı).

⁶⁹ "...Her ne kadar mahkemece yukarıda açıklanan gerekçe ile davanın reddine karar verilmiş ise de davalı kayıt maliki Nurettin Lüle'nin Cumhuriyet Savcılığı'na verdiği, imzasını taşıyan dilekçe ve bu dilekçe içeriğini de doğrulayan Cumhuriyet Savcısı'nın huzurundaki 1.7.1998 tarihli beyanında ve Başmüfettiş Cabir Subaşı'na el yazısı ile yazılmış olarak verdiği savunması ile Karşıyaka 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 8.6.1999 tarihli oturumunda sanık sıfatıyla alınan savunmasında, dava konusu taşınmazın davacı Selahattin Lüle tarafından gönderilen para ile alındığını, kendisine ait olmadığını, taşınmaz ve üzerindeki konutların davacıya ait olduğunu açıkça beyan etmiştir...Davalının bu ikrarı bağlayıcı nitelikte olup davanın kabulüne karar vermek gerekirken..." 14. HD, 23.9.2003, E. 2003/4737, K. 2003/6273 (Kazancı).

⁷⁰ "... Mahkemece yapılan yargılama sonucunda, ceza dosyasında davacının sanık olarak vermiş olduğu ifadesinde suçlamayı ve çeki kabul ederek, hatır çeki olarak davadışı D. Ö.'e verdiğini beyan etmiş olduğu, bu beyanının mahkeme önünde verilmesi nedeniyle kesin delil olan ikrar niteliğinde olduğu, davacının bu kesin delil karşısında yeniden imzanın kendisine

Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı hukuk davalarında ikrar, hâkimi bağlamaz⁷¹. Boşanma davaları bakımından söz konusu kural, Türk Medenî Kanunu'nun 184. maddesinin 1. fıkrasının 3. bendinde "*Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hakimi bağlamaz.*" biçiminde açıkça düzenlenmiştir. Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar bakımından ikrar, ceza mahkemesi önünde de olsa, çekişmeli vakıaları çekişmesiz hale getirmeyecektir.

C. Soruşturma Aşamasındaki İkrarın Hukuk Mahkemesi Bakımından Niteliği

Ceza mahkemesinde ikrarda bulunulması, hukuk mahkemesi bakımından mahkeme içi ikrar niteliğinde olmakla beraber, suçun soruşturulması aşamasında kolluk kuvvetleri veya Cumhuriyet savcısı önünde yapılan ikrar bu nitelikte değildir. Çünkü bu makamlar mahkeme niteliğinde değildir. Kolluk kuvvetleri veya Cumhuriyet savcısında alınan ifadede yapılan ikrar mahkeme dışı ikrar niteliğindedir⁷². Hukuk mahkemesindeki yargılama bakımından mahkeme dışı ikrar, başka delil ve emarelerle doğrulandığı zaman takdirî delil niteliğindedir⁷³ ve bu durumda diğer takdirî deliller gibi hâkimce serbestçe değerlendirilir (HMK m. 198). Ancak mahkeme dışı ikrar yazılı belge ise ve aynı zamanda altında ikrarda bulunanın

ait olmadığına ilişkin iddiada bulunamayacağı belirtilerek, davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Dava, çekteki imzanın inkarına dayalı menfi tespit istemine ilişkindir. Bu durumda mahkemece dava konusu çekteki imzanın davacıya ait olup olmadığı yönünden imza incelemesi yaptırılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir." 19. HD, 16.4.2013, E. 2013/1602, K. 2013/6943 (Lexpera).

⁷¹ Özmumcu, **a.g.m.**, s. 148; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 300; Karslı, **Medeni Muhakeme**, s. 262; Tanrıver, **Usûl**, s. 374.

⁷² Kiraz, **İkrar**, s. 124-125, 201; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 453. "...Davacının Adana 2. İcra Tetkik Mercii Hakimliğinin 1998/778 esas sayılı dosyasına ve Adana Cumhuriyet Başsavcılığına vermiş olduğu dilekçelerindeki beyanlarının HUMK.nun 236ncı maddesine göre mahkeme içi ikrar olmadığına kabulünde bir isabetsizlik bulunmamakta..." 19. HD, 15.10.2001, E. 2001/2669, K. 2001/6522 (Kazancı).

⁷³ Kiraz, **İkrar**, s. 252-256; Postacioğlu/Altay, **Usul**, s. 606; Karafakih, **a.g.e.**, s. 178; Bilge/Önen, **a.g.e.**, s. 513; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 342; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 392; Karslı, **Medeni Muhakeme**, s. 532; Karslı/Koç/Konuralp, **a.g.e.**, s. 101. Mahkeme dışı ikrarın emare olduğu görüşü için Umar, **İkrar**, s. 251; Üstündağ, **Yargılama**, s. 635; Tanrıver, **Usûl**, s. 771; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 453; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 222.

imzası mevcutsa, senet niteliğine kavuşacağından kesin delil niteliğinde olacaktır⁷⁴. Buna karşılık soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimliği önünde yapılan ikrar, mahkeme içi ikrar niteliğindedir.

III. GÖRÜLMEKTE OLAN CEZA DAVASININ HUKUK MAHKEMESİNDE DERDESTLİK İTİRAZI TEŞKİL EDİP ETMEDİĞİ

Aynı olan iki davanın açılmış ve halen görülmekte olmaması, olumsuz dava şartlarındandır (HMK m. 114/1). Aynı davaların derdest olması halinde, ikinci davanın usûlden reddedilir (HMK m. 115/II). Derdestlik itirazının ileri sürülebilmesi için üç şartın bir arada bulunması gerekir: 1) aynı davanın iki kere açılmış olması, 2) birinci davanın görülmekte olması, 3) her iki davanın aynı dava olması⁷⁵.

Bir ceza davası ile hukuk davası arasında derdestlik bakımından özdeşlik bulunması için de bu üç şartın gerçekleşmesi gerekir. Hukuk davası ile ceza davasının aynı olabilmesi için her iki davanın taraflarının, dava sebebinin ve dava konusunun aynı olması gerekir. Bu şartlar bakımından kesin hüküm itirazı ile derdestlik itirazı arasında fark yoktur. Zira derdestlik itirazı da, kesin hüküm itirazı gibi *ne bis in idem* ilkesinden kaynaklanır⁷⁶.

Yukarıda da belirtildiği gibi⁷⁷, bir ceza davası ile hukuk davasında dava sebebi bakımından özdeşlik bulunabilir. Çünkü aynı maddi vakıa nedeniyle, örneğin, trafik kazası, ceza davası açılmış olabileceği gibi hukuk mahkemesinde tazminat davası da açılmış olabilir. Fakat hukuk davası ile ceza davasının tarafları birbiri ile örtüşmez. Örneğin, tazminat davasındaki zarar gören-davacı, ceza mahkemesinde taraf konumunda bulunamaz. Ancak suçtan zarar gören olarak katılan sıfatıyla ceza davasında yer alabilir. Hukuk ve ceza davası arasında dava konusu bakımından da

⁷⁴ Kiraz, **İkrar**, s. 257; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 342-343; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 392; Tanrıver, **Usûl**, s. 771; Karslı/Koç/Konuralp, **a.g.e.**, s. 101; Görgün v.d., **a.g.e.**, s. 453.

⁷⁵ Tanrıver, **Derdestlik**, s. 43; Tanrıver, **Usûl**, s. 662.

⁷⁶ Tanrıver, **Derdestlik**, s. 41; Tanrıver, **Usûl**, s. 672.

⁷⁷ Bkz. s. 112.

özdeşlik bulunmaz. Çünkü ceza davasında Cumhuriyet savcısı tarafından sanığın cezalandırılması talep edilirken hukuk davasında davacı tarafından ihlâl edilen sübjektif hakkı nedeniyle hukukî himaye talep edilir.

Sonuç olarak derdestlik itirazının şartları gerçekleşmediği için hukuk veya ceza mahkemesinde bu itirazın ileri sürülmesi mümkün değildir.

Esasen medeni yargıyı ilgilendirmekle beraber, kanun tarafından ceza yargısının görevli kılındığı dava veya işler, hukuk mahkemesinden talep edilmişse, artık burada derdestlik itirazından değil, göreve ilişkin bir itirazdan söz etmek gerekir. Örneğin, koruma tedbiri nedeniyle tazminat davası hem hukuk hem ceza mahkemesinde açılmış ise, hukuk mahkemesinin aynı davanın ceza mahkemesinde derdest olması nedeniyle değil, görevsizlik nedeniyle davayı usûlden reddetmesi gerekir. Benzer durum yaş tespiti nedeniyle nüfus kaydının düzeltilmesi bakımından da söz konusu olabilir. Ceza mahkemesi yaş tespitine ilişkin inceleme yaparken, hukuk mahkemesinden de yaş nedeniyle nüfus kaydının düzeltilmesi talep edilmişse, derdestlik itirazı değil, görev itirazı gündeme gelir. Kaldı ki, nüfus kaydının düzeltilmesi, niteliği itibarıyla çekişmesiz yargı işi olduğundan ve bunlar dava niteliğinde olmadığından çekişmesiz yargı işlerinde derdestlikten de söz edilemez⁷⁸.

IV. CEZA DAVASININ HUKUK DAVASININ DEVAMINA ETKİSİ (BEKLETİCİ SORUN TEŞKİL ETMESİ)

A. Genel Olarak Bekletici Sorun Kavramı

Bekletici sorun, bir davanın görülmesi sırasında ortaya çıkan ve davaya bakan mahkeme dışında bir merci tarafından çözülebilen sorunlara denir⁷⁹. Bekletici sorun, davaya bakan mahkemenin görev alanına girmemesi nedeniyle çözemediği sorun için mahkemenin bir ara kararı ile diğer görevli merci tarafından sorun çözülünceye kadar yargılamayı bekletmesi halinde ortaya çıkar. Bekletici sorun, geniş anlamda ön sorun

⁷⁸ Tanrıver, **Derdestlik**, s. 6-7.

⁷⁹ Hakan Pekcanitez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", **EÜHFD**, İzmir, 1980, C. 1, S. 1, s. 252;

kavramının bir alt türüdür. Davaya bakan mahkemeden başka bir merciin çözebileceği nitelikteki ön sorun, bekletici sorun olarak adlandırılır⁸⁰. Ön sorun, davaya bakan mahkemece çözülebilirken, bekletici sorunun çözümü davaya bakan mahkemenin görev alanına girmez⁸¹.

Bekletici sorun kararı verilmesinin usûlü Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 165'inci maddesinde iki fıkra halinde düzenlenir. Kanun koyucu çözümü beklenilecek sorunun başka bir mahkeme veya idari mercide görülmekte olması ile görülecek olmasını ayrı ayrı düzenlemiştir. Bir davada hüküm verilebilmesi, başka bir davaya, idari makamın tespitine yahut dava konusuyla ilgili bir hukukî ilişkinin mevcut olup olmadığına kısmen veya tamamen bağlı ise, mahkemece o davanın sonuçlanmasına veya idari makamın kararına kadar yargılama bekletilebilir (HMK m. 165/1).

Bir davanın incelenmesi ve sonuçlandırılması başka bir davanın veya idari makamın çözümüne bağlı ise mahkeme, ilgili tarafa görevli mahkemeye veya idari makama başvurması için uygun bir süre verir. Bu süre içinde görevli mahkemeye veya idari makama başvurulmadığı takdirde, ilgili taraf bu husustaki iddiasından vazgeçmiş sayılarak esas dava hakkında karar verilir (HMK m. 165/2). Örneğin, resmî bir senedin sahteliğini ileri süren tarafa, sahtelik davası açması için süre verilir ve bu dava açılırsa, sahtelik davasının sonucunun bekletici sorun yapılması gerekir. Fakat verilen sürede dava açılmazsa Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 165. maddesinin 2. fıkrası gereği ilgili buradaki sahtelik iddiasından vazgeçmiş sayılır⁸².

1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu döneminde bekletici soruna ilişkin böyle genel bir kanunî düzenleme bulunmazdı. Hukuk Usûlü Muhakemeleri

⁸⁰ Pekcanıtez, **a.g.m.**, s. 253; İbrahim Aşık, **Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun**, Ankara, Seçkin, 2012, s. 43; Kuru, **HMU**, C. III, s. 3210; Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 477; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 351; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 483.

⁸¹ Kuru, **HMU**, C. III, s. 3207; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 450.

⁸² Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 478; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 352.

Kanunu'nun 42. ve 568. maddelerinde yalnızca bazı durumlara özgü olarak yargılamanın ertelenebileceğinden bahsedilmektedir⁸³.

Bekletici sorun, ihtiyarî ve zorunlu bekletici sorun olarak ikiye ayrılır. Kural olarak, mahkemenin bir ön sorunu bekletici sorun yapması ihtiyarî niteliktedir⁸⁴. Zorunlu olduğu kanun tarafından öngörülmedikçe, bekletici sorun kararı vermek hâkimin ihtiyarındadır⁸⁵. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 165. maddesinde de "...yargılama bekletilebilir" ifadesi bekletici sorunun kural olarak ihtiyarî olduğunu ortaya koyar⁸⁶. Benzer şekilde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 218. maddesinin 1. fıkrasının lafzına bakıldığında da, ceza mahkemesinin başka mahkemedeki bir davayı bekletici sorun yapması konusunda ceza mahkemesine takdir hakkı tanınır. İdari Yargılama Usûlü Kanunu'nda bekletici soruna ilişkin bir düzenleme bulunmadığından İdari Yargılama Usûlü Kanunu' nun 31. maddesinin 1. fıkrası gereği Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerindeki biçimiyle bekletici sorun söz konusudur.

İhtiyarî bekletici sorun kararı verilebilmesi için şu şartların bulunması gerekir: Ortaya çıkan sorunun mahkemenin görevi dışında kalması, çözümünü beklenecek hususun davanın sonucunu etkileyecek nitelikte bağlantı olması ve mahkemenin bekletici sorun nedeniyle yargılamayı ertelemeye karar vermesi⁸⁷. Diğer bir mahkeme veya başka bir merciin kararı derdest davayı etkileyecek nitelikte ise, davaya bakan mahkeme davanın sonucunu beklemelidir⁸⁸. Örneğin, işçilik alacaklarının tahsili için açılan davada, hizmet tespit davası sonucunda verilecek karara göre hesaplama yapılacağından hizmet tespit davası alacak davasında bekletici sorun yapılmalıdır⁸⁹. Bu noktada Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 166. maddesinde düzenlenen davaların birleştirilmesindeki bağlantı ölçütü

⁸³ Pekcanitez, **a.g.m.**, s. 257; Kuru, **HMU**, C. III, s. 3212; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 76.

⁸⁴ Kuru, **HMU**, C. III, s. 3219; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 484; Özekes, **Pekcanitez Usûl**, s. 1416; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 451.

⁸⁵ Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2109.

⁸⁶ Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 72.

⁸⁷ Pekcanitez, **a.g.m.**, s. 268-271; Kuru, **HMU**, C. III, s. 3219-3225; ayrıntılı bilgi için bkz. Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 79-134.

⁸⁸ Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2106.

⁸⁹ 7. HD, 03.02.2015, E. 2014/20251, K. 2015/881 (Kazancı).

benimsenebilir⁹⁰. Buna göre, davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda, bağlantı var sayılır (HMK m. 166/4). Fakat doktrinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 166. maddesinde yer alan ölçütün bekletici sorun bakımından uygulanırken daha dar yorumlanması gerektiği kabul edilir⁹¹.

Kanun koyucu bazı hallerde mahkemenin bekletici sorun kararı vermesinde bir yarar bulunmadığını gözeterek bunu yasaklamıştır⁹². Örneğin, İcra ve İflâs Kanunu'nun 68. maddesinin 4. fıkrasına göre, icra mahkemesi itirazın kaldırılması prosedüründe kural olarak bekletici sorun kararı veremez. Başka bir örnek ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 239. maddesine göre, yemin eda edildikten sonra yalan yere yemin iddiasıyla açılan ceza davasının hukuk davasında bekletici sorun yapılamamasıdır.

Kanun bazı sorunların çözülünceye kadar mahkemece yargılamanın bekletilmesini zorunlu nitelikte öngörmüştür. Bunların başında Anayasa Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının zorunlu bekletici sorun yapılması gelir (AY m. 152/1, UMK m. 19/1). Ayrıca icra mahkemesi İcra ve İflâs Kanunu'nun 68. maddesinin 4. fıkrası gereği, terekenin borca batıklık iddiasını bekletici sorun yapmak zorundadır⁹³.

Mahkemenin bekletici sorun nedeniyle yargılamayı ertelemesi hukukî niteliği itibariyle ara kararıdır⁹⁴. Mahkemenin ara kararlarından usûlî müktesep hak teşkil etmediği sürece dönebildiğinden⁹⁵, diğer bir mahkeme veya merciin kararının beklenmesinden mahkemenin dönebilmesi mümkündür⁹⁶. İhtiyarî bekletici sorun bakımından durum böyledir. Fakat zorunlu bekletici sorun halinde mahkeme ara

⁹⁰ Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 100.

⁹¹ Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 642; Tanrıver, **Usûl**, s. 739.

⁹² Pekcanitez, **a.g.m.**, s. 271; Kuru, **İstinâflı Usul**, s. 478; Kuru, **Usul Ders Kitabı**, s. 352.

⁹³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 485; Tanrıver, **Usûl**, s. 738.

⁹⁴ Atalı/Ermenek/Erdoğan, **a.g.e.**, s. 451.

⁹⁵ Bkz. s. 15.

⁹⁶ Buse Dişel, "Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", **DEÜHFD**, C. 11, Özel S., 2009, s. 210; Buket Sevinç Aydın, **Bekletici Sorun**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2012, s. 86; Kuru, **HMU**, C. III, s. 3263; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 488; Özekes, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 1424; Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 644; Tanrıver, **Usûl**, s. 740.

kararından kural olarak dönemez⁹⁷. Bununla beraber, kanun koyucu bekletici sorun yapma kararından mahkemenin dönebilmesini Anayasa Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının beklenmesinde süre bakımından sınırlamıştır. Anayasa Mahkemesi başvuru tarihinden itibaren beş ay, Uyuşmazlık Mahkemesi başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde karar veremezse, mahkeme bekletici sorun kararından dönerek önündeki uyuşmazlığı kendisi çözecektir (AY m. 152/III, UMK m. 18).

Bekletici sorun yapma kararının ara kararı niteliğinde olmasının başka bir sonucu da bu kararın tek başına değil, ancak nihaî karar ile birlikte kanun yoluna götürülebilmesidir⁹⁸. Çünkü hukukumuzda ilk derece mahkemesinin nihaî kararlarına karşı kanun yolu açıktır⁹⁹.

B. Hukuk Mahkemesinin Ceza Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ceza davasının bekletici sorun yapılmasına ilişkin özel bir düzenleme bulunmaz. Bu nedenle ceza davasının bekletici sorun yapılması bu konudaki genel kurala göre çözümlenmelidir.

İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nda da ceza davasının bekletici sorun yapılmasına ilişkin özel bir düzenleme yer almaz. Buna karşılık Alman hukukunda hukuk hâkiminin § 149 ZPO gereği, devam eden bir ceza davası bitene kadar hukuk davasını bekletme imkânı vardır. Fakat bu durum ceza mahkemesi kararı ile hukuk hâkiminin bağlı olduğu anlamına gelmez¹⁰⁰. Ayrıca hukuk hâkiminin delilleri

⁹⁷ Pekcanitez, **a.g.m.**, s. 273.

⁹⁸ Sevinç Aydın, **a.g.e.**, s. 87; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, **Usul**, s. 77; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 644; Yılmaz, **Şerh**, C. 2, s. 2132; Tanrıver, **Usûl**, s. 740.

⁹⁹ Ancak doktrinde bir görüşe göre, mahkemenin bekletici sorun yapma kararına aynı mahkemeye itiraz edilmesi üzerine, bekletici sorun yapma kararından dönmeyen mahkemenin bu kararına karşı temyiz kanun yoluna başvurulabilmelidir (Kuru, **HMU**, C. III, s. 3263; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 644). Bununla beraber mahkemenin hem bekletici sorun kararı vermesi hem de bekletici sorun talebinin reddine ilişkin karara karşı kanun yolunun açılması gerektiği de ileri sürülür (Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 242, yazar özellikle istinaf kanun yolu uygulanmaya başladığında sadece istinaf yolunun açılmasının yeterli olacağı kanaatindedir).

¹⁰⁰ Herrmann, **a.g.e.**, s. 77; Ayiter, **a.g.m.**, s. 759.

serbestçe değerlendirme yetkisini (§ 286 ZPO) de ortadan kaldırmaz¹⁰¹. Bu kuralın uygulanmasının ön şartı, dava sırasında bir suç şüphesinin ortaya çıkmış olmasıdır. Bu halde hukuk hâkimi bekletici sorun yapmak zorunda değildir, çünkü kanun davayı erteleyebilmekten bahsetmektedir¹⁰². Alman hukukunda hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmamasına karşın, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararının bekletici sorun yapmasını takdir etmesine imkân verir¹⁰³. § 150 ZPO'ya göre, hâkim bekletici sorun kararını her zaman geri alabilir¹⁰⁴. Hukuk mahkemesinin bekletici sorun kararı vermesinden itibaren bir yıl geçmişse ve bekletici sorunun devam ettirilmesini gerektiren esaslı bir sebep bulunmuyorsa, taraflardan birinin talebi üzerine davaya devam edilebilir (§ 149, Abs. 2)¹⁰⁵. Ancak bu fıkra göre hâkim buna re'sen karar veremez¹⁰⁶.

Avusturya hukukunda da § 191 öZPO'ya göre, cezayı gerektiren bir fiilin bulunduğu şüphesi varsa ve ceza mahkemesinde verilecek kararın ciddi bir etkisi olacaksa, ceza davası bitene kadar yargılama ertelenebilir. Burada hâkime verilmiş bir imkân bulunmakta, hâkimin bekletici sorun yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁰⁷.

Türk hukukunda hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapabilmesi bakımından kanundan doğan açık bir zorunluluk bulunmaz. Ceza mahkemesinin kararını bekletici sorun kabul etmek hukuk hâkiminin takdirindedir¹⁰⁸. Bu durumda ihtiyarî bekletici sorunun şartlarını aramak gerekir.

¹⁰¹ Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 149, Kn. 4; Saenger, **a.g.e.**, s. 503; Richard Zöller, **Zivilprozessordnung**, 30. Aufl., Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2014, § 149, Kn. 1.

¹⁰² Musielak, **a.g.e.**, § 149, Kn. 4; Saenger, **a.g.e.**, s. 504; Ayiter, **a.g.m.**, s. 759.

¹⁰³ Gaul, **Bindung**, s. 169; H. J. Bruns, **a.g.m.**, s. 144; Baumbach/Lauterbach, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1. Ancak ceza mahkemesi kararını beklemek onunla bağlı olmak anlamına gelmez, § 14 Abs. 2 Nr. 1 EGZPO gereği hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararı ile yine bağlı değildir (Musielak, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1).

¹⁰⁴ Baumbach/Lauterbach, **a.g.e.**, § 149, Kn. 8.

¹⁰⁵ Musielak, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1; Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 149, Kn. 12; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 149, Kn. 14; Saenger, **a.g.e.**, s. 505.

¹⁰⁶ Baumbach/Lauterbach, **a.g.e.**, § 149, Kn. 8.

¹⁰⁷ Herrmann, **a.g.e.**, s. 28.

¹⁰⁸ Dişel, **a.g.m.**, s. 210; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 487; Tanrıver, **Usûl**, s. 739; Ayan, **a.g.e.**, s. 342; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 579. "...bu gibi durumlarda bir zorunluluk yoksa da ceza davasının bekletici sorun yapılması uygun düşer. Çünkü orada

Bekletici sorunun ilk şartı bakımından ceza mahkemesinin görev alanına giren bir hususun hukuk mahkemesi tarafından halledilmesinin mümkün olmadığı hallerde, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin kararını beklemesi gerekir. Aynı fiil sebebiyle hem hukuk davası hem de ceza davası görüldüğü hallerde bir mahkemenin diğer mahkemenin vereceği kararı beklemesi mümkündür¹⁰⁹. Ancak bu durumda hangi mahkemenin diğerini beklemesi gerektiği konusunda kanun koyucu herhangi bir kural öngörmemiştir. Bekletici sorun yapılacak yargılamanın diğerinden daha önce açılmış olması gerekmez¹¹⁰. Bekletici sorun için genel olarak ileri sürülen bir ölçüte göre, hangi mahkemedeki yargılamanın daha ileri bir safhada olduğuna bakılarak, geride olanın ileride olanı beklemesi gerekir¹¹¹. Bu çözüm yolu usûl ekonomisinin bir gereğidir¹¹². Yargıtay uygulamasında bu görüş çerçevesinde bekletici sorun kararının yerindeliliğini incelenirken, hangi mahkemedeki tahkikatın daha ileride olduğuna baktığı kararlar bulunduğu gibi¹¹³, bunun aksine her durumda ceza mahkemesi kararının bekletici sorun yapılması gerektiğine ilişkin kararları da bulunmaktadır¹¹⁴.

verilecek mahkûmiyet kararı hukuk hakimini bağlayabilecektir..." 4. HD, 6.12.1988, E. 1988/9648, K. 1988/10515 (Karahasan, **a.g.e.**, s. 626).

¹⁰⁹ Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 150.

¹¹⁰ Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 150; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 486.

¹¹¹ Kuru, **HMU**, C. III, s. 3252-3253; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 486; Karslı, **Medeni Muhakeme**, s. 642; Soyubelli, **a.g.e.**, s. 111.

¹¹² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 480.

¹¹³ "...Tüm bu açıklamaların ışığı altında somut olay ele alındığında, mahkemece yapılacak iş; davacı/borçlu senette tahrifat olduğunu iddia ettiğine göre bu sahtecilik iddiası nedeniyle açılmış ceza davasının bulunup bulunmadığı araştırılarak, ceza dosyasında bilirkişi incelemesi yapılmasına ve tanık dinlenmesine karar verilmiş ise, HUMK.nun 317.maddesine göre artık bu senede göre işlem yapamayacağından, durumu ön (bekletici) mesele yapıp sonucunu beklemek ve varılacak uygun sonuç çerçevesinde bir karar vermek; eğer ceza davası açılmamış ise de icra hakiminin tahrifat (sahtelik) iddiasını, bilirkişi incelemesi yaptırmadan kendi görgü ve bilgisi ile çözümlemeyeceği belirgin olmasına göre bu konuda uzman kişi veya kişilerden bilirkişi raporu alınarak sahtelik (tahrifat) yapıp yapılmadığını usulünce incelemek olmalıdır..." HGK, 05.05.2010, E. 2010/12-74, K. 2010/243 (Aras, **Etki**, s. 144, dn. 445).

¹¹⁴ "...Görülmektedir ki, davalılar hakkındaki ceza davaları maddi olgunun tespiti ve suça konu eylemden dolayı ilgili kamu kurum ve kuruluşunun yani hazinenin zararının olup olmadığının ortaya konulması açısından büyük önem taşımaktadır. Ceza yargılamasında amacın maddi hakikatin ortaya çıkarılması olmasına göre, hukuk hakiminin yukarıda açıklanan ilkeler de gözetildiğinde burada tespit olunacak maddi olgu ile bağlı olacağına duraksama bulunmamaktadır.

Hukuk davasının ceza davasından önce açılması; bu davada bilirkişi raporu alınmış olması, varılacak bu sonuca etkili unsurlar da değildir.

Bekletici sorun için aranan diğer bir şart olan iki dava arasındaki bağlantı, ceza mahkemesindeki yargılama ile hukuk mahkemesindeki yargılamanın aynı fiile dayanıyor olması halinde açıkça görülür. Örneğin, ceza mahkemesinde görülmekte olan hakaret davasını, hakareten dolayı açılan tazminat davasını görmekte olan hukuk mahkemesi bekletici sorun yapabilir. Hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesinde görülen davalar arasında bağlantı bulunması, bu davaların birleştirilmesine imkân vermez. Çünkü her iki mahkemenin görev alanı birbirinden tamamen farklıdır.

Ancak kanun koyucu bazı hallerde, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapmasını kabul etmemiştir. Yemin eda edildikten sonra, yalan yere yemin nedeniyle (TCK m. 275) açılan ceza davası, esas dava bakımından bekletici sorun yapılamaz (HMK m. 239). Kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 239. maddesi bakımından bekletici sorun yapılmamasındaki menfaat, karşı tarafın sırf yalan yere yemin iddiası ile esas yargılamanın gereksiz yere uzatmasını engellemektir. Çünkü hukuk davasında yemin delili, ispat yükü üzerinde olan tarafın iddiasını ispat edememesi halinde başvuracağı son çaredir ve yemin edildiğinde o vakıa için başka delil gösterilmesine gerek kalmaz¹¹⁵. Dolayısıyla yeminin eda edilmesi ile tahkikat aşamasının sonuna gelinmiş olur ve bu noktadan sonra ceza davasının beklenmesini kanun koyucu uygun bulmamıştır.

Hal böyle olunca, mahkemece, bozma ilamında işaret olunduğu üzere; Tekirdağ 2.Ağır Ceza Mahkemesinin 2010/38 esas sayılı dosyasında görülmekte olan ceza davasının sonucunun beklenmesi; varılacak uygun sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerekir..." HGK, 22.6.2011, E. 2011/3-409, K. 2011/435 (Lexpera); "...Bu aşamada HUMK'nun 317. maddesi gereğince, HGK'nun 06/02/2008 tarih ve 2008/12-77 E., 2008/90 K. sayılı kararında da belirtildiği üzere anılan husus, bekletici mesele yapıp hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, işin esası hakkında hüküm tesisi doğru görülmemiştir... Karşıoy: ...İcra mahkemesi dosyası içerisinde mevcut bilirkşi raporları ile senedin sahteliği anlaşılabildiğine göre bu aşamada artık ceza davasının sonucunun beklenmeden takibin iptali yönünde karar verilmesinde yasaya uymayan bir yön bulunmamaktadır. Zira HUMK'nun 317. maddesi ile sahte olma ihtimali olan senetle takibe devam edilmesi engellenmek istenmiş olup, icra mahkemesi kararı ile bu amaç gerçekleşmiş durumdadır. Bundan sonra ceza mahkemesinde mahkumiyet kararı verilmesi aynı sonucu doğuracağından neticeye etkili olmayacaktır. Beraat kararı verilmesi ihtimali nazara alındığında ise, icra mahkemesi bu kararla bağlı olmadığından yaptığı incelemeye göre hüküm oluşturmada yine bir usulsüzlük bulunmamaktadır. (HUMK'nun 314., 315. maddeleri) Hangi mahkemede tahkikat daha ileri aşamada ise, diğerinin onu beklemesinin uygun olduğu düşünülmelidir.(Baki Kuru, 2. cilt, sayfa 2174)..." 12. HD, 25.10.2010, E. 2010/11965, K. 2010/24610 (Lexpera).

¹¹⁵ Kuru, **İstinaflı Usul**, s. 393; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 430-431; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 1884-1885; Budak/Karaaslan, **a.g.e.**, s. 251.

Yalan tanıklık (TCK m. 272) veya gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık (TCK m. 276) iddiasıyla açılan ceza davası bakımından ise, mahkemenin bekletici sorun yapma kararı vermesi konusunda kanun koyucu herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Bu iki halde de, hukuk mahkemesinin ceza davasını beklemesi gerekmediği ileri sürülür¹¹⁶. Kanaatimizce de yalan tanıklık ve gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık nedeniyle görülen ceza davasının beklenmemesi de hukuk yargılamasının uzamaması yönündeki menfaate hizmet edeceğinden, bekletici sorun yapılmaması gerekir. Ayrıca hem yalan yere yemin hem yalan tanıklık hem de gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil ettiğinden (HMK m. 375/I, e, f, g) bekletici sorun yapılmadığı halde ceza davasında mahkûmiyet kararı verilmesi karşısında hukuk mahkemesinin nihaî karar vermesinin telafisi de mümkündür.

Başka bir sınırlama da icra mahkemesi itirazın kaldırılması prosedüründe terekenin borca batık olması hali dışında bekletici sorun yapma kararı veremeyeceğinden icra mahkemesinin herhangi bir ceza mahkemesi kararını da bekletici sorun yapamayacak olmasıdır (İİK m. 68/IV).

Hâkimin hukukî sorumluluğunun düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin 2. fıkrasına göre, "Tazminat davasının açılması, hâkime karşı bir ceza soruşturmasının yapılması yahut mahkûmiyet şartına bağlanamaz." Bu kuraldan ortaya çıkan sonuca göre, hâkim hakkında yürütülen bir ceza soruşturması veya görülmekte olan ceza davası mevcut ise, hâkimin hukukî sorumluluğuna ilişkin davada bekletici sorun yapılamayacaktır¹¹⁷.

Hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararının bekletici sorun yapması bakımından kanunen bir zorunluluk bulunmasa da, Yargıtay genellikle hukuk mahkemesi önündeki dava ile ceza davası arasında bağlantı varsa, ceza

¹¹⁶ Kuru, **HMU**, C. III, s. 3261.

¹¹⁷ Karşlı, **Medeni Muhakeme**, s. 158-159.

mahkemesinin vereceği kararın hukuk mahkemesini etkileme ihtimali bulunduğundan mutlaka bekletici sorun yapması gerektiği yönünde kararlar verir¹¹⁸.

Doktrinde de bazı yazarlar tarafından hukuk hâkiminin ceza davasını bekletici sorun yapmasının zorunlu olduğu belirtilse de¹¹⁹, hâkim olan görüş, hukuk mahkemesinin bekletici sorun kararı vermesi hususunda bir zorunluluğu bulunmadığı yönündedir¹²⁰. Doktrinde Yargıtay'ın hukuk mahkemesinin önündeki uyuşmazlıkla ilgili ceza mahkemesindeki yargılamanın bekletici sorun yapılmamasını bozma sebebi yapmasının, kanunî bir zorunluluk bulunmadığından ve adil yargılanma hakkının bir unsuru olan makul sürede yargılanma hakkını ihlâl etmesi dolayısıyla hukuka aykırı olduğu da ileri sürülmektedir¹²¹. Ceza davasının sonucunun bekletici sorun yapılmasının ihtiyarî mi, yoksa zorunlu mu olduğu konusunda ortalama bir yol da önerilir. Buna göre, ceza davasında deliller toplanmış ve bu noktada bilirkişi raporu da bulunuyor ise, artık durum aydınlanmış olduğundan, bu aşamaya kadar

¹¹⁸ "...ceza yargılaması sonucunda verilecek kararın eldeki davayı etkileyecek nitelikte olması nedeni ile...ceza dosyası bekletici sorun yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekir..." 4. HD, 23.11.2015, E. 2015/14154, K. 2015/13416 (Kazancı); "...hukuk hakimi ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değilse de; ceza mahkemesince belirlenecek maddi olgular ile bağlıdır. Dava konusu olayın özelliği nedeniyle ceza mahkemesindeki davanın sonucu araştırılıp kesinleşmesi beklenmeli..." HGK, 14.1.2015, E. 2013/4-1445, K. 2015/41 (Kazancı); "...Ceza Mahkemesi'nin uyuşmazlık konusu olayın tespitine, diğer bir deyişle maddi olgulara dair kesinleşmiş tespitinin, aynı konudaki hukuk mahkemesinde de kesin delil oluşturacağı açıktır. Özellikle tarafların iddia ve savunmalarını ispat için ceza mahkemesinde görülmekte olan bir davaya dayanmış olmaları ve ceza kararının hukuk mahkemesini bağlaması ihtimali mevcut ise, hukuk mahkemesinin, ceza davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapması gerektiğinde duraksama bulunmamaktadır. Bundan ayrı, bir davanın çözümünü etkileyebilecek olan vakıalar için gösterilen delillerin inceleme konusu yapılması gerektiği kuşkusuzdur. Hal böyle olunca uyuşmazlık konusu olay sebebiyle davalıların yargılandıkları Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2015/86 esas sayılı davasında verilecek hüküm, bu davanın sonucunu etkileyecek niteliktedir. Öyleyse ceza davasının, bu davada bekletici sorun yapılarak, neticesine kadar yargılamanın bekletilmesi ve hasil olacak sonuç uyarınca bir karar verilmesi gerekir..." 18. HD, 22.12.2015, E. 2015/17708, K. 2015/18970 (YKD, C. 42, S. 9, 2016, s. 2201-2203). Aynı yönde, 4. HD, 28.1.2015, E. 2014/2669, K. 2015/1073 (Kazancı); 15. HD, 9.9.2015, E. 2015/1398, K. 2015/4263 (Kazancı); 15. HD, 19.1.2015, E. 2014/ 6418, K. 2015/215 (Kazancı); HGK, 17.9.2008, E. 2008/4-564, K. 2008/536 (Kazancı); HGK, 5.7.2006, E. 2006/4-476, K. 2006/498 (Kazancı); HGK, 14.12.2005, E. 2005/4-733, K. 2005/727 (Karlı, **Medeni Muhakeme**, s. 643, dn. 1374); 19. HD, 26.5.2003, E. 2003/2169, K. 2003/5420 (YKD, C. 29, S. 10, 2003, s. 1577-1578); HGK, 26.6.1996, E. 1996/4-388, K. 1996/519 (Kazancı).

¹¹⁹ Muhsin Tuğsavul, "Haksız Fiil Zamanaşımı", **AD**, Y. 38, 1947, S. 5, s. 379.

¹²⁰ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 205; Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 154; Dişel, **a.g.m.**, s. 210; Erçin, **a.g.e.**, s. 66; Halis Yaşar, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Hâkimini Etkileyip Etkilememesi Meselesinin Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlaline Varan Boyutu", **TBBD**, S. 109, 2013, s. 458; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 616; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 85; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 714; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 481.

¹²¹ Yaşar, **a.g.m.**, s. 462-463.

hukuk mahkemesi ceza davasını beklemeli, kesinleşmesini beklememelidir. Buna karşılık hukuk mahkemesindeki dava ceza davasından önce açılmışsa artık bekletici sorun yapılmadan fiilin suç olup olmadığına hukuk mahkemesi karar verebilecektir¹²².

Kanaatimizce ceza mahkemesinde görülmekte olan davanın hukuk mahkemesi bakımından özellikle kesin hüküm etkisi veya delil etkisi doğurması ihtimali söz konusuysa, hukuk mahkemesindeki yargılamanın bekletilmesi gerekir. Böylece çelişkili karar verilmesinin ve gerekmediği halde delillerin birden fazla defa toplanmasının önüne geçilmiş olur¹²³. Aynı zamanda ceza mahkemesi kararı ile çelişen bir hukuk mahkemesi kararı verilmesi de engellenir¹²⁴. Ceza mahkemesinin delil serbestisi ve re'sen araştırma ilkeleri sonucu vereceği karar hukuk davasında da gerçeğin ortaya çıkmasında katkı sağlayacağından bekletici sorun kararı verilmesinde ayrıca fayda bulunur¹²⁵.

Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından doğuracağı etkinin nasıl olacağı ancak ceza mahkemesinden verilen kararın şekli anlamda kesinleşmesi ile ortaya çıkacaktır. Bu nedenle ilk derece mahkemesinin verdiği karara karşı kanun yoluna başvurulmuş ise, bu yol sonuçlanana kadar hukuk mahkemesinin beklemesi gerekir¹²⁶. Hatta Yargıtay tarafından bozma kararı verilmiş ve kararı veren ilk derece veya istinaf mahkemesine dosya geri gönderilmiş olması halinde de, bekletici

¹²² Çelik, **Etki**, s. 5.

¹²³ Baumbach/Lauterbach, **a.g.e.**, § 149, Kn. 2.

¹²⁴ Baumbach/Lauterbach, **a.g.e.**, § 149, Kn. 2; Saenger, **a.g.e.**, s. 503; Zöller, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1.

¹²⁵ Prütting/Gehrlein, **ZPO**, § 149, Kn. 5; Krüger/Rauscher, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1; Stein/Jonas, **a.g.e.**, § 149, Kn. 1; Saenger, **a.g.e.**, s. 503; Koçak, **a.g.e.**, s. 82; "...Ceza mahkemesindeki bir maddi olayın varlığı veya yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılmasının olanaklı bulunmamasına göre, mahkemece derdest ...ceza davalarının sonuçlarının beklenilmesi...gerekir..." HGK, 3.4.2013, E. 2012/19-873, K. 2013/433 (Kazancı).

¹²⁶ "...Mahkemece Mardin 2.Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2013/45 Esas 2013/95 Karar numaralı dosyasında davalı hakkında senedin yağması suçundan mahkumiyet kararı verildiğinden bahisle davanın kabulüne karar verilmiş ise de, adı geçen mahkeme kararının kesinleşmediği, temyiz aşamasında olduğu dosyadaki yazılardan anlaşılmaktadır. Bu mahkeme kararının kesinleşmesi beklenip, TBK'nın 74. maddesi uyarınca bu davaya etkisi üzerinde durulup sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken..." 19. HD, 16.1.2017, E. 2016/11643, K. 2017/183 (Kazancı). Aynı yönde 4. HD, 12.3.2009, E. 2008/8884, K. 2009/3574 (Kıcalıoğlu, **a.g.e.**, s. 670-671).

sorunun devam etmesi ve henüz kesinleşmemiş hükmü ilk derece mahkemesinin esas almaması gerekir¹²⁷.

Doktrinde bir görüşün¹²⁸ belirttiğinin aksine, hukuk mahkemesinin teknik olarak Cumhuriyet savcılığı makamının kararını beklemesine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 165. maddesinin lafzı bakımından kanaatimizce bir engel bulunmaz. Hukuk mahkemesinde karar verilebilmesinin başka bir davaya bağlı olması ifadesini geniş yorumlamak gerekir. Cumhuriyet savcılığının adli bir makam olarak ceza davası açılmasında nasıl hareket edeceği süreci etkileyecektir. Çünkü kovuşturmayaya yer olmadığı kararı (CMK m. 171/I ve m. 172) verilmesi veya bu karara itirazın (CMK m. 173) reddedilmesi halinde, ceza davası açılmayacağından hukuk davasını etkileyecek bir hal kalmadığından bekletici sorun kararı verilmesine gerek kalmayabilir. Tam tersine, iddianamenin kabulü üzerine ceza davası açılırsa, hukuk davasını etkileyecek nitelikte sonuçlar ortaya çıkabileceğinden bekletici sorun kararı verilmesi gerekebilecektir.

Yargıtay uygulamasında da ceza soruşturmasının sonucuna göre hukuk davasını etkileme ihtimali olan bir ceza davasının açılıp açılmayacağının belirlenmesi bakımından yargılamanın ertelenmesi gerektiği gerekçesiyle ilk derece mahkemesi kararı hakkında bozma kararı verilir¹²⁹. Ancak bu noktada dikkat

¹²⁷ "...Dosya içeriğinden; Malatya 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 10/03/2010 gün ve 2005/119 esas, 2010/66 Sayılı kararın Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 13/02/2014 gün ve 2012/22266-2014/2545 Sayılı ilamı ile bozulduğu ve yargılamanın devam ettiği anlaşılmaktadır. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi (818 Sayılı BK'nın 53. maddesi) uyarınca hukuk hakimii ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değil ise de hem ilmi, hem de kökleşmiş yargı kararlarında ceza mahkemesince belirlenen maddi olgunun hukuk hakimini bağlayacağı kabul edilmektedir. Dava konusu olayın özelliği sebebiyle ceza mahkemesindeki davanın sonuçlanıp kesinleşmesi beklenilmeli ve tüm kanıtlar birlikte değerlendirilerek varılacak sonuca göre bir karar verilmelidir..." 4. HD, 9.1.2017, E. 2016/14598, K. 2017/72 (Kazancı)

¹²⁸ Aras, **Etki**, s. 148.

¹²⁹ "...ilgili soruşturma dosyasının akıbetinin araştırılıp hakkında ceza davası açılmışsa ceza dosyası bekletici sorun yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekmektedir..." 4. HD, 30.11.2015, E. 2015/13281, K. 2015/13771 (Kazancı); "...ceza soruşturması bekletici mesele yapılmadan...karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup..." HGK, 14.7.2010, E. 2010/21-369, K. 2010/391 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 5.12.2016, E. 2015/9923, K. 2016/11881 (Kazancı); 13. HD, 05.03.2015, E. 2014/15543, K. 2015/6712 (Kazancı); 19. HD, 12.06.2013, E. 2013/6165, K. 2013/10988 (Kazancı); 9. HD, 15.05.2007, E. 2007/14520, K. 2007/15234 (Koçak, **a.g.e.**, s. 81); 4. HD, 14.06.2006, E. 2005/9352, K. 2006/7202 (Koçak, **a.g.e.**, s. 81); 12. HD, 4.7.2006, E. 2006/11796, K. 2006/14639 (Kazancı); 2. HD,

edilmesi gereken nokta, bekletici sorun yapılması ile yapılmaması arasındaki fayda-zarar dengesini gözetebilmektir. Çünkü bekletici sorun, bir taraftan çelişik kararlarının verilmesi ve emek ve giderden tasarruf sağlayarak usûl ekonomisine hizmet etmesi yönünde fayda sağlarken, diğer taraftan davaların uzamasına da sebep olur¹³⁰.

C. Hukuk Mahkemesinin Ceza Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapmasının Sonuçları

Hukuk mahkemesinin bekletici sorun yaptığı davanın sonuçlanması halinde, diğer mahkeme verdiği karar ile bağlı olup olmayacağı tartışmalı bir husustur. Öncelikle bekletici sorunun türü bakımından değerlendirme yapmak gerekir.

Zorunlu bekletici sorun hallerinde, bekleyen mahkemenin beklenen hususa ilişkin görevli mahkemenin kararını esas alması gerekir, başka bir ifadeyle, beklenen sorun hakkında verilen karar ile bağlıdır¹³¹. Kanun koyucu Anayasa Mahkemesine başvurulmasından itibaren beş ay içinde başvurulmuş ve bekletici sorun yapılan husus hakkında karar verilmemişse, ilgili mahkemenin mevcut kanun hükümlerine göre karar vermesini öngörmüştür. Bu durumda zorunlu bekletici sorun bulunsa da mahkeme, Anayasa Mahkemesi kararı ile bağlı olmayacaktır. Ancak Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse,

10.04.2003, E. 2003/4067, K. 2003/5161 (Koçak, **a.g.e.**, s. 81); 9. HD, 15.05.1997, E. 1997/8279, K. 1997/9057 (Koçak, **a.g.e.**, s. 81).

¹³⁰ Sevinç Aydın, **a.g.e.**, s. 15-16; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 478; Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 641; Özkes, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 1404, 1420. "...Karşı oy:...Sayın çoğunluk ceza davasının sonucunun beklenilmesi gerektiği düşüncesiyle mahkeme kararını bozmuştur. Ancak bir ceza davasının Yargıtayda bekleme süresinin ortalama 5-6 yıl olduğu düşünüldüğünde, fiilen evliliği sona ermiş eşlerin bu kadar uzun bir süre ceza davasının sonucunu beklemeleri onların birçok yönden mağdur olmalarına yol açacaktır. Aile Mahkemesi hakiminin ceza dosyasında toplanan delilleri inceleme, değerlendirme imkanı bulunmaktadır. Nitekim mahkeme de böyle yapmış, dosyayı getirterek incelemiştir. Ağır ceza mahkemesinde görülen davanın sonucunu beklemeye gerek kalmamıştır. Bu sebeple isabetli olan mahkeme kararının onanması gerektiği düşüncesiyle sayın çoğunluğun bozma yönündeki görüşüne katılamıyorum..." 2. HD, 13.1.2015, E. 2014/16396, K. 2015/254 (Kazancı).

¹³¹ Pekcanitez, **a.g.m.**, s. 273; Sevinç Aydın, **a.g.e.**, s. 94; Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 183; Aras, **Etki**, s. 149; Kuru, **HMU**, C. III, s. 3265; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 482.

mahkeme buna uymak zorundadır (AY m. 152/III). Benzer düzenleme Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru halinde de getirilmiştir (UMK m. 18/II).

İhtiyari bekletici sorun hallerinde mahkeme takdirini bekletici sorun yapma yönünde kullanmışsa, diğer mahkemenin verdiği karar ile bağlı olup olmayacağı doktrinde tartışmalıdır.

Bu konuda bir görüşe göre¹³², ihtiyarî bekletici sorunda, beklenen davada verilen hüküm, bekleyen mahkemeyi bağlamaz, beklenen hüküm kesin hüküm niteliğinde değildir, sadece mantık kudreti niteliğindedir. Başka bir görüşe göre¹³³, hâkimin yargılamayı ertelemesi diğer mahkemenin kararı ile bağlı olması anlamına gelmez. Ancak bu görüşe göre bunun sınırı kesin hükümdür, verilen karar hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil ediyorsa, hâkim bu kararla bağlı olacaktır. Diğer bir görüşe göre¹³⁴ ise, hukuk mahkemesi diğer bir mahkemenin vereceği kararı kendi önündeki davaya etki edeceğini düşünerek bekletici sorun yaptığından, diğer mahkemenin verdiği hüküm kural olarak onu etkiler. Bu durumda bekletici sorun yapılan davada verilen hüküm, kesin hüküm niteliğinde ise, mahkemenin kesin hüküm nedeniyle davayı reddetmesi gerekir. Bu görüş gereğince, mahkemenin bekletici sorun yaptığı hüküm bu davada kesin delil teşkil ederse, hukuk mahkemesi bununla bağlıdır ve kesin delil olarak kabul etmek zorundadır¹³⁵. Örneğin bekletici sorun yapılan ceza davasında mahkûmiyet kararı verilmişse, hukuk mahkemesi bununla bağlı olacaktır¹³⁶. Çünkü bu görüşe göre, hukuk mahkemesi ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapmakla, ceza mahkemesinin vereceği kararı peşinen kabul eder¹³⁷. Doktrindeki başka bir görüşe göre¹³⁸ ise, bekletici sorun kararı veren mahkemenin diğer mahkemenin vereceği karar ile bağlı olup olmayacağı hakkında genel bir kural verilemez. Bekletici sorun kararı verirken mahkemenin bunun ileride

¹³² Faruk Erem, **Ön Mesele (=Meselei Müstehire) Olarak Anayasa Aykırılık İddiası**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1962, s. 4; Sevinç Aydın, **a.g.e.**, s. 95.

¹³³ Pekcanitez, **a.g.m.**, s. 273.

¹³⁴ Kuru, **HMU**, C. III, s. 3265-3266; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 482-483.

¹³⁵ Aşık, **Etki**, s. 52; Kuru, **HMU**, C. III, s. 3265; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 482-483.

¹³⁶ Kuru, **HMU**, C. III, s. 3266; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usul**, s. 482-483; Akcan, **Etki**, s. 170-171.

¹³⁷ Kuru, **HMU**, C. V, s. 5153; aynı görüşte, Kapancı, **a.g.m.**, s. 544; Taneri, **a.g.m.**, s. 93.

¹³⁸ Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 187.

ne derece bağlayıcı olacağını belirlemesi mümkün değildir. Beklenen karar kesin hüküm etkisi doğurabileceği gibi, inşai etki veya müdahale etkisi de doğurabilir.

Kanaatimizce, son görüş daha isabetlidir. Gerçekten de hukuk mahkemesi bekletici sorun kararı verirken, ilgili mahkeme kararının kendi önündeki davayı etkileme ihtimali üzerine hareket eder. Diğer mahkemenin vereceği hükmün, bekleyen mahkemeyi etkilememesi de mümkündür¹³⁹. Bu durum özellikle hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapması halinde görülür. Yargıtay da kararlarında sıklıkla belirttiği üzere, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesini bağlama ihtimali olduğundan hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını mutlaka bekletici sorun yapması gerekir¹⁴⁰. Bunun üzerine aynı fiile ilişkin ceza mahkemesi önündeki davada beraat kararı verilmesinin, mahkûmiyet kararı verilmesinin veya başka nihaî kararların hukuk mahkemesine etkileri farklı olabilecektir. Bu hususta yukarıda ayrıntılı açıklamalar yapıldı¹⁴¹. Örneğin, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı, hukuk mahkemesindeki haksız fiile ilişkin davada fiil, hukuka aykırılık ve kusurun varlığı yönünden bağlayıcı iken, zararın miktarı ve kusurun derecesi bakımından hukuk mahkemesini bağlamaz (TBK m. 74).

Hukuk ve ceza mahkemesinde aynı anda görülmekte olan davalar bulunmasına karşın, bekletici sorun yapılmaması halinde, davalardan hangisi önce biterse, diğerinin verilen hükmü dikkate alarak hareket etmesi gerekir. Hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinde görülmekte olan bir davayı bekletici sorun sayıp

¹³⁹ Ceza mahkemesi kararlarının hukuk hâkimi için bağlayıcı olmadığı haller için bkz. s. 180 v.d.

¹⁴⁰ "...ceza yargılaması sonucunda verilecek kararın eldeki davayı etkileyecek nitelikte olması nedeni ile...ceza dosyası bekletici sorun yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekir..." 4. HD, 23.11.2015, E. 2015/14154, K. 2015/13416 (Kazancı); "...hukuk hakimi ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değilse de; ceza mahkemesince belirlenecek maddi olgular ile bağlıdır. Dava konusu olayın özelliği nedeniyle ceza mahkemesindeki davanın sonucu araştırılıp kesinleşmesi beklenmeli..." HGK, 14.1.2015, E. 2013/4-1445, K. 2015/41 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 28.1.2015, E. 2014/2669, K. 2015/1073 (Kazancı); 15. HD, 9.9.2015, E. 2015/1398, K. 2015/4263 (Kazancı); 15. HD, 19.1.2015, E. 2014/6418, K. 2015/215 (Kazancı); HGK, 17.9.2008, E. 2008/4-564, K. 2008/536 (Kazancı); HGK, 5.7.2006, E. 2006/4-476, K. 2006/498 (Kazancı); HGK, 14.12.2005, E. 2005/4-733, K. 2005/727 (Karşı, **Medeni Muhakeme**, s. 643, dn. 1374); HGK, 26.6.1996, E. 1996/4-388, K. 1996/519 (Kazancı); 3. HD, 17.10.1958, E. 1958/6256, K. 1958/5277 (AD, Y. 52, 1961, S. 11-12, s. 1178).

¹⁴¹ Bkz. s. 103 v.d.

sonuçlanmasını beklemeyip karar verebilir. Ancak bu noktada Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi bakımından özellik arz eden bir durum ortaya çıkar. Hukuk mahkemesindeki dava sahtelik hakkında olup senedin sahte olmadığına karar verilmişse, ceza mahkemesi bu kararla bağlı olduğundan önündeki davada beraat kararı vermesi gerekir (HMK m. 214/I)¹⁴².

V. SAHTECİLİK SUÇU HAKKINDAKİ CEZA SORUŞTURMASI VE KOVUŞTURMASININ İCRA TAKİBİNİN DEVAMINA ETKİSİ

A. Genel Olarak Sahtelik İddiası veya Sahtelik Davası ile Hukuk Davası ve İcra Takibinin Durması

Bir senedin borçlusu, senedin sahte olduğunu, kendisine açılmış bir davada def'i olarak ileri sürebileceği gibi, ayrı bir sahtelik davası da açarak ileri sürebilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin birinci fıkrasında adî senetlere karşı yazı veya imza inkârının, ikinci fıkrasında ise resmî senetlere karşı yazı veya imza inkârının sonucu düzenlenmiştir. Buna göre, "*Adi bir senetteki yazı veya imza inkâr edildiğinde, bu konuda bir karar verilinceye kadar, o senet herhangi bir işleme esas alınamaz. Resmî senetlerdeki yazı veya imza inkâr edildiğinde, senetteki yazı veya imzanın sahteliği, ancak mahkeme kararıyla sabit olursa, bu senet herhangi bir işleme esas alınamaz (f. 2).*" Görüldüğü üzere, adî senet hakkında sahtelik ileri sürüldüğünde, bu senede dayanılarak hiçbir işlem yapılamaz, buna karşılık resmî senetlerin sahteliği sabit oluncaya kadar işlemlere konu edilmesi mümkündür. Adî senetlerin sahteliği ileri sürüldükten sonra işleme konu olmamasının istisnası ihtiyati tedbirler bakımındandır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin 3. fıkrasına göre, "*Senede dayanılarak verilmiş olan ihtiyati tedbir, o senet hakkındaki sahtelik iddiasından etkilenmez ve gerektiğinde senet sahibi haklarının korunması için yeni tedbirler talep edebilir.*"

¹⁴² M. S. Özbek, a.g.e., s. 294.

Senedin borçlusu hakkında açılmış bir icra takibi varsa, takibin türüne göre, bu iddiasını takip prosedürü içinde de ileri sürebilir. Sahtelik iddiasının etkisi takibin türü bakımından değişiklik gösterir. Borçlu aleyhine yürütülen takip genel haciz yoluyla takip ise, borçlunun borca veya imzaya itirazı ile takip kendiliğinden durur (İİK m. 66). Buna karşılık kambiyo senetlerine özgü takip yapılmışsa, itiraz satıştan başka hiçbir icra takip işlemi durdurmaz (İİK m. 169, 170), takibin geçici olarak durdurulmasına karar verilmesi icra mahkemesinin takdirindedir (İİK m. 169/a, II; m. 170/II).

Borçlu, ayrıca sahtelik davası açarak da takibin seyrine müdahale edebilir. Sahtelik davasının niteliği itibariyle menfi tespit davası olmasından¹⁴³ dolayı, menfi tespit davasını düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesindeki gerek takipten önce gerek takipten sonra yatırılacak teminat karşılığında takibin durdurulmasına ilişkin kuralların mı, yoksa Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin 1. fıkrası gereği sahteliği ileri sürülen senedin hiçbir işleme konu alınamayacağına ilişkin kuralın sonucunda mı takibin duracağı hususu hukukumuzda tartışmalıdır.

Bu konudaki tartışmalara değinmeden önce, 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu döneminde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin karşılığı olan düzenlemeye de bakmak gerekir. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 317. maddesinin 2. cümlesine göre, "*Sahteliği iddia kılınan senedin ehlihibre marifetiyle tetkik ve tatbikına ve vakayı ve hadisattan haberdar olanların istimaına karar verildiği takdirde bu kabil senedat, neticei hükme kadar bir güne muameleye esas ittihaz kılınmaz*". Bu düzenlemeye göre, sahteliği ileri sürülen senedin hiçbir işleme esas alınamaması için, bilirkişi incelemesine veya sahtelikten haberi olan tanıkların dinlenmesine karar verilmiş olması gerekirdi. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde, sahtelik davasına konu olan senedin dayanak yapıldığı icra takibinin durdurulması için İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesine göre ihtiyati tedbir kararı verilmesi değil, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 317. maddesindeki şartların yerine getirilmesi

¹⁴³ Timuçin Muşul, **İcra ve İflâs Hukuku**, C. I, 6. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 447.

gerektiği gerek doktrin¹⁴⁴ gerek uygulamada¹⁴⁵ kabul edilirdi. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 317. maddesi, şartlarının gerçekleşmesi halinde hem adı hem de resmî senet bakımından uygulanıyor, ayrıca icra takibinin türüne bakılmaksızın hem genel haciz yoluyla takibi hem de kambiyo senetlerine özgü takibi durdurucu etkiye sahip oluyordu¹⁴⁶.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin 1. fıkrası bakımından ise, bilirkişi ve tanık delillerine başvurulmasına karar verilmesi şartı kaldırıldığından artık sahteliğin ileri sürülmesi yeterlidir¹⁴⁷. Böylece sahteliği ileri sürülen adı senedin herhangi bir işleme esas alınmayacağı an, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'ndakine nazaran öne çekilmiştir¹⁴⁸. Bu durum, borçlunun daha lehine bir düzenleme teşkil eder¹⁴⁹.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra ise, doktrinde bu husus tartışmalı hale gelmiştir. Bu tartışmaları sahtelik iddiası veya davası sonucu icra takibinin durdurulması bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesine dayanılacağı ve dayanılmayacağı yönünde iki görüş altında toplamak mümkündür.

¹⁴⁴ Oğuz Atalay, "Adi Senetler Hakkında Sahtelik İddiası ve Sonuçları", **Ersin Çamoğlu'na Armağan**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 551; Erdönmez, **a.g.m.**, s. 149; Talih Uyar, "Sahte Senetle Yapılan İcra Takibinin Durdurulması", **Nevşehir Barosu Dergisi**, Y.1, S. 1, 2014, s. 293-295; Kuru, **HMU**, C. II, s. 2100-2101.

¹⁴⁵ "...Açılan davanın mahiyeti kanuni ve maddi müstenidatı sorulup tespit olunarak, eğer sahtelik iddiasına istinat ettirilmiş ve HUMK'nun 317. maddesin hükümlerinde yazılı koşulları tahakkun etmiş ise, verilecek hükme kadar bu senede dayanılarak yeni bir muamele yapılamaması, yani davanın bekletici mesele sayılması icap eder..." İİD, 29.11.1968, E. 1968/11045, K. 1968/11128 (Atalay, **Sahtelik**, s. 551); "...Borçlu tarafından açılan menfi tespit davasının "senetteki imzanın kendisine ait olmadığı" iddiasını taşıması halinde bu dava sahtelik iddiasını içerir. Mercice anılan dosya celbedilerek HUMK.nun 317. maddesindeki koşulların oluşup oluşmadığı araştırılmalı bu davanın sonucunun beklenilmesine gerek olup olmadığı karar yerinde tartışılmalıdır..." 12. HD, 9.7.2002, E. 2002/14362, K. 2002/14997 (Kazancı)

¹⁴⁶ Erdönmez, **a.g.m.**, s. 150.

¹⁴⁷ Cengiz Serhat Konuralp, **İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Tedbirler**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 83.

¹⁴⁸ Erdönmez, **a.g.m.**, s. 151.

¹⁴⁹ Uyar, **a.g.m.**, s. 301; C. S. Konuralp, **a.g.e.**, s. 83.

Doktrinde baskın olan görüşe göre¹⁵⁰, sahtelik iddiası ile açılan menfi tespit davasının icra takibine etkisi bakımından İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanması gerekir. Çünkü İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi genel olarak takiple ilgili menfi tespit davalarını düzenler. Buna karşılık sahtelik iddiasına dayanan bir menfi tespit davası varsa, bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinde özel olarak düzenlendiğinden İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği icra takibi duracaktır¹⁵¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin icra takibini durdurucu etkisi, hükmün kesinleşmesine kadar devam edecektir¹⁵². Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesindeki sahteliği iddia edilen senedin hiçbir işleme esas alınamaması kuralı icra işlemlerini de kapsar¹⁵³. Menfi tespit davasının konusu sahtelik iddiası dışında bir vakiya dayanıyorsa ancak İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesinin uygulanması gündeme gelir¹⁵⁴.

Adî senetlerin sahteliğinin davada ileri sürülmesi halinde İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesinin değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanmasını savunan bazı yazarlar¹⁵⁵, esasen İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesinin uygulanması gerektiğini ve bunun için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesine istisna getiren kanunî bir düzenlemenin yapılması gerektiği kanaatindedir.

¹⁵⁰ Atalay, **Sahtelik**, s. 550-551; Erdönmez, **a.g.m.**, s. 183-184; Muşul, **İcra İflâs**, C. I, s. 447; C. S. Konuralp, **a.g.e.**, s. 84; Taylan Özgür Kiraz, "Adi Senetlerde Sahtelik İddiasına İlişkin Düalist Yapı Üzerine Bir İnceleme", **MİHDER**, C. 9, S. 24, 2013/1, s. 68; Cenk Akil, "Takip Konusu Adi Senetteki Sahtelik İddiasının İcra Takibine Etkisi", **Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan- C. III**, **DEÜHFD**, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 2412; Ümit Kartal, "Kambiyo Senetlerine Dayalı Takipte HMK 209 Hükmü Uyarınca İcra Takibinin Durdurulması ve İİK 72/3 ve HMK 209 Hükümlerinde Değişiklik Yapılması Üzerine Öneriler", **LHD**, C. 12, S. 137, 2014, s. 103; Aras, **Sahtecilik**, s. 377-378; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1801; Tanrıver, **Usûl**, s. 864-865.

¹⁵¹ Atalay, **Sahtelik**, s. 550-551; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1801.

¹⁵² Erdönmez, **a.g.m.**, s. 185.

¹⁵³ Atalay, **Sahtelik**, s. 552; Akil, **a.g.m.**, s. 2414.

¹⁵⁴ Atalay, **Sahtelik**, s. 550-551; Kiraz, **Sahtelik**, s. 68; Tanrıver, **Usûl**, s. 864-865.

¹⁵⁵ Uyar, **a.g.m.**, s. 307; Akil, **a.g.m.**, s. 2418; Kartal, **a.g.m.**, s. 103-104.

Bunun karşısında yer alan diğer görüşe göre¹⁵⁶ ise, senedin sahteliği iddiasına dayanan derdest menfi tespit davasının takibi durdurup durdurmayacağı konusunda İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi uygulanmalıdır. Çünkü sahtelik davası niteliği gereği menfi tespit davasıdır ve İcra ve İflâs Kanunu'nun menfi tespit davasına ilişkin düzenlemesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na nazaran özel bir hüküm niteliğindedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi bakımından Yargıtay'ın tartıştığı husus ise, söz konusu maddenin kambiyo senetlerine ilişkin takipte itirazı düzenleyen İcra ve İflâs Kanunu'nun 170. maddesi ile arasındaki ilişkidir. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından bu hususta verdiği kararlarda senetteki imzanın inkârı ile yazının inkârının sonuçlarını ayrı ayrı değerlendirerek karar vermiştir. Kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takipte itiraz satıştan başka hiçbir takip işlemini durdurmadığından, takibin durması için icra mahkemesince yapılan itirazın ciddi görülmesi gerekir. Yargıtay'a göre, bu takip türünde kambiyo senedindeki imzaya itiraz edilmişse, İcra ve İflâs Kanunu'nun 170. maddesi gereği, kural olarak satıştan başka hiçbir icra takip işlemi durmazken, senette tahrifat iddiası başka bir deyişle, yazının inkârı söz konusu ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği icra takibi olduğu yerde durur¹⁵⁷. Yargıtay bu ayrımı yaparken imza inkârı

¹⁵⁶ Baki Kuru, "Hukuk Davasında Adi Senetteki İmzanın İnkâr Edilmesinin İcra Takibine Etkisi", **MİHDİR**, C. 8, S. 23, 2012/3, s. 6; Levent Börü, "Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu İle Takipte İmzaya İtirazın Takibi Durdurup Durdurmayacağının Değerlendirilmesi", **BATİDER**, C. XXVII, S. 4, 2012, s. 262-263; Kuru, **El Kitabı**, s. 349; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **İcra İflâs**, s. 225.

¹⁵⁷ "...Kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla icra takibinde, imzaya itiraz, İcra ve İflas Kanunun 170.maddesinde açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen, aynı takipler yönünden yazının sahteliği iddiası konusunda aynı kanunda özel bir hüküm mevcut değildir. İcra ve İflas Kanunu icra takip hukuku açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre özel kanun olup, takip hukukuna ilişkin uyumsuzluklarda öncelikle İcra ve İflas Kanunu hükümlerinin, bu kanunda hüküm bulunmayan durumlarda ise anılan kanuna aykırılık teşkil etmemek koşuluyla genel nitelikte olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanması gerekir.

Buna göre imzaya itiraz İcra ve İflas Kanunun'da özel olarak düzenlendiğine göre anılan itiraz hakkında bu kanunun 170.maddesinin uygulanması zorunlu olduğundan, imzanın inkârı nedenine dayalı sahtelik iddiası hakkında genel nitelikte olan 6100 Sayılı HMK.nun 209.maddesinin uygulama yeri yoktur.

Ne var ki sahtelik iddiasının imza inkârı dışında bir nedene dayanması durumu İcra ve İflas Kanununun özel bir düzenleme bulunmadığından sorunun çözümü için 6100 Sayılı HMK.nun 209.maddesinin uygulanması gerekecektir.

İmzaya itiraz hakkında uygulanması gereken İİK.nun 170/1.maddesi uyarınca itiraz satıştan başka icra takip muamelelerini durdurmaz.

hakkında İcra ve İflâs Kanunu özel hüküm içerirken yazı inkârı konusunda özel bir hüküm içermediğinden Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanması gerektiği kanaatindedir. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi ise, yazının inkârı halinde İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi uyarınca teminat karşılığında verilen ihtiyati tedbir kararı gereği değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği takibin durması gerektiği kanaatindedir ve senedin vasfının kambiyo senedi olup olmaması arasında bir fark da gözetmemektedir¹⁵⁸.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, daha sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yeni yürürlüğe girdiği dönemdeki bu içtihadında değişikliğe gitmiştir. Buna göre, kambiyo senedindeki yazının inkârının, niteliği itibariyle borca itiraz olduğunu ve borca itiraz bakımından kambiyo senetlerine özgü takipte Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesine göre özel hüküm niteliğinde olan İcra ve İflâs Kanunu'nun 169/a maddesinin uygulanarak takibin durdurulabileceğini kabul

Şu hale göre kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile icra takibine konu edilen senedin imza inkarı nedeni ile sahteliğinin iddia edilmesi halinde İİK.nun 170/1.maddesi uyarınca satış dışında hiçbir takip işlemi durmaz.

Ancak sahtelik iddiasının imza inkarı dışındaki bir nedene dayanması halinde ise 6100 Sayılı HMK.nun 209/1.maddesinin amir hükmü gereği icra takibi olduğu yerde durur. Bunun için sahtelik iddiasının ileri sürüldüğü Cumhuriyet Savcılığı ya da mahkemece ayrıca tedbir kararı verilmesi gerekmez. Borçlu tarafından icra dairesine başvurulması halinde icra müdürlüğünce anılan madde uyarınca sahtelik davası sonuna kadar icra takibinin durdurulması gerekir. İcra müdürünün kararının taraflarca İİK.nun 16/2.maddesi uyarınca süresiz şikayet konusu yapılabileceği tabidir. Öte yandan borçlu tarafından doğrudan icra mahkemesine başvurulmasına da yasal engel olmadığı gibi, hakim, 6100 Sayılı HMK.nun 209/1.maddesini re'sen nazara almalıdır..." 12. HD, 13.12.2012, E. 2012/19755, K. 2012/37752 (Kazancı). Aynı yönde 12. HD, 11.6.2013, E. 2013/12815, K. 2013/21816 (Kazancı).

158

"...Mahkemece tensiple birlikte HMK.nun 209 ve devamı maddelerindeki koşullar oluşmadığından davacının ihtiyati tedbir talebinin reddine, İİK.nun 72/3.maddesi uyarınca %15 teminat karşılığında icra vizesine girecek paranın alacaklısına ödenmemesi şeklinde tedbir kararı verilmiş, bu ara karar davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Bonoda tahrifat iddiası bulunduğundan HMK.nun 209.maddesindeki hüküm uyarınca tedbir kararı verilmesi gerekirken bu yön gözardı edilerek İİK.nun 72/3.maddesine dayanılarak tedbir kararı verilmesi doğru görülmemiştir..." 19. HD, 17.5.2012, E. 2012/3644, K. 2012/8311 (Kazancı); "...Somut olayda; ihtiyati tedbir talebinde bulunan şirket vekili, dava konusu senedin "ödeyecek" bölümündeki M. Ş. isminin yanına "(şirket müdürü)" sözcüklerinin ve adres kısmındaki şirket isminin sonradan eklendiğini, böylece müvekkili şirketin bu senetten dolayı borçlu duruma sokulmak istendiğini ileri sürerek ihtiyati tedbir talebinde bulunmuştur. İhtiyati tedbir isteyen vekilinin bu yöndeki iddialarının HMK'nun 209. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Somut olayda senet üzerinde değişiklik yapıldığı iddia edildiğine göre, anılan yasa hükmü uyarınca bir karar verilinceye kadar uyumsuzluk konusu senedin herhangi bir işleme esas alınmayacağının kabulü gerekir..." 19. HD, 29.5.2012, E. 2012/4155, K. 2012/9081 (Kazancı)

etmiştir¹⁵⁹. Buna karşılık Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, içtihadında değişiklik yapmaksızın uygulamasını devam ettirmektedir¹⁶⁰.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi'nin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi ile İcra ve İflâs Kanunu'nun 170. maddesi arasındaki ilişkiye yaklaşımı doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir¹⁶¹. Buna göre, bu iki hüküm arasında genellik-özellik ilişkisinden söz edilemez. Çünkü bu hükümlerin düzenlediği konular birbirinden farklı olduğundan biri diğerine göre genel veya özel hüküm olamaz. İcra ve İflâs Kanunu'nun 170. maddesinde kambiyo senetlerine özgü takipte imzaya

¹⁵⁹ "...Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile yapılan takipte, takibe konu kambiyo senedi altındaki imzaya itiraz, İİK'nun 170. maddesinde özel olarak düzenlendiğinden, imza inkarı iddiası hakkında, sonraki genel kanun olan HUMK'nun 209. maddesi uygulanamaz. İmza itirazı, İİK'nun 170/1. maddesi uyarınca satıştan başka icra takip muamelelerini durdurmaz. Ancak icra mahkemesi itirazla ilgili kararına kadar takibin geçici olarak durdurulmasına karar verebilir (İİK 170/2).

Öte yandan iddiasının imza itirazı dışındaki bir nedene (yazıda) dayanması halinde Dairemiz, İcra ve İflas Kanunu'nda bir düzenleme bulunmadığından HMK'nun 209. maddesinin uygulanması gerektiği görüşünde iken, daha sonra -----İÇTİHAT DEĞİŞİKLİĞİNE GİDİLEREK-----İçtihat değişikliğine gidilerek, senet üzerinde bulunan yazıdaki iddiasının borca itiraz niteliğinde olup, bu konunun da İİK' nun 169/a maddesinde düzenlenmiş olması nedeniyle, HMK'nun 209. maddesinin bu yönden de uygulama yerinin olmadığı görüşü benimsenmiştir.

İcra mahkemesi, önüne gelen itiraz ve şikayetleri, İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen özel usul kurallarını uygulayarak takip hukuku bakımından kesin hükme bağladığından, anılan mahkemenin kararları kural olarak maddi anlamda kesin hüküm niteliği taşımaz. Bu nedenle borca veya imzaya itirazın incelenmesi sırasında iddiasına olarak genel mahkemelerde davaları bekletici mesele yapamayacağı gibi takibin durdurulmasına da karar veremez. Sadece İİK.nun 169/a-2. maddesi uyarınca itirazın esası hakkındaki kararına kadar icra takibinin muvakkaten durdurulmasına karar verebilir. İcra mahkemesince takibe konu alacakla ilgili bir karar verilmiş olması, aynı alacak hakkında genel mahkemelerde dava açılmasına engel oluşturmaz.

Borçlunun olarak açtığı, İİK'nun 72. maddesi kapsamında bir dava olup, anılan maddedeki usule göre mahkemeden alınacak ihtiyati tedbir kararı ile icra takibi durdurulabilir. Sahtelik nedeniyle gibi, cumhuriyet savcılığına aynı nedenle yapılan şikayet ve ceza mahkemesinde açılan dava da kendiliğinden icra takibini durdurmaz ve bekletici mesele yapılamaz. Ancak cumhuriyet savcılığı veya ceza mahkemesince tedbir kararı verilirse icra takibi durdurulabilir.

Yukarıda açıklanan ilke ve kurallar ışığında, takibin kesinleşmesi öncesi veya sonrasında takibe konu senedin sahteliğinin iddia edilmesi, HMK'nun 209. maddesi uyarınca takibin durdurulması sonucunu doğurmaz. Anılan hüküm, genel mahkemelerde davalarla ilgili olarak senedin hiçbir işleme esas alınamayacağını, başka bir anlatımla delil olarak kullanılamayacağını öngörmekte olup, icra takibine etkisi yoktur..." 12. HD, 21.4.2014, E. 2014/9285, K. 2014/11622 (Kazancı). Aynı yönde HGK, 8.6.2016, E. 2014/12-1128, K. 2016/774 (MİHDİR, C. 13, S. 38, 2017, s. 839-843); 12. HD, 27.1.2014, E. 2013/35441, K. 2014/1901 (Kazancı); 12. HD, 26.5.2014, E. 2014/12741, K. 2014/14937 (Kazancı);

¹⁶⁰ 19. Hukuk Dairesi'nin daha yeni tarihli ve aynı yöndeki içtihatları için örneğin, bkz. 19. HD, 25.1.2016, E. 2015/2631, K. 2016/715 (Lexpera); 19. HD, 7.3.2016, E. 2015/10285, K. 2016/4119 (Lexpera).

¹⁶¹ Atalay, **Sahtelik**, s. 553-554; Erdönmez, **a.g.m.**, s. 182; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, C. II, s. 1805; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **a.g.e.**, s. 373.

itirazın icra takibine etkisi düzenlenmiştir ve bu itirazın incelenmesi dava niteliğinde değildir. Bu nedenle her iki düzenleme kendi alanı bakımından özel düzenleme niteliğindedir.

Kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin açık düzenlemesi gereği, sahtelik iddiasının ileri sürülmesi halinde gerek mahkemede gerek icra dairesinde söz konusu adî senet herhangi bir işleme esas alınamaz. Bu nedenle, görülmekte olan bir davada veya ayrı bir sahtelik davası yoluyla ileri sürülen adî senedin sahteliği iddiası, o senet hakkında yürütülmekte olan icra takibinin kanun hükmü gereği durması sonucunu doğuracaktır. Bu konuda doktrindeki çoğunluk görüşü kanaatimizce daha isabetlidir.

Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin mi, İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi mi özel hüküm niteliğinde olduğunu tespit etmek bakımından ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi öncelikli olarak uygulanmalıdır. Çünkü sahtelik iddiası gündeme geldiğinde gerek menfi tespit davasının bir türü olan sahtelik davası ile gerek görülmekte olan başka bir davada sahtelik iddiası ileri sürüldüğünde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan usûl kurallarına tâbi bir dava söz konusudur. İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesi, genel mahkemelerde görülen bir menfi tespit davası yoluyla icra takibinin durdurulup durdurulmayacağını düzenler. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi ise, menfi tespit davasının sebeplerinden yalnızca bir tanesi olan sahtelik olgusunun ileri sürülmesinin sonuçlarını düzenler. Kanun koyucu tarafından bu iddianın ileri sürülmesine ayrı bir önem atfedilmesinden dolayı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi takibi kendiliğinden durdurucu etkiye sahip olmalıdır.

B. Sahtecilik Suçu Hakkında Ceza Mahkemesinde Görülmekte Olan Davanın İcra Takibini Durdurmasının Mümkün Olup Olmadığı

Türk Ceza Kanunu'nun 207. maddesinde düzenlenen "özel belgede sahtecilik" suçunun kapsamına adî senette sahtecilik yapılması da girer¹⁶². Bu suç kamu güvenine karşı suçlardan olup re'sen kovuşturulur, başka bir deyişle, kovuşturulması için şikâyet şartı aranmaz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin sadece medenî yargı içinde görülen sahtelik iddiası veya davası bakımından mı uygulanacağı, yoksa ceza mahkemesinde görülmekte olan sahtecilik suçuna ilişkin davanın da icra takibini durdurup durduramayacağı konusu da önem arz eder.

Ceza mahkemesinde görülmekte olan sahtecilik davasının icra takibini durdurucu nitelikte olup olmadığı ve bunun şartları konusunda görüş birliği yoktur. Doktrinde bir görüşe göre¹⁶³, mağdur (borçlu) sahtecilik suçu hakkındaki ceza davasına katılma talebinde bulunmuşsa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği, senet hiçbir işleme dayanak yapılamaz ve icra takibi durur. Ancak kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi bakımından borçlunun ceza davasına katılmasına ilişkin herhangi bir kanunî zorunluluk bulunmadığından, takibin durması için ceza davasına katılma şartını aramak, özellikle ceza mahkemesi önünde şahsî hak talebinde bulunma imkânı da artık kaldırıldığından yerinde değildir. Bu nedenle borçlunun Cumhuriyet savcılığına şikâyetle bulunması üzerine kamu davası açılması, sahtelik iddiasının ileri sürülmesi bakımından yeterli sayılmalı ve dava açıldıktan sonra buna müdahil olmak gibi ek bir şart aranmamalıdır¹⁶⁴.

¹⁶² Tanrıver, **Usûl**, s. 864.

¹⁶³ Muşul, **Menfi Tespit**, s. 107-108; M. S. Özbek, **a.g.e.**, s. 295; C. S. Konuralp, **a.g.e.**, s. 85-86.

¹⁶⁴ Erdönmez, **a.g.m.**, s. 191.

Doktrindeki başka bir görüşe göre ise¹⁶⁵, borçlunun şikâyeti üzerine ceza mahkemesinde senette sahtecilik yapıldığına ilişkin dava açılmışsa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği takip durur. Burada takip kanun hükmü gereği durur, icra müdürlüğünden bu yönde talepte bulunulması gerekmez. Bu görüşe göre, sahtelik iddiasının hukuk mahkemesi veya ceza mahkemesi önünde ileri sürülmüş olması arasında bir fark bulunmaz¹⁶⁶. Burada dikkat edilmesi gereken husus, borçlunun Cumhuriyet savcılığına yaptığı şikâyet üzerine ceza mahkemesinde sahtecilik davasının görülüyor olması gerektiğidir. Borçlunun sahtecilik iddiasını savcılık nezdinde ileri sürmesinin ardından iddianame düzenlenip kamu davası görülmeye başlanması halinde ancak icra takibinin durması sonucunu doğabilir.

Bir diğer görüşe göre ise¹⁶⁷, ceza mahkemesinde sahtecilik suçundan dolayı görülmekte olan dava nedeniyle icra takibi kendiliğinden durmaz. Takibi durdurmak isteyen borçlunun hukuk mahkemesinde menfi tespit davası (sahtelik davası) açıp İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesinin şartlarını sağlayarak takibin durdurulması yönünde ihtiyati tedbir kararı alması gerekir.

Yargıtay 12. Hukuk Dairesinin sahtelik iddiasının sonuçlarını imzanın inkârı ile yazının inkârı olarak ayırıp yalnızca yazının inkârında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanacağını kabul ettiği kararlarında, imzanın inkârı dışındaki bir sebeple ceza mahkemesinde sahtelik iddiası ileri sürülmüşse, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesine göre takibin kendiliğinden duracağı kanaatindeydi¹⁶⁸. Adı geçen dairenin daha sonra içtihat değişikliğine gittiğini beyan ettiği kararlarında ise, artık yazının inkârı halinde özel düzenleme olan İcra ve İflâs Kanunu'nun 169. maddesindeki borca itiraz kurallarının uygulanacağı, Hukuk

¹⁶⁵ Atalay, **Sahtelik**, s. 555; Erdönmez, **a.g.m.**, s.190-191; Kiraz, **Sahtelik**, s. 69-70; Uyar, **a.g.m.**, s. 306; Aras, **Sahtecilik**, s. 378; Akil, **a.g.m.**, s. 2415; Tanrıver, **Usûl**, s. 864; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1807.

¹⁶⁶ Erdönmez, **a.g.m.**, s.190-191.

¹⁶⁷ Kuru, **El Kitabı**, s. 349.

¹⁶⁸ "...sahtelik iddiasının imza inkarı dışındaki bir nedene dayanması halinde ise 6100 Sayılı H.M.K.nun 209/1. maddesinin amir hükmü gereği icra takibi olduğu yerde durur. Bunun için sahtelik iddiasının ileri sürüldüğü Cumhuriyet Savcılığı ya da mahkemece ayrıca tedbir kararı verilmesi gerekmez. Borçlu tarafından icra dairesine başvurulması halinde icra müdürlüğünce anılan madde uyarınca sahtelik davası sonuna kadar icra takibinin durdurulması gerekir..." 12. HD, 11.6.2013, E. 2013/12815, K. 2013/21816 (Kazancı). Aynı yönde 12. HD, E. 2012/19755, K. 2012/37752 (Kazancı).

Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanmayacağını, menfi tespit davasında olduğu gibi (İİK m. 72) ancak ceza mahkemesince ihtiyati tedbir kararı verilirse icra takibinin uygulanabileceğine işaret edilmiştir¹⁶⁹. Daha sonra Hukuk Genel Kurulu da aynı yönde karar vermiştir¹⁷⁰.

1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde, adı senetlerdeki sahteliği düzenleyen 317. maddenin 2. cümlesinin borçlu ceza mahkemesindeki sahtecilik davasına müdahil olmuşsa ve bilirkişi incelemesi veya tanık dinlenilmesi aşamasına da gelinmişse, bu senede ilişkin icra takiplerinin kendiliğinden durması gerektiği gerek doktrin gerek Yargıtay tarafından kabul edilirdi¹⁷¹.

Kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi sahtelik iddiasının yalnızca hukuk mahkemesi önünde ileri sürülmesi halinde uygulanmamalıdır. Ceza mahkemesi önünde görülmekte olan sahtecilik suçu da, bu suça konu adî senedin herhangi bir işleme esas alınmasını önleyici niteliktedir. Ceza mahkemesindeki yargılama da en az hukuk mahkemesindeki sahtelik iddiası kadar

¹⁶⁹ "...Borçlunun sahtelik nedenine dayalı olarak açtığı menfi tespit davası, İİK'nun 72. maddesi kapsamında bir dava olup, anılan maddedeki usule göre mahkemeden alınacak ihtiyati tedbir kararı ile icra takibi durdurulabilir. Sahtelik nedeniyle açılan menfi tespit davası gibi, cumhuriyet savcılığına aynı nedenle yapılan şikayet ve ceza mahkemesinde açılan dava da kendiliğinden icra takibini durdurmaz ve bekletici mesele yapılamaz. Ancak cumhuriyet savcılığı veya ceza mahkemesince tedbir kararı verilirse icra takibi durdurulabilir..." 12. HD, 26.5.2014, E. 2014/12741, K. 2014/14937 (Kazancı). Aynı yönde, 12. HD, 21.4.2014, E. 2014/9285, K. 2014/11622 (Kazancı); 12. HD, 27.1.2014, E. 2013/35441, K. 2014/1901 (Kazancı).

¹⁷⁰ "...Borçlunun sahtelik nedenine dayalı olarak açtığı menfi tespit, İİK'nun 72. maddesi kapsamında bir dava olup, anılan maddedeki usule göre mahkemeden alınacak ihtiyati tedbir kararı ile icra takibi durdurulabilir. Sahtelik nedeniyle açılan menfi tespit davası gibi, Cumhuriyet Savcılığına aynı nedenle yapılan şikayet ve ceza mahkemesinde açılan dava da kendiliğinden icra takibini durdurmaz ve bekletici mesele yapılamaz... mahkemece, İİK'nun 169/a ve devamı maddeleri kapsamında borçlunun itirazının esasının incelenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, takibe konu senet ile ilgili olarak İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davaya davacı tarafça müdahale talebinde bulunulduğu, ancak takibe konu imzası inkâr edilen senedin iptalinin istenmediği gerekçesiyle davacının itirazının reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir..." HGK, 8.6.2016, E. 2014/12-1128, K. 2016/774 (MİHDİR, C. 13, S. 38, 2017, s. 839-843).

¹⁷¹ Aşık, **Etki**, s. 74; Kuru, **HMU**, C. II, s. 2176; "...Usulüne göre açılmış böyle bir sahtecilik davası sırasında senedin bilirkişi marifeti ile incelenmesine ve olaylardan haberdar olanların dinlenmesine karar verildiği takdirde, senet o dava sonunda verilecek hükme kadar hiçbir işleme ve isteğe esas tutulamaz. Ancak ceza davasının açılmış oluşu, kişisel hak bakımından davaya müdahale olunarak senedin iptali istenmedikçe hukuk davasına ve icra takibine doğrudan doğruya etkili değildir..." 12. HD, 13.11.1997, E. 1997/11682, K. 1997/12667 (Kazancı). Bu konudaki görüşler ve kararlar için bkz. Uyar, **a.g.m.**, s. 297-300.

ciddi niteliktedir ve hatta sahtecilik davası şikâyeteye tâbi olmayıp kamu davası niteliğindedir. Aynı zamanda ileride ceza mahkemesinde sahtecilik davası sonucunda mahkûmiyet hükmünün hukuk mahkemesi için bağlayıcı olma ihtimali de bulunmaktadır (HMK m. 214/II'nin mefhumu muhalifinden). Tüm bu nedenlerle ceza mahkemesinde görülmekte olan sahtecilik davasının derdest olan gerek hukuk davaları gerek icra takipleri bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin 1. fıkrasının sonuçlarını doğurduğunu kabul etmek gerekir.

Borçlu şikâyeteye bulunmamış bir başka deyişle, sahtelik iddiasında bulunmaksızın Cumhuriyet savcılığı tarafından re'sen soruşturma başlatılıp ceza davası açılmışsa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesine göre sahteliğin ileri sürülmesi şartı nasıl sağlanacaktır? Kanaatimizce soruşturma re'sen başlatılmış olsa da, soruşturma veya kovuşturma aşamasında borçlu-mağdur dinlenmiş ve sahtelik iddiasını beyan etmişse, yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği icra takibinin durması sağlanabilir. Yine borçlu-mağdur ceza davasında katılan sıfatı ile yer alıyorsa, sahtelik iddiasını ileri sürmüş olur. Ancak borçlunun mutlaka kamu davasına müdahil olması zorunluluğu bulunmaz.

İcra takibinin durduğu kabul edildikten sonra, ceza mahkemesindeki sahtecilik suçuna ilişkin dava sonucunda verilen hükümler karşısında, duran takibe devam etmenin mümkün olup olmadığının da belirlenmesi gerekir. Sahteciliğe ilişkin ceza davası sonucunda, senet sahte olmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilirse, artık ceza davasının durdurucu etkisi kanaatimizce ortadan kalkar ve alacaklı takibe kaldığı yerden devam edebilir. Buna karşılık ceza mahkemesi senedin sahte olduğu gerekçesiyle sanığı mahkûm etmiş ise, icra takibi durmaya devam etmelidir. Ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararının kesinleşmesi ile icranın eski hale iade edilmesi gerekir (İİK m. 72/V, c. 2 kıyasen). Ceza verilmesine yer olmadığı kararı bakımından bu kararın niteliği gereği, mahkûmiyet kararları ile aynı sonuca varmak gerekir. Çünkü bu tür hükümlerde, fiilin haksızlığı yani senedin sahte olduğu sabit bulunmuş olmakla birlikte sanığın kusurunun bulunmaması veya ceza verilmemesi halleri bulunduğundan ceza verilmesine yer olmadığına karar verilir (CMK m. 223/III, IV). Ceza davasında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş ise, artık

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi gereği durmuş olan takibe devam edilmesi gerekir, başka bir deyişle bu karar takibi durdurmaya artık elverişli nitelikte değildir. Çünkü hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının, sanık bakımından hukukî sonuç doğurması kanun koyucu tarafından yasaklanmıştır (CMK m. 231/V)¹⁷².

C. Sahtecilik Suçu Hakkında Cumhuriyet Savcılığına Şikâyetin İcra Takibini Durdurmasının Mümkün Olup Olmadığı

Cumhuriyet savcılığına sahtecilik iddiası ile başvuru yapılmasının, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi anlamında sahteliğin ileri sürülmesi kabul edilerek icra takibini durdurmasının mümkün olup olmadığı tartışmalı bir husustur.

Doktrinde çoğunluğun görüşüne göre¹⁷³, Cumhuriyet savcılığına şikâyetle bulunmak ile mahkeme önünde sahtelik iddiasında bulunmak veya sahtelik davası açmış olmak eşdeğer kabul edilemez. Çünkü savcılığa şikâyetle bulunulması harca tâbi olmadığı gibi haksız iddiada bulunan için tazminat yükümlülüğü bulunmaz. Bu durum, sırf takibi durdurmak amaçlı soyut sahtelik iddialarına sebebiyet verebilir. Ancak savcılığa şikâyet sonucunda kamu davası açılmışsa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi uygulama alanı bulabilir¹⁷⁴.

Başka bir görüşe göre ise¹⁷⁵, Cumhuriyet savcılığına yapılan şikâyetin de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi uyarınca takibi durdurması mümkündür. Ancak kambiyo senetlerine özgü takipte itirazı inceleyen icra mahkemesi bu iddianın ciddi olduğu kanaatine vardığı takdirde takibin durmasına karar verecektir, başka bir deyişle, Cumhuriyet savcılığına yapılan şikâyetin takibi durdurması icra hâkiminin takdirindedir. Bu görüş de, esasen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin doğrudan uygulanamayacağını kabul eder ve çoğunluğun görüşüne yaklaşır.

¹⁷² Tanrıver, **Usûl**, s. 865-866.

¹⁷³ Atalay, **Sahtelik**, s. 555-556; Erdönmez, **a.g.m.**, s. 187-188; Kiraz, **Sahtelik**, s. 69; Tanrıver, **Usûl**, s. 865; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1808.

¹⁷⁴ Atalay, **Sahtelik**, s. 555-556; Tanrıver, **Usûl**, s. 865; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1809.

¹⁷⁵ Karslı/Koç/Konuralp, **a.g.e.**, s. 123-124.

Yargıtay'ın ise, bu konu hakkındaki kararları iki farklı yönde olmuştur. Yargıtay, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin yürürlüğe girmesinin ardından Cumhuriyet savcılığına yapılan şikâyetin takibi kendiliğinden durduracağını kabul etmekteydi¹⁷⁶. Daha sonra bu içtihadta değişikliğe gidilerek, artık ne Cumhuriyet savcılığına yapılan şikâyetin ne de ceza davasının Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi anlamında icra takibini durduracağı kabul edilmektedir¹⁷⁷.

Kanaatimizce Cumhuriyet savcılığına senet hakkında sahtecilik yapıldığı ileri sürülerek şikâyetle bulunulması halinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi uygulama alanı bulmaz. Çünkü icra takibini durdurucu etki için sahtelik iddiasının mahkeme önünde ileri sürülmesi veya sahtelik davasının açılması gereklidir. Cumhuriyet savcılığı makamına yapılan şikâyet bu nitelikte kabul edilemez. Bununla birlikte, Cumhuriyet savcılığına yapılan şikâyet üzerine kuvvetli suç şüphesinin varlığı halinde iddianame düzenlenip kamu davası açıldıktan sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanması söz konusu olacaktır.

¹⁷⁶ "...Ancak sahtelik iddiasının imza inkarı dışındaki bir nedene dayanması halinde ise 6100 Sayılı HMK'nun 209/1.maddesinin amir hükmü gereği icra takibi olduğu yerde durur. Bunun için sahtelik iddiasının ileri sürüldüğü Cumhuriyet Savcılığı ya da mahkemece ayrıca tedbir kararı verilmesi gerekmez. Borçlu tarafından icra dairesine başvurulması halinde icra müdürlüğünce anılan madde uyarınca sahtelik davası sonuna kadar icra takibinin durdurulması gerekir. İcra müdürünün kararının taraflarca İİK'nun 16/2.maddesi uyarınca süresiz şikâyet konusu yapılabileceği tabidir..." 12. HD, 13.12.2012, E. 2012/19755, K. 2012/37752 (Kazancı). Aynı yönde 12. HD, 11.6.2013, E. 2013/12815, K. 2013/21816 (Kazancı).

¹⁷⁷ "...Sahtelik nedeniyle açılan menfi tespit davası gibi, cumhuriyet savcılığına aynı nedenle yapılan şikâyet ve ceza mahkemesinde açılan dava da kendiliğinden icra takibini durdurmaz ve bekletici mesele yapılamaz. Ancak cumhuriyet savcılığı veya ceza mahkemesince tedbir kararı verilirse icra takibi durdurulabilir..." 12. HD, 26.5.2014, E. 2014/12741, K. 2014/14937. Aynı yönde, HGK, 8.6.2016, E. 2014/12-1128, K. 2016/774 (MİHDER, C. 13, S. 38, 2017, s. 839-843); 12. HD, 21.4.2014, E. 2014/9285, K. 2014/11622 (Kazancı); 12. HD, 27.1.2014, E. 2013/35441, K. 2014/1901 (Kazancı).

VI. CEZA DAVASI ZAMANAŞIMININ HAKSIZ FİİL ZAMANAŞIMINA ETKİSİ

A. Genel Olarak

Hukuka aykırı bir fiil kimi zaman hem medenî hukuk anlamında haksız fiil hem de ceza hukuku anlamında suç teşkil edebilir. Tek bir fiilin hukukun farklı alanlarında farklı sonuçlar doğurduğu durumlardan başka biri ise, bu fiil bakımından işleyen zamanaşımı süresi yönünden karşımıza çıkar. Şöyle ki, Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinin 1. fıkrasında haksız fiilden doğan tazminat talepleri bakımından zamanaşımı kural olarak, *"zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yıl"*dır. Fakat ilk cümlemin devamında, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımının uygulanacağı düzenlenir¹⁷⁸. Buna göre, haksız fiilden doğan sorumluluğa üç türlü zamanaşımı uygulanır. Zarar görenin zararı ve faili öğrendiği tarihten itibaren 2 yıl; fiilin gerçekleşmesinden itibaren 10 yıl ve cezayı gerektiren bir fiil söz konusu ise ve ceza kanunlarında daha uzun zamanaşımı öngörülmüşse ceza zamanaşımı uygulanır. Uzamış zamanaşımına "olağanüstü zamanaşımı" da denilir¹⁷⁹.

Uzamış zamanaşımı, benzer şekilde İcra ve İflâs Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrasında icra ve iflâs daireleri memurlarının kusurlarından doğan tazminat davaları için de uygulanacağı düzenlenmiştir. Buna göre, *"Şu kadar ki zarar ve ziyan cezayı mucip bir fiilin neticesi olupta ceza kanunları bu fiili daha uzun bir müddetle zamanaşımına tabi tutmakta ise hukuk davasında da ceza zamanaşımı cari olur."* Söz konusu maddenin ilk fıkrasında bu tazminat davaları için zamanaşımı süresi 1 ve 10

¹⁷⁸ 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 60. maddesinin karşılığı TBK m. 72'dir. Buna göre, *"Zarar ve ziyan yahut manevi zarar namiyle nakdi bir meblağ tediyesine müteallik dava, mutazarrır olan tarafın zarara ve failine itilâi tarihinden itibaren bir sene ve her halde zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on sene mürrurundan sonra istima olunmaz (f. 1). Şukadar ki zarar ve ziyan davası, ceza kanunları mucibince müddeti daha uzun mürruru zamana tabi cezayı müstelzim bir fiilden neşet etmiş olursa şahsi davaya da o mürruru zaman tatbik olunur (f. 2)."*

¹⁷⁹ Eren, a.g.e., s. 856; N. H. Çelik, *İstanbul Şerhi*, s. 548.

yıl olarak düzenlendiğinden, cezayı gerektiren bir fiil nedeniyle icra veya iflâs memurunun tazminat sorumluluğu zamanaşımı bu süreleri uzatacaktır¹⁸⁰.

Cezayı gerektiren fiile ilişkin zamanaşımı karşısında hukuk zamanaşımının uzamasının altında yatan düşünce, aynı fiile ilişkin ceza mahkemesinde dava açılması imkânı devam ederken, hukuk mahkemesinde bu imkânın zamanaşımı nedeniyle ortadan kalkmasının önüne geçilerek zarar görenin daha uzun olan ceza zamanaşımından hukuk davasında da yararlanabilmesini sağlamaktır¹⁸¹. Kısaca ceza davası sürerken hukuk davası zamanaşımına uğrayamaz¹⁸². 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde ceza mahkemesinden de şahsî hak talebinde bulunmak mümkün olduğundan, ceza davası devam ederken, hukuk davasının da zamanaşıma uğramaması anlayışı bulunurdu¹⁸³. Bu anlayış Yargıtay tarafından da 7.12.1955 tarih 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile ortaya konmuştur¹⁸⁴. Bugün için ceza mahkemelerinden şahsî hakların talep edilmesi imkanı bulunmadığından, az önce de belirttiğimiz gibi, artık bu amacı ceza davasının açılabilceği süre içerisinde hukuk davasının zamanaşımına uğramasının önlenmesi biçiminde anlamak uygun düşer¹⁸⁵. Ayrıca hukuk ve ceza zamanaşımının bu halde uyumlu olması hakkaniyetin de gereğidir¹⁸⁶.

Ceza hukukunda dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı olmak üzere iki türlü zamanaşımı söz konusudur. Dava zamanaşımı, kanunda öngörülen sürenin dolması

¹⁸⁰ İcra ve İflâs Kanunu'nun 7. maddesindeki zamanaşımı süresinin, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği görüşü için bkz. Kuru, **El Kitabı**, s. 101.

¹⁸¹ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 210; Sıtkı Tunçer, "Haksız Fiilde Ceza Müruruzamanı", **AD**, Y. 44, S. 12, 1953, s. 1423; Çelik Ahmet Çelik, "Tazminat Davalarında Ceza Zamanaşımının Uygulanması", (Çevrimiçi) http://www.tazminathukuku.com/dosyalar/562_tazminat-davalarinda-ceza-zamanasiminin-uygulanmasi.pdf, 11.2.2017, s. 3; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 628-629; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 722; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 525;.

¹⁸² Çelik, **Zamanaşımı**, s. 14; "...hukuk davası, ceza davası derdest iken, açıldığına göre zamanaşımı süresinin geçtiğinden söz edilemez..." HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı).

¹⁸³ N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 550-551.

¹⁸⁴ "...haksız fiilin ceza kanunları gereğince müddeti daha uzun zamanaşımına tabi bir suç teşkil etmesi halinde tazminat davasının, ceza zaman aşımına tabi olacağı ve ceza davasından önce zaman aşımına uğramıyacağı yolunda sevk edilmiş olan hüküm, ceza davası devam ettiği müddetçe mutazarrırın sıfatını alarak ceza mahkemesinden tazminat talep edebileceği ve bu itibarla haksız fiilin Devlet tarafından takibi mümkün oldukça tazminat davasını kabul etmemenin manasız olacağı mülahazasına müstenit olmasına binaen..." İBK, 7.12.1955, E. 1955/17, K. 1955/26 (**RG**, 11.2.1956, S. 9231).

¹⁸⁵ N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 550-551.

¹⁸⁶ Antalya, **a.g.e.**, s. 510-511.

ile kamu davasının açılmasını engeller, açılmışsa kamu davasının düşmesine neden olur (TCK m. 66-67). Buna karşılık ceza zamanaşımı kesinleşmiş mahkûmiyet kararının infaz edilmesini engeller (TCK m. 68 v.d.). Haksız fiil zamanaşımından uzun olması sebebiyle onun uzamasına neden olan ceza hukukundaki zamanaşımı "dava zamanaşımı"dır¹⁸⁷. Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinde haksız fiil zamanaşımının uzamasına neden olan ceza davası zamanaşımı, Türk Ceza Kanunu'nda yer alabileceği gibi, başka özel ceza kanunlarında da yer alabilir¹⁸⁸.

Medenî hukuktaki zamanaşımı, defî niteliğindedir, başka bir deyişle, hâkim kendiliğinden dikkate alamaz ve zamanaşımının davalı tarafından ileri sürülmesi gerekir. Buna karşılık ceza hukukunda zamanaşımı re'sen dikkate alınır (TCK m. 72/II).

Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesindeki iki yıllık ve on yıllık zamanaşımı sürelerinden yalnızca birinin, ceza davası zamanaşımı süresinden kısa olması halinde, ceza davası zamanaşımı süresi uygulanır¹⁸⁹. Örneğin, ceza davası zamanaşımı yirmi yıl olan bir suçtan dolayı haksız fiilin işlenmesinden itibaren on yıl geçmiş olsa bile hukuk mahkemesinde tazminat talebinde bulunulabilir. Ceza davası zamanaşımı, iki yıldan uzun ve on yıldan kısa ise, bu durumda kısa zamanaşımı ceza davası zamanaşımı kadar uzar. Örneğin, ceza davası zamanaşımı sekiz yıl ise, fiilin gerçekleşmesinden itibaren sekiz yıl ve her halde fiilin işlenmesinden itibaren on yıl içinde hukuk mahkemesinde dava açılabilir¹⁹⁰. Özetle, ceza davası zamanaşımı, on

¹⁸⁷ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 214; Özlem Yenerer Çakmut, "§ 21 Türk Borçlar Kanunu m. 72 ve m. 74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamanaşımı Kavramlarına Kısa Bir Bakış", **Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2014, s. 35; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 4; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 360; Eren, **a.g.e.**, s. 857; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 548; Antalya, **a.g.e.**, s. 510.

¹⁸⁸ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 632; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 2; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 548.

¹⁸⁹ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 361; Eren, **a.g.e.**, s. 858; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 212; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 552.

¹⁹⁰ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 361; Eren, **a.g.e.**, s. 858; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 631; "...trafik kazasının aynı zamanda 5237 sayılı TCK'nun 179/2. maddesinde düzenlenen ve trafik güvenliğini tehlikeye sokma olarak tanımlanan cezayı gerektiren eylem niteliğinde bulunması; bu eylemle ilgili ceza davasının TCK'nun 66/1-e maddesi uyarınca sekiz yıllık zamanaşımı süresine tabi olması; 2918 sayılı KTK'nun 109/2 maddesi uyarınca bu sürenin görülmekte olan maddi tazminat davası için de geçerli olması; davanın olay tarihi üzerinden sekiz yıl geçmeden

yıllık haksız fiil zamanaşımından uzun ise, hem iki hem de on yıllık zamanaşımının yerine uygulanırken, ceza davası zamanaşımı iki yıllık haksız fiil zamanaşımından uzun on yıldan kısa ise yalnızca kısa olan sürenin yerini alır ve on yıllık zamanaşımı etkisini korur¹⁹¹. Bununla beraber, iki yıllık zamanaşımı fiil ve failin öğrenilmesinden itibaren başladığından, zarar gören fiil ve/veya faili henüz öğrenmediği için iki yıllık süre işlemeye başlamamış olmakla beraber ceza zamanaşımı olay tarihinden başlayıp da iki yıllık haksız fiil zamanaşımından önce dolmuşsa, uzun zamanaşımı uygulanmaz¹⁹². Doktrinde azınlıkta kalan bir görüşe göre ise, ceza zamanaşımı yalnızca on yıllık haksız fiil zamanaşımının uzamasına neden olmalıdır, çünkü ceza zamanaşımı niteliği itibarıyla on yıllık uzun zamanaşımı ile benzerlik gösterir¹⁹³. Bu görüşe göre, ceza zamanaşımı, on yıllık haksız fiil zamanaşımından kısa ise, haksız fiile ilişkin on yıllık zamanaşımı uygulanmalıdır¹⁹⁴.

Hukuk mahkemelerinde açılacak tazminat davalarına uygulanacak ceza davası zamanaşımı süreleri, mahkemece suçun daha az veya daha fazla cezayı gerektiren nitelikli halleri dikkate alınarak hükmedilen ceza sürelerine göre değil, Türk Ceza Kanunu'nun 66. maddesinde ayrı ayrı gösterilen üst sınırlar üzerinden hesaplanır¹⁹⁵. Bu husus, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile tespit edilmiştir¹⁹⁶.

açılmış olması karşısında, somut olayda zamanaşımının gerçekleşmediği açıktır..." HGK, 5.6.2015, E. 2014/17-2198, K. 2015/1495 (Kazancı).

¹⁹¹ Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 552. "...Mahkemece, davacının, dava konusu evin 14 Mart 2011 tarihinde yıkıldığını gördüğü, zararın ödetilmesine ilişkin davanın ise 10/09/2014 tarihinde açıldığı, zarar gören davacının, haksız eylem ve faili öğrendiği tarihten itibaren 1 yıl içerisinde dava açmadığı gerekçesiyle davanın zamanaşımı nedeniyle reddine karar verilmiştir... Dosyadaki bilgi ve belgelerden; davacının evini davalının yıktığı iddiasıyla tazminat isteminde bulunduğu anlaşılmaktadır. Eylemin sübutu halinde olay tarihinde yürürlükte bulunan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 151. maddesinde düzenlenen mala zarar verme suçunu oluşturabileceği anlaşılmakta olup, uygulanacak ceza dava zamanaşımı süresi, aynı Kanun'un 66/e maddesi uyarınca sekiz yıldır. Eldeki davada, kabule göre davacının fiil ve faili öğrenme tarihi 14 Mart 2011, davanın açılma tarihi ise 10/09/2014 günü olup ceza zamanaşımı süresi henüz dolmamıştır..." 4. HD, 5.6.2017, E. 2017/713, K. 2017/3644 (Lexpera).

¹⁹² Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 79; Nomer, **a.g.e.**, s. 270.

¹⁹³ Antalya, **a.g.e.**, s. 511.

¹⁹⁴ Antalya, **a.g.e.**, s. 513.

¹⁹⁵ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 630; Antalya, **a.g.e.**, s. 513. "...Tazminat davalarında uygulanacak ceza davası zamanaşımı süreleri, eyleme kişileştirme sonucu verilen ceza miktarına göre değil, eylemin uyduğu maddede öngörülen cezanın yukarı haddine göre belirlenecektir... Daha açık bir anlatımla, hukuk mahkemelerinde açılacak tazminat davalarına uygulanacak ceza davası zamanaşımı süreleri, mahkemece ağırlatıcı veya hafifletici nedenler dikkate alınarak hükmedilen (kişisel) ceza sürelerine göre değil, eski 765 Sayılı TCK m.102'de (5237

B. Ceza Davası Zamanaşımının Hukuk Mahkemesi Bakımından Bağlayıcı Olması

Haksız fiil sorumluluğu ile ceza sorumluluğu birbirinden farklı zamanaşımına tâbi oldukları için kural olarak aralarında bir etkileşim bulunmaz. Fakat Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinin açık düzenlemesi karşısında hukuk hâkiminin önündeki dava cezayı gerektiren bir haksız fiile ilişkin ise, ceza hukukundaki daha uzun zamanaşımı süresi ile bağlı olması gerekir¹⁹⁷.

Haksız fiil zamanaşımının, ceza davası zamanaşımı kadar uzaması için fail hakkında kovuşturma yapıp cezaya mahkûm edilmesi zorunlu değildir, önemli olan haksız fiilin aynı zamanda cezayı gerektiren bir fiil niteliğinde olmasıdır¹⁹⁸. Haksız fiil zamanaşımının daha uzun olan ceza davası zamanaşımı kadar uzaması, her zaman ceza mahkemesi kararının etkisi sonucu olmaz. Dolayısıyla burada ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisi, medenî usûl hukuku anlamında bir hüküm etkisi değildir. Zaten zamanaşımı kavramı da maddi hukuka ilişkin olup ne medenî usûl hukuku ne ceza muhakemesi hukukuna ait bir kavramdır. Bu nedenle ceza hukuku kavramının hukuk hâkimine bir etkisi ortaya çıkar. Bu durum, kanaatimizce Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 1. fıkrasında da esasen "ceza hukukunun sorumluluk ile ilgili hükümleri" bağlı olmadığına ilişkin düzenlemenin

¹⁹⁶ Sayılı yeni TKC m 66'da) ayrı ayrı gösterilen üst (tavan) süreler üzerinden hesaplanacaktır..." HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı).

¹⁹⁷ "...dava müruruzamanı, mahkemece tayin ve hükmolunan ceza miktarına göre değil, 102. maddenin her bendinde tasnif olunduğu üzere cürümlerin ve kabahat fiillerinin müstelzim olduğu cezalara göre hesap olunmak lazım geleceği..." İBK, 3.6.1942, E. 1941/36, K. 1942/15 (Kazancı).

¹⁹⁸ Yenerer Çakmut, **a.g.m.**, s. 29.

¹⁹⁸ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 211; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 7; Selçuk, **a.g.m.**, s. 724; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 362; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 526; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 630; Eren, **a.g.e.**, s. 857; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 723; Nomer, **a.g.e.**, s. 270; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 549; Antalya, **a.g.e.**, s. 512. "...ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için sadece fiilin cezayı gerektiren bir eylem olmasını yeterli görmekte, bunun dışında, eylemi gerçekleştiren fail hakkında soruşturma yapılmasını, ceza davası açılmış olması veya mahkumiyet kararıyla sonuçlanmış bir ceza davasının varlığı koşulu aranmamaktadır..." HGK, 16.9.2015, E. 2014/17-116, K. 2015/1771 (Kazancı). Aynı yönde 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/ 8361 (Kazancı); HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı); HGK, 6.5.2009, E. 2009/4-152, K. 2009/155 (Kazancı); HGK, 16.4.2008, E. 2008/4-326, K. 2008/325 (Kazancı); HGK, 10.10.2001, E. 2001/19-652, K. 2001/705 (Kazancı).

bir uygulaması niteliğindedir. Ancak doktrinde aksi yöndeki bir görüşe göre¹⁹⁹ burada Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesindeki etki söz konusu değildir. Bu görüşe göre, ceza mahkemesinden verilen beraat kararı karşısında hukuk hâkimi artık uzamış zamanaşımını uygulayamaz.

Fiilin suç teşkil edip etmediği hukuk hâkimi bakımından ön sorun niteliğindedir²⁰⁰. Kural olarak hukuk hâkimi, haksız fiilin aynı zamanda cezayı gerektiren bir fiil niteliğinde olup olmadığını tespit ederken bağımsızdır. Fail hakkında herhangi bir ceza davası bulunmuyorsa, haksız fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini hukuk hâkimi serbestçe takdir eder²⁰¹. Ceza mahkemesince fiilin suç teşkil edip etmediği henüz saptanmadığı için, hukuk hâkimi kendiliğinden bu hususu değerlendirip uygulanacak zamanaşımını belirler²⁰². Ancak burada hâkimin davaya uygulanacak zamanaşımını kendiliğinden dikkate alması gerektiği anlaşılmamalıdır. Hâkim zamanaşımını re'sen dikkate alamaz, ancak davalının zamanaşımı def'ini ileri sürmesi üzerine, hâkim hangi tür zamanaşımının uygulanacağını belirlerken fiilin suç teşkil edip etmediğini serbestçe ve kendiliğinden araştıracaktır.

Buna karşılık, cezayı gerektiren fiil nedeniyle fail hakkında ceza mahkemesinde mahkûmiyet kararı verilmişse, hukuk hâkimi fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini takdir ederken mahkûmiyet kararı ile bağlıdır. Mahkûmiyet kararı karşısında hukuk hâkimi, daha kısa olan haksız fiil zamanaşımını uygulayamaz. Çünkü fiilin suç teşkil ettiği ceza mahkûmiyeti kararı ile sabit hale gelmiştir²⁰³.

¹⁹⁹ Antalya, **a.g.e.**, s. 512.

²⁰⁰ Mehmet Erdem, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 140.

²⁰¹ Erdem, **a.g.e.**, s. 142; Selçuk, **a.g.m.**, s. 724; Tuğsavul, **Zamanaşımı**, s. 379; Taneri, **a.g.m.**, s. 83; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 15; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 362; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 630; Eren, **a.g.e.**, s. 857; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 723; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 526; Nomer, **a.g.e.**, s. 270; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 549.

²⁰² "...ceza mahkemesince haksız eylemin suç niteliği saptanmamış ise hukuk hakimine bunu kendiliğinden ve özgürce araştırma ve sonucuna göre karar verme yetkisi tanınmıştır..." 17. HD, 4.10.2016, E. 2015/18001, K. 2016/8561 (Kazancı); aynı yönde HGK, 5.6.2015, E. 2014/17-2198, K. 2015/1495 (Kazancı).

²⁰³ Erdem, **a.g.e.**, s. 142; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 218; Tuğsavul, **Zamanaşımı**, s. 378; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 5; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 362; Eren, **a.g.e.**, s. 857; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 723; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 549.

Başka bir deyişle, ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı, hukuk hâkiminin hangi zamanaşımını dikkate alması gerektiği noktasında onu bağlar²⁰⁴.

Ceza davasında fail hakkında beraat kararı verilmiş ise, burada bir ayırım yapmak gerektiği doktrinde kabul edilir. Suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması nedeniyle beraat kararı verilmişse, hukuk hâkimi fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini serbestçe takdir eder²⁰⁵. Buna karşılık beraat kararı, fiilin fail tarafından işlenmediği gerekçesiyle verilmişse, hukuk hâkimi artık burada cezayı gerektirmeyen bir fiil bulunduğunu kabul etmek²⁰⁶ ve uzamış zamanaşımını değil, haksız fiil zamanaşımını uygulamak zorundadır²⁰⁷. Bundan başka beraat kararı fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması, failin kast veya taksirinin bulunmaması veya fiilin hukuka uygun olması gerekçesiyle verilmiş ise, haksız fiil zamanaşımının uzaması etkisini doğurmaz. Çünkü bu beraat kararlarında ceza mahkemesi tarafından cezayı gerektiren bir fiil olmadığı tespit edilmiştir. Doktrinde başka bir görüşe göre ise, beraat kararlarının veriliş sebebi ne olursa olsun, failin suçlu niteliği ortadan kalkacağı için beraat kararı hukuk zamanaşımının uzamasına engel olur²⁰⁸. Kanaatimizce haksız fiil zamanaşımının uzaması bakımından beraat kararları karşısında hukuk hâkiminin mutlak biçimde bağımsız olduğunun kabul edilmesi gerekir. Çünkü Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesi cezayı gerektiren bir fiil şartı aramaktadır. Hangi sebeple verilmiş olursa olsun beraat kararı ile fail suçu işlemediği için ona ceza verilmez. Bu nedenle, tüm beraat kararları bakımından haksız fiil

²⁰⁴ "...Bununla birlikte suçun işlendiğine veya işlenmediğine dair ceza mahkemesinin kesin kararı varsa, hukuk hakimi bu kararla bağlıdır..." 17. HD, 4.10.2016, E. 2015/18001, K. 2016/8561 (Kazancı). Aynı yönde HGK, 5.6.2015, E. 2014/17-2198, K. 2015/1495 (Kazancı); 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/8361 (Kazancı); HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı).

²⁰⁵ Erdem, **a.g.e.**, s. 142; Tuğsavul, **Zamanaşımı**, s. 375; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 16; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 362; Eren, **a.g.e.**, s. 857. "...Ancak, ceza hakimi eylemin suç olup olmadığı üzerinde durmaksızın delil yetersizliği sebebiyle beraat kararı vermiş olursa, hukuk hakimi bununla bağlı olmayarak, haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır..." 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/8361 (Kazancı); "... Ancak, ceza hâkimi eylemin suç olup olmadığı üzerinde durmaksızın delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş olursa hukuk hakimi bununla bağlı olmayarak haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır. Bunun gibi ortada böyle bir hükmün bulunmaması halinde de hukuk hakimi, cezai sorumluluğu gerektiren bir eylemin işlenmiş olup olmadığını serbestçe inceleyip takdir eder ve olaya uygulanacak zamanaşımını belirler..." HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı).

²⁰⁶ Tuğsavul, **Zamanaşımı**, s. 375; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 362; Eren, **a.g.e.**, s. 857.

²⁰⁷ Selçuk, **a.g.m.**, s. 724.

²⁰⁸ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 218; Tunçer, **a.g.m.**, s. 1425; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 638.

zamanaşımı ceza zamanaşımına uzamaz, hukuk hâkimi haksız fiil zamanaşımını dikkate alır.

Failin, cezaî ehliyeti bulunmaması nedeniyle beraat etmiş olması, fiilin suç teşkil etmesini ortadan kaldırmadığı için, hukuk zamanaşımının ceza davası zamanaşımı kadar uzamasına engel olmaz²⁰⁹. Buna karşılık, cezaî ehliyeti bulunmayan bir kimsenin fiilinin suç teşkil ettiği söylenemeyeceğinden, bu kimselere uzamış ceza zamanaşımının uygulanmaması gerektiği görüşü de ileri sürülür²¹⁰. Yargıtay ise, cezaî ehliyeti bulunmayan kimsenin işlediği fiil suç teşkil ediyorsa, uzamış zamanaşımının uygulanması gerektiği kanaatindedir²¹¹. Kanaatimizce öncelikle failin "*Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması*" halinde beraat kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verildiğini (CMK m. 223/III, a) belirtmek gerekir. Bu hallerde verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı, fiilin suç teşkil ettiğini tespit eder ama faile ceza verilmesi uygun görülmez. Bu nedenle, fail hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi halinde haksız fiil zamanaşımının ceza zamanaşımı kadar uzamasının kabul edilmesi gerekir.

Ayrıca cezayı gerektiren fiil ceza hukuku anlamında şikâyet tâbi bir suç olup süresinde şikâyet edilmediği için kovuşturulmamış olması, hukuk hâkiminin fiili cezayı gerektiren bir fiil olarak nitelendirmesine engel değildir²¹². Çünkü şikâyet

²⁰⁹ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 212; Tunçer, **a.g.m.**, s. 1426; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 363; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 630; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 549-550.

²¹⁰ Erdem, **a.g.e.**, s. 139.

²¹¹ "...Her ne kadar kendisinin olay gününde 11 yaşından küçük olması nedeniyle ceza ehliyeti yoksa da, işlemiş olduğu eylemin suç teşkil etmesi nedeniyle hakkında daha uzun olan ceza zamanaşımının uygulanması gerekir..." 4. HD, 17.11.1988, E. 1988/6907, K. 1988/9827 (Erdem, **a.g.e.**, s. 139, dn. 522).

²¹² Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 217; Taneri, **a.g.m.**, s. 84; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 10; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 364; Eren, **a.g.e.**, s. 858; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 630; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 549; "...eylemin kovuşturulması şikâyeteye bağlı bir suç teşkil edip etmemesi de önemli değildir. Zira bu yön, ceza davasının açılabilmesinin bir şartıdır. Bu bakımdan şikâyet süresinin (mülga TCK. m. 108) geçirilmesinden ötürü, ceza davasının açılmamış olması, bu davaya ilişkin zamanaşımı süresinin, tazminat davasına uygulanmasına engel değildir..." HGK, 16.9.2015, E. 2014/17-116, K. 2015/1771 (Kazancı). Aynı yönde HGK, 5.6.2015, E. 2014/17-2198, K. 2015/1495 (Kazancı); 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/8361 (Kazancı); HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı).

ceza muhakemesi bakımından yalnızca bir soruşturma ve kovuşturma şartıdır (TCK m. 73/D)²¹³ ve fiilin suç olarak nitelendirilmesi bakımından şart değildir²¹⁴.

Mağdurun ceza davasında katılan sıfatıyla yer almış olması zamanaşımının uzaması için zorunlu değildir²¹⁵. Ancak mağdur ceza davasına katıldığı zaman, tazminat yükümlüsünü ve zararı öğrenmiş olur. Bu husus, zamanaşımının işlemeye başlaması bakımından önem arz eder²¹⁶.

Cezayı gerektiren fiil ile ilgili Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermiş olması, hukuk hâkimini bağlayıcı nitelikte değildir. Bu durumda hâkim, fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini serbestçe takdir eder²¹⁷.

Zamanaşımının uzamasına sebep olan suç hakkında kamu davası açılmış ve fakat herhangi bir nedenle esasa ilişkin karar verilmeksizin davanın sona ermiş olması, hukuk zamanaşımının uzaması sonucunu ortadan kaldırmaz²¹⁸. Ancak genel af nedeniyle ceza davası düşmüş ise, daha uzun olan ceza zamanaşımı değil, haksız fiil zamanaşımı uygulanacaktır. Çünkü genel af ile hükmolunan ceza, bütün neticeleri ile ortadan kalkar veya devam eden davaların düşmesine neden olur (TCK

²¹³ Şikâyet, doktrinde dava şartı olarak (Özbek v.d., **Muhakeme**, s. 106-107; Gökçen v.d., **a.g.e.**, s. 70; Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 44), ceza muhakemesi şartı olarak (Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 665; Centel/Zafer, **a.g.e.**, s. 672 v.d.; Zafer, **a.g.e.**, s. 425; Toroslu/Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 57; Şahin, **a.g.e.**, s. 51; Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 564; Soyaslan, **Ceza Genel**, s. 216), muhakeme engeli olarak (Ünver/Hakeri, **a.g.e.**, s. 94) adlandırılmıştır.

²¹⁴ Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 724.

²¹⁵ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 217; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 637; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 14. Aksi görüşte Taneri, **a.g.m.**, s. 82. "...Uzamış ceza davası zamanaşımının uygulanması için, davacıların ceza davasına katılmaları koşul değildir..." 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/8361 (Kazancı). Aynı yönde HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı). Yargıtay'ın eski tarihli bazı kararlarında ceza davasında müdahil olmayan kimseler hakkında uzamış zamanaşımının uygulanmayacağı belirtilmekteydi, Tunçomağ, **Borçlar**, s. 525.

²¹⁶ Oğuzman/Öz, **Cilt II**, 80.

²¹⁷ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 219; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 363; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 12; Tuğsavul, **Zamanaşımı**, s. 377; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 550. "...Ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, sadece eylemin aynı zamanda bir suç oluşturmasını yeterli görmekte; ceza davası açılmış olması gerekmediği gibi mahkumiyet kararı verilmiş olması da şart değildir. Bu bağlamda ceza soruşturmasında takipsizlik kararı verilmiş olsa dahi; haksız eylem suç niteliği taşıyorsa uzamış ceza zamanaşımının uygulanması gerekir..." 3. HD, 26.11.2015, E. 2015/11704, K. 2015/19008 (Lexpera); "...Ceza zamanaşımı uygulanmasına, ilgililer hakkında mutlaka ceza davası açılması şartına bağlı olmadığı gibi, takipsizlik kararı ile neticelense dahi ceza zamanaşımı uygulanmalıdır." 11. HD, 27.2.2001, E. 2000/10772, K. 2001/1695 (Lexpera); aynı yönde 3. HD, 5.11.2015, E. 2014/21558, K. 2015/17389 (Lexpera)

²¹⁸ Tuğsavul, **Zamanaşımı**, s. 377; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 6.

m. 65/I). Yoksa genel af fiilin suç olma niteliğini ortadan kaldırmaz²¹⁹. Dolayısıyla genel af, cezayı gerektiren bir fiil bulunması şartını ortadan kaldırdığı için Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinin uygulanabilmesi imkânı kalmaz²²⁰. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile de tespit edildiği üzere, genel af halinde daha uzun olsa da ceza davası zamanaşımı değil, haksız fiil zamanaşımı uygulanır²²¹.

Genel af çıktıktan sonra hukuk zamanaşımının işlemeye başlaması, ceza davası açılmış olup olmadığına göre değişir. Ceza davası devam ederken genel af çıkmışsa, af nedeniyle verilen düşme kararının kesinleştiği tarihten itibaren hukuk zamanaşımı işlemeye başlar. Buna karşılık ceza davası açılmadan önce genel af çıkmışsa, af kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren hukuk zamanaşımı işlemeye başlayacaktır²²².

Genel affın aksine, özel af söz konusu olduğunda haksız fiil zamanaşımı uzayacaktır. Çünkü özel af, fiili suç olmaktan çıkarmaz, yalnızca cezayı ortadan kaldırır²²³. Genel af ile özel af birbirinden farklıdır. Genel af işlenen fiillere yönelik iken, özel af suçlulara yöneliktir²²⁴. Özel af, sadece cezanın infazı ile ilgili olduğundan hükümden sonra sonuç doğurur²²⁵. Ayrıca özel affa rağmen cezaya bağlı

²¹⁹ Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 771; İçel, **a.g.e.**, s. 782. Genel af, suçu ve mahkumiyeti ortadan kaldırır görüşü için bkz. Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 708; Hafizoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 514.

²²⁰ Taneri, **a.g.m.**, s. 84; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 724; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 550. Genel af halinde fiil suç olmaktan çıktığı için ceza zamanaşımının değil, haksız fiil zamanaşımının uygulanması görüşü için bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 857; Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 220; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 639; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 526; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 20.

²²¹ "...cezayı müstelzim haksız fiillerin Af Kanunu ile cezai mahiyet ve vasıflarını kaybetmeleri halinde artık, Devletce de takip bahse konu olamayacağından, bu gibi haksız fiillerden doğan tazminat davalarında ceza zaman aşımının değil, Borçlar Kanununun altmışıncı maddesinde derpiş edilen Hukuk zaman aşımının tatbiki gerekli olduğuna..." İBK, 7.12.1955, E. 1955/17, K. 1955/26 (**RG**, 11.2.1956, S. 9231).

²²² Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 220; Selçuk, **a.g.m.**, s. 725; Çelik, **Zamanaşımı**, s. 20; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 640; Eren, **a.g.e.**, s. 857; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 724; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 550; Antalya, **a.g.e.**, s. 512.

²²³ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 220; Taneri, **a.g.m.**, s. 84; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 639; Eren, **a.g.e.**, s. 857; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 78.

²²⁴ Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 707; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 942.

²²⁵ Koca/Üzülmez, **a.g.e.**, s. 707; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 737; Özbek v.d., **Ceza Genel**, s. 724; Hafizoğulları/Özen, **a.g.e.**, s. 514-515.

olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları etkisini devam ettirdiğinden (TCK m. 65/III), özel af mahkûmiyetin doğurduğu sonuçları etkilemez²²⁶.

Suç teşkil eden fiil hakkında ceza davası açılmış olup da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olması, haksız fiil zamanaşımının ceza davası zamanaşımına uzamasına engel olmaz²²⁷. Çünkü hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı niteliği itibariyle bağlayıcı nitelikte bir karar olmadığından, fiilin suç teşkil eden bir fiil olup olmadığını hukuk mahkemesi serbestçe takdir edecektir.

Uzamış haksız fiil zamanaşımı, haksız fiilin gerçekleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar²²⁸. Uzamış zamanaşımının işlemeye başlaması için zarar görenin fiili ve faili öğrenmesi şartı aranmaz²²⁹. Uzamış zamanaşımı, durması veya kesilmesi bakımından Türk Borçlar Kanunu'na (TBK m. 153-159) tâbidir, Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanmaz²³⁰. Uzamış zamanaşımının kesilmesinin ardından işlemeye

²²⁶ Centel/Zafer/Çakmut, **a.g.e.**, s. 774; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 737; Özbek v.d., **Ceza Genel**, s. 724.

²²⁷ ...5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 125. maddesinde bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişinin, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Aynı Yasa 66. maddesinde ise hakaret suçu yönünden dava zamanaşımı süresi sekiz yıl olarak belirlenmiştir.

Davaya konu olayda; haksız fiil 18/03/2010 tarihinde gerçekleşmiş olup, olay sebebiyle davalı hakkında Mahkemesi'nin esas sayılı dosyasında kamu davası açılmış, yapılan yargılama sonunda cezası ile cezalandırılmasına ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir.

Şu halde; yukarıda belirtilen yasa maddeleri gereği davacının haksız fiil tarihinden itibaren sekiz yıl içinde tazminat davası açma hakkı vardır. Mahkemece, davanın esastan incelenerek bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ve yanlışlıklarla değerlendirme ile istemin zamanaşımından reddi doğru olmamış, bu durum kararın bozulmasını gerektirmiştir..." 4. HD, 12.12.2016, E. 2016/12827, K. 2016/12073 (Lexpera).

²²⁸ N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 552. "...Dava konusu olay 08/09/1997 tarihinde gerçekleşmiş, eldeki dava 06/09/1999 tarihinde açıldıktan sonra 26/04/2004 tarihli ıslah dilekçesi ile maddi tazminat isteği artırılmıştır... Davaya konu edilen olay suç oluşturmada ve niteliği gereği TCK 455/1 ve 102/4. maddeleri uyarınca beş yıllık zamanaşımına tabidir. Bu sürenin ıslah dilekçesinin verildiği tarih itibariyle dolduğu açıktır. O halde ıslah ile artırılan talep zamanaşımı nedeniyle reddedilmelidir..." 4. HD, 12.02.2007, E. 2006/1478, K. 2007/1412 (Kıcalıoğlu, **a.g.e.**, s. 690)

²²⁹ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 636; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 77; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 725. "...Öte yandan Ceza Kanununda öngörülen daha uzun zamanaşımı (uzamış zamanaşımı) süresi, her halde olay tarihinden itibaren işlemeye başlar; sürenin işlemeye başlaması için, zarar görenin zararı ve onun failini öğrenmesi koşulu aranmaz..." HGK, 16.9.2015, E. 2014/17-116, K. 2015/1771 (Kazancı); aynı yönde HGK, 16.4.2008, E. 2008/4-326, K. 2008/325 (Kazancı).

²³⁰ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 635; Antalya, **a.g.e.**, s. 515. "...BK., m. 60/II'deki zamanaşımı, tamamen özel hukuka ait bir kurum olup, zamanaşımını durduran ve kesen nedenler

başlayacak yeni süre de uzamış zamanaşımıdır²³¹. Doktrinde bir görüşe göre, ceza davası mahkûmiyet veya beraat kararı ile sonuçlandığında artık ceza davası zamanaşımı uygulanmaz, çünkü tazminat davasının ceza davası zamanaşımına tâbi olma sebebi ortadan kalkmıştır. Bu görüşe göre, ceza davasının sonuçlandığı tarihten itibaren iki yıllık zamanaşımı işlemeye başlayacaktır²³². Fakat kanun koyucu uzun zamanaşımının uygulanması için açıkça haksız fiilin aynı zamanda cezayı gerektiren bir fiil olması şartını aradığından ceza mahkemesi kararının varlığını arayan bu görüşe katılmamaktayız²³³.

C. Ceza Davası Zamanaşımının Hukuk Davasında Uygulanmasının Kişi Bakımından Sınırları

Doktrinde bir görüşe göre, daha uzun olan ceza davası zamanaşımı, hukuk davasında yalnızca fail bakımından uygulanır; failden başka birinin örneğin, istihdam edenin sorumluluğu gibi hallerde zamanaşımı uzamaz²³⁴. Çünkü istihdam edenin sorumluluğu ve ev başkanının sorumluluğunda objektif özen yükümlülüğünün ihlâli söz konusu olduğundan bu kişilere uzamış ceza zamanaşımı uygulanmaz. Fail dışındaki kimsenin fiili aynı zamanda bir suç teşkil ediyorsa ancak uzamış zamanaşımının bu kimseye uygulanması mümkündür²³⁵.

Ceza davası failin ölümü nedeniyle düşse bile, Yargıtay'ın failin mirasçılara karşı açılacak tazminat davasında daha uzun olan ceza zamanaşımının

yönünden ise mülga 765 sayılı TCK'nun 102, 104-107. maddeler değil, aksine BK.nun, 132-137 maddeleri uygulama alanı bulacaktır..." HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı); aynı yönde HGK, 16.9.2015, E. 2014/17-116, K. 2015/1771 (Kazancı); 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/8361 (Kazancı).

²³¹ Erdem, **a.g.e.**, s. 147.

²³² Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 79-80.

²³³ "...Mahkemece, açıklanan yasal düzenlemeler gözetilerek davanın zamanaşımı nedeniyle reddedilmesi gerekirken, ceza zamanaşımının başlangıç tarihi olay tarihi olmasına rağmen ceza kararının kesinleşme tarihi esas alınarak zamanaşımı başlangıcının tespiti doğru değil ise de; mahkeme kararı sonucu itibarıyla doğrudur. Bu nedenle HUMK'nun 438/9. maddesi uyarınca gerekçe değiştirilerek karar onanmalıdır..." 4. HD, 8.5.2017, E. 2016/1664, K. 2017/2607 (Lexpera).

²³⁴ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 214; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 364; Selçuk, **a.g.m.**, s. 725; Tunçer, **a.g.m.**, s. 1426-1427; Taneri, **a.g.m.**, s. 84; Erdem, **a.g.e.**, s. 145; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 632; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 79; Eren, **a.g.e.**, s. 858; Tunçomağ, **Borçlar**, s. 526; Nomer, **a.g.e.**, s. 270; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 551; Antalya, **a.g.e.**, s. 514.

²³⁵ Eren, **a.g.e.**, s. 859.

uygulanacağını kabul eden kararları bulunur²³⁶. Bununla beraber Yargıtay kimi kararlarında cezayı gerektiren fiil nedeniyle zamanaşımının uzamasının yalnızca faile karşı ileri sürülebileceğini, failin mirasçılara veya fiilden sorumlu olan üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği kanaatindedir²³⁷. Doktrinin çoğunluğu da mirasçılar failin külli halefi olduğu gerekçesiyle aynı kanaattedir²³⁸. Bunun aksi kanaatinde olan görüşe göre ise, mirasçılar failin işlediği fiil nedeniyle cezaî sorumluluğa sahip olamayacağından mirasçılar hakkında uzamış zamanaşımı uygulanmaması gerekir²³⁹.

Haksız fiil, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu veya 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu kapsamında yer alan bir trafik kazası sonucu ölüm, yaralama veya mala zarar verme suçları ortaya çıkmış ise, zamanaşımının ceza davası zamanaşımına uzaması failden başka kimseler bakımından da mümkündür. Bu halde Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesine göre daha geniş bir uygulama alanı söz konusudur²⁴⁰. Karayolları Trafik Kanunu'nun 109. maddesinin 2. fıkrasına göre zamanaşımının uzaması, hem fiili işleyenler hem de Karayolları Trafik Kanunu'nun 85. maddesinin son fıkrası gereği, işleten, araç maliki, girişimci, onarıcı, satıcı, aracı gibi kimseler hem de Karayolları Trafik Kanunu'nun 88. ve 91. maddeleri gereği, sigortacı bakımından uygulama alanı bulur²⁴¹. Bunun gibi Karayolu Taşıma Kanunu'nun 24. maddesi gereği, uzamış zamanaşımı taşımacı, işleten, girişimci, sürücü, sürücü yardımcıları ve sigorta şirketi hakkında da uygulanır²⁴². Zarar ve sorumluluk

²³⁶ "...Ceza davasının açıldığı hallerde, sanığın mahkûmiyet kararından önce veya sonra ölmüş olması da, sonuca etkili değildir. Uzamış (ceza) zamanaşımı, mirasçılar hakkında da uygulanır..." HGK, 16.4.2008, E. 2008/ 4-326, K. 2008/325 (Çelik, **Zamanaşımı**, s. 19); "...ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için haksız eylemin sadece suç niteliğinde bulunması yeterlidir. Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkûmiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi sanığın mahkûmiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir. Çünkü mirasçılar ölenin külli halefidirler. Gerçekten onlar Medeni Hukuk bakımından mirasbırakandan daha iyi bir hukuki duruma malik değildirler..." 4. HD, 25.1.1990, E. 1989/6101, K. 1990/285 (Kazancı).

²³⁷ 4. HD, 8.2.1954, E. 1954/932, K. 1954/671 (Tandoğan, **a.g.e.**, s. 363, dn. 80); HGK, 7.3.1948, E. 1948/20, K. 1948/16 (Tandoğan, **a.g.e.**, s. 363, dn. 81); HGK, 7.11.1962, 1962/4-54, K. 1962/ 56 (Selçuk, **a.g.m.**, s. 725, dn. 6).

²³⁸ Erdem, **a.g.e.**, s. 145; Eren, **a.g.e.**, s. 858; Oğuzman/Öz, **Cilt II**, s. 79; Tekinay v.d., **a.g.e.**, s. 726; N. H. Çelik, **İstanbul Şerhi**, s. 551.

²³⁹ Kılıçoğlu, **Haksız Fiil**, s. 215; Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 633; Tunçer, **a.g.m.**, s. 1427.

²⁴⁰ Çelik, **Zamanaşımı**, s. 3-4.

²⁴¹ Çelik, **Zamanaşımı**, s. 4.

²⁴² Çelik, **Zamanaşımı**, s. 4.

sigortalarında sigortacı tazminat ödediğinde sigortalının hukuken yerine geçerek onun halefi olduğundan (TTK m. 1472 ve m. 1481), kanaatimizce sigortacı bakımından da daha uzun olan ceza zamanaşımının uygulanması yerindedir²⁴³.

Yargıtay kararlarına göre de, Karayolları Trafik Kanunu'na göre doğan sorumluluklarda uzamış ceza davası zamanaşımı süresinin gerek sürücüye gerek işleten gibi diğer sorumlulara uygulanması bakımından bir ayrım yapılmaz²⁴⁴. Esasında Yargıtay'ın genel olarak trafik kazalarından doğan tazminat davalarında uzamış ceza davası zamanaşımını fail dışında sorumlu olan kişileri de kapsayacak şekilde uygularken, fail dışında kusursuz sorumlu olan kişilere uzamış ceza davası zamanaşımını uygulamaması çelişki ortaya çıkarır²⁴⁵.

²⁴³ "...2918 sayılı KTK'nın 109/2. maddesindeki, davaya konu alacağın suç oluşturan bir fiilden kaynaklanmış ve Ceza Kanununun bu fiil için daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörmüş bulunması halinde, bu sürenin maddi tazminat talepleri için de geçerli olacağına dair hükmü uyarınca, davalı trafik sigortacısı hakkında ceza zamanaşımı süresinin uygulanması gerekir. Kaldı ki; anılan yasa hükmünde ve Trafik Sigortası Genel Şartları'nın 17. maddesinde bu hususa aynen yer verilmiş bulunmaktadır..." 11. HD, 6.7.2006, E. 2006/7638, K. 2006/8094 (Mehmet Akif Tutumlu, **Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Uygulanması**, Ankara, Seçkin, 2008, s. 93-94).

²⁴⁴ "...söz konusu hükümde, ceza zamanaşımının uygulanması bakımından sürücü ve diğer sorumlular (örneğin işleten veya ...) arasında bir ayrım da yapılmamış, böylece kuralın bunların tümü için geçerli olduğu, hepsi için aynı zamanaşımı süresinin uygulanacağı öngörülmüştür..." 17. HD, 4.10.2016, E. 2015/18001, K. 2016/8561 (Kazancı); "...Sonuç itibariyle; yerleşik Yargıtay uygulamasına göre, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 85/son ve 109/2 mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 102. maddeleri uyarınca, sürücünün eyleminin suç teşkil ettiği hallerde, uzamış ceza davası zamanaşımının (BK m. 60/11) işleteni de kapsadığı kabul edilmektedir..." HGK, 12.3.2014, E. 2013/4-544, K. 2014/315 (**İBD**, C. 88, S. 2014/5, s. 463-471). Aynı yönde HGK, 16.9.2015, E. 2014/17-116, K. 2015/1771 (Kazancı); HGK, 5.6.2015, E. 2014/17-2198, K. 2015/1495 (Kazancı); HGK, 16.4.2008, E. 2008/4-326, K. 2008/325 (Kazancı); HGK, 10.10.2001, E. 2001/19-652, K. 2001/705 (Kazancı).

²⁴⁵ Kılıçoğlu, **Borçlar**, s. 633. "...Yargıtay HGK 11.06.2013 tarihli 2003/4-359E-2003/406 K sayılı kararda belirtildiği üzere ve öğretide baskın olan görüşe uygun olarak BK 60/II madde hükmünün malen sorumlu olan tüzel kişi hakkında uygulanamayacağını kabul edilmesine göre açıklanan ilkeler ışığında somut olay incelenecek olursa; kazanın 02.07.2005 tarihinde gerçekleştiği, davanın 30.06.2010 tarihinde açıldığı, davalı ...A.Ş. vekili tarafından süresinde zamanaşımı definde bulunduğu ve mahkemece 22.12.2010 tarihli oturumda zamanaşımı definin reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle olayın gerçekleştiği tarih ile dava tarihi birlikte değerlendirildiğinde BK 60/II madde hükmünün adam çalıştıran sıfatıyla malen sorumlu olan davalı ...A.Ş. hakkında uygulanamayacağını kabul edilmesine ve bu duruma göre dava zamanaşımı süresinin dolduğunun anlaşılmasına göre davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile davanın davalı ...A.Ş. yönünden zamanaşımından reddine karar verilmesi gerekirken işin esasına girilerek hüküm verilmesi bozmayı gerektirmiştir..." 17. HD, 12.12.2016, E. 2014/13354, K. 2016/11404 (**YKD**, C. 43, S. 3, 2017, s. 658-660).

Uzamış zamanaşımının uygulanacağı kişiler bakımından bir diğer sorun da haksız fiilden sorumlu olan tüzel kişiler bakımından ceza davası zamanaşımının uygulanıp uygulanmayacağıdır. Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesinin 2. fıkrası, tüzel kişilerin cezaî sorumluluğu bulunmadığını açıkça düzenlemiştir. Ancak Yargıtay kararlarında cezayı gerektiren fiil tüzel kişinin organları tarafından işlendiğinden, haksız fiil sorumluluğunda da tüzel kişi bakımından uzamış zamanaşımının uygulanacağı kabul edilir²⁴⁶. Doktrinde de tüzel kişiler, organlarının fiili nedeniyle tazminattan sorumlu olacağından, organın işlediği suç nedeniyle tüzel kişi aleyhine açılan tazminat davasında diğer şartları varsa uzamış ceza davası zamanaşımının uygulanması gerektiği belirtilir²⁴⁷.

VII. YABANCI CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ BAKIMINDAN ETKİSİ

Hangi ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisi bulunabileceğinin başka bir boyutu da yabancı bir devletin ceza mahkemesinden

²⁴⁶ "...Tüzel kişilerin organlarının işledikleri haksız fiil aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ceza zamanaşımı süresinin tüzel kişi aleyhine açılan tazminat davasında da uygulanması gerektiği, zira, organların fiilinin tüzel kişileri doğrudan doğruya tazmin yükümlüsü yapacağı, tüzel kişi hakkında daha kısa olan zamanaşımı süresinin, organ hakkında ise, daha uzun olan ceza zamanaşımı süresinin kabul edilmesinin uygulamada hakkaniyete de uygun olmayan sonuçlar doğuracağı belirtilerek tüzel kişi hakkında da ceza zamanaşımı süresinin kabulünün uygun olacağı kabul edilmiştir..." 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/8361 (Kazancı); "...Genel Kurulda bir kısım üyeler: "BK.60/II. madde hükmünün, yalnız haksız fiili işleyen kimse (fail) için uygulanacağını tüzel kişilerin organlarının işledikleri haksız fiil aynı zamanda suç teşkil etse bile "tüzel kişi hakkında organlarının eyleminden ötürü" kural olarak uzamış ceza zamanaşımının uygulamaması gerektiğini belirtmişlerse de; bu görüş, kurul çoğunluğunca benimsenmemiş; tüzel kişilerin organlarının işledikleri haksız fiil aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ceza zamanaşımı süresinin tüzel kişi aleyhine açılan tazminat davasında da uygulanması gerektiği, zira, organların fiilinin tüzel kişileri doğrudan doğruya tazmin yükümlüsü yapacağı, tüzel kişi hakkında daha kısa olan zamanaşımı süresinin, organ hakkında ise, daha uzun olan ceza zamanaşımı süresinin kabul edilmesinin uygulamada hakkaniyete de uygun olmayan sonuçlar doğuracağı belirtilerek tüzel kişi hakkında da ceza zamanaşımı süresinin kabulünün uygun olacağı kabul edilmiştir..." HGK, 26.9.2012, E. 2012/4-319, K. 2012/619 (Lexpera); "...Olayımızda eylemler davalı tüzel kişiliklerin organlarını oluşturan gerçek kişiler tarafından ika edilmiş olup, organların fiillerinden tüzel kişiler doğrudan doğruya mesul bulunmaktadırlar. Tüzel kişilerin organlarının işledikleri haksız fiil aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ceza zamanaşımı süresi tüzel kişi aleyhine açılan tazminat davasında da uygulanır. Zira, organların fiili tüzel kişileri doğrudan doğruya tazmin yükümlüsü yapar. Dairemizin yerleşik içtihatları bu yönde olup doktrinde de aynı görüş hakim bulunmaktadır..." 11. HD, 17.11.2000, E. 2000/8885, K. 2000/9015 (Kazancı).

²⁴⁷ Eren, a.g.e., s. 858; Tekinay v.d., a.g.e., s. 725; Antalya, a.g.e., s. 514.

verilen kararların Türk yargısındaki hukuk mahkemesinde bağlayıcı nitelikte olup olmayacağıdır.

Her devletin yargı erki, kural olarak kendi sınırları içerisinde uygulanıp sonuç doğurabilir. Mülkilik ilkesi olarak adlandırılan bu ilke, bir ülkede işlenen bütün suçlar hakkında fail ve mağdurun vatandaşlığına bakılmaksızın ceza kanunlarının uygulanmasına denir²⁴⁸. Mülkilik ilkesi, ceza verme hakkı her devletin kendine ait olması ile örtüşen bir ilkedir²⁴⁹. Bu ilkenin yanı sıra faile göre şahsîlik ilkesi, gerçeklik veya korunma prensibi ve adalet prensibi yabancı unsurlu suçlar bakımından uygulanan ilkelere dendir²⁵⁰.

Hukukumuzda mülkilik ilkesi, Türk Ceza Kanunu'nun 8. maddesinde düzenlenmiştir²⁵¹. Ceza kararlarının mülkiliği gereğince, ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm etkisi yalnızca kararı veren ülkenin sınırları içinde geçerlidir²⁵². Çünkü ceza yargılaması devletlerin egemenliği ve hükümlanlık haklarına dayanır²⁵³. Ceza muhakemesi hukuku bağlamında yabancı bir ceza mahkemesi kararının kanunen tanınıp hukukî sonuç doğurmasına istisna getirilmesi de mümkündür. Örneğin, Türk Ceza Kanunu'nun 17. maddesine göre, *“Yukarıdaki maddelerde açıklanan hallerde mahkeme, yabancı mahkemelerden verilen ve Türk hukuk düzenine aykırı düşmeyen hükmün, Türk kanunlarına göre bir haktan yoksunluğu gerektirmesi halinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine Türk kanunlarındaki sonuçlarının geçerli olmasına karar verir.”* Bu durumda hukuk düzenimize aykırı olmayan yabancı ceza mahkemesi kararının, Türk ceza mahkemelerinden verilen bir karar gibi hak yoksunluğu doğurması mümkündür. Hatta buna ilişkin karar, adli sicile de kaydedilecektir (Adli Sicil Kanunu m. 4/I, f).

²⁴⁸ Feridun Yenisey, **Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1982, s. 14; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 1003; Hakeri, **a.g.e.**, s. 92; Öztürk/Erdem, **a.g.e.**, s. 74-75.

²⁴⁹ Yenisey, **a.g.e.**, s. 14.

²⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenisey, **a.g.e.**, s. 17-19.

²⁵¹ Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 1003; Hakeri, **a.g.e.**, s. 92; Donay, **a.g.e.**, s. 53; Öztürk/Erdem, **a.g.e.**, s. 74-75.

²⁵² Hasan İsmet Bıyıklı, "Ceza Kararlarının Uluslararası Geçerliliği", **ABD**, Y. 1974, S. 3, s. 439.

²⁵³ Bıyıklı, **a.g.m.**, s. 440.

Ayrıca Türk vatandaşı hakkında verilen yabancı ceza mahkemesinden verilen mahkûmiyet kararları da adli sicile kaydolunur (Adli Sicil Kanunu m. 2).

Yabancı bir devletin ceza mahkemesinin verdiği kararlarının başka bir devletin hukuk mahkemesinde bağlayıcılığı da kural olarak bulunmaz²⁵⁴. Ancak iç hukukta bunun aksine düzenleme varsa, yabancı ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olacağı kabul edilebilir²⁵⁵. Ancak mevzuatımızda buna ilişkin bir düzenleme bulunmaz. Bu hususta başka bir istisna da devletler arasında yapılmış ikili veya çok taraflı anlaşmalarda, bir ülkenin ceza mahkemesi kararının diğer ülkede de tanınacağını kabul edilmiş olmasıdır. Örneğin, Avusturya Temyiz Mahkemesi bir kararında²⁵⁶ çifte ceza verilmesi yasağını (*Doppelbestrafungsverbot*) düzenleyen Schengen Uygulama Anlaşması'nın (Schengener Durchführungsübereinkommen-SDÜ) 54. maddesi gereği Avusturya hukuk mahkemelerinin bu anlaşmanın tarafı olan devletlerin ceza mahkemesi kararları ile kararı veren ülkede de öngörülmüş olması şartıyla bağlı olduğuna karar vermiştir²⁵⁷.

Türkiye, yabancı bir ceza mahkemesi kararının Türk hukukunda kesin hükmün olumsuz etkisine sahip olacağını öngören uluslararası bir sözleşmeye taraftır. Söz konusu 28.5.1970 tarihli Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Avrupa Sözleşmesi²⁵⁸, Türkiye tarafından 26.6.1974 tarihinde imzalanmış ve 1.3.1977 tarih ve 2081 sayılı Kanun²⁵⁹ ile onaylanması uygun bulunmuştur. Bu sözleşmenin 53. maddesi açıkça *ne bis in idem* kuralının, sözleşmeye taraf ülkelerden verilen ceza mahkemesi kararları bakımından dikkate alınmasını öngörür²⁶⁰. Böylece sözleşmeye

²⁵⁴ Fasching, **Kommentar**, s. 254. Yabancı ceza mahkemelerinin verdiği hükmün hukuk mahkemesini bağlamayacağı Fransız hukukunda da kabul edilmektedir, Namlı, **Ceza Mahkemesi Kararları**, s. 740.

²⁵⁵ Örneğin, Avusturya'nın eski Ceza Yargılaması Kanunu § 34'ün 2. fıkrasının 2. bendine göre milli ceza mercileri tarafından yabancı mahkûmiyet kararı belli şartlarla dikkate alınmaktaydı, Fasching, **Kommentar**, s. 254.

²⁵⁶ OGH, 19.5.1998, 1 Ob 73/98m, JBl 1998, 665.

²⁵⁷ Martin Mahrer, "Überlegungen zur Bindungswirkung ausländischer Strafurteile in österreichischen Zivilverfahren", **Österreichisches Anwaltsblatt**, 2005/12, s. 545.

²⁵⁸ Sözleşme metni için bkz. **RG**, 14.12.1977, S. 16139.

²⁵⁹ **RG**, 13.3.1977, S. 15877.

²⁶⁰ "*Ne bis in idem*

Madde : 53

1. Bir Avrupa Ceza yargısına konu olan kişi:

a) Beraat etmişse,

taraf devletlerden birinde verilip kesinleşen ceza mahkemesi kararı nedeniyle, aynı fiilden dolayı sözleşmeye taraf başka bir ülkede tekrar yargılanamayacağı kabul edilmiştir²⁶¹. Ancak burada kesin hüküm etkisi, yalnızca bir kimsenin ceza mahkemesinde aynı fiil bakımından iki defa yargılanmasını önlemeye yöneliktir. Ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm etkisinin hukuk mahkemesi gibi başka bir mahkemeye veya diğer bir yargı yoluna etkisini kapsayıcı nitelikte değildir.

Ceza kararlarının mülkiliği prensibi gereğince, ceza mahkemesi kararlarının özellikle mahkûmiyet kararlarının Türkiye'de görülmekte olan bir hukuk davasında maddi anlamda kesin hüküm etkisi bulunmamakla beraber kesin delil niteliğinde kabul edilebilir mi?

Kanaatimizce Hukuk Muhakemeleri Kanunu, yalnızca Türk mahkemelerinden verilen kararların kesin delil etkisi bakımından uygulanabilir. Buna karşılık, yabancı ceza mahkemesinde tespit edilen vakıaların Türk mahkemelerindeki davada kanaatimizce takdirî delil olarak kullanılması mümkündür. Örneğin, başka bir ülkede meydana gelen trafik kazasından dolayı yapılan davada mahkûm edilen kişi aleyhine Türk mahkemelerinde mağdur Türk olduğundan açtığı tazminat davasında, olayın oluş şekli bakımından yabancı ceza mahkemesinin kararı taraflardan biri tarafından ileri sürüldüğü hukuk hâkimi tarafından takdirî delil niteliğinde olarak serbestçe değerlendirilebilir (HMK m. 192).

Bununla beraber, yabancı bir ceza mahkemesinde yargılanmış olduğu halde, Türkiye'de de yargılama yapılmasının zorunlu olduğu hallerde, Türk hukuk mahkemelerinde yabancı ceza mahkemesi kararının değil, Türk ceza mahkemelerinde yapılan yargılama sonucunun dikkate alınması gerektiği kanaatindeyiz. Örneğin, Türk Ceza Kanunu'nun 9. maddesine göre, "*Türkiye'de*

b) Hakkında bir müeyyide hükmolunup da:

i) Bu müeyyide tamamen yerine getirilmişse veya yerine getirilmekte ise,

ii) Müeyyidenin tamamı veya yerine getirilmemiş kısmı genel veya özel affa uğramışsa,

iii) Bu müeyyide zamanaşımı dolayısı ile yerine getirilemiyorsa,

c) Mahkeme suçluluğu tespit edip müeyyideyi tayin etmemişse, aynı eylemden dolayı diğer bir sözleşen Devlette kovuşturulamaz, mahkûm edilemez veya hakkındaki müeyyide yerine getirilemez."

261

Cem Karaca, **Yabancı Ceza Mahkemesi Kararlarının Türk Hukukundaki Yeri ve Değeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 23.

işlediği suçtan dolayı yabancı ülkede hakkında hüküm verilmiş olan kimse, Türkiye'de yeniden yargılanır.” veya söz konusu Kanunun 10. maddesine göre, “Yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş bulunsa bile, Türkiye'de yeniden yargılanır.” kuralları bulunur. Türk ceza mahkemelerinin yetkisinin mutlak olduğu bu gibi durumlarda, daha sonra hukuk mahkemesinde yapılacak yargılamalarda, Türk ceza mahkemesinin verdiği nihâî karar dikkate alınmalıdır.

Hukukumuzda kaldırılmış olmasına karşın yabancı bir ceza hukuku sisteminde, mağdurun veya katılanın şahsi hak talepleri hakkında karar verilmesi mümkün olabilir. Yabancı ceza mahkemesi kararı mahkûmiyet kararının yanı sıra mağdurun şahsî hak talepleri hakkında da bir karar vermişse, yalnızca bu kısmın Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu'nun 50. maddesinin 2. fıkrasına göre Türk hukukunda tenfiz edilmesi mümkündür. Yabancı ceza mahkemesinin şahsî hak bakımından verdiği kararın tenfizi sonucunda, Türk mahkemelerinde tazminat talep edilmesi sonucunda maddi anlamda kesin hüküm etkisi doğurması mümkündür. Ayrıca şahsî hakka ilişkin kısmı tenfiz edilen yabancı ceza mahkemesi hükmü ilamlı icraya başvurmaya da elverişlidir²⁶².

Başka ülkedeki bir davanın mahkemelerimizce bekletici sorun yapılması mümkündür²⁶³. Yabancı ceza mahkemesindeki davanın sonucunun hukuk mahkememizde takdirî delil olarak değerlendirilmesi bağlamında bu dava ihtiyarî bekletici sorun yapılabilir.

²⁶² Süha Tanrıver, **İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s. 44.

²⁶³ Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 156; Özekes, **Pekcanıtez Usûl**, C. II, s. 1405-1406. Yabancı bir hukuk mahkemesinde derdest bir davanın beklenilmesi konusunda Yargıtay birbirine zıt iki karar vermiştir: "...Davalının eyleminin haksız olup olmadığını tespit etmek için, sözleşmenin halen geçerli olup olmadığının tespiti de zorunlu görülüyorsa, davalının ABD-Pensilvanya Eyalet Mahkemesinde açtığı 1985/5286 sayılı davanın bekletici mesele yapılarak sonucunun beklenmesi gerekir..." 11. HD, 10.4.1986, E. 1986/1486, K. 1986/2090 (Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 157-158); "...Yabancı mahkemede derdest durumda olan bir davada, yabancı mahkemenin maddi ve hukuki değerlendirmeleri, kanun yollarından geçerek kesinleşmedikçe, taraflarca Türk mahkemesinde delil olarak dayanılmaz ve bunun doğal sonucu da henüz yargılaması devam etmekte olan davada ön mesele oluşturmaz..." HGK, 5.7.2000, E. 2000/19-1074, K. 2000/1126 (Aşık, **Bekletici Sorun**, s. 158).

SONUÇ

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından etkilerinin incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

Medenî yargı ile ceza yargısı arasındaki ilişkinin hukukî niteliği görev ilişkisidir. Bu mahkemelerden birinin görev alanına giren dava veya iş için diğerine başvurulması halinde görevsizlik kararı verilmesi gerekir.

Ceza mahkemesi kararları kural olarak hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Çünkü aynı vakıa hakkında daha önce verilmiş bir mahkeme kararının aynı vakıanın konu olduğu başka bir mahkemede dikkate alınmaması düşünülemez. Aksi durum hukuk devleti ile bağdaşmadığı gibi, hukuk düzeninin birliğine ve çelişkili kararların önlenmesine zarar verir. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesine ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesine bu anlayışla bakılması gerekir. Söz konusu düzenlemelerde kanun koyucu tüm ceza mahkemesi kararları bakımından genel bir kural getirmeyip yalnızca istisnaî halleri düzenlemiştir. Buna göre, ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı olması kural, kanunun belirttiği hallerde bağlayıcı olmaması istisna niteliğindedir. Yine de bu düzenlemelerin lafzı itibarıyla, bir ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olup olmadığını tespit etmek bakımından yetersiz kalır. Bu nedenle, bu istisnaların getiriliş amacının ortaya konması gereklidir. Kanaatimizce, özel hukuk ile ceza hukukunun hukuka aykırı bir fiilden sorumluluktan dolayı, kullandıkları kavramların ortak olması halinde ceza mahkemesinin bu konudaki tespiti hukuk mahkemesini bağlar, ama bu kavramlar birbiri ile örtüşmüyorsa ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesini bağlayıcı nitelikte değildir.

Hangi ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesini etkilemeye elverişli olduğu sorusunun, bu etkinin esaslarına girilmeden önce cevaplanması gerekir. Hukuk mahkemesi bakımından etki doğurmaya elverişli kararlar, kural olarak ceza mahkemesinden verilmiş esasa ilişkin nihaî kararlar, bir başka deyişle hükümlerdir. Ceza mahkemesinin ara kararları ve koruma tedbirlerine yönelik kararları hüküm niteliğinde olmadığından hukuk mahkemesini bağlayıcı nitelikte kabul edilemez.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesine göre "Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükümdür." Ancak burada "hüküm" ile esasa ilişkin nihaî karar kavramı eş anlamda kullanılmamıştır. Beraat, mahkûmiyet ve ceza verilmesine yer olmadığı kararları kanaatimizce uyuşmazlığın esasını inceleyerek verilen kararlar olduğundan hüküm niteliğindedir. Buna karşın davanın reddi, davanın düşmesi ve görevsizlik kararları usûle ilişkin nihaî kararlardır ve dolayısıyla hüküm niteliğinde değildir. Durma kararı da evleviyetle nihaî bir karar olmadığından, yargılamaya ara verdiğiinden hüküm niteliğinde değildir. Yine kovuşturmanın ertelenmesi kararı da ara kararı olduğundan esasa ilişkin nihaî karar dolayısıyla hüküm değildir. Soruşturma aşamasında ise Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararı, soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı ve sulh ceza hâkimliklerince verilen koruma tedbiri kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkiye sahip değildir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukukî niteliği, durma kararı olduğundan hüküm niteliğinde olduğu söylenemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, sanığın mahkûm edilmesi bakımından şeklen kesinleşmiş bir ceza mahkemesi kararı değildir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı uyuşmazlığı esastan çözen başka bir deyişle, esasa ilişkin bir nihaî karar (hüküm) olmadığından maddi anlamda kesin hüküm doğurmaya elverişli bir ceza mahkemesi kararı değildir. Kanun koyucu hükmün açıklanmasının geri bırakılması şartlarını sağlayan ve yargılamanın durduğu dönemde başka bir suç da işlemeyen sanığa mahkûmiyet hükmünden kurtulma şansı tanır. Bu nedenle açıkça hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukukî sonuç doğurmayacağı düzenlemesi getirilmiştir (CMK m. 231/V, c. 2). Bu hüküm karşısında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesi bakımından da herhangi bir hukukî sonuç doğurmasını kabul etmek yerinde olmaz. Ayrıca bu karar, sanık şartları sağladığı takdirde ileride düşme kararına dönüşecek, uyuşmazlığın esasını çözen nihaî bir karar niteliğinde olmayacaktır. Dolayısıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte kabul

edilmemesi gerekir. Anayasa Mahkemesi kararları ışığında da, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesinde dikkate alınması masumiyet karinesinin ihlâli teşkil eder.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi altında kesin hüküm etkisi ve unsur etkisi yer alır.

Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisini doğurması için tarafları-sebebi-konusu aynı olan bir uyumsuzluk mevcut olmalıdır. Mülga olan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu döneminde ceza mahkemesi suçtan zarar görenlerin talep etmeleri halinde şahsî hak talepleri hakkında da karar verirdi ve bu karar hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil ederdi. Dolayısıyla şahsî hak talebi hakkında esastan verilen karar, maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi sebebi nedeniyle, hukuk mahkemesinde aynı davanın tekrar görülmesini engellerdi. Ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu bu sistemi terk etmiştir.

Ceza mahkemesinin yaş düzeltilmesine ilişkin verdiği kararlar (CMK m. 218/II), niteliği itibariyle çekişmesiz yargı işi olduğundan maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip değildir (HMK m. 388). Yaş düzeltme taleplerinin bir defa yapılabileceğine ilişkin eski düzenleme artık kalmadığından birden fazla yaş düzeltilmesi yapılması mümkündür (Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 36/I, b). Böylece Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenleme ile yaş düzeltilmesi taleplerine ilişkin düzenleme uyumlu hale gelmiştir. Ceza mahkemesinden yaş düzeltilmesine ilişkin verilen karar, tekrar yaş düzeltilmesini gerektiren bir durum ortaya çıktığı takdirde, hukuk mahkemesince kanaatimizce tekrar değiştirilebilir. Dolayısıyla ceza mahkemesinin yaş düzeltilmesine ilişkin verdiği karar kanaatimizce maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisini doğurmaya elverişli değildir.

Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin 7. fıkrasına göre, ceza davası sırasında mağdurun kişisel haklarından vazgeçtiğini beyan etmesi, esas haktan feragat niteliğindedir. Suçtan zarar gören, bu alacak hakkına kendi iradesi dışında sahip olduğundan tek taraflı bir irade beyanı ile feragat edebilmek mümkündür.

Burada feragatin ceza mahkemesi önünde olması medenî usûl hukuku bakımından davadan feragat sonucunu doğurmaz. Çünkü mağdur bu haklarını dava yoluyla istemeden önce feragat eder. Suçtan doğan zararından ceza mahkemesinde feragat eden kimse, artık hukuk mahkemesinden bu konuda talepte bulunursa esasa ilişkin itiraz ileri sürülmesi gerekir. Dolayısıyla burada da ceza mahkemesinden verilen kesin hükmün olumsuz etkisinden söz edilemez.

Ceza mahkemesinde bulunan çeşitli kurumların mağdurun zararın giderilmiş olması şartıyla ceza mahkemesi tarafından uygulanması mümkündür. Bu hallerde ceza mahkemesi suçun mağdurunun zararı bakımından tespit yaparak karar verir. Bu hallerde ceza mahkemesinin kararı maddi anlamda kesin hükmün olumsuz etkisini doğurmaya elverişli değildir. Çünkü ceza davası ile hukuk davasının tarafları, dava sebebi ve dava konusu aynı değildir. Ceza mahkemesi kararına rağmen, hukuk mahkemesinde dava açılması halinde kesin hüküm itirazı söz konusu olmaz. Bu durumda zararın giderilmiş olması esasa ilişkin bir itiraz teşkil eder. Ancak ceza mahkemesinin zarara ilişkin tespitleri hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olmadığından (TBK m. 74/I), mağdur zararının daha fazla veya farklı olduğu iddiası ile hukuk mahkemesinde tazminat talebinde bulunabilir.

Kesin hüküm niteliğindeki ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde olumlu etki doğurabilmesi için, dava sebebinin ve taraflarının aynı olması gerekir. Ceza davasında sanığın yargılandığı suç bakımından hukuk mahkemesindeki davanın dayandığı hayat olayı aynı olduğu hallerde dava sebebi unsuru bakımından aynılık söz konusudur. Ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesindeki taraf kavramları şeklen birbiri ile örtüşmez. Ancak maddi vakıaların konusu olan olayın taraflarının aynı olup olmadığına kanaatimizce bakılmalıdır. Ceza davasına konu olan suçu işleyen fail ve suçtan zarar gören kişiler ile hukuk mahkemesinde suçtan doğan zararını failden talep eden kişiler esasaen aynıdır.

Kanaatimizce Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenlemelerin esas amacı, bir ceza mahkemesi kararında yapılan tespitler ile hukuk mahkemesinin

önündeki davada ispatı gereken vakıalar arasında ortaklık bulunduğu hallerde ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmasıdır. Buna karşılık ceza mahkemesi kararındaki tespitler ile hukuk davasında ispatı gereken vakıalar bakımından ortaklık söz konusu değil ise, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmaması sonucuna varılır. Bir örnekle açıklamaya çalışırsak, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi anlamında zararın değerlendirilmesi bakımından hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararı ile bağlı değildir. Ceza mahkemesinden hakaret suçu nedeniyle mahkûm olan kimse hakkında hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında hakaret edildiği sabit olduğundan bununla bağlıdır. Çünkü hakaretin hukuka aykırı bir fiil olduğunu hem ceza hukuku hem medenî hukuk ortak olarak kabul eder. Ama haksız fiil sorumluluğunun aksine suçtan sorumlu olmak için zararın doğması kural olarak gerekmez. Zarar kavramı bakımından bu iki hukuk dalı arasında ortaklık bulunmadığından, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile zararın değerlendirilmesinde bağlı olmadığı kabul edilir. Bir başka deyişle hukuk mahkemesinde zararın ispatında kural olarak ceza mahkemesi kararı elverişli niteliğe sahip olmadığından bağlayıcı nitelikte değildir.

Mahkûmiyet kararlarının bağlayıcılığını Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin ikinci fıkrası bakımından değerlendirmek gerekir. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 1. fıkrasının mefhumu muhalifinden mahkûmiyet kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğu kabul edilmelidir. Ancak mahkûmiyet kararı kusurun tespiti ve zararın değerlendirilmesi bakımından hukuk hâkimi için bağlayıcı değildir. Çünkü Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 2. fıkrasında, hukuk hâkiminin kusur ve zarar unsurları bakımından bağlayıcı olmadığı açıkça öngörüldüğünden, bunlar dışındaki haksız fiil unsurları bakımından hukuk hâkimi ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile bağlıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasında ise, ceza mahkemesinden verilen beraat ve ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi önünde sahtelik incelemesinde bağlayıcı etkisi bulunmadığını düzenlenir. Tıpkı Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gibi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası da sahtelik davasında ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararının hukuk mahkemesine ne şekilde etki edeceği konusunda sessizdir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2.

fıkrasının mefhumu muhalifinden de sahtecilik hakkında ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararı nedeniyle artık hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini inceleyemeyeceği sonucuna ulaşmak gerekir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 1. fıkrasında "...ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir." denilerek hukuk mahkemesi bakımından beraat kararının bağlayıcı olmadığı kuralı getirilmiştir. Ayrıca sahtecilik suçlarından dolayı ceza mahkemesinden beraat kararı verilmiş olması, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı değildir, belgenin sahteliği hukuk mahkemesinde de incelenebilir (HMK m. 214/II). Ceza mahkemesinin beraat kararı verebildiği çeşitli haller (CMK m. 223/II) karşısında, beraat kararlarının hukuk mahkemesindeki bağlayıcılığı, Türk doktrin ve uygulamasında bir ayrıma tâbi tutulur. Buna göre, beraat kararından hukuk hâkiminin mutlak olarak bağımsız olmadığı, bazı hallerde beraat kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğu kabul edilir. Kanaatimizce, ceza mahkemesinin beraat kararının bağlayıcı olup olmadığı noktasında bakılması gereken ölçüt beraat kararı verilmesi sebepleri ile hukukî sorumluluğun ortak kavramlara dayanıp dayanmadığıdır. Örneğin, beraat kararındaki suçun sanık tarafından işlenmediği, hukuk mahkemesi önündeki davada da bağlayıcı nitelikte kabul edilmelidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendine göre yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin ceza mahkemesince tespit edilmesi üzerine verilen beraat kararı, hukuk mahkemesinde aynı fiil nedeniyle görülen davada hukuk hâkimini bağlayıcı niteliktedir. Beraat kararının hukuk hâkimini bağlaması gereken bir diğer hal ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (d) bendi gereği yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması halinde verilen beraat kararıdır. Çünkü Ceza hukuku bakımından hukuka uygun olan bir fiil özel hukuk bakımından da hukuka uygundur. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendine göre, yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması halinde sanığın beraatine karar verilir ise, hukuk hâkimi bu kararla bağlı değildir. Çünkü ceza mahkemesi tarafından kanundaki suç tanımına giren bir fiil olmadığı halde, hukuk mahkemesi tarafından özel hukuk çerçevesinde sorumlu tutulabilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2.

fıkrasının (c) bendi, "*Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması*" halinde verilen beraat kararı hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı değildir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (e) bendine göre, yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması halinde verilen beraat kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmalıdır. Çünkü ceza muhakemesinde deliller toplanmasında daha etkin araçlara sahiptir ve re'sen araştırma ilkesi uygulanır. Bu nedenle ceza mahkemesinin sabit görmediği bir fiilin aksi yönünde hukuk mahkemesi karar vermesi hukuk düzeninin çelişmesi sonucu doğurur. Ancak ceza mahkemesinin sabit bulmadığı hususlar taksir gibi özel hukuk ile örtüşmeyen kavramlar ise, bu karar yine bağlayıcı nitelikte olmayacaktır. Ceza mahkemesi hangi gerekçeyle beraat kararı vermiş olursa olsun, zararın miktarını takdir ederken ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değildir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilen hallerde esasen fail suçu işlediği halde çeşitli sebepler neticesinde ceza gibi ağır bir yaptırımın uygulanmasının uygun bulunmamıştır. Bu nedenle ceza verilmesine yer olmadığı kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olup olmadığı sorusunun cevabı olarak kanaatimizce mahkûmiyet kararlarının bağlayıcılığı ile benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Başka bir deyişle, ceza verilmesine yer olmadığı kararı failin fiili işlediği konusunda ve fiilin hukuka aykırı bulunduğu konusunda hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası, sahtecilik suçundan dolayı ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi halinde hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmadığını düzenler. Kanun koyucu burada sahtecilik bakımından verilen beraat kararı ile ceza verilmesine yer olmadığı kararını eşit tutmuştur. Ancak bu düzenlemeyi kanaatimizce beraat kararlarında olduğu gibi, ceza verilmesine yer olmadığı kararının hangi gerekçeyle verildiğine bakılarak yorumlamak gerekir. Çünkü ceza verilmesine yer olmadığı kararında fiilin sanık tarafından işlendiği belirlenmekle beraber çeşitli mazeret sebepleri ile ceza verilmemesi gerektiği kanun tarafından benimsenmiştir. Bu nedenle ceza verilmesine yer olmadığı kararının failin kimliği ve fiilin hukuka aykırılığı bakımından hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olması gerekir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi, bunun mutlak olduğu

anlamına gelmez. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gereği, hukuk hâkimi kusurun olup olmadığı, ayırt etme gücü bulunup bulunmadığı ve zararın miktarının takdirinde bağımsız olduğu kuralı unutulmamalıdır. Hukuk hâkimi ceza hukukunun sorumluluk ile ilgili kuralları ile bağlı olmadığından, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren sebep bakımından bağlayıcı nitelikte değildir.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine bulunabileceği başka bir etki, unsur etkisidir. Hukuk hâkimi önündeki yargılamanın yenilenmesi talebinde, ceza mahkemesi kararına dayanılmışsa, bu karar ile yargılamanın yenilenmesindeki unsur etkisi sebebiyle bağlıdır. Buradaki unsur etkisi usûle ilişkin bir unsur etkisi niteliğindedir. Maddi hukukta da, bir dava sonucunda verilen hükmün, sonraki bir davada verilecek hükmün dayandığı hukuk kuralının bir unsurunu veya koşulunu oluşturması mümkündür. Bir ceza mahkemesi hükmünün varlığı da bir hukuk davasında uygulanacak kural bakımından unsur etkisine sahip olabilir. Unsur etkisinin söz konusu olduğu hallerde, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararının mevcut olup olmadığı tespit edecek ve fakat mahkeme kararının yerinde olup olmadığını denetlemeyecektir. Örneğin, Türk Medeni Kanunu 407. maddesine göre, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir *cezaya mahkûm* olan her ergin kısıtlanır. Bu madde bakımından mahkûmiyet kararları bir yıldan uzun süreli hapis cezası öngörüyorsa, kısıtlanmanın unsuru teşkil eder.

Ceza mahkemesi kararlarının yeni bir hukukî durum yaratması, bir hukukî durumu değiştirmesi veya ortadan kaldırması söz konusu olmadığından inşâi etkiye sahip olduğu sonucuna varılamaz. Dolayısıyla ceza mahkemesi kararları inşâi hüküm niteliğinde olmadıklarından hukuk mahkemesi bakımından da inşâi etkisi kanaatimizce bulunmaz.

Son olarak ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından doğurduğu diğer etkiler için şu sonuçlara varılmıştır. Kesin hükmün olumlu etkisinden doğan bağlayıcılık, kesin delil kavramı ile açıklanamaz. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 204. maddesinin 1. fıkrasında yer alan mahkeme ilâmlarının aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılacağı düzenlemesinin anlamının da kesin hükmün olumlu etkisini değil sadece ilâmların bir belge olarak

sahteliklerinin ileri sürülmelerinin sonuçlarını düzenler Dolayısıyla, ceza mahkemesinin kesin delil teşkil etmesi, ceza mahkemesi kararının maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesinden farklıdır. Ceza mahkemesi kararlarının maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olmadığı hallerde dahi, hukuk mahkemesinde vakıaların ispatında delil olabilmeleri mümkündür. Hukuk mahkemesinde çekişmeli olan vakıanın iddia edildiği şekilde olduğuna ceza mahkemesi kararı delalet ediyorsa delil niteliğinde olabilir. Örneğin, genel bir boşanma sebebi olan evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını ispat etmek için de bir ceza mahkemesi kararı delil niteliğinde olabilir.

Ceza mahkemesi önündeki ikrar da, hukuk davası bakımından mahkeme içi ikrar niteliğindedir. Ancak Cumhuriyet savcılığında vakıaların ikrar edilmesi mahkeme dışı ikrar niteliğindedir.

Görülmekte olan bir ceza davası nedeniyle hukuk davasında derdestlik itirazının ileri sürülebilmesi için ise, her iki davanın taraflarının, dava sebebinin ve dava konusunun aynı olması gerekir. Ancak bu şartlar gerçekleşmediği için hukuk veya ceza mahkemesinde bu itirazın ileri sürülmesi mümkün değildir.

Ceza mahkemesinde görülmekte olan dava, hukuk davasında bekletici sorun teşkil edebilir. Derdest bir ceza davası ile derdest bir hukuk davasının bağlantılı olması nedeniyle hukuk mahkemesindeki davanın ceza davasında bir hüküm verilinceye kadar bekletilmesi mümkündür. Hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapabilmesi bakımından kanundan doğan açık bir zorunluluk bulunmaz, bu husus hukuk hâkiminin takdirindedir (HMK m. 165). Ancak Yargıtay sıklıkla, hukuk mahkemesi önündeki dava ile ceza mahkemesindeki dava arasında bağlantı varsa, ceza mahkemesinin vereceği kararın hukuk mahkemesini etkileme ihtimali bulunduğundan mutlaka bekletici sorun yapması gerektiği yönünde kararlar verir. Kanaatimizce özellikle ceza mahkemesinde görülmekte olan davanın hukuk mahkemesinde bağlayıcı olması ihtimali söz konusuysa, hukuk mahkemesindeki yargılamanın bekletilmesi gerekir. Böylece çelişkili karar verilmesinin ve gerekmediği halde delillerin birden fazla defa toplanmasının önlenmesi sağlanmış olur. Bekletici sorun kararı verirken mahkemenin ileride ceza mahkemesi kararı ile

nasıl bağı olacağını belirlemesi mümkün değildir. Diğer mahkemenin verdiği hükmün bekleyen mahkemeyi etkilememesi de ihtimal dâhilindedir. Hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapması halinde aynı fiile ilişkin ceza mahkemesi önündeki davada beraat kararı verilmesinin, mahkûmiyet kararı verilmesinin veya başka nihaî kararların hukuk mahkemesine farklı etkileri olabilecektir.

Sahtecilik suçu bakımından görülen ceza davasının icra takiplerine etkisi konusuna gelirse, kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi sahtelik iddiasının yalnızca hukuk mahkemesi önünde ileri sürülmesi halinde uygulanmamalıdır. Ceza mahkemesi önünde görülmekte olan sahtecilik suçu da, bu suça konu adî senedin herhangi bir işleme esas alınmasını önleyici niteliktedir. Ceza mahkemesindeki yargılama da en az hukuk mahkemesindeki sahtelik iddiası kadar ciddi niteliktedir. Aynı zamanda ileride ceza mahkemesinde sahtecilik davası sonucunda mahkûmiyet hükmü verilirse, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olabilmesi karşısında (HMK m. 214/II), ceza mahkemesinde görülmekte olan sahtecilik davasının derdest olan gerek hukuk davaları gerek icra takipleri bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin 1. fıkrasının sonuçlarını doğurduğunu kabul etmek gerekir. Ancak Cumhuriyet savcılığına senet hakkında sahtecilik yapıldığı ileri sürülerek şikâyetle bulunulması halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesi uygulama alanı bulmamalıdır. Çünkü icra takibini durdurucu etki için sahtelik iddiası veya davasının ileri sürülmesi mahkeme önünde gerçekleşmesi gerektiğinden savcılık makamına yapılan şikâyet bu nitelikte kabul edilemez. Bununla birlikte, Cumhuriyet savcılığına bir dilekçe ile yapılan şikâyet kuvvetli suç şüphesinin varlığı halinde iddianame düzenlenip kamu davası açıldıktan sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 209. maddesinin uygulanması söz konusu olacaktır.

Haksız fiil sorumluluğu ile ceza sorumluluğu esasen farklı zamanaşımına tâbidir. Fakat aynı fiilin hem suç hem de haksız fiil teşkil etmesi halinde farklı zamanaşımı sürelerinin bir noktada bağdaştırılması gerekir. Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinin 1. fıkrası gereği, cezayı gerektiren bir fiil söz konusu ve

ceza kanunlarında daha uzun zamanaşımı öngörülmüş ise ceza zamanaşımı uygulanır. Fail hakkında herhangi bir ceza davası bulunmuyorsa, haksız fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini hukuk hâkimi serbestçe takdir edecektir. Fakat cezayı gerektiren fiil nedeniyle fail hakkında ceza mahkemesinde mahkûmiyet kararı verilmişse, artık hukuk hâkimi fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini takdir ederken mahkûmiyet kararı ile bağlıdır. Bu durumda hukuk hâkimi cezayı gerektirmediği gerekçesiyle daha kısa olan haksız fiil zamanaşımını uygulayamaz. Çünkü fiilin suç teşkil ettiği ceza mahkûmiyeti kararı ile sabit hale gelmiştir. Ceza davasında fail hakkında beraat kararı verilmiş ise, burada bir ayırım yapmak gerektiği doktrinde kabul edilir. Suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması nedeniyle failin beraatine karar verilmişse, hukuk hâkimi fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini serbestçe takdir edecektir. Buna karşılık beraat kararı, fiilin fail tarafından işlenmediği gerekçesiyle verilmişse, hukuk hâkimi artık burada cezayı gerektirmeyen bir fiil bulunduğunu kabul etmek durumundadır, başka bir deyişle, uzamış zamanaşımı değil, haksız fiil zamanaşımı uygulanacaktır. Ayrıca cezayı gerektiren fiil ceza hukuku anlamında şikâyet tâbi bir suç olup süresinde şikâyet edilmediği için kovuşturulmamış olması, hukuk hâkiminin fiili cezayı gerektiren bir fiil olarak nitelendirmesine engel değildir. Cezayı gerektiren fiil ile ilgili Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermiş olması, hukuk hâkimini bağlamaz, hukuk hâkimi fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini serbestçe takdir edecektir.

Ceza kararlarının mülkiliği gereğince, ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm etkisi yalnızca kararı veren ülkenin sınırları içinde geçerlidir. Çünkü ceza mahkemesindeki yargılama devletlerin egemenliği ve hükümlanlık haklarına dayanır. Bu nedenle yabancı bir devletin ceza mahkemesinin verdiği kararlarının başka bir devletin hukuk mahkemesinde bağlayıcılığı kural olarak bulunmaz. Ancak iç hukukta bunun aksine düzenleme varsa, yabancı ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olacağı kabul edilebilir. Kanaatimizce yabancı ceza mahkemesinde tespit edilen vakıaların Türk mahkemelerindeki davada takdirî delil olarak kullanılması mümkündür.

KAYNAKÇA*

- Acar, Ayşe Ece: **Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Akcan, Recep: **Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988 (Etki).
- Akcan, Recep: "Yargıtay Kararlarındaki "Güçlü Delil" Kavramının Hukuki Niteliği", **SÜHFD**, C. 12, S. 1-2, 2004, s. 7-24.
- Akil, Cenk: "Takip Konusu Adi Senetteki Sahtelik İddiasının İcra Takibine Etkisi", **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan-C. III-DEÜHFD**, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 2405-2422.
- Akgül, Alper Tunga: **İngilizce-Türkçe Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü**, Ankara, Hatiboğlu Yayınevi, 2007.
- Akkan, Mine: "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Niteliği", **DEÜHFD**, C. 11, Özel Sayı, 2009, s. 3-61.
- Akkaş, Ahmet Hulusi: **Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.
- Akkaya, Mustafa: "Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme", **AÜHFD**, C. 49, S. 1, 2000, s. 85-96.
- Aktan, Hamdi Yaver: "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hâkimleri) İlişkisi", **AD**, Y. 80, S. 2, 1989, s. 22-37.
- Akyol Aslan, Leyla: **Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010.
- Alangoya, Yavuz: **Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1979.

* Bir yazarın birden fazla eserinden birden fazla defa yararlanıldığında, yapılan kısaltma ayrıca parantez içerisinde belirtilmiştir. Kısaltması verilmeyen eserlerde yazarların sadece soyadı anılmaktadır.

- Alangoya, Yavuz/
Yıldırım, Kâmil/Deren-
Yıldırım, Nevhis: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2006 (Tasarı).
- Alangoya, H.
Yavuz/Yıldırım, M.
Kâmil/Deren-Yıldırım,
Nevhis: **Medenî Usul Hukuku Esasları**, Tıpkı 8. bs., İstanbul, Beta, 2011 (Usul).
- Albrecht, Isabel: "Probleme der Bindung an strafgerichtliche Verurteilungen im Zivilverfahren", **Österreichische Juristen-Zeitung**, 1997, 52. Jahrgang, Heft 6, s. 201-212.
- Ansay, Sabri Şakir: **Hukuk Yargılama Usulleri**, 7. bs., Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960 (Usul).
- Ansay, Sabri Şakir: **İslam Hukuku**, Ankara, Yeni Cezaevi Basımevi, 1946 (İslam Hukuku).
- Antalya, O. Gökhan: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. II, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2017.
- Aras, Bahattin: **Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014 (Etki).
- Aras, Bahattin: "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 5, 2015, s. 83-113.
- Aras, Bahattin: "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumu ve Uygulamadaki Sorunlar", **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 22, Haziran 2008, s. 71-88.
- Aras, Bahattin: "Sahtecilik İddiası Bakımından Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi", **TBB**, S. 124, 2016, s. 357-406 (Sahtecilik).
- Arens, Peter: **Willensmängel bei Parteihandlungen im Zivilprozeß**, Bad Homburg, Gehlen, 1968.
- Arens, Peter/ Lüke,
Wolfgang: **Zivilprozessrecht**, 10. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2011.
- Arslan, A. İsmet: "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi (I)", **Yargıtay Dergisi**, C. 6, S. 1-2, 1980, s. 157-178; (II) **Yargıtay Dergisi**, C. 6, S. 3, 1980, s. 297-323; (III) **Yargıtay Dergisi**, C. 6, S. 4, 1980,

- s. 507-528; (IV) **Yargıtay Dergisi**, C. 7, S. 3, 1981, s. 325-348.
- Arslan, Ramazan: "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", **ABD**, 1988, S. 5-6, s. 722-737 (Kesin Hüküm).
- Arslan, Ramazan: **Medeni Usûl Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1977 (Yargılamanın Yenilenmesi).
- Arslan, Ramazan/
Yılmaz, Ejder/
Taşpınar Ayvaz, Sema/
Hanağası, Emel: **Medenî Usûl Hukuku**, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018 (Usul).
- Arslan, Ramazan/
Yılmaz, Ejder/
Taşpınar Ayvaz, Sema/
Hanağası, Emel: **İcra ve İflâs Hukuku**, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018 (İcra İflâs).
- Artuç, Mustafa: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2009.
- Artuk, Mehmet Emin
v.d.: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.
- Aşık, İbrahim: **Ceza ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998 (Etki).
- Aşık, İbrahim: "Ceza ve Hukuk Yargılama Usulleri Arasındaki Başlıca Farklar ve Bunun İki Yargılama Faaliyetinin Birbirini Etkilemesi Açısından Önemi", **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 2, Y. 1998/1999, s. 1-17 (Başlıca Farklar).
- Aşık, İbrahim: **Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun**, Ankara, Seçkin, 2012 (Bekletici Sorun).
- Atalay, Oğuz: "Adi Senetler Hakkında Sahtelik İddiası ve Sonuçları", **Ersin Çamoğlu'na Armağan**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 547-556 (Sahtelik).
- Atalay, Oğuz: "Delil Kavramı Üzerine", **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C. I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 129-138 (Delil).

- Atalı, Murat: “Usûlî Müktesep Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı”, **YD**, C. 44, S. 3, 2018, s. 457-502.
- Atalı, Murat **Pekcanitez Usûl-Dinamik Kitap**, (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/dinamik-kitaplar/KS801Y2017N9786051524832V1P1PGIX/1>, 20.10.2018 (Dinamik Kitap).
- Atalı, Murat/ Ermenek, İbrahim/ Erdoğan, Ersin **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
- Ayan, Mehmet: **Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)**, 11. bs., Ankara, Seçkin, 2016.
- Ayiter, Kudret: "Rechtsvergleichende Betrachtungen über wechselseitige Wirkungen der rechtskräftigen Straf-und Zivilurteile", **Festschrift für Ernst Heinitz zum 70. Geburtstag**, Berlin, Walter de Gruyter, 1972, s. 751-764.
- Baba, Yasemin: **Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Bağatur, Ege: "Madeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK. 53. Maddenin İncelenmesi", **ABD**, S. 5, 1965, s. 578-583.
- Balık, Mehmet: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet, 2015.
- Ballon, Oskar J.: "Der Einfluß der Verfassung auf das Zivilprozeßrecht", **Zeitschrift für Zivilprozess**, 96 (1983), s. 409-486.
- Balo, Yusuf Solmaz: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2016.
- Baştürk, İhsan: **Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.
- Baumbach, Adolf/ Lauterbach, Wolfgang **Zivilprozessordnung**, Band 1, 72. Aufl., Verlag C.H.Beck, München, 2014.
- Bauerreiss, Wolfgang: "§ 268 ZPO und die Europäische Menschenrechtskonvention", **Zeitschrift für Verkehrsrecht**, 19. Jahrgang, Heft 5, 1974, s. 65-70.
- Baytaz, Abdullah Batuhan: **Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum**, İstanbul, On İki Levha

Yayıncılık, 2018.

- Bekar, Elif: **Türk ve Amerikan Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali**, Ankara, Seçkin, 2013.
- Bekar, Elif: "Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)", **İÜHF**, C. LXXV, S. 1, 2017, s. 15-60.
- Belgesay, Mustafa Reşit: **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, İstanbul, Güven Basımevi, 1939 (Şerh-1939).
- Belgesay, Mustafa Reşit: **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 4. bs., İstanbul, M. Sıralar Matbaası, 1956 (Şerh-1956).
- Belgesay, Mustafa Reşit: **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, İstanbul, Güven Basımevi, 1940 (Deliller).
- Berkin, Necmeddin M.: **Medenî Usul Hukuku Esasları**, İstanbul, Hamle Matbaası, 1969.
- Bettermann, Karl-August: "Über die materielle Rechtskraft verwaltungsgerichtlicher Urteile", **Monatschrift für Deutsches Recht**, 1954, s. 7-9.
- Beulke, Werner: "Zum Umfang der Beweiskraft rechkräftiger Strafurteile im Zivilverfahren de lege lata und de lege ferenda", **Festschrift für Friedrich-Christian Schroeder zum 70. Geburtstag**, Heidelberg, C.F.Müller, 2006, s. 663-674.
- Bıyıklı, Hasan İsmet: "Ceza Kararlarının Uluslararası Geçerliliği", **ABD**, Y. 1974, S. 3, s. 439-452.
- Bilge, Necip/ Önen, Ergun: **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. bs., Ankara, Matbaası, 1978.
- Bolayır, Nur: **Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014.
- Boran Güneysu, Nilüfer: "İşlem Türleri ve Usuli İşlemin Bu İşlem Türleri Arasındaki Yeri", **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C.1, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 163-194.
- Boran Güneysu, Nilüfer: **Medeni Usul Hukukunda Karar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014 (Karar).
- Böhm, Rudolf C.: **Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Entscheidungen**, Diss., Wien, 2003.

- Börü, Levent: "Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu İle Takipte İmzaya İtirazın Takibi Durdurup Durdurmayacağının Değerlendirilmesi", **BATİDER**, C. XXVII, S. 4, 2012, s. 257-265.
- Bötticher, Eduard: "Die Bindung der Gerichte an Entscheidungen anderer Gerichte", **Festschrift zum Hundertjährigen Bestehen des deutschen Juristentages 1860-1960**, Band 1, Verlag C.F. Müller, Karlsruhe, 1960, s. 511-544.
- Brehm, Roland: **Berner Kommentar Das Obligationenrecht Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen, Art. 41-61 OR**, 4. Aufl., Bern, Stämpfli Verlag, 2013.
- Brönnimann, Jürgen: "Zur Zivilklage nach Art. 122ff. StPO aus der Sicht eines Zivilrechtlers", **BE N'ius**, Heft 17, Dezember 2015, s. 41-49.
- Bruns, Hans Jürgen: "Bindet die Rechtskraft deklaratorischer Urteile der Zivil- und Verwaltungsgerichte auch den Strafrichter?", **Festschrift für Friedrich Lent zum 75. Geburtstag**, München und Berlin, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1957, s. 107-151.
- Bruns, Rudolf: "Medeni Usul Hukuku", çev: Necmeddin Berkin, **İÜHFM**, C. 20, S. 1-4, 1955, s. 232-239.
- Budak, Ali Cem: **Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
- Budak, Ali Cem/
Karaaslan, Varol: **Medenî Usul Hukuku**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.
- von Büren, Bruno: **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, Zürich, Schulthess, 1964.
- Calavros, Constantin: **Urteilstwirkungen zu Lasten Dritter**, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1978.
- Cenberci, Mustafa: **Hukuk Davalarında Kesin Hüküm**, Ankara, Yeni Cezaevi Matbaası, 1965.
- Centel, Nur/ Zafer,
Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. bs., İstanbul, Beta, 2018.

- Centel, Nur/ Zafer,
Hamide/ Çakmut,
Özlem: **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 10. bs., İstanbul, Beta,
2017.
- Çelik, Çelik Ahmet: “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi”, (Çevrimiçi)
http://www.tazminathukuku.com/dosyalar/397_ceza-mahkemesi-kararlarinin-hukuk-mahkemesine-etkisi.pdf,
28.10.2016 (Etki).
- Çelik, Çelik Ahmet: “Hukuk Hakiminin Ceza Mahkemesi Karşısında Durumu”, (Çevrimiçi)
http://www.tazminathukuku.com/dosyalar/468_hukuk-hakiminin-ceza-mahkemesi-karsisinda-durumu.pdf,
28.10.2016 (Hukuk Hakimi).
- Çelik, Çelik Ahmet: "Tazminat Davalarında Ceza Zamanaşımının Uygulanması", (Çevrimiçi)
http://www.tazminathukuku.com/dosyalar/562_tazminat-davalarinda-ceza-zamanasiminin-uygulanmasi.pdf,
11.2.2017 (Zamanaşımı).
- Demirbaş, Timur: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. bs., Ankara, Seçkin, 2018.
- Deniz, İsmail: **Ceza Muhakemesinde Hüküm**, Ankara, Seçkin, 2014.
- Deren-Yıldırım, Nevhis: **Haksız Rekabet Hukuku ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukuku'nda İhtiyati Tedbirler**, İstanbul, Alkım, 1999 (İhtiyati Tedbirler).
- Deren Yıldırım, Nevhis: **Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Söbjektif Sınırları**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1996 (Kesin Hüküm).
- Deschenaux, Henri/ Tercier, Pierre: **Sorumluluk Hukuku**, Çev. Salim Özdemir, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1983.
- Deynekli, Adnan: "İkrarda Manevi Unsur", **TBB**, S. 64, 2006, s. 321-336.
- Direnisa, Efe: **Die materielle Rechtskraft im deutschen und türkischen Zivilverfahrenrecht**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2011.
- Dişel, Buse: "Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması",

DEÜHFD, C. 11, Özel S., 2009, s. 183-224.

- Doğanay, İsmail: "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı ile Bağlıdır?", **Yargıtay Dergisi**, 1975, S. 2, s. 21-31.
- Domaniç, Hayri: **Hukukta Kaziyyei Muhkeme ve Nisbî Kuvveti**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1964.
- Donay, Süheyl: **Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, Beta, 2015.
- Ekinci, Ekrem Buğra: "İslam Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü", **SÜHFD**, C. 9, S. 1-2, s. 65-158.
- Engisch, Karl: **Die Einheit der Rechtsordnung**, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1935.
- Epözdemir, Rezan: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.
- Erçin, Ferhat: **Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi**, İstanbul, Der Yayınları, 2000.
- Erdem, Mehmet: **Özel Hukukta Zamanaşımı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Erdoğan, Ersin: **Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.
- Erdönmez, Güray: "Adi ve Resmi Senette Sahtelik İddiasının Hukuk Davalarına ve İcra Takiplerine Etkisi", **TBBĐ**, S. 123, 2016, s. 147-208.
- Erem, Faruk: **Ceza Usulü Hukuku**, 5. bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978 (Ceza Usul).
- Erem, Faruk: "Hukuk Usulünden Ceza Usulünden Kıyaslama", **Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1964, s. 105-108 (Kıyaslama).
- Erem, Faruk: **Ön Mesele (=Meselei Müstehire) Olarak Anayasa Aykırılık İddiası**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1962.
- Ersan, Aykut: **Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013.

- Fasching, Hans W.: **Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen**, III. Band, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1966 (Kommentar).
- Fasching, Hans Walter: "Die Grenzen der Bindung des Zivilgerichts an Erkenntnisse des Strafgerichts - Gutachten", **Verhandlungen des Dritten Österreichischen Juristentages Wien 1967**, Band I, 1. Teil, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1967 (Gutachten).
- Fasching, Hans W.: "Strafurteil und Zivilprozess", **Festschrift für Ekkehard Schumann zum 70. Geburtstag**, Tübingen, Mohr Siebeck, 2001, s. 83-88 (Strafurteil).
- Fink, Herbert: "Ist § 268 ZPO verfassungswidrig?", **Zeitschrift Für Verkehrsrecht**, 34. Jahrgang, Heft 11, 1989, s. 321-329.
- Foerster, Max: **Transfer der Ergebnisse von Strafverfahren in nachfolgende Zivilverfahren**, Tübingen, Mohr Siebeck, 2008.
- Forgó-Feldner, Birgit: "Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Verurteilungen", **Österreichische Juristen-Zeitung**, 2005, Heft 22, s. 866-877.
- Funk, Fritz: **Borçlar Kanunu Şerhi I Umumi Hükümler**, Çev. Hıfzı Veldet, Cemal Hakkı Selek, İstanbul, Üniversite Kitabevi, 1938.
- Gauch, Peter/ Aepli, Viktor/ Casanova, Hugo: **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil (Art. 1-183)**, 3. Aufl., Zürich, Schulthess, 1992.
- Gaul, Hans Friedhelm: "Die Grenzen der Bindung des Zivilgerichts an Strafurteile", **Festschrift für Hans W. Fasching zum 65. Geburtstag**, Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1988, s. 157-180 (Bindung).
- Gaul, Hans Friedhelm: **Die Grundlagen des Wiederaufnahmerechts und die Ausdehnung der Wiederaufnahmegründe**, Bielefeld, Deutscher Heimat Verlag, 1956.
- Gökcen, Ahmet v.d.: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

- Görgün, Şanal v.d.: **Medenî Usûl Hukuku**, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
- Gözler, Kemal: "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", **AÜHFD**, 2007, C. 56, S. 2, s. 45-61.
- Grunsky, Wolfgang: "Zur Bindungswirkung der materiellen Rechtskraft im Strafprozess", **Tübinger Festschrift für Eduard Kern**, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1968, s. 223-241.
- Guldener, Max: **Schweizerisches Zivilprozeßrecht**, 3. Aufl, Zürich, Schulthess, 1979.
- Gümüş, Mustafa Alper: **Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda İbra Sözleşmesi**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015.
- Günel, A. Nadi: **Roma Medeni Usul Hukukunda Yargılama Süreci ve İstinaf**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2007.
- Günay, Erhan: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2010.
- Gürçay, Kamil: "Tatbikatta Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi", **ABD**, 1954, S. 3, s. 223-227.
- Gürdoğan, Burhan: **Medenî Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1960.
- Güriz, Adnan: **Hukuk Başlangıcı**, 18. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2017.
- Hafizoğulları, Zeki/
Özen, Muharrem: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, Usa Yayıncılık, 2018.
- Hakeri, Hakan: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 21. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.
- Hauser, Robert: "Zum Verhältnis zwischen zivil- und strafrechtlicher Verantwortlichkeit", **Die Verantwortlichkeit im Recht**, Band 2, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1981, s. 601-618.
- Herrmann, Gero: **Zur Bindung des Zivilrichters an Strafurteile in Deutschland, Österreich und der Schweiz**, Diss., Bonn, 1985.
- Hinz, Werner: "Die Beweiskraft rechtskräftiger Strafurteile im

- Zivilprozess nach geltendem und künftigem Recht", **Juristische Rundschau**, Heft 9, 2003, s. 356-361.
- Honig, Richard: **Roma Hukuku**, Çev. Şemseddin Talip, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1938.
- Honsell, Heinrich/
Vogt, Nedim Peter/
Wiegand, Wolfgang: **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I Art 1- 529 OR**, Basel, Helbingund Lichtenhahn, 1992, s. 374.
- Horozgil, Denizhan: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2017.
- İçel, Kayıhan: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Beta, 2017.
- İpek, Ali İhsan: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010.
- İpek, Ali İhsan: "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Hukuk Muhakemesine Etkisi", **Terazi Hukuk Dergisi**, Y. 7, S. 67, 2012, s. 83-88.
- İyilikli, Ahmet Cahit: **Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.
- Jauernig, Othmar/
Hess, Burkhard: **Zivilprozessrecht**, 30. Aufl., München, Verlag C.H. Beck, 2011.
- Jescheck, Hans
Heinrich: "Die Entschädigung des Verletzten nach deutschem Strafrecht", **Juristen Zeitung**, Nr.19/20, 1958, s. 591-595.
- Kale, Serdar/ Keser,
Salih: "Medenî Yargılama Hukukunda Delil Sistemi", **Prof. Dr. Mehmet Âkif Aydın'a Armağan-MÜHFHAD Özel Sayı**, C. 21, S. 2, 2015, s. 701-725.
- Kan, Çağrı: **Türk Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
- Kangal, Zeynel T.: **Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali**, Ankara, Seçkin, 2010.
- Kapancı, Kadir Berk: "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 1, 2016, s. 511-552.
- Karaca, Cem: **Yabancı Ceza Mahkemesi Kararlarının Türk Hukukundaki Yeri ve Değeri**, Yayımlanmamış Yüksek

Lisans Tezi, Ankara, 2003.

Karadağ, Sadık Gökçe: **Türk Ceza Hukukunda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, İstanbul, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Karadeniz Çelebican, Özcan: **Roma Hukuku**, 17. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Karafakih, İsmail Hakkı: **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, Ankara, Yeni Matbaa, 1952.

Karahasan, Mustafa Reşit: **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Notlandırılmış Yasa Maddeleri ve Yargıtay Kararları**, C. 4, İstanbul, Beta, 2004.

Karakehya, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2016.

Karslı, Abdurrahim: **İcra ve İflas Hukuku**, İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014 (İcra İflas).

Karslı, Abdurrahim: **Medeni Muhakeme Hukuku**, 4.bs., İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014 (Medeni Muhakeme).

Karslı, Abdurrahim: **Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler**, İstanbul, Kudret Basım, 2001, (Usulî İşlemler).

Karslı, Abdurrahim/ Koç, Evren/ Konuralp, Cengiz Serhat: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemlili Konular**, İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014.

Kartal, Ümit: "Kambiyo Senetlerine Dayalı Takipte HMK 209 Hükmü Uyarınca İcra Takibinin Durdurulması ve İİK 72/3 ve HMK 209 Hükümlerinde Değişiklik Yapılması Üzerine Öneriler", **LHD**, C. 12, S. 137, 2014, s. 97-104.

Kaya, Emir: "İnsan Hakları Açısından Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", **ABD**, 2013/3, s. 409-436.

Kazancı İhtihat Bilgi Bankası: (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 29.3.2015 (Kazancı).

Keskin, O. Kadri: **Ceza ve Hukuk Uygulamasında Taksirle Ölüme ve Yaralamaya Sebebiyet**, Ankara, y.y., 1991.

Kıcalıoğlu, Mustafa: **Haksız Fiillerden Doğan Tazminat Davaları**, Ankara,

Yetkin Yayınları, 2015.

- Kılıçoğlu, Ahmet M.: "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", **AÜHFD**, C. XXIX, S.3-4, Ankara, 1973, s. 185-225 (Haksız Fiil).
- Kılıçoğlu, Ahmet M.: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 22. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2018 (Borçlar).
- Kırtıloğlu, S. Serhat: **Medeni Yargılama Hukukunda Değişiklik Davası**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.
- Kieser, Ueli: "Die Auswirkungen des Zivilprozessrechts auf den Adhäsionsprozess", **Schweizerisches Juristen-Zeitung**, Heft 21, 84. Jahrgang, 1988, s. 353-359.
- Kiraz, Taylan Özgür: "Adi Senetlerde Sahtelik İddiasına İlişkin Düalist Yapı Üzerine Bir İnceleme", **MİHDER**, C. 9, S. 24, 2013/1, s. 43-72 (Sahtelik).
- Kiraz, Taylan Özgür: **Medeni Yargılama Hukukunda İkrar**, 2. bs., Ankara, Bilge Yayınevi, 2013 (İkrar).
- Koca, Mahmut: "YTCK'da Hukuka Uygunluk Sebepleri", **Ceza Hukuku Dergisi**, Y. 1, S. 1, 2006, s. 111-143.
- Koca, Mahmut/
Üzülmez, İlhan: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, Seçkin, 2018.
- Koçak, Hakan: **Ceza Yargılamasının Hukuk Mahkemelerini Bağlayıcılığı Sorunu**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009.
- Konecny, Andreas: "Versicherungen im Zivilprozess nicht mehr an verurteilende Straferkenntnisse gebunden!", **ecolex**, 1990/12, s. 737-738.
- Konuralp, Cengiz
Serhat: **İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Tedbirler**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Konuralp, Haluk: **Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları**, Tıpkı basım, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009.
- Köckerbauer, Hans
Peter: **Das Adhäsionsverfahren nach der Neuregelung durch das Opferschutzgesetz 1987 und seine rechtliche Problematik**, Frankfurt am Main, Peter Lang, 1993.

- Krüger, Wolfgang/
Rauscher, Thomas: **Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung**, 4. Aufl., Band 1-2, München, C.H. Beck, 2012.
- Kumbasar, Enver: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin, 2012.
- Kunter, Nurullah: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. bs., İstanbul, Yaylacık Matbaası, 1989.
- Kunter, Nurullah/
Yenisey, Feridun/
Nuhoglu, Ayşe: **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. bs., İstanbul, Beta, 2010.
- Kurşun, Günal: **Ceza Muhakemesinde Hüküm**, Ankara, Seçkin, 2016.
- Kuru, Baki: **Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966 (Hâkim Bağımsızlığı).
- Kuru, Baki: "Hukuk Davasında Adi Senetteki İmzanın İnkâr Edilmesinin İcra Takibine Etkisi", **MİHDER**, C. 8, S. 23, 2012/3, s. 3-10.
- Kuru, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usûlü**, C. I-VI, 6. bs., İstanbul, Demir-Demir Yayıncılık, 2001 (HMU).
- Kuru, Baki: **Hukukî Mütalâalar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.
- Kuru, Baki: **İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2013 (El Kitabı).
- Kuru, Baki: **İçtihatların Birleştirilmesi Yolu ile İlgili Bazı Sorunlar**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1977.
- Kuru, Baki: **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku**, İstanbul, Legal Yayınevi, 2016 (İcra İflâs).
- Kuru, Baki: **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku**, İstanbul, Legal, 2016 (İstinaflı Usûl).
- Kuru, Baki: **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, İstanbul, Yetkin Yayınları, 2017 (Usûl Ders Kitabı).
- Kuru, Baki: **Nizasız Kaza (NK)**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1961 (NK).
- Kutkan, Mahmut: **Ceza Mahkemesi Kesin Hükmünün Hukuk Davası**

Üzerindeki Etkisi, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993.

Kuttner, Georg: **Urteilstwirkungen außerhalb des Zivilprozesses**, München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1914.

Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi: (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr>, 13.1.2018 (Lexpera).

Liszt, Eduard Ritter von: "Soll einem prozessordnungsgemäß erlassenen strafgerichtlichen Urtheile, wodurch eine Frage entschieden ist, welche der Entscheidung einer Civilsache präjudiziert, für diese letztere die Kraft eines vollen Beweises eingeräumt werden?", **Gutachten, Verhandlungen des Siebenten deutschen Juristentages**, 1. Band, Berlin, 1868, s. 45-53.

Lücke, Gerhard: "Die Bindungswirkung im Zivilprozess", **Juristische Schulung**, 40. Jahrgang, Heft 11, 2000, s. 1042-1046.

Mahrer, Martin: "Überlegungen zur Bindungswirkung ausländischer Strafurteile in österreichischen Zivilverfahren", **Österreichisches Anwaltsblatt**, 2005/12, s. 545-556.

Meriç, Nedim: "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları", **MİHDER**, 2007/2, S. 7, s. 377-434.

Musielak, Hans-Joachim: **Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz Kommentar**, 11. Aufl., München, Verlag Franz Vahlen, 2014.

Muşul, Timuçin: **İcra ve İflâs Hukuku**, C. I-II, 6. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2013 (İcra İflâs).

Muşul, Timuçin: "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", **DÜHFD**, C. 4, S. 4, 1988, s. 217-262 (Ara Kararları).

Muşul, Timuçin: **Menfi Tespit ve İstirdat Davaları**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2016 (Menfi Tespit).

Müderrişoğlu, Feridun: "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü ile Tesbit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar Mı?", **AD**, Y. 64, S. 2-3, 1973, s. 108-124.

Namlı, Mert: "Fransız Hukuku'nda Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Üzerindeki Etkisi", **İÜHF**, C.LXXII, S. 2, 2014, s. 725-750 (Ceza Mahkemesi Kararları).

- Namlı, Mert: **Türk ve Fransız Medenî Usûl Hukuku'nda Yargılamanın Yenilenmesi**, İstanbul, Beta, 2014 (Yargılamanın Yenilenmesi).
- Neumayr, Matthias: **Zivilprozessrecht Erkenntnisverfahren 2**, 7. Aufl., Wien, Lexis Nexis, 2014.
- Nicklisch, Fritz: **Die Bindung der Gerichte an gestaltende Gerichtsentscheidungen und Verwaltungsakte**, Bielefeld, Verlag Ernst und Werner Giesecking, 1965.
- Nomer, Halûk N.: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 15. bs., İstanbul, Beta, 2017.
- Nowakowski, Friedrich: "Die materielle Rechtskraft des Schuldspruchs", **Österreichische Juristen-Zeitung**, 3. Jahrgang, 1948, s. 546-551.
- Oftinger, Karl/ Stark, Emil W.: **Schweizerisches Haftpflichtrecht Erster Band: Allgemeiner Teil**, 5. Aufl., Zürich, Schulthess, 1995.
- Oğuzman, M. Kemal/ Öz, M. Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, 16. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018 (Cilt I).
- Oğuzman, M. Kemal/ Öz, M. Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. II, 14. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018 (Cilt II).
- Okumuş, Nagehan: **Medenî Usûl Hukukunda Özel Hüküm Sebepleri (Kanunda Düzenlenmeyen Deliller)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2010.
- Okuyucu Ergün, Güneş: **Ceza Muhakemesi İşlemleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.
- Oser, Hugo/ Schöenberger, Wilhelm: **Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch**, V. Band: Das Obligationenrecht, Erster Halbband: Art. 1-183, Zürich, Schulthess, 1929.
- Ovacık, Mustafa: **İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü**, 3. bs., Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2000.
- Öcal, Bahar: "Roma Medeni Usul Hukukunda Yargıcın Delillerin Takdiri", **AÜHFD**, C. 60, S. 3, 2011, s. 523-570.
- Önen, Ergun: **İnşâî Dava**, Ankara, Olgaç Matbaası, 1981 (İnşâî Dava).

- Önen, Ergun: **Medeni Yargılama Hukuku**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979 (Medeni Yargılama).
- Özbek, Mustafa Serdar: **Noter Senetlerinde Sahtelik**, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.
- Özbek, Veli Özer v.d.: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. bs., Ankara, Seçkin, 2018 (Muhakeme).
- Özbek, Veli Özer v.d.: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. bs., Ankara, Seçkin, 2018 (Ceza Genel).
- Özekes, Muhammet: **İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz**, Ankara, Seçkin, 1999.
- Özekes, Muhammet: "Medeni Yargılama Hukukunda Geçici Hukuki Korumalar (Kıta Avrupası Sistemine Bakış), **XV. Dünya Usûl Hukukçuları Kongresi**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2016, s. 57-76.
- Özekes, Muhammet: **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003.
- Özekes, Muhammet: "Medenî Usûl Hukukunda Yok Hüküm ve Etkisiz Hüküm", **Yargıtay Dergisi**, C. 26, S. 4, 2000, s. 661-699 (Hüküm).
- Özgenç, İzzet: "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", **Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu (3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi**, Ankara, Seçkin, 2008, s. 49-59 (HAGB).
- Özgenç, İzzet: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. bs., Ankara, Seçkin, 2018 (Ceza).
- Özkaya-Ferendeci, Hamide Özden: **Kesin Hükmün Objektif Sınırları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009.
- Özmumcu, Seda: "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", **Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı-XII**, SDÜHFD-MİHBİR Özel Sayı, C. 4, S. 2, 2014, s. 145-171.
- Öztürk, Bahri v.d.: **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı**, 12. bs., Ankara, Seçkin, 2018.

- Öztürk, Bahri/ Erdem, Mustafa Ruhan: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 18. bs., Ankara, Seçkin, 2018.
- Paksoy, Meliha Sermin: **Zamanaşımından Feragat (TBK 160)**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012.
- Pekcanitez, Hakan: "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", **EÜHFD**, İzmir, 1980, C. 1, S. 1, s. 249-275.
- Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammet: **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 6. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018.
- Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Sungurtekin Özkan, Meral/ Özekes, Muhammet: **İcra ve İflâs Hukuku**, 11. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.
- Pekcanitez, Hakan v.d.: **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, Ed.: Hakan Pekcanitez/Muhammet Özekes/Mine Akkan/Hülya Taş Korkmaz, C. I-II-III, 15. bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Pekcanitez Usûl).
- Planck, J.W.: "Soll einem prozessordnungsgemäß erlassenen strafgerichtlichen Urtheile, wodurch eine Frage entschieden ist, welche der Entscheidung einer Civilsache präjudiziert, für diese letztere die Kraft eines vollen Beweises eingeräumt werden?", **Gutachten, Verhandlungen des Siebenten deutschen Juristentages**, 1. Band, Berlin, 1868, s. 3- 44.
- Postacıoğlu, İlhan E.: **Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları**, İstanbul, Baha Matbaası, 1964.
- Postacıoğlu, İlhan E./ Altay Sümer: **İcra Hukuku Esasları**, 5. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010.
- Postacıoğlu, İlhan E./ Altay Sümer: **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 7. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015 (Usul).
- Prütting, Hanns/ Gehrlein, Markus: **ZPO Kommentar**, 6. Aufl., Köln, Luchterhand Verlag, 2014 (ZPO).
- Prütting, Hanns/ Gehrlein, Markus: **WKD Kommentar EGZPO**, (Çevrimiçi) <https://www.haufe.de/recht/deutsches-anwalt-office-premium/pruettinggehrlein-wkdcommentaregzpo-egzpo->

14-verhaeltnis-zu-den-landesgesetzen_idesk_PI17574_HI5654553.html, 21.7.2016.

- Rado, Türkân: **Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018.
- Rechberger, Walter H.: "Der Wiedergänger zur Rückkehr der Bindung an strafgerichtliche Entscheidungen im österreichischen Zivilprozessrecht", **Festschrift für Hans Friedhelm Gaul zum 70. Geburtstag**, Giesecking, Verlag Ernst und Werner, 1997, s. 539-551 (Bindung).
- Rechberger, Walter H.: **ZPO Kommentar**, 3. Aufl., Wien New York, Springer, 2006 (Kommentar).
- Rosenberg, Leo/
Schwab, Karl Heinz/
Gottwald, Peter: **Zivilprozessrecht**, 17. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2010.
- Roxin, Claus/
Schünemann, Bernd: **Strafverfahrenrecht**, 26. Aufl., München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2009.
- Sachers, Erich: "Strafurteil und Zivilprozeß", **Festschrift für Theodor Rittler zu seinem achtzigsten Geburtstag**, Aalen, Verlag Scientia, 1957, s. 341-354.
- Saenger, Ingo: **Zivilprozessordnung**, 5. Aufl., Baden-Baden, Nomos, 2013.
- Sarıgül, Ali Tanju: "Türk ve Alman Hukuku'nda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", **TBB**, S. 118, 2015, s. 125-162.
- Schilken, Eberhard: **Zivilprozessrecht**, 6. Aufl., München, Verlag Franz Vahlen, 2010.
- Schmidt, Hans: **Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden**, Berlin, Verlag von Emil Ebering, 1927.
- Schwab, Dieter/
Löhnig, Martin: **Einführung in das Zivilrecht**, 18. Aufl., Heidelberg (u.a.), C.F.Müller, 2007.
- Seidl, Erwin : **Römische Rechtsgeschichte und Römisches Zivilprozessrecht**, Köln-Berlin-Bonn-München, Carl Heymanns Verlag, 1972.

- Selçuk, Rıza Nurettin: "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", **ABD**, S. 5, 1975, s. 718-725.
- Serozan, Rona, v.d.: **İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu**, C. I - Genel Hükümler, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018 (İstanbul Şerhi).
- Sevinç Aydın, Buket: **Bekletici Sorun**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2012.
- Simotta, Daphne-Ariane: "Die Bedeutung einer strafgerichtlichen Verurteilung für den Zivilprozeß nach Aufhebung des § 268 ZPO?", **Österreichische Notariatszeitung**, 123. Jahrgang, Heft 3, 1991, s. 75-83.
- Soyaslan, Doğan: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2016 (Ceza Genel).
- Soyaslan, Doğan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018 (Muhakame).
- Soyubelli, Fethullah: **Ceza Mahkemesi ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2011.
- Sözüer, Adem: "Türk Ceza Kanunu'nda Öngörülen Mazeret Sebeplerine İlişkin Soru ve Cevaplar", **Hukuki Perspektifler Dergisi**, S. 6, Mayıs 2006, s. 230-233.
- Spühler, Karl/ Tenchio, Luka/ Infanger, Dominik: **Basler Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung**, 2. Aufl., Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2013.
- Staehelin, Adrian/ Staehelin, Daniel/ Grolimund, Pascal: **Zivilprozessrecht**, 2. Aufl., Zürich- Basel-Genf, Schultess, 2013.
- Stein, Friedrich/ Jonas, Martin: **Kommentar zur Zivilprozessordnung**, 22. Aufl., Band 4, Tübingen, Mohr Siebeck, 2008.
- Steininger, Viktor: "Konsequenzen der Aufhebung des § 268 ZPO", **Festschrift Franz Matscher zum 65. Geburtstag**, Wien, Manz, 1993, s. 477-493.
- Sungurbey, İsmet: **Borç İkrarı ve Borç Vaadi**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1957.

- Sungurtekin Özkan,
Meral: **"İnşai Karar ve Özellikleri", 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı**, Ankara, 2004, s. 553-576.
- Sutter-Somm, Thomas: **Schweizerisches Zivilprozessrecht**, 2. Aufl., Zürich, Schulthess, 2012.
- Şahin, Cumhur: **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 8. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Şahin, Cumhur/
Göktürk, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 7. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Şen, Ersan/ Maviş,
Mert: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB)**, Ankara, Seçkin, 2014.
- Tahiroğlu, Bülent: **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul, Der Yayınları, 2016.
- Tahiroğlu, Bülent/
Erdoğan, Belgin: **Roma Hukuku Dersleri**, İstanbul, Der Yayınları, 2018.
- Tandoğan, Haluk: **Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes'uliyet)**, 1. basıdan tıpkı bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010.
- Taneri, Gökhan: "Ceza ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi", **AD**, S. 51, 2015, s. 75-97.
- Tanrıver, Süha: **İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.
- Tanrıver, Süha: **Medenî Usûl Hukuku**, Cilt I, 2. bs. Ankara, Yetkin Yayınları, 2018 (Usûl).
- Tanrıver, Süha: **Medenî Usûl Hukukunda Derdestlik İtirazı**, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2007 (Derdestlik).
- Taşdemir, Kubilay: **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Ertem Basım Yayın, 2016.
- Tekinalp, Ünal: **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 3. bs., İstanbul, Beta, 2005.
- Tekinay, Selahattin
Sulh v.d.: **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. bs., İstanbul, Filiz, 1993.
- Thomas, Heinz/ Putzo,
Hans: **Zivilprozessordnung**, 33. Aufl., Verlag C.H.Beck, München, 2012.

- Tok, Ozan: "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", **MÜHF-HAD**, C. 22, S. 2, s. 437-464.
- Toroslu, Nevzat/
Toroslu, Haluk: **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2018.
- Toroslu, Nevzat/
Feyzioğlu, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. bs., Ankara, Savaş Yayınları, 2018.
- Trousil, Thomas Josef: **Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Erkenntnisse**, Diss., Köln, 2005.
- Tuğsavul, Muhsin: "Borçlar Kanunun 53 üncü Maddesi Üzerinde Bir İnceleme", **AD**, Yıl 37, 1946, S. 9, s. 946-954 (BK 53).
- Tuğsavul, Muhsin: "Haksız Fiil Zamanaşımı", **AD**, Yıl:38, 1947, S. 5, s. 366-379 (Zamanaşımı).
- von Tuhr, Andreas/
Peter, Hans: **Allgemeiner Teil des schweizerischen Obligationenrechts**, Erster Band, 3. Aufl., Zürich, Schulthess, 1979.
- Tunçer, Sıtkı: "Haksız Fiilde Ceza Müruruzamanı", **AD**, Y. 44, S. 12, 1953, s. 1423-1429.
- Tunçomağ, Kenan: **Türk Borçlar Hukuku**, I. Cilt Genel Hükümler, 6.bs., İstanbul, Sermet Matbaası, 1976 (Borçlar).
- Tunçomağ, Kenan: "Mahkeme Kararları Kroniği-Borçlar Hukuku", **İÜHF**, C. 28, S. 3-4, 1962, s. 841-855.
- Tunçomağ, Kenan: "Mahkeme Kararları Kroniği-Borçlar Hukuku", **İÜHF**, C. 29, S. 1-2, 1963, s. 374-395.
- Turan, Hüseyin: **Ceza Yargısında Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulaması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.
- Tutumlu, Mehmet
Akif: **Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Uygulaması**, Ankara, Seçkin, 2008.
- Türker, Erhan: "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hâkiminin Kararlarına Etkisi", **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C. 16, S. 1, 1980, s. 310-321.

- Umar, Bilge: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014 (Şerh).
- Umar, Bilge: **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun Mevaz Neuchâtel Kantonundaki Tatbikatı**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1967.
- Umar, Bilge: "Muhtevası ve Hukuki Mahiyeti Bakımından İkrar Kavramı", **İÜHF**, C. 30, S. 1-2, 1964, s. 244-263 (İkrar).
- Umar, Bilge: "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", **İBD**, C.XXXIII, Y. 1959, s. 360-389.
- Umar, Bilge: "Türk Medenî Usûl Hukukunda İadei Muhakeme", **İÜHF**, C. 29, S. 1-2, 1963, s. 261-298 (İadei Muhakeme).
- Umur, Ziya: **Roma Hukuku Ders Notları**, Tıpkı 3. bs., İstanbul, Beta, 2004.
- Uyar, Talih: "Sahte Senetle Yapılan İcra Takibinin Durdurulması", **Nevşehir Barosu Dergisi**, Y.1, S. 1, 2014, s. 293-308.
- Ünver, Yener/ Hakeri, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.
- Üstündağ, Saim: **İcra Hukukunun Esasları**, İstanbul, y.y., 2004 (İcra).
- Üstündağ, Saim: **Medeni Yargılama Hukuku**, C. I-II, 7. bs., İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2000 (Yargılama).
- Vogel, Oscar: **Grundriss des Zivilprozessrechts**, 4. Aufl., Bern, Verlag Stämpfli+Cie AG, 1995.
- Vollkommer, Gregor: "Bindungswirkung des rechtskräftigen Strafurteils im nachfolgenden Schadenersatzprozess des Geschädigten", **Zeitschrift für Wirtschaftsrecht und Insolvenzpraxis**, 45, 2003, s. 2061-2063.
- Vorwerk, Volkert/ Wolf, Christian: **Beckscher Online Kommentar ZPO**, München, C. H. Beck, 2014.
- Völzmann, Alexander: **Die Bindungswirkung von Strafurteilen im Zivilprozess**, Köln, Heymann, 2006.
- Walder-Richli, Hans: **Zivilprozessrecht**, 4. Aufl., Zürich, Schultess

- Ulrich: Polygraphischer Verlag, 1996.
- Wieczorek, Bernhard/
Schütze, Rolf A.: **Zivilprozessordnung und Nebengesetze**, 3. Aufl., 2. Band, 3. Teilband, Berlin, De Gruyter Recht, 2007.
- Wigginghaus, Nils: **Synergieeffekte zwischen Straf- und Zivilprozess**, Konstanz, Hartung-Gorre Verlag, 2007.
- Yaşar, Halis: "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Hâkimini Etkileyip Etkilememesi Meselesinin Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlaline Varan Boyutu", **TBB**, S. 109, 2013, s. 451-464.
- Yavuz, Mehmet: "Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu", **TAAD**, Y. 3, S. 9, 2012, s. 151-176.
- Yazar, Muammer: "Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", **Yargıtay Dergisi**, 1986/3, s. 246-255.
- Yenerer Çakmut,
Özlem: "§ 21 Türk Borçlar Kanunu m. 72 ve m. 74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamanaşımı Kavramlarına Kısa Bir Bakış", **Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2014, s. 28-36.
- Yenisey, Feridun: **Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1982.
- Yenisey, Feridun/
Nuhoglu, Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. bs., Ankara, Seçkin, 2018.
- Yıldırım, Akif: "Hukuk Davalarında 'Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması' Kararlarına Dayanılması Masumiyet Karinesinin İhlali Sayılır mı?", **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 10, S. 103, Mart 2015, s. 115-118.
- Yıldırım, Mehmet
Kâmil: **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, Kazancı, 1990 (Deliller).
- Yıldırım, M. Kâmil: "Senetle İspat Kuralının Türk Medeni Yargılama Hukukundaki Önemi", **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, 6. bs., İstanbul, Beta, 2011, s. 107-128 (Senetle İspat).
- Yıldırım, Mehmet
Kâmil/ Deren-Yıldırım, **İcra ve İflas Hukuku**, 7. bs., İstanbul, Beta, 2016.

Nevhis:

Yılmaz, Ejder: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 3 Cilt, 3. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2017 (Şerh).

Yılmaz, Ejder: **Hukuk Sözlüğü**, 10. bs. Ankara, Yetkin Yayınları, 2011.

Yılmaz, Ejder: **Islah**, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2010 (Islah).

Yurtcan, Erdener: **Ceza Yargılaması Hukuku**, 15. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018 (Ceza Yargılaması).

Yurtcan, Erdener: **Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm**, 2. bs., İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1987 (Kesin Hüküm).

Yurtcan, Erdener: **Şahsi Dava ve Uygulaması**, 3. bs., Ankara, Feryal Matbaacılık, 1989.

Zafer, Hamide: **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75**, 6. bs., İstanbul, Beta, 2016.

Zeiss Walter/
Schreiber, Klaus: **Zivilprozessrecht**, 12. Aufl., Tübingen, Mohr Siebeck, 2014.

Zöller, Richard: **Zivilprozessordnung**, 30. Aufl., Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2014.

ÖZGEÇMİŞ

Derya Belgin-Güneş 1986 yılında Ankara'da doğdu. 2004 yılında Ankara Atatürk Lisesi'nden mezun olarak aynı yıl Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazandı ve 2008 yılında mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2011 yılında "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası" adlı teziyle yüksek lisansı tamamladı. 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk doktora programına kabul edildi. İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Ağustos 2008-Ağustos 2009 tarihlerinde Ankara Barosunda avukatlık stajını tamamladı. Eylül 2009-Ocak 2011 tarihleri arasında Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalıştı. Şubat 2011'den bu yana, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.